

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI**

**ZAMANAŞIMINA UĞRAMIŞ KAMBİYO SENEDİNİN
HUKUKİ NİTELİĞİ VE KAMBİYO ALACAKLISININ
TEMEL BORÇ İLİŞKİSİNE BAŞVURU İMKÂNI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Ensar ERCAN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Melih SÖNMEZ**

Ağustos 2023, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Senedinin Hukuki Niteliği ve Kambiyo Alacaklısının Temel Borç İlişkisine Başvuru İmkânı” başlıklı “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Ensar ERCAN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Özel Hukuk

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Zamanasımına Uğramış Kambiyo Senedinin
Hukuki Niteliği ve Kambiyo Alacaklısının Temel Borç İlişkisine Başvuru
İmkânı

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 184 sayfalık kısmına ilişkin 23.08.2023 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı % 12'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 23.08.2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Melih SÖNMEZ

Öğrenci: Ensar ERCAN

KILAVUZA UYGUNLUK

“Zamanaşımına Uğramış Kambyo Senedinin Hukuki Niteliği ve Kambyo Alacaklısının Temel Borç İlişisine Başvuru İmkânı” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Ensar ERCAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Melih SÖNMEZ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Melih SÖNMEZ danışmanlığında **Ensar ERCAN** tarafından hazırlanan “**Zamanaşımına Uğramış Kambyo Senedinin Hukuki Niteliği ve Kambyo Alacaklısının Temel Borç İlişkisine Başvuru İmkânı**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Özel Hukuk Ana Bilim Dalı**’nda **Yüksek Lisans** tezi oy birliğiyle kabul edilmiştir.

23.08.2023

JÜRİ:

Danışman : **Dr. Öğr. Üyesi Melih SÖNMEZ** (İmza)
Üye : **Prof. Dr. Şaban KAYIHAN** (İmza)
Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Şengül AL KILIÇ** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2023 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.... //2023

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ZAMANAŞIMINA UĞRAMIŞ KAMBIYO SENEDİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE KAMBIYO ALACAKLISININ TEMEL BORÇ İLİŞKİSİNE BAŞVURU İMKÂNI

Ensar ERCAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2023

Tez Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Melih SÖNMEZ

ÖZET

Kambiyo senetleri, kural olarak tarafların arasında halihazırda mevcut olan temel borç ilişkisinin ifasını kolaylaştırmak veya temin etmek gibi amaçlarla düzenlenmektedir. Ayrıca bu senetler bağımsız ve ihdasi oldukları için kişiler arasında birbirine paralel iki ayrı hukuki ilişkinin oluşmasını sağlamaktadır. Kambiyo ilişkisi ve temel borç ilişkisi olarak anılan bu hukuki ilişkiler mücerretlik ilkesi kapsamında birbirinden bağımsız olsa da etkileşim halinde bulunmaktadır. Bu noktada karşımıza ifa uğruna edim, ifa yerine edim, teminat veya yenileme kavramları çıkmaktadır. Bir kambiyo senedi kural olarak ifa uğruna edim niteliği taşımaktadır. Fakat aksinin açıkça kararlaştırılmasının veya somut olayın farklı yönde yorumlanmasının önünde hukuki bir engel yoktur. Kambiyo senedinin ifa uğruna edim niteliğinde olması halinde alacaklı senet vasıtasıyla tatmin edilmediği sürece temel borç sona ermemektedir. Ayrıca doktrindeki hâkim görüş farklı olmakla birlikte alacaklının temel alacağa başvurabilmesi için kambiyo senedinin tahsiline yönelik çaba göstermesi veya herhalde poliçe/bono’da zamanaşımı, çekte ise ibraz süresinin sona ermesi gerekir. Temerrüt bakımından ise kambiyo senedi kapsamında başvurulacak kişinin temel borç ilişkisinin borçlusu olup olmadığına göre bir ayırım yapılmalıdır. Bu ayırım kapsamında kambiyo alacağının talep edilmesiyle yahut ihtar çekilmesi veya dava/takip açılmasıyla temerrüt gerçekleşecektir. Bu senetlerin temel borç ilişkisinin ispatındaki niteliği de oldukça önemlidir. Kambiyo senetleri temel borç ilişkisinin ispatı bakımından esasında delil başlangıcı niteliği taşımaktadır. Fakat ihtiyari kayıtlar bu niteliğin değişmesine neden olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kambiyo Senetleri, Mücerretlik, İfa Uğruna Edim, Temel Borç İlişkisi, Delil Başlangıcı.

**THE LEGAL STATUS OF A BILL OF EXCHANGE THAT HAS EXPIRED
AND THE POSSIBILITY OF THE BILL CREDITOR ON APPLYING THE
PRIMARY DEBT RELATIONSHIP**

Ensar ERCAN

**Erzincan Binali Yıldırım University,
Graduate School of Social Sciences**

Master Thesis, August 2023

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Melih SÖNMEZ

ABSTRACT

Bills of exchange, as a rule, are issued for purposes such as facilitating or securing the performance of the basic debt relationship that already exists between the parties. Moreover, these securities are independent and creative, so they enable the formation of two separate legal relations parallel to each other among the persons. These legal relations, which are called an exchange relationship and a primary debt relationship, are independent from each other within the scope of the principle of abstraction, but they are in interaction. At this point, we encounter the concepts of performance for the sake of performance, performance instead of performance, guarantee or renewal. As a rule, a negotiable instrument is an act for the sake of performance. However, there is no legal obstacle to explicitly agreeing or interpreting the concrete case differently in the opposite direction. In the event that the bill of exchange is an act for the sake of performance, the primary debt does not expire unless the creditor is satisfied with the promissory note. Also, although the dominant view in the literature is different, in order for the creditor to apply to the principal debt, he/she must try to collect the bill of exchange or at least the statute of limitations on the bond/policy and the presentation period on the check must expire. In terms of default, a distinction should be made according to whether the person to be applied under the bill of exchange is the debtor of the main debt relationship or not. According to this distinction, the default will occur when the bill of exchange is demanded, or a notice of default is issued, or a lawsuit/enforcement proceeding is initiated. The nature of these documents as proof of the primary debt relationship is also quite important. Bills of exchange are essentially prima facie evidence of the primary debt relationship. However, optional clauses may cause this nature to change.

Keywords: Bills of Exchange, Exclusivity, Performance for Performance, Basic Obligation, Beginning of Evidence

İÇİNDEKİLER

ZAMANAŞIMINA UĞRAMIŞ KAMBİYO SENEDİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE KAMBİYO ALACAKLISININ TEMEL BORÇ İLİŞKİSİNE BAŞVURU İMKÂNI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK KAMBİYO SENETLERİ İLE KAMBİYO İLİŞKİSİNİN KURULMASI VE SONA ERMESİ

A. Kambiyo Senetleri	3
1. Genel Olarak Kıymetli Evrak Hukuku	3
2. Kavramsal Olarak Kambiyo Senetleri.....	6
3. Kambiyo Senetlerinin Tarihçesi ve İktisadi Fonksiyonları	9
a. Kambiyo Senetlerinin Tarihçesi	9
(1) Genel Olarak	9
(2) Poliçe ve Bononun Tarihçesi	10
(3) Çekin Tarihçesi	13
b. Kambiyo Senetlerinin İktisadi Fonksiyonları.....	16
4. Kambiyo Senetlerinin Temel Özellikleri.....	18

a. Genel Olarak.....	18
b. Kambiyo Senetlerinin Kıymetli Evrak Niteliği Taşınması.....	18
(1). Genel Olarak Kıymetli Evrak	18
(2) Kıymetli Evrakın Unsurları.....	20
(a) Senet Unsuru (Maddi Unsur)	20
(b) Hak Unsuru	23
(c) Hak ve Senet Arasında Yaşanan Kaynaşma	24
c. Sınırlı Sayı İlkesince Belirlenen Kambiyo Senetlerinin Sıkı Şekil Şartlarına Tabi Olması	26
d. Kambiyo Senetlerinin İhdası (Kurucu) Kıymetli Evraklardan Olması	28
e. Kambiyo Senetlerinin Kanun Gereğince Emre Yazılı Senet Olarak Kabul Edilmesi	31
B. Kambiyo İlişkisinin Kurulması ve Sona Ermesi.....	36
1. Genel Olarak Kambiyo Senedi, Kambiyo Belgesi, Kambiyo Alacağı Kavramları	36
2. Kambiyo İlişkisi Kavramı ve Kurulması.....	39
3. Kambiyo İlişkisinin Sona Ermesi	40
a. Genel Olarak	40
b. Kambiyo İlişkisinin Tamamen Sona Ermesi	41
c. Kambiyo İlişkisinin Kısmen Sona Ermesi	43

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL HUKUKTA “ZAMAN” OLGUSUNA İLİŞKİN KAVRAMLAR İLE “ZAMANAŞIMI”NIN KAMBİYO HUKUKUNA YANSIMASI VE ETKİLERİ

A. Özel Hukukta ve Kambiyo Hukukunda Zamanın Önemi	47
B. Zamana Bağlanan Sonuçlar Bakımından “Hak Düşürücü Süre” ve “Zamanaşımı” Kavramları	52

1. Genel Olarak.....	52
2. Hak Düşürücü Süre.....	53
3. Zamanaşımı	55
C. Kambiyo Hukukunda “Zamanaşımı”	62
1. Kambiyo Hukuku ile Özel Hukukun Kavramsal İlişkisi.....	62
2. Kambiyo Hukukunda Zamanaşımı Süreleri ve Zamanaşımı Kavramı.....	64
a. Kambiyo Hukukunda “Zamanaşımı” Kavramının Mahiyeti	64
b. Kambiyo Hukukunda Zamanaşımı Düzenlemeleri ve Süreleri.....	68
c. Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımının Kesilmesi.....	71
d. Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Sürelerine İlişkin Üst Sınır Olup Olmadığı Meselesi.....	72
D. Zamanaşımının Kambiyo Hukukundaki Sonuçları	75
1. Genel Olarak.....	75
2. Zamanaşımının Kambiyo Taahhüdüne Etkisi	76
3. Zamanaşımının Kambiyo İlişkisi ve Kambiyo Senedi Olma Niteliği Üzerindeki Etkisi.....	78
4. Zamanaşımının Kambiyo Belgesi Üzerindeki Etkileri.....	84
E. Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Senedi Hamilinin Başvurabileceği Hukuki İmkânlar.....	86
1. Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Senedine Dayalı Takip veya Dava Açma.....	86
2. Sebepsiz Zenginleşme Davası	87
3. Temel (Asıl) Borç İlişkisine Dayalı Takip veya Dava Açma.....	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNİN TEMEL BORÇ İLİŞKİSİYLE OLAN MÜNASEBETİ

A. Genel Olarak.....	94
----------------------	----

B. Temel (Asıl) Borç İlişkisi	95
C. Kambiyo Senetlerinin Temel Borç İlişkisiyle Olan Münasebetinde Önem Arz Eden Bazı İlkeler	97
1. Bağımsızlık ve Tıpsızlık İlkeleri	97
2. Mücerretlik İlkesi	98
a. Kambiyo Senedinin Mücerretliğine İlişkin Doktrin Görüşleri ve Yargıtay Uygulamasının Bu Görüşler Kapsamındaki Yeri	98
b. Kambiyo Senetlerinin Düzenlenme Aşamaları, Kambiyo Senetlerinin Hukuki Temeli ve Kambiyo Mücerretliğine İlişkin Kanaatimiz	106
D. Kambiyo Senetlerinin Temel Borç İlişkisiyle Olan Münasebetine İlişkin Konular	112
1. Kambiyo Senetlerinin Kural Olarak İfa Uğruna Edim Niteliği Taşınması	112
a. İfa Yerine Edim	113
b. İfa Uğruna Edim	114
c. Yenileme (Tecdit)	118
d. Teminat	120
e. Genel Değerlendirme	120
2. Temel Borcun İfasının Kambiyo Senedinin Geçerliliğine Olan Etkisi	129
3. Kambiyo Senedinin Düzenlenmesi Sonrası Temel Borç İlişkisinde Doğan Alacağın Vadesi ile Temerrüt ve Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı	132
a. Kambiyo Senedi Sonrası Temel Borç İlişkisinde Vade ve Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı	132
b. Kambiyo Senedi Düzenlendikten Sonra Temel Borç İlişkisinde Temerrüt Anı ve YİBHKG'nun 2019/1-8 Sayılı 25.12.2019 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi	138
E. Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Hamilinin Temel İlişkiye Başvuru İmkânı ve Talep Hakkının Kapsamı	144

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZAMANAŞIMINA UĞRAMIŞ KAMBIYO SENEDİNİN TEMEL İLİŞKİNİN İSPATI BAKIMINDAN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Genel Olarak.....	146
B. İspat Hukukunda Delil Başlangıcı ve Adi Senet Kavramları	148
C. Temel İlişkiyle Bağlantı Kuran İhtiyari Kayıtlar.....	151
1. Genel Olarak.....	151
2. Bedel Kayıtları.....	153
3. Teminat Kayıtları.....	154
4. Kambiyo Senedinin Hangi Temel Borç İlişkisi Kapsamında Düzenlendiğini Gösteren Kayıtlar.....	157
5. Genel Değerlendirme.....	160
D. Kambiyo Senedi Niteliğini Hiç Kazanmamış Senetlerin Temel İlişkinin İspatı Bakımından Hukuki Niteliği	163
E. Zamanaşımına Uğramış veya Uğramamış Kambiyo Senetlerinin Temel İlişkiyi İspat Bakımından Hukuki Niteliği.....	168
1. Genel Olarak.....	168
2. İhtiyari Bir Kayıt İçermeyen Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Senetlerinin Temel Borç İlişkisini İspat Niteliği	168
3. İhtiyari Kayıt İçeren Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Senetlerinin Hukuki Niteliği.....	174
SONUÇ	177
KAYNAKÇA.....	185
ÖZ GEÇMİŞ	194

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AYM	: Anayasa Mahkemesi
b.	: bent
Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: Bakınız
Bs.	: Bası, Baskı
ÇekK	: Çek Kanunu
dp.	: Dipnot
E.	: Esas
EBYÜHFD:	: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.T.	: Erişim Tarihi
eTBK	: 818 Sayılı Eski Türk Borçlar Kanunu
eTTK	: 6762 Sayılı Eski Türk Ticaret Kanunu
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBK.	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
İsvBK.	: İsviçre Borçlar Kanunu
K.	: Karar
kn.	: Kenar no
m.	: Madde
RG.	: Resmî Gazete
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TDK	: Türk Dil Kurumu
TKHK	: Tüketicinin Koruması Hakkında Kanun
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: Ve devamı
Vd.	: Ve diğerleri
YİBHKGK	: Yargıtay İçtihatları Birleştirme Hukuk Genel Kurulu
YKA	: Yargıtay Karar Arama
YKD	: Yargıtay Kararlar Dergisi
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Kambiyo senetleri, kişilere bir para alacağı oluşturma imkânı vermesi ve bu değerin kambiyo mevzuatıyla destekleniyor olması bakımından iktisadi hayatın önemli araçlarından. Kişiler bu senetleri, ödeme aracı olarak veya kredi teminini yahut borçlanmayı kolaylaştıran bir güven unsuru olarak kullanabilmektedir. Kambiyo senetlerinin amaçsal bakımdan taşıdığı bu esneklik ve özellikle tedavül ettikleri senaryolarda çok fazla kişiyi ilgilendiriyor olmaları geçerlilik bakımından tavizsiz bir politikayı zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla bu senetlerin iç işleyişinin ve geçerlilik unsurlarının doğru tespiti ve diğer alanlara olan etkileşiminin açıklığa kavuşturulması, sağlıklı bir iktisadi hayat için olmazsa olmaz bir önem taşımaktadır. Bizim çalışmamızın da bu amaç doğrultusunda yapıldığı ifade edilebilecektir.

Kambiyo hukukunu diğer alanlardan ayıran önemli özelliklerden birisi olarak kısa zamanaşımı sürelerine tabi olmaları gösterilebilir. Nimet-külfet dengesinin bir sonucu olan bu durum, hakkaniyete uymayan sonuçlara da neden olabilmektedir. Bu tarz sonuçların farkında olan kanun koyucu, sebepsiz zenginleşme başlıklı TTK m. 732'yi ihdas etmek suretiyle kambiyo alacaklısının zamanaşımı sonrası başvurabileceği yeni bir seçenek oluşturmuştur. Fakat bu istisnai düzenleme de zamanaşımına uğrama anını takiben başlayacak bir yıllık süre ile sınırlandırılmıştır (TTK m. 732/4). Zamanaşımının yanı sıra bir yıllık bu sürenin de kaçırıldığı bir ihtimalde, kambiyo senedi hamilinin sonuç alma ihtimali yüksek olan tek seçeneği temel borç ilişkisi kapsamında talepte bulunmaktır.

Temel borç ilişkisine başvuru imkânı esasında zamanaşımıyla ortaya çıkan bir durum değildir. Temel borç ilişkisinden doğan alacağın muaccel olmasıyla birlikte alacaklı tarafından talep edilebilir hale gelmektedir. Bu noktada karşımıza “Temel alacak ne zaman muaccel olur?” şeklinde bir soru gelmektedir. Tartışmalı olmakla birlikte bu sorunun cevaplanması, ilgili imkânın sınırlarının tespiti bakımından zaruridir. Açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer husus ise bu talep hakkının kapsamına ilişkindir. Bu bakımdan önem arz eden en temel konu temerrüt olgusunun hangi anda gerçekleştiğidir. Esasında zaten tartışmalı olan bu mesele 25.12.2019 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararına konu olmasıyla birlikte güncellik kazanmıştır.

Kambiyo hukukunda zamanaşımı olgusu kapsamında gündeme gelen bir diğer husus zamanaşımına uğramış kambiyo senetlerinin temel borç ilişkisini ispat bakımından hangi niteliği haiz olduğudur. Zamanaşımına uğramış kambiyo senetleri bağlamında en dikkat çeken konulardan birisinin de bu olduğu söylenebilecektir. Bu noktada ilgili senedin kambiyo ilişkisini ispat bakımından taşıdığı adi senet niteliğiyle temel borç ilişkisinin ispatına dönük yapılacak nitelendirmenin karıştırılmaması gerekmektedir. Çalışmamızda bu ayrım çerçevesinde ilgili konular da ele alınmaya çalışılacaktır.

Dolayısıyla çalışmamızda bu konunun seçilmiş olma sebebi, zamanaşımına uğramış bir kambiyo senedi hamilinin temel borç ilişkisine yönelik başvurusunun kapsam ve konu itibarıyla açıklığa kavuşturulması ve bu senetlerin temel borç ilişkisi bağlamında ispat niteliklerinin farklı açılardan değerlendirilmesidir. Bu çaba, ilgili alanın kanuni düzenlemelere yeterince konu olmaması ve doktrinsel olarak gelişmeye açık olması bakımından kendi içinde hem zorluk hem de kolaylık barındırmaktadır.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde kambiyo senetlerine ilişkin temel bilgiler verilecek; ikinci bölümünde ise zamanaşımı olgusunun kambiyo hukukundaki yansımalarına ve sonuçlarına ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır. Üçüncü bölümde, çalışmamız bakımından oldukça önemli olan kambiyo senetleri ve temel borç ilişkisi arasındaki münasebet açıklanmaya çalışılacaktır. Nihayet bu çalışmamız, zamanaşımı öncesi veya sonrası kambiyo senetlerinin temel borç ilişkisini ispat gücü veya niteliği üzerine değerlendirme ve tespitlerin yapıldığı dördüncü bölüm ile sona erecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK KAMBIYO SENETLERİ İLE KAMBIYO İLİŞKİSİNİN KURULMASI VE SONA ERMESİ

Çalışmamızın bu bölümünde ilk olarak kambiyo senetleri ele alınacaktır. Bu kapsamda kıymetli evrak hukukuna, kambiyo senetlerinin tarihsel sürecine, iktisadi fonksiyonlarına ve temel özelliklerine ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır. Son olarak çalışmamız bakımından önem arz ettiğini düşündüğümüz kambiyo ilişkisinin kurulması ve sona ermesine ilişkin farklı ihtimaller üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

A. Kambiyo Senetleri

Kambiyo senetleri, kıymetli evrak hukukunun alt bir başlığını oluşturmaktadır. Dolayısıyla kambiyo senetlerinin anlaşılması, kıymetli evrak hukukunun bilinmesi ön şartına tabidir. Bu kapsamda konuya kıymetli evrak hukukuna ilişkin genel açıklamalar ile başlanacaktır.

1. Genel Olarak Kıymetli Evrak Hukuku

Kıymetli evrak hukuku, kıymetli evrak kavramı etrafında şekillenmiş olan özel bir hukuk alanı olarak ifade edilebilir. Kıymetli evrak, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 645'te "*Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez.*" şeklinde tanımlanmıştır. İrat senedi, konişmento veya varant gibi birçok farklı kıymetli evrak niteliği taşıyan senet bulunmakla birlikte kambiyo senetleri, kıymetli evrak hukukunun en önemli kısmını oluşturmaktadır. Bu durum kambiyo senetlerine ilişkin yapılan açıklama ve tespitlere kıymetli evrak hukukunun bütününe ilgilendirir bir nitelik kazandırmaktadır. Öyle ki öğretide kıymetli evrak hukukuna ilişkin yapılan birçok genel açıklama esas itibarıyla kambiyo senetlerine aittir.

Kambiyo senetlerinin kıymetli evrak hukukundaki bu hâkimiyeti Türk Hukuku'ndaki mevzuat yapısına da yansımıştır. Örneğin, kıymetli evrak hukuku temel olarak 6102 sayılı TTK'nın Üçüncü Kitabında m. 645 ilâ 849 arasında ve Çek Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra TTK'nın diğer kitaplarında, Türk Medeni Kanunu'nda, İcra ve İflas Kanunu'nda ve hatta Türk Ceza Kanunu'nda da kıymetli evraka ilişkin hükümler yer almaktadır. TTK'daki hükümlerin büyük çoğunluğunu oluşturan TTK m. 670 ilâ 823 arasında yer alan maddelerin tamamı ve Türk Ceza Kanunu ile İcra ve İflas Kanunu'nda yer alan hükümlerin çoğunluğu kambiyo senetlerine ayrılmıştır. Kıymetli evrak hukukuna ilişkin diğer yazılı kaynaklarda da benzer şekilde kambiyo senetlerinin ağırlığı söz konusudur.

Kıymetli evrak hukuku, kavramsal olarak oldukça zengin bir alandır. Ciro, aval vb. diğer alanlarda karşılaşılmayan terimleri içermektedir. Hukukta bir konunun anlaşılabilmesinin en önemli şartlarından birisi kavramların doğru bir şekilde analiz edilmesidir. Kıymetli evrak hukukuna gelindiğinde ise kavramların taşıdığı önemin de arttığı ifade edilebilir. Zira kıymetli evrak hukuku, teknik tarafı ağır basan bir hukuk alanıdır. Bu durum soyut bir forma sahip hakları somutlaştırma ve devir usulleri bakımından daha pratik ve öngörülebilir yöntemler geliştirme fikrinin bir sonucudur.¹ Kısaca hakkın senede bağlanması olarak ifade edilebilecek bu durum, kıymetli evrak hukukuna şekli hukuk niteliği de kazandırmaktadır.²

Şekli bir hukuk alanında, tereddütlerin asgari bir düzeye indirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla kıymetli evrak hukukundaki kavramsal açıklığın geliştirilmesi oldukça önemlidir. Fakat bu önem, beraberinde büyük bir zorluğu barındırmaktadır. Zira kıymetli evrak hukukunun kapsamı tarihsel süreç içerisinde oldukça genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Kambiyo senetleri gibi ticaret hayatı bakımından para benzeri bir işlev taşıyan ve tedavül kabiliyeti oldukça yüksek senetleri içerdiği gibi temel ilişkiyle olan bağına büyük oranda koruyan pay senetlerini de kapsamına almıştır.³

¹ Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ders Kitabı), (Ankara: 26. Baskı (Bs.), Yetkin Yayınları, 2022), 3.

² Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (Ankara: 2. Bs., Turhan Kitapevi, 1997), 1.

³ Nama yazılı senetler, hamiline ve emre yazılı senetlere nispeten hak ve senet arasındaki bağına daha zayıf olduğu senetlerdir. Bkz., Reha Poroy ve Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, (İstanbul: Gözden Geçirilmiş ve Yeniden Yazılmış 24. Bs., Vedat Kitapçılık, 2021), kn. 16, 20; İmregün, kıymetli evrakı bir bütün olarak ele almaya dönük hayli gayret olduğunu, ancak her bir türün farklı gereksinimleri karşılaması, gelişim ve ortaya çıkışlarının çok farklı olması ve nicelik/nitelik aykırılıklarının bulunması hasebiyle olumlu bir sonuç alınamadığını aktarmaktadır. Ayrıca yazar kıymetli evrak hukukunun teorik yorumuna açık bir alan olduğunu vurgulamak amacıyla “kıymetli evrak ile uğraşan ne kadar hukukçu varsa

Süreç içerisinde yaşanan bu zenginleşme, kavramsal tartışmaların da artmasına neden olmuştur.

Kıymetli evrak hukukundaki zorluklar bunlardan ibaret değildir. Özellikle kıymetli evrak hukukunun tarihsel bir süreç içerisinde ihtiyaçlara binaen sosyal olguların zorlamasıyla ortaya çıkmış olması⁴, bir başka ifadeyle kanunlaşmanın ticari hayattaki uygulamanın üzerine inşa edilmesi, bu alanı oldukça hassas kılmaktadır. Diğer taraftan ise kıymetli evrak hukuku, toplumların günlük ihtiyaçlarına ve gelişen şartlara cevap vermek durumundadır. Dönemsel ihtiyaçların hiç olmadığı kadar hızlandığı günümüzde, bu değişimin en önemli sebebi teknolojik gelişmelerdir. Zira teknolojik ilerleme, insanların günlük alışkanlıklarına veya davranışlarına dair büyük bir değişim sunmaktadır. Kıymetli evrakın diğer alanlara nazaran bu durumdan daha çok etkilenmesinin en temel sebebi, soyut haktan ziyade maddi formların ön planda olmasıdır. Öyle ki kıymetli evraka ilişkin de en büyük değişim maddi unsuru üzerinde gerçekleşmektedir.⁵ Kaydi kıymetli evrakların kabulüyle başlayan süreç, dijitalleşme süreciyle birlikte elektronik çek uygulamasının tartışıldığı bir boyuta ulaşmıştır.⁶

Diğer bir zorluk ise kıymetli evraklardan çoğunun uluslararası bir ödeme aracı olarak kullanılmasıdır. Kıymetli evrak hamilleri bu senetleri, yurtdışına götürmekte ve farklı hukuki işlemlere konu edebilmektedir. Bu durum, kıymetli evrak hukukunda yapılacak mevzuat değişikliklerinde, özellikle ticaretin yoğunlaştığı ülkelerin ve ilgili uluslararası anlaşmaların takip edilmesini zorunlu kılmaktadır.⁷

o kadar da teori vardır.” ifadesini kullanmıştır. Bkz., Oğuz İmregün, *Kıymetli Evrak Hukuku (Genel Hükümler- Kambyo Senetleri- Makbuz Senedi- Varant)* (İstanbul: Filiz Kitapevi, 1995).

⁴ Hüseyin Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, (İstanbul: 12. Bs., Vedat Kitapçılık, 2021), 1.

⁵ Kıymetli evrakın fiziki bir senede bağlanmasının kural olduğu, fakat teknolojik gelişmeler ve yeni ihtiyaçlar çerçevesinde istisna niteliğinde “*varakasız kıymetli evrak*” uygulamasının başladığına ilişkin bkz., Şaban Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku (Negotiable Instruments Law)*, (Ankara: 8. Bs., Seçkin Yayıncılık, 2021), 89.

⁶ Konuya ilişkin bkz., Serdar Demirci, “Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru Dünü ve Bugünüyle “Çek”, Ankara Barosu Dergisi, 78/3 (2020): 3-47, [1349812 \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/), E. T. 07.08.2023; Murat Can Atakan, “Kıymetli Evrak Hukuku’nda Yeni Bir Öneri: Elektronik Çek. Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu Tasarısı (EWPG-E) Işığında Bir İnceleme”, *Yargıtay Dergisi*, 47/2 (2021): 541-580.

⁷ İmregün, *Kıymetli Evrak*, 4; “6762 sayılı *Türk Ticaret Kanunu’nun ticari senetlere ait hükümleri 1930 ve 1931 senetlerinde Cenevre’de tekrar ele alınıp mükemmelleştirilen 1910 ve 1912 Lahey projelerine dayanmaktadır. Bu beynelmilel projelerin derpiş ettiği gaye, uluslararası geniş bir tedavül sahasını haiz olan ticari senetler için beynelmilel bir hukuk statüsü temin etmektir. Kanun yapıcının tedavül sahası milli sınırları aşan ve bu itibarla uluslararası önem arz eden ticari senetler için, beynelmilel anlaşmaları ve projeleri göz önünde bulundurarak tedvin ettiği Ticaret Kanunu hükümlerini, gayelerine ve dayanakları olan uluslararası projelere uygun şekilde tatbik etmek zarureti vardır.*”, Yargıtay İBK., 5.11.1969, E. 1969/6, K. 1969/7, Esat Şener, *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları*, (Ankara:

2. Kavramsal Olarak Kambiyo Senetleri

Kambiyo senetleri kavramı, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun⁸ Üçüncü Kitap (Kıymetli Evrak) Dördüncü Kısımının başlığını teşkil etmektedir. “Kambiyo senetleri” kavramı, Türk Dil Kurumuna (TDK)⁹ göre “iki ülke parasının birbiriyle değiştirilmesi” anlamına gelen ve kökeni İtalyanca “*cambiale*”den gelen kambiyo kelimesine “senet” ifadesinin eklenmesiyle oluşturulmuştur.¹⁰ Bu kavram 6762 Türk Ticaret Kanunu'nda (eTTK)¹¹ olduğu gibi 6102 sayılı TTK'da da mehzat İsviçre Borçlar Kanunu'nun (İsvBK.) Almanca metninde¹² yer alan “*Wechsel*” terimini karşılamak için kullanılmıştır. Ayrıca adı geçen kavram İsvBK.'nın Fransızca metninde¹³ ise “*effets de change*” olarak ifade edilmektedir¹⁴. Türk Hukukunda ilk olarak 19.05.1926 tarih ve 865 sayılı Ticaret Kanunu döneminde Fransız Hukuku'nda kullanılan “*effets de commerce*” ifadesinden esinlenilerek “*Senedat-ı Ticariye*” kavramı kullanılmıştır.¹⁵ Kambiyo senetlerine uygulamada günümüz Türkçe'siyle halen “ticari senet” denmesi ilgili dönemden kalan bir alışkanlıktır.¹⁶

Kambiyo senetlerine ilişkin temel mevzuat, 6102 sayılı TTK'nın Üçüncü Kitap “Kambiyo Senetleri” başlıklı Dördüncü Kısımında yer alan 670 ilâ 823. maddelerden ve 5941 sayılı Çek Kanunu'ndan oluşmaktadır. TTK m. 670' de kambiyo senetlerinin geneline ilişkin borçlanma ehliyeti, TTK m. 671 ilâ 775 arasında poliçe, TTK m.776 ilâ

Seçkin Yayınevi, 2000), 549; Hasan Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: 10. Bs., Adalet Yayınevi, 2023), § 11, kn. 19, 120.

⁸ 13.01.2011 tarih ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (RG. 14.02.2011/27846), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102-20130328.pdf>, E.T. 23.07.2022; 6102 sayılı TTK'nın Kıymetli Evrak başlıklı Üçüncü Kitabı, yapılan düzeltme ve eklemeler dışında 6762 sayılı eTTK'nın Üçüncü Kitabının tekrarından ibarettir. eTTK döneminde de “Kambiyo Senetleri” kavramı Üçüncü Kitap Dördüncü Fasilin başlığı olarak kullanılmaktaydı.

⁹ TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, E. T. 24.07.2022.

¹⁰ Pulaşlı, kambiyo ifadesinin İtalyanca “*cambiale*” kelimesinden geldiğini belirttikten sonra kambiyo işlemlerini “*paramın yerine kullanılan senetlerin alım satımına veya senetlerin bir elden başka bir ele geçirilmesine ilişkin muamelelerdir:*” şeklinde açıklamıştır., Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 11, kn. 5, 118; Kambiyo kelimesinin bir ülke parasını diğer ülke parasıyla değiştirmeye hizmet eden senetleri ifa eden ortak bir ad olduğuna ilişkin bkz., Kendigelen/Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 300, 142.

¹¹ 29.06.1956 tarih ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (RG. 09.07.1956/9353), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.6762.pdf>, E. T. 23.07.2022.

¹² İsvBK'nun Almanca metni için bkz. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/en, E. T. 22.07.2022.

¹³ İsvBK'nun Fransızca metni için bkz. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/en, E.T. 23.07.2022.

¹⁴ Bkz., 6102 sayılı TTK m. 670'in Gerekçesi (TTK Gerekçe); Öztan, *Kıymetli Evrak*, 360.

¹⁵ Ernst E. Hirsch, *Ticaret Hukuku Dersleri*, (İstanbul: 3. Bs., Hak Kitabevi, 1948), kn. 471, 489.

¹⁶ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 67; “Ticari Senetler” kavramının İsviçre Hukukundaki “Handelspapier” kavramına karşılık geldiğine ilişkin bkz., Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 11, kn. 3, 117.

779 maddeleri kapsamında bono (emre yazılı senet) ve TTK m. 780 ilâ 823 arasında ise çek düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere TTK'nın dördüncü kısmında poliçe, bono ve çek hükme bağlanarak üç ayrı senet kambyo senedi olarak nitelendirilmiştir¹⁷. Bu durum mehz İsviçre hukukundan ayrılan bir uygulamadır. Zira İsvBK.'da kullanılan Wechsel kavramı yalnızca poliçe (gezogener Wechsel) ve bonoyu (eigener Wechsel) ifade etmektedir.¹⁸ Aynı şekilde mehz İsviçre hukuku ve 1930-1931 tarihli Cenevre Anlaşmaları'na (Konvansiyonları'na) kaynaklık yapmış Alman hukukunda da durum benzerdir.¹⁹ Sonuç itibariyle Türk hukukunda kambyo senetleri kavramının kendine özgü bir anlam ihtiva ettiği söylenebilecektir.²⁰

Alman-İsviçre hukuklarında çekin kambyo senetleri arasında yer almıyor olması, bu senedin temel işlev bakımından ödeme aracı olmasına dayanmaktadır.²¹ Zira çek, teorik temelleri itibariyle bir borcun kısa bir süre içerisinde ifasına hizmet etmek üzere tasarlanmıştır. Diğer taraftan kambyo senetleri ise esas itibariyle bir kişinin borcunu ileri bir tarihte ödemesine, bir nevi kredilendirmesine imkân sağlamaktadır. Bir başka deyişle kambyo senetleri borçlusuna henüz elinde olmayan bir parayı değerlendirme imkânı sağlamaktadır. Alacaklı tarafında ise vadeli olarak edindiği bu hakkın tahsiline yönelik bir güven tesis etmektedir. Dolayısıyla Türk hukukundaki düzenlemelerin, esasında kaynak hukuk sistemleri ve çekin teorik yapısıyla uyumlu olmadığı ifade edilebilecektir.

Doktrinde kambyo senetlerine ilişkin durumun teorik olarak Türk hukukundaki diğer alanlarla da ters düştüğü belirtilmektedir. Bu duruma örnek olarak Türk Medeni Kanunu m. 429/1- b. 8, m. 462/1-b. 5, Türk Borçlar Kanunu m. 133/2, m. 504/3, m.

¹⁷ TTK m. 670'in madde gerekçesinde, ilgili maddenin eTTK m. 582'den aynen alındığı, eski kanundaki bu maddenin çekin kambyo senetleri arasında sayılması bakımından kaynak İsvBK. m. 990'dan ayrıldığı ve bu durumun doktrin tarafından haklı bir şekilde eleştirildiği belirtilmiştir. Gerekçede yer alan bu ifadelerle rağmen 6102 sayılı TTK'da çek de kambyo senetleri arasında yer almıştır.

¹⁸ TTK Gerekçe, m. 670.

¹⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 367; Alman Hukukunda kambyo senetleri kavramının karşılığı olarak “skripturrechtliches Wertpapier” ya da “Wertpapier des öffentlichen Glaubens” terimi kullanılmaktadır. Bu kavramlar yalnızca poliçe ve bonoyu ifade etmektedir., Lerzan Yılmaz, *Kambyo Senetlerinde Defiler (Einreden im Wertpapierrecht)* (İstanbul: 2. Bs., Aristo Yayınevi, 2017), 105.

²⁰ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 360; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 11, kn. 2, 117; Ergun Tuna, *Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak*, Cilt 3 (İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, 1995), 71; Naci Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (Ankara: 5. Bs., Gazi Büro Kitabevi, 1993), 99.

²¹ Çekin kambyo senetleri arasında yer almadığı hukuk sistemlerinde bu senetlerin kısa ibraz sürelerine tabi olması ve kredi aracından ziyade ödeme aracı olarak kullanılması etkili olmuştur., Bkz., Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 89; Reha Poroy, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları* (İstanbul: 11. Bs., Beta Basım, 1989), kn. 107, 109; Seza Reisoğlu, *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek* (Ankara: 2. Bs., Evrim Yayım), 14; Mertol Can, *Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı)*, (Ankara: İmaj Yayınevi, 2012), 50.

548/1, m. 551/2 ve TTK m. 1070 gösterilmektedir. Gerçekten de ilgili maddelere bakıldığında bir kambiyo senedi ile borç altına girme anlamına gelen “kambiyo taahhüdünde bulunma” kavramı, bir borcu ödemeye yönelik işlem yapmaktan ziyade ileriye dönük bir borç altına girilmesi anlamında kullanılmaktadır. Bir başka ifadeyle kambiyo taahhüdünün kredi işlemi olduğu yönünde bir kabul ile hareket edilmektedir.

Kambiyo senedi kavramının Türk Hukukundaki mahiyetine ilişkin doğru bir değerlendirme yapılabilmesi için konunun kapsamlı bir şekilde ele alınmasında fayda bulunmaktadır. Zira kanun koyucu TTK’da çeke ilişkin hükümleri ödeme aracı olması doğrultusunda ihdas etmişse de²² Türk uygulamasında çek ödeme aracından ziyade kredi aracı olarak kullanılmaktadır. “İleri tarihli çek” olarak bilinen bu uygulamada, taraflar vade olarak tespit ettikleri tarihi çeke düzenleme tarihi olarak yazmakta ve bu şekilde ibraz sürelerinin ileri bir tarihten başlamasını sağlamaktadır.²³ Mevzuata bakıldığında bu uygulamanın açık bir şekilde yasaklanmadığı görülmektedir. Öyle ki kanun koyucu TTK m. 795/2’de düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekin ibraz tarihinde ödeneceğini ifade etmek suretiyle örtülü bir kabul iradesi koymuştur.²⁴ Ayrıca kanun koyucu 5941 sayılı Çek Kanunu (ÇekK)’nda²⁵ konuyu bir adım daha ileri götürerek, ileri tarihli çek kapsamında oluşturulmuş kredilendirme faaliyetini koruyucu bir politika izlemiştir.²⁶ Örneğin ÇekK. m. 3/8’de ileri tarihli çekle ilgili hukuki takip

²² Kanun koyucu çekin kredi aracı olarak kullanımı engellemek amacıyla TTK m. 795/2’de düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin ibraz tarihinde ödeneceği kuralını getirmiştir., Ali Haydar Yıldırım, “Türk Hukuku’nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) Ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21/4 (2017): 98.

²³ İleri tarihli çek konusu, Cenevre Yeknesak Kanunu hazırlıkları esnasında gündeme gelmiş ve iki görüş ortaya atılmıştır. İlk görüşe göre çekin görüldüğünde ödeneceği kuralı amir olduğuna göre düzenleme tarihi ne olursa olsun ibraz süresi geçmemiş bir çek muhataba ibraz ile derhal ödenecektir. Diğer görüş ise keşide tarihi gerçeği yansıtmayan çekin batıl olacağı yönündedir. Sonuç itibarıyla Cenevre Yeknesak Kanunları m. 28’de ilk görüş doğrultusunda düzenleme yapılmıştır., Poroy, *Kıymetli Evrak*, kn. 314, 263-264.

²⁴ Hüseyin Cem Çöl, “İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53/1 (2004): 196.

²⁵ 14.12.2009 tarih ve 5941 sayılı Çek Kanunu (RG. 20.12.2009/27438), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5941.pdf>, E. T. 25.07.2022.

²⁶ 5941 sayılı Çek Kanununun Genel Gerekçesinde yer alan yeni bir kanuna ihtiyaç duyulmasının sebepleri bahsinde, 3167 sayılı kanunda uygulamadaki adı ile vadeli çekin kalın bir koruma zırhı ile güçlendirildiği, bir başka deyişle normal çek ile vadeli çekin aynı hukuki ve cezai rejime tabi tutulduğu belirtilmiştir. Yeni bir kanun ihdası için gösterilen bu sebeplerin, 5941 sayılı Çek Kanunu’nda aynen devam ediyor olması önemli bir çelişki olarak gösterilebilecektir., 5941 sayılı Çek Kanunu Genel Gerekçesi, <https://www.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0710.pdf>, E. T. 25.07.2022; İleri tarihli çek uygulamalarının çek piyasasını yozlaştırdığına ilişkin görüş için bkz., Ünal Tekinalp, “Yeni Çek Kanunu” içinde *5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli (26 Mart 2010)*, (Ankara: 2010), 8; Vade anlaşmalarına cevaz veren düzenlemelerin çeki yozlaştırdığına ilişkin Tekinalp ile aynı doğrultuda görüş için bkz., Abuzer Kendigelen, *Çek Hukuku*, (İstanbul: 5. Bs., On İki Levha Yayıncılık, 2019), 269.

veya karşılıksızdır işlemi için çek üzerinde yer alan düzenleme tarihine göre hesaplanacak olan ibraz süresinin beklenmesi, ÇekK Geçici m. 3/5’de²⁷ ise 31.12.2023’e kadar düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz olduğu hükme bağlanmıştır.

6102 sayılı TTK’da kanun koyucunun temel iradesinin çekin ödeme aracı olarak kullanılması yönünde olduğu iddia edilebilir. Fakat TTK m. 795/2’den anlaşıldığı üzere yürürlüğe girdiği günden beri TTK’nın taşıdığı sistematik yapı ve ekonomik gerekçeler dikkate alınarak ÇekK.’da yapılan düzenlemeler mevcut durumu tam tersine çevirmiş durumdadır.²⁸ Diğer taraftan kanun koyucunun poliçe ile bonoda olduğu gibi çekin şekli unsurlarına ilişkin istisnalar haricinde tavizsiz bir politika izlemesi²⁹ ve çeke ilişkin uygulanacak hükümler başlıklı TTK m. 818’de birçok poliçe hükmüne atıf yapmış olması çekin kambiyo senedi olarak nitelendirilmesini destekler niteliktedir. Kanaatimizce uygulama ve çeke ilişkin oluşturulmuş mevzuat yapısı kapsamında, çek düzenlemek suretiyle oluşturulan sorumluluğa kambiyo taahhüdü niteliğinin atfedilmesi³⁰ hukukun ihtiyacı duyduğu açıklık bakımından yerinde olmuştur.

3. Kambiyo Senetlerinin Tarihçesi ve İktisadi Fonksiyonları

a. Kambiyo Senetlerinin Tarihçesi

(1) Genel Olarak

Kambiyo senetlerini doğru bir şekilde anlayabilmek ve doğru yorumlar yapabilmek için bu senetlerin ortaya çıkış hikayelerinin bilinmesi elzemdir.³¹ Zira

²⁷ Bu geçici madde ilk olarak 18.02.2009 tarihinde kabul edilen 5838 tarihli Kanun ile 31.12.2009 tarihine kadar geçerli olacağı belirtilmek suretiyle ihdas edilmiştir. Devamında ilgili geçerlilik süresi 14.12.2009 tarihli 5941 sayılı Çek Kanunu ile 31.12.2011’e ertelenmiştir. Bu düzenlemeyi geçerlilik tarihini 31.12.2017 (6273 sayılı Kanun), 31.12.2020 (7061 sayılı Kanun), 31.12.2021 (7262 sayılı Kanun) ve 31.12.2023 (7341 sayılı Kanun) tarihine erteleyen kanuni düzenlemeler takip etmiştir.

²⁸ Doktrinde Pulaşlı, tüm yasal zorlamalara rağmen çekin bono gibi kredi aracı olarak kullanıldığını, dolayısıyla bu uygulamanın devamıyla birlikte artık çekin bir “ödeme aracı” olduğu yönündeki hukuki niteliğinin ortadan kalktığını ifade etmiştir. İlgili görüş için bkz., Hasan Pulaşlı, *Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2010), 2; Kanun koyucunun ileri tarihli çeke hukuki bir zemin hazırladığına ilişkin bkz., Can, *Kıymetli Evrak*, 50.

²⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 361; Kınacıoğlu, çekin büyük oranda poliçe hükümlerine atıf yapılmak suretiyle düzenlenmesi ve diğer kambiyo senetleri gibi sıkı şekil şartlarına ve aynı takip usullerine tabi tutulması gibi özelliklerin çek imzalamanın kambiyo taahhüdü niteliğinde taşıdığına ilişkin doktrinsel görüşü desteklediğini ifade etmektedir., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 99.

³⁰ Benzer yönde görüş için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 361.

³¹ “*Ticarî senetlerin tarihî ve iktisadî tekâmülü bu senetlerin mahiyeti üzerine geniş ölçüde tesir icra etmiştir. Binaenaleyh, bunların hakikî mahiyetlerini anlayabilmek için, tarihî ve iktisadî tekâmüllerini tetkik etmek lâzımdır.*”, Hirsch, *Ticaret Hukuku*, kn. 471, 489.

kambiyo senetlerinin günümüzdeki hallerini almaları uzun bir tarihsel sürecin sonucudur.

Türk Hukuku bakımından konunun iki ayrı başlık altında değerlendirilmesi gerekmektedir. Daha önce bahsedildiği üzere³² kambiyo senetleri kavramı esasen kredi aracı niteliği taşıyan poliçe ve bonoyu ifade etmek için kullanılmaktadır. Hukukumuzda ise çek, kambiyo senetleri arasında düzenlenmiş fakat bu durum çekin teorik olarak ödeme aracı olduğu ve farklı bir tarihsel geçmişe sahip olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Dolayısıyla çekin, poliçe ve bonodan ayrı bir başlık altında ele alınmasında fayda bulunmaktadır.

(2) Poliçe ve Bononun Tarihçesi

Doktrinde “Kambiyo senetleri ilk olarak nerede kullanılmıştır?” sorusuna verilen tek bir cevap bulunmamaktadır.³³ Bazı kaynaklar ilk olarak 7. ve 10. yüzyıllarda (yy.) Eski Çin’de kullanıldığını ifade etmektedir.³⁴ Doktrindeki bir diğer görüş ise bugün kullanmakta olduğumuz kambiyo senetlerinin 12. yy. İtalya’sında ortaya çıktığı yönündedir.³⁵

Kambiyo senetlerinin ilk olarak nerede kullanıldığından ziyade bu senetlerin hangi ihtiyaca binaen ortaya çıktığı hususu daha fazla önem arz etmektedir. 12. yy.’da ticareti faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı yerlerden olan İtalya, siyasi birlik olmadığı için birçok krallıktan oluşan bir bölgedir.³⁶ Bu devletlerde kullanılan madeni paralar arasında ayar (içerdiği kıymetli maden oranı) bakımından önemli farklılıklar bulunmaktaydı ve ticari zorlaştırmaktaydı.³⁷ Ayrıca farklı noktalarında kurulan panayır ve pazarlarına giden tüccarlar, kendi ülke madeni paralarını yanlarında götürmekteydi. Bu durum madeni paraların taşınması maliyetini ortaya çıkardığı gibi büyük bir

³² Birinci Bölüm-A-2 başlığına bkz..

³³ Halil Arslanlı, *Ticari Senetler* (Ankara: 3. Bs., Üniversite Kitabevi, 1954), 38.

³⁴ Poliçe ve havalenin ilkel izlerinin milattan önce üç bin yıllarında Hamurabi Kanunları’nda görüldüğü, Roma Hukuku’nda da kabul uygulamasının henüz gelişmediği bir tür poliçenin bulunduğu ilişkin bkz., Yılmaz, *Def’iler*, 60; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 6.

³⁵ Arslanlı, *Ticari Senetler*, 38; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 99; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 153, 134.

³⁶ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 361.

³⁷ Arslanlı, *Ticari Senetler*, 39; Ortaçağ’da akçelerdeki çeşitlilikten kaynaklı ticaretin zorlaştığına ilişkin bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 154, 135.

güvenlik sorunu da oluşturmaktaydı.³⁸ Bu sıkıntıları göze alan tüccarlar da gittikleri ülkelerde paralarını ilgili ülkenin yerel parasıyla değerinde takas edecek birilerini bulmaktaydılar. Fakat bazı ülkelerde ise madeni paraların ülke dışına çıkışını yasaklamak suretiyle bu seçeneğe de fırsat tanımamaktaydı.

Bu ve benzeri sorunları çözmek için kambiyo senedi olarak anılan belgeler ortaya çıkmıştır. İlk uygulamaya bakıldığında, başka bir ülkeye gitmek isteyen tüccarların paralarını kendi ülkesindeki bir bankere tevdi etmesi ve karşılığını gideceği ülkenin para birimi olarak almak üzere anlaşma imzalaması şeklinde gelişmiştir.³⁹ Bu anlaşmaların temel unsurlarından birisi, bir paranın başka bir para ile birimiyle değiştirilmesi olduğu için bu sözleşmeler cambiale (*change*) sözleşmesi olarak anılmıştır.⁴⁰ Kambiyo anlaşması kapsamında bankerler, tüccarların gideceği ülkede bulunan ve anlaşmalı oldukları muhabir bankerlere hitaben kambiyo mektubu (*lettre de change*)⁴¹ adında bir senet hazırlıyor ve paranın tahsili için ilgili tüccara teslim ediyorlardı.⁴² Ayrıca taraflar muhabir bankerin ödeme yapmama ihtimaline karşılık, parayı teslim alan bankerin sorumluluğunu tesis etmek adına ödeme vaadi içeren senetler de düzenlemişlerdir. Dolayısıyla kambiyo ilişkisinin ilk örneklerinde iki ayrı senet düzenlendiği görülmektedir.⁴³ Sonraki dönemlerde ise kambiyo mektubunun senedin ödenmesine ilişkin düzenleyenin garanti sorumluluğunu içerdiği kabul edilmiş⁴⁴, muhatabın ödeme yapacağına ilişkin mutlak sorumluluk tesis eden kabul kurumu uygulanmaya başlanmış, ödenmeme halinin protestoyla tespitine ve senedin ciro ile devrine ilişkin gelişmeler yaşanmıştır.⁴⁵

Kambiyo senetleri sayesinde başka bir ülke sınırlarına giden tüccarın yanında para bulundurması veya gittiği ülkede para takasında bulunma problemi büyük ölçüde

³⁸ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 154, 135; Abuzer Kendigelen ve İsmail Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar, Kambiyo Senetleri*, (İstanbul: 3. Bs.'dan Tıpkı 4. Bs., On İki Levha Yayıncılık, 2020), kn. 300, 141; Mustafa Çeker, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku* (Adana: 3. Bs., Karahan Kitapevi, 2012), 605.

³⁹ Arslanlı, *Ticari Senetler*, 38; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 154a, 135; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 300, 141.

⁴⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 154, 135.

⁴¹ Poliçenin ilkel şekli olduğu ve “trampa mektubu” şeklinde tercüme edilebileceğine ilişkin bkz., Hayri Domanıç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (İstanbul: 2. Bs., Eğitim Yayınları, Fakülteler Matbaası, 1975), 132.

⁴² Kambiyo senetlerinin ilk uygulamasında mekanizmanın nasıl çalıştığına ilişkin detaylı açıklama için bkz., Yaşar Karayalçın, *Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler* (Ankara: 4. Bs., Sevinç Matbaası, 1970), 98; Arslanlı, *Ticari Senetler*, 38.

⁴³ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 363; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 300, 141.

⁴⁴ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 300, 141.

⁴⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 363-364; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 300, 141-142.

ortadan kalkmıştır. Sonraki zamanlarda, ticari hayattaki önemi her geçen gün artan kambiyo senetleri, tacirler arasında yaygın bir değişim aracı olarak kullanıldıkları için “para senedi (*geldpapier*)”⁴⁶ veya “tacirin kâğıt parası”⁴⁷ olarak da anılmışlardır.

Kambiyo senetlerinin ortaya çıkması, gelişmesi ve önemini arttırması yasal bir düzenleme çerçevesinde ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kambiyo senetlerine ilişkin ilk düzenlemeler iç hukuk kapsamında yapılmıştır.⁴⁸ Fakat özellikle uluslararası ticaretin hızlandığı 19. yy.’a gelindiğinde, ulusal mevzuatlardaki farklılıkların önemli sorunlara neden olduğu görülmüştür. Aynı dönemde, bu sorunlara çözüm olması maksadıyla yeknesaklaştırma çalışmaları da başlatılmıştır.⁴⁹ İlk olarak 1910 ve 1912 yıllarında Lahey’de önemli sayıda ülkenin katılımıyla “*Lahey Yeknesak Kuralları Projesi*” hazırlanmıştır.⁵⁰ Fakat bu proje, 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla akamete uğramış ve Çin, eski Yugoslavya gibi istisnai ülkeler haricinde iç hukuk sistemlerine aktarılamamıştır. Türkiye’de ise 1914 tarihli Çek Kanunu’nda ve 1926 tarihli Ticaret Kanunu’nda ilgili projenin yansımaları görülmüştür.⁵¹

Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yeniden canlanan ticaret ve Milletler Cemiyeti’nin (*Cemiyet-i Akvam*) katkılarıyla kambiyo senetlerinde yeknesaklaştırma çalışmaları yeniden başlamıştır.⁵² 1930 ve 1931 yıllarında otuz ülkenin katılımıyla Cenevre’de toplanan uluslararası toplum, 1930 yılında poliçe ve bonoyu konu alan üç, 1931 yılında ise çeki ilgilendiren üç ayrı konvansiyona imza atmıştır. Bu konvansiyonlar 1934 yılında yürürlüğe girmiş ve birçok taraf ülke söz konusu konvansiyonları iç hukuklarına aktarmıştır. Türkiye de Cenevre’de gerçekleştirilen toplantılara katılmak suretiyle konvansiyonları imzalamıştır. Fakat konvansiyonların iç

⁴⁶ Doktrinde Öztan, bu senetlerin belirli miktar para ödenmesini konu almaları bakımından “para senedi” olarak anıldıklarını belirtmektedir. Yazar bununla birlikte bu senetlerin aynı zamanda tıpkı para gibi ödemelerde kullanılabilir olmalarının kişileri bu senetlerin paranın kendisi oldukları yanlışlığına düşürmemesi gerektiğini belirtmektedir. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 372.

⁴⁷ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 10; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 300, 142.

⁴⁸ Poliçeye ilişkin ilk yazılı düzenlemenin 1454 yılında Bologna Krallığı tarafından yapıldığına ve kambiyo senetlerine ilişkin diğer mevzuat çalışmalarına ilişkin bkz., Yılmaz, *Defiler*, 61-63.

⁴⁹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 159, 137.

⁵⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 160, 137.

⁵¹ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 101.

⁵² Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 161, 137.

hukuka aktarılması kapsamında bunları Meclis'ten geçirmediğinden taraf olmamıştır.⁵³ Bununla birlikte her ne kadar Türkiye taraf olmamasına rağmen 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu, Cenevre Konvansiyonları kapsamında düzenlenmiş olan İsviçre Borçlar Kanunu'nun tercümesinden ibarettir.⁵⁴

Özetlemek gerekirse kambiyo senetlerinin, günümüzdeki sistematik yapısını uzun bir tarihsel süreç içerisinde kazandığını söylemek mümkündür.⁵⁵ Bu çerçevede ilk olarak örf ve âdet hukuku niteliği kazanan kambiyo senedi uygulamaları, günümüzde uluslararası metinlere konu olmuştur. Dolayısıyla iç hukukta yapılacak yorum ve değerlendirmelerin, kambiyo senetlerinin sınır aşan niteliğine uygun olmasına dikkat edilmesi gerekir. Bu durum tüm konuları kapsamamaktadır. Zira uluslararası toplum bazı konuları milli devletlere bırakmıştır.⁵⁶

Kambiyo senetlerinin, belirli sorunlar ve ihtiyaçlar ekseninde gelişmiş olması, bu senetlerin dinamik bir yapıya sahip olduğunun delilleri arasındadır. Bu minvalde, bu senetlerin sahip olduğu şekli yapının, temel uygulamaların, diğer hukuk dallarıyla olan ilişkisinin veya hizmet ettiği hukuki yahut iktisadi ihtiyacın insanlık tarihi ekseninde değişim içerisinde olmaya devam edeceği açıktır.

(3) Çekin Tarihçesi

Çek, insanlığın “Sahip olduğum değerleri⁵⁷ neden yanımda taşıyorum ki?” sorusunu sorması üzerine ortaya çıkmış bir sistemdir. Bir başka ifadeyle nakit ödeme yönteminin alternatifi olarak çıkmış bir uygulamadır. Diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi çekin de ilk olarak nerede kullanıldığı tartışmalıdır. Doktrinde yaygın

⁵³ Ayşe Kübra Altıparmak, “Bills Of Exchange Act Sistemi'nde Kambiyo Senetlerine Uygulanacak Hukuk ve Cenevre Konvansiyonları Sistemiyle Karşılaştırılması”, *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 60. Yıl Armağanı*, (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2015), 719.

⁵⁴ Müşterek kanunun oluşturulmasının önündeki engellere ilişkin detaylı açıklama için bkz., Karayalçın, *Ticari Senetler*, 102.

⁵⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 68.

⁵⁶ Örneğin çalışmamızın omurgasını oluşturan “kambiyo ilişkisi ile temel borç ilişkisi münasebeti” ilgili konvansiyonlarda hükme bağlanmamıştır. Bu ve benzeri örnekler için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 367.

⁵⁷ Mısırdaki para hükmünde kullanılan buğdayın, devlete ait ambarlarda saklanabildiği, buğday sahibi kişinin ödeme yapmak için buğdayları alıp alacaklıya devretmek yerine hazineye yönelttiği bir talimattan yararlandığına, dolayısıyla buğdayın zilyetliği üzerinde herhangi bir değişiklik olmaksızın ödeme yapılabildiğine, bu durumun zaman içerisinde çeke benzer bir uygulama haline geldiğine ilişkin bkz., Kendigelen, *Çek Hukuku*, 9.

kanaat, çekin kökenlerinin Roma’da bulunduğuna yöneliktir.⁵⁸ Roma’da, bir kişi parasını bankere tevdi edebiliyor ve ödemelerini bankere yazdığı talimatlar ile ödeyebiliyordu.⁵⁹

Çeke ilişkin uygulamaların yoğunlaştığı bir başka dönem ise, 10. yy. sonrası İslam coğrafyasıdır. Müslümanların yoğun bir şekilde ticaretle uğraştığı bu dönemde, sarraflara tevdi edilen paralar için “sarraf ruk’aları (sarraf çekleri) adında belgeler düzenlenmiştir.⁶⁰ Fakat İslâm coğrafyasının çek benzeri uygulamalarla ilk karşılaşması bu değildir. 1. ve 7. yy.’lar arası İslâm öncesi dönemde, İran’da “*çak (üçüncü kişilere ciro edilebilen ödeme emri)*” adında hazine ödeme emri belgeleri, 8. yy. Abbasi maliyesinde ve sonraki dönemlerde ise hazine ve tüccarlar tarafından düzenlenen “şakk (ödeme emri)” adında çek benzeri belgeler kullanılmıştır.⁶¹ Doktrinde bu senetlerin haclı seferleri vasıtasıyla Avrupa’ya geçtiği ve yaygın bir kullanım kazandığı, dolayısıyla “cheque” adının etimolojik olarak “şakk” kelimesine dayandığı iddia edilmektedir.⁶²

Orta çağ sonrası dönemde ise diğer kambiyo senetlerinin de kullanıldığı İtalya’da Avrupa açısından ilk niteliğindeki uygulamalar gelişmiştir. Tüccarlar bir sarraf veya bankere⁶³ madeni paralarını tevdi ediyor ve bu paraları üzerinde “yazılı havale veya ödeme emri” düzenlemek suretiyle tasarrufta bulunuyorlardı.⁶⁴ Çekin modern anlamdaki ilk örneklerinin bu dönemde ortaya çıktığı iddia edilebilir. Çek uygulaması İtalya’dan Hollanda’ya geçmiştir. Hollanda’da “Kassierbriefje”⁶⁵ olarak anılan çek, ödemeler bakımından teamül niteliğinde bir yaygınlığa ulaşmıştır.

İtalya ve Hollanda’dan sonra çekin yaygın bir uygulama bulduğu bir diğer ülke ise İngiltere’dir. İlk modern çek örneklerinin İngiltere’de görüldüğü söylenebilir.⁶⁶ 17.

⁵⁸ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 273; Kendigelen, doktrinde yer alan çekin ilk olarak Roma’da görüldüğüne ilişkin görüşün, Çiçero’nun mektubunda yer alan havale benzeri talimata dayandığını belirtmektedir., Kendigelen, *Çek Hukuku*, 7.

⁵⁹ Bu uygulamanın eski Roma’da “receptum argentarii” olarak anıldığına ilişkin bkz., Lerzan Yılmaz, “Cirosu Yasaklanmış Çek”, *Facultatis Decima Anniversaria 10. Yıl Armağanı*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1993), 132.

⁶⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 11.

⁶¹ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 273.

⁶² Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 273.

⁶³ Ortaçağ sonları ile yeniçağ İtalya’sında paraların tevdi edildiği yerlere “campsore” ve “bancherii” dendiğine ilişkin bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 313.

⁶⁴ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 605, 276.

⁶⁵ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 313.

⁶⁶ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 273.

yy. İngiltere’inde ticaret hayatının ihtiyaç duyduğu güven ve hızın sağlanması adına tüccarlar paralarını sarraflara vermeye başlamıştır. Bu dönemde sarrafa verilen para üzerinde tasarruf edilebilmesi için ödeme aracı niteliğinde iki ayrı senet kullanılmıştır. Bu senetlerden ilki (Bankers-Note), bizzat bankerin ödeme vaadini ve imzasını taşıması bakımından güvenli bir ödeme aracı olarak kabul görmüştür. Diğer senet ise (Case-Note) banker üzerine keşide edilen ödeme emirlerini içermektedir. Bu senetlerin ilki devletin piyasaya kâğıt para basma ve arz etme yetkisine (emisyona⁶⁷ tekeline) takılmak suretiyle zaman içerisinde yasaklanmış fakat diğer senet yaygınlaşarak gelişimini sürdürmüştür. ⁶⁸ Çekte kabul yasağının bulunması da çekin banknot olup olmama noktasında ince bir çizgi üzerinde bulunmasına dayanmaktadır.⁶⁹

Doktrinde ilk kanuni düzenlemenin nerede ve ne zaman yapıldığına ilişkin bir açıklık yoktur. Kınacıoğlu’na⁷⁰ göre ilk kanuni düzenleme, 1776 tarihinde çekin “Kassiersbriefje” olarak anıldığı Amsterdam’da yapılmıştır. Kendigelen’e göre ise, ilk düzenleme 1865 tarihinde Fransa’da yapılmıştır.

20. yy’da çekin yaygın bir ödeme aracı haline gelmesi sonucunda çeke ilişkin hukuki farklılıklar, uluslararası ticaretin ihtiyaç duyduğu hukuki öngörülebilirlik ve sürat bakımından önemli bir sorun haline gelmiştir. Dolayısıyla bu sorunlara çözüm olması amacıyla kambiyo senetlerinde olduğu gibi çeke ilişkin de uluslararası yeknesaklaştırma çalışmaları yapılmıştır. Lahey ve Cenevre Konferansları sonrası dünyada, çeke ilişkin iki ayrı sistem ortaya çıkmıştır.⁷¹ Bu durumun en temel sebebi İngiltere ve ABD’nin konferanslara katılmış olsa dahi taraf olmamalarına dayanmaktadır. Diğer sistem ise Alman ekolü temelinde hazırlanmış Cenevre Yeknesak Kurallarıdır. Doktrinde İngiltere tarafından kabul edilen Bills of Exchange Act’a⁷²

⁶⁷ “Emisyon, hisse senedi, kâğıt para, tahvil gibi değerlerin ilk kez piyasaya sürülmesidir. Tek başına kullanıldığında ise, genellikle devletin yetki verdiği bankaların piyasaya kâğıt çıkarması anlamına gelmektedir.”, İlgili açıklama için bkz., [Finans Sözlüğü \(halkbank.com.tr\)](https://www.halkbank.com.tr), E. T. 04.09.2023.

⁶⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 12.

⁶⁹ Çekte kabul yasağının gerekçesine ilişkin farklı görüşler olduğu ve bunlardan birisinin de çekin banknot haline gelmek suretiyle devletin tekelinde bulunan banknot ihraç yetkisine tecavüz oluşturabileceği görüşü için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 1124; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 12; Çekte kabul yasağı, merkez bankalarının banknot ihracı haklarını ihlal etmemek endişesiyle kabul edilmiştir. İlgili açıklama için bkz., Karayalçın, *Ticari Senetler*, 287.

⁷⁰ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 313.

⁷¹ Detaylı bilgi için bkz., Ayşe Kübra Altıparmak, “Bills Of Exchange Act Sistemi”.

⁷² Bu Kanun’un aynı zamanda ABD’de 1985 yılında yürürlüğe girmiş olan Negotiable Instruments Law’a kaynaklık yaptığına ilişkin açıklamalar için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 365; Mesut Aygün, “Milletlerarası Özel Hukukta Kambiyo Senetleri”, (Yayımlanmış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi

dayanan sistem “Anglo-Sakson Sistemi” olarak, diğeri ise “Kıta Avrupası Sistemi” olarak anılmaktadır.⁷³

Bu iki sistem arasındaki çek bağlamında en temel farklılık, İngiliz ekolünün çeki banka üzerine çekilen bir poliçe olarak görmesine karşın, Alman ekolünün bu senedin kambiyo senetlerinden farklı ve ödeme aracı niteliğinde bir banka havalesi olarak kabul etmesine dayanmaktadır.⁷⁴

b. Kambiyo Senetlerinin İktisadi Fonksiyonları

İktisat, *kıt ekonomik kaynakların kullanılarak toplumun sınırsız ihtiyaçlarını*⁷⁵, *olabilecek en yüksek düzeyde karşılamayı inceleyen bir sosyal bilim dalı* olarak tanımlanmaktadır.⁷⁶ Dolayısıyla iktisat birey bazında, kişilerin maddi ihtiyaçlarını karşılamaya ve maddi refahını arttırmaya yönelik çabaları konu alır.⁷⁷ Bu çerçevede iktisadi faaliyetler, kişilerin sınırsız ihtiyaçları karşısında kaynak oluşturma çabası olarak ifade edilebilir. İnsanoğlunun bu çabası geçmişten günümüze çeşitlenmiş veya farklılaşmış olsa dahi, temel motivasyon ihtiyaçların karşılanması üzerine olmuştur. İktisadi faaliyetler süreç içerisinde farklı sorunlarla karşılaşmıştır. Trampa ekonomisinin geçerli olduğu dönemde insanoğlu önemli bazı sorunlarla yüzleşmiştir.⁷⁸ Bunlar, mübadeleye esas alınacak bir değer ölçüsünün yokluğu, tarafların her zaman birbirinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek mallara sahip olmaması ve değerın “*ihtiyaç oluşana*” dek muhafazasında yaşanan güçlükler gösterilebilir. Tüm bu sorunlara getirilmiş en önemli çözüm paranın icadıdır.⁷⁹ Para, değer ölçüsü ve mübadele aracı olmasının yanı sıra değer saklama noktasında elverişli olmasıyla da temel sorunları büyük oranda

Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı), 15, [Microsoft Word - mesut aygun tez.doc](https://mesutaygun.tez.doc.tr) ([anadolu.edu.tr](https://mesutaygun.tez.doc.tr)), E. T. 04.09.2023.

⁷³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 16.

⁷⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 16.

⁷⁵ Sınırsız olanın ihtiyaçlar değil istekler olduğuna ilişkin tespit için bkz., Tümay Ertek, *Temel Ekonomi* (İstanbul: 3. Bs., Beta Yayınları, Ocak 2009), 25.

⁷⁶ Halil Seyidoğlu, *İktisat Biliminin Temelleri* (İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2006), 8.

⁷⁷ Seyidoğlu, *İktisat*, 1.

⁷⁸ Takas ekonomisinin karşılaştığı zorluklara ilişkin bkz., Mustafa Kamalak, “Para ve Para Sistemleri”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4/3-4 (1980): 71-72, [29787](https://dergipark.org.tr/4/3-4) ([dergipark.org.tr](https://dergipark.org.tr/4/3-4)), E. T. 04.09.2023; Murat Fidan, Serkan Dilek ve Ayşegül Esev, “Dünden Bugüne Paranın Tarihi ve Türkiye’de Kâğıt Para Kullanımı”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/18 (2019): 145, [902847](https://dergipark.org.tr/9/18) ([dergipark.org.tr](https://dergipark.org.tr/9/18)), E. T. 04.09.2023.

⁷⁹ Ertek, *Ekonomi*, 29-30.

çözmüştür.⁸⁰ Coğrafya, kültür veya zamana göre değişmekle birlikte insanlık bazı objelerin azlığına ve kıymetli olduğuna inanmış ve bu objeleri para olarak kullanılmıştır. Paranın tarihi sürecindeki bu çeşitlilik zamanla azalmış ve altın gümüş gibi bazı madenler paranın tek objesi halini almıştır.⁸¹

Para niteliği kazanmış bu madenler beraberinde güvenlik ve nakliye sorununu doğurmuştur. Bu sorun da paraya alternatif ödeme araçlarının tartışılmasına neden olmuştur. Kambiyo senetlerine ilişkin tarihsel bilgiler içerisinde⁸² bahsedildiği üzere, özellikle poliçe ve bono yaşanan bu güvenlik ve nakliye sorunlarına çözüm olmuştur. Diğer taraftan çekin de benzer bir fonksiyon üstlendiği söylenebilir.

Zaman içerisinde kâğıt paraların, kaydi sistemlerin ve özellikle dijitalleşme sürecinin hayatımıza girmesi, kambiyo senetlerinin güvenlik ve nakliyeye dönük temel işlevlerinin önemini yitirmesine neden olmuştur. Fakat değişen sorunlara paralel bir şekilde kambiyo senetlerinin üstlendikleri iktisadi roller de çeşitlenmiştir.

Günümüzde kambiyo senetleri, avantajlı hukuki korunmadan faydalanma, hukuki işlemlerin kurulması bakımından kişiler arası güvenin tesisi, alacaklının sahip olduğu hakkın kolay bir şekilde değerlendirebilmesi, kişilerin kredibilitesinin artırılması veya kredi teminin sağlanması gibi sebeplerle iktisadi hayatın içerisinde yer almaya devam etmektedir. Ayrıca kambiyo senetleri kollektif güvenin oluşturduğu tedavül kabiliyeti çerçevesinde nerdeyse para gibi⁸³ işleme konu olabilmektedir. Tüm bu durumlar, kambiyo senetlerinin dış ticaret işlemlerinden adi işlere kadar toplumdaki her alanda uygulama alanı bulmasına neden olmaktadır.⁸⁴

Bununla birlikte kambiyo senetlerinin herkes tarafından düzenlenebilir hale gelmesi, bilinçsiz kullanımlara da neden olmaktadır. Gerçekten de günümüzde kambiyo senetleri, kırtasiyelerde satılan matbu bir borç senedi haline gelmiştir. Bu durum kişinin kambiyo senedi düzenleme iradesi olmaksızın bu senet üzerinde imzasının bulunmasına

⁸⁰ Paranın fonksiyonlarına ilişkin bkz., Mustafa Kamalak, “Para”, 74; Paranın icadı öncesi yaşanan sorunlar ve paranın taşıdığı fonksiyonlara ilişkin detaylı bilgi için bkz., Feridun Ergin, Para ve Faiz Teorileri (İstanbul: 2. Bs., Beta Basım/Yayın/Dağıtım, 1983), 11-15; Ertek, *Ekonomi*, 30.

⁸¹ Mustafa Kamalak, “Para”, 73.

⁸² Bkz. Birinci Bölüm-A-3-a başlığına bkz.

⁸³ Para-kambiyo senedi ilişkisi bakımından önemli hususlardan birisi, paranın kambiyo senetleri gibi kıymetli evrak niteliği taşıyıp taşımadığıdır. Bu konuda görüş için bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 19-20.

⁸⁴ Poliçe Türkiye’de genellikle akredetif işlemlerine yardımcı olan bir senettir. Bkz., Ünal Tekinalp, “Yeni Çek Kanunu”, 9.

kapı aralamaktadır. Bir başka ifadeyle toplumda kambiyo senedi ile adi senedin karıştırılma ihtimalini arttırmaktadır. Özellikle bono, tüketici işlemleri kapsamında oluşturulmuş taksitli ödemelerde veya benzeri adi işlerde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu yaygınlaşmanın toplumda çeşitli sıkıntıları da beraberinde getirmesi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK)⁸⁵ gibi sosyal adalete yönelik yapılmış düzenlemelerde kambiyo senetlerine ilişkin istisnai hükümlerin yer almasına da neden olmuştur (Örneğin, TKHK m. 4/5).

Tüm bu açıklamalar kapsamında, kambiyo senetlerinin insanlığın iktisadi akışı içerisinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğu anlaşılabilecektir. Bu bakımdan, bir kişinin kambiyo senedi düzenlemesinin hukuki olduğu kadar iktisadi bir olay olduğu da unutulmamalıdır.

4. Kambiyo Senetlerinin Temel Özellikleri

a. Genel Olarak

Kıymetli evrak hukuku, ticaret hayatının ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan hakka, akıcılık ve dolaşım kabiliyeti kazandırılması düşüncesine dayanır.⁸⁶ Kambiyo senetleri, bu düşüncenin en saf yansıması olarak kıymetli evrak hukukunun merkezinde bulunmaktadır.⁸⁷ Kambiyo senetlerinin bu durumunun doğru anlaşılabilmesi için temel özelliklerinin ele alınmasında fayda bulunmaktadır.

b. Kambiyo Senetlerinin Kıymetli Evrak Niteliği Taşımaları

(1) Genel Olarak Kıymetli Evrak

“Kıymetli evrak”⁸⁸ kavramı, ilk kez Wertpapier olarak aynı zamanda TTK’nın altyapısını oluşturan kıymetli evrak teorilerinin belirginleştiği yer olan Almanya’da⁸⁹

⁸⁵ 07.11.2013 tarih ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (RG. 28.11.2013/28835), [1.5.6502.pdf \(mevzuat.gov.tr\)](https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat/MevzuatListesi.aspx?il=15&il2=6502), E. T. 20.07.2023.

⁸⁶ Arslanlı, *Ticari Senetler*, 10; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 2, 2; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 19; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 17, 38; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn.17, 7.

⁸⁷ Namık Zeki, *Senedatı Ticariye* (İstanbul: Türkiye Matbaası, 1934), 193; 2; Fahiman Tekil, *Kıymetli Evrak Hukuku* (İstanbul: 2. Bs., Tekil Yayıncılık, 1994), 7; Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 318; Kıymetli evrak hukukunun ticaret hayatının ihtiyaçları doğrultusunda gelişmesi hasebiyle doktrinde Ripert’in belirttiği üzere taraf olmanın herhangi bir ticari sıfat gerektirmediği bu senetler ticaret hukukunun konusudur. Bkz., Tekil, *Kıymetli Evrak*, 7’den naklen, Ripert, G., *Traite elementaire de droit commercial*, 3. Bs., Paris 1954, 640.

⁸⁸ Evrak kelimesinin Arapça kökenli olduğu ve yaprak, kâğıt anlamına gelen “varak” kelimesinin çoğulu olduğu; kıymetli evrak yerine “değerli kâğıt” denmesinin doğru bir kullanım olmadığı, zira Türk Mevzuatında değerli kâğıtlar terimin çok farklı anlamlarda kullanıldığına ilişkin bkz., Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 5, 3.

kullanılmıştır. Bu kullanım 1861 tarihli Alman Ticaret Kanunu'na (Haldelsgesetzbuch) dayanmaktadır.⁹⁰ İlgili kavram daha sonra 1881 ve 1911 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu'na geçmiştir. Kıymetli evrak kavramı İsvBK.'nın Fransızca metninde “papier valeur”, İtalyanca metninde ise İtalyan hukukundaki kullanıma paralel olarak “titolo di credito” olarak anılmıştır.⁹¹ Bu minvalde, kıymetli evrak kavramının Alman ekolü menşeli olduğu ve bu ekolün benimsenmesine⁹² paralel olarak yerleşik uygulama kazandığı söylenebilir.

Kıymetli evrakın tanımı ise doktrinde oldukça tartışmalıdır. İsviçre kanun koyucusu ise Cenevre Konvansiyonları kapsamında 1936 yılında Borçlar Kanunu'nda yaptığı değişiklikle⁹³, kıymetli evraka ilişkin tanımlama da yapmıştır. Bu tanım genel hükümler içinde yer almıştır.⁹⁴ Türk kanun koyucusu da 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nda İsviçre Borçlar Kanunu'na paralel bir şekilde ilgili tanımın tercümesine yer vermiştir. Günümüzde 6102 sayılı TTK'nın 645. maddesinde yer alan bu tanım şöyledir:

*“Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez.”*⁹⁵

Bu tanım Türk Doktrini tarafından yaygın bir şekilde benimsendiği⁹⁶ gibi ciddi eleştirilere de konu olmaktadır.⁹⁷ Bu eleştirilerin çoğunluğu, ilgili tanımın kıymetli

⁸⁹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 3, 3; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 2.

⁹⁰ Karayalçın, *Ticari Senetler*, 9; Tekil, *Kıymetli Evrak*, 5; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 4, kn. 165, 139.

⁹¹ Karayalçın, *Ticari Senetler*, 9; Tekil, *Kıymetli Evrak*, 5.

⁹² Kıta Avrupası hukukunda kıymetli evrak hukuku, Cenevre Konvansiyonları kapsamında belirlenmiş kurallara dayanmaktadır. İlgili Konvansiyonlar'a Alman hukukçuların görüşlerinin hâkim olduğu söylenebilir. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 367.

⁹³ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 16, 19

⁹⁴ Karayalçın, *Ticari Senetler*, 10.

⁹⁵ 6762 sayılı eTTK m. 557'de verilen tanımın tekrarından ibaret olan bu tanım esas itibariyle Heinrich Brunner tarafından 1882'de yapılan şu tanıma dayanmaktadır: “*Kıymetli evrak özel hukuka ilişkin bir hakkı muhtevi senet olup, bu hakkın değerlendirilmesi, senede malik bulunmaya özel hukuk hükümleri dahilinde şart kılınmıştır.*”, Öztan, *Kıymetli Evrak*, 55; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 16, 19; Karayalçın, 12; TTK m. 645'de yer alan bu tanımın 6762 sayılı eTTK'nın 557. maddesinde yer alan tanımın dil bakımından sadeleştirilmiş hali olduğu, anlam bakımından aynı olduğuna ilişkin bkz., Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 1, kn. 3, 1.

⁹⁶ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 15-16; İsviçre Borçlar Kanunu sistematigini esas alan Türk Hukuku, kıymetli evrak türlerini özel olarak ayrı ayrı düzenlenmesinin yanı sıra tüm kıymetli evrakları kapsar genel hükümlere de yer vermiştir. Bu sistemin doğal bir sonucu olarak TTK m. 645'te tüm kıymetli evrak türlerini kapsayan bir kıymetli evrak tanımının yapıldığına ilişkin bkz., Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 8, 4.

⁹⁷ Tanımın eksik olduğu, ancak senet mukabilinde ödeme yapılabilceği, kıymetli evrakın tanzim ve iptal bakımından nitelikli şekil şartlarına tabi olduğu ve tedavül kabiliyeti unsurlarını da içermesi gerektiğine ilişkin eleştiri ve tanım önerisi için bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 23; Nama yazılı senetlerin devrine

evrakın özelliklerini tam olarak içermediği yönündedir. Bakıldığı zaman gerçekten de borçlu ancak senet mukabilinde ödeme yaptığı takdirde borcundan kurtulabilmektedir. Fakat kıymetli evrakı, özel hukukun genelinden ayıran tek uygulama bu değildir. İptale, devire veya tür değiştirmeye ilişkin işaret edilebilecek birçok uygulama yalnızca kıymetli evraka özgüdür. Bütün bu uygulamaların bir tanımında toplanması pek mümkün değildir. Dolayısıyla doktrinde Ülgen ve Helvacı'nın⁹⁸ açıkladığı üzere kıymetli evraka ilişkin özellikler ile unsurların ayrılması gerekir. Bu bağlamda ilgili tanımın, kıymetli evrakın temeli olarak gösterilebilecek unsurlara haiz olduğu tespit edilebilecektir.

Bu tanım göz önüne alındığında kıymetli evrakın üç temel unsuru⁹⁹ ortaya çıkmaktadır: -Senet, -Hak, -Hak ve senet arasında kaynaşma (Mündemiç olma). Doktrinde bu tanım çerçevesinde yapılan değerlendirmelerde “unsur” olarak farklı başlıklandırmalar tercih edilebilmektedir. Fakat esasında verilen bilgiler paralellik arz etmektedir.¹⁰⁰

Dolayısıyla kıymetli evrakın bir türü olan kambiyo senetlerinin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için ilgili tanımdan çıkan temel unsurların ele alınmasında fayda bulunmaktadır.

(2) Kıymetli Evrakın Unsurları

(a) Senet Unsuru (Maddi Unsur)

Hakkın somutlaştığı cisim olarak açıklanabilecek olan bu maddi unsur¹⁰¹, TTK m. 645'te yer alan kıymetli evrak tanımına paralel bir şekilde “senet” olarak ifade edilmektedir. Senet usul hukukunda, hukuki bir işlemi veya bir olayı belgelendirmek

ilişkin beyanın ayrı bir kağıda yazılabilmesi ve hakkın senetten bağımsız bir şekilde devredileceği hakkında eleştiriler için bkz. Tekil, *Kıymetli Evrak*, 5-6.

⁹⁸ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 16.

⁹⁹ Unsurlara ilişkin benzer bir ayırım için bkz., Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 40; TTK m. 645'de yer alan tanımdan çıkan unsurların benzer bir şekilde “-Senet, - Senedin içerdiği hakkın devredilebilir olması, - Senet ile hak arasında kanunun öngördüğü derecede bağlılığın bulunması” olduğuna ilişkin bkz., Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 10-20, 4-8; Benzer bir ayırım için bkz., Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, *Ticaret Hukuku Bilgisi* (Bursa: 12. Bs., Dora Yayıncılık, 2017), 319; İ. Yılmaz Aslan, *Ticaret Hukuku Dersleri* (İstanbul: 13. Bs., Ekin Yayınevi, 2019), 271; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 608-609.

¹⁰⁰ Öztan, konuyu “-Kıymetli evrak bir senettir. -Kıymetli evrakta hak ve senet birbirine bağlanmıştır.”, şeklinde iki başlık olarak ele alsada “hak” unsuruna ilişkin açıklamalara ikinci başlık altında ayrıca yer vermiştir., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 13-54; Ülgen ve Helvacı ise unsurları “-Maddi(somut) unsur: Senet, - Maddi olamayan(soyut) unsur: Devredilebilir nitelikte bir hak” olarak paylaşmıştır. Hak ve senet birlikteliğini ise sistematik olarak “kıymetli evrakın kavramsal özellikleri” başlığı altında açıklamıştır. Bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 16-20; Pulaşlı, konuyu kıymetli evrakın temel nitelikleri olarak ele almıştır. Bkz., Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 4-20, 33 vd..

¹⁰¹ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 16; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 40.

maksadıyla yazılmış ve resmi bir makam tarafından tasdik veya aleyhine hukuki netice doğuracak kimse tarafından imza edilmiş yazı olarak açıklanmaktadır.¹⁰² Bu tanımdan anlaşıldığı üzere senet kavramı usul hukukunda esas itibarıyla yazılı bir belgeyi ifade etmektedir.¹⁰³ Yazılı olma, bir metnin veya rakam ve harflerle tespit edilmiş olgunun, herhangi bir malzemeyle sürekli olarak korunabiliyor olma hali olarak anlaşılmalıdır. Keza kanun koyucu TBK m. 14’de yazılı şekilde yapılması öngörülen sözleşmelerde borç altına girenlerin imzalarının bulunmasını aramıştır. Bu kapsamda yazılı olma halinin ve dolayısıyla senet niteliğinin¹⁰⁴ elektronik ortamda dahi tesis edilmesi mümkündür. Tabi ki elektronik ortamdaki veriyi, bir kişiyle irtibatlandırarak teknolojinin kullanılması elzemdir. Kanun koyucu, HMK m. 205/2’de bu yönde bir düzenleme yapmış ve usulüne göre güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik verilerin, senet hükmünde olduğunu kabul etmiştir (Ayrıca bkz., TBK m. 15/1 ve Elektronik İmza Kanunu¹⁰⁵ m. 5/1). Bir başka ifadeyle güvenli elektronik imzanın da ilgili metnin aleyhine sonuç doğuracak kişiden sadır olduğunu gösteren bir işaret olduğu kabul edilmiştir.¹⁰⁶

Bu noktada, kıymetli evrak hukukunda kullanılan “senet” kavramının ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira çalışmamızın diğer başlıklarında da görüleceği üzere kıymetli evrak hukukunda kullanılan bazı terimlerin mahiyeti oldukça tartışmalıdır. Senet kavramında da benzer bir tartışma bulunmaktadır. Zira bu kavram, usul hukukunun yanı sıra medeni hukuk, borçlar hukuku veya ceza hukuku gibi alanlarda da kullanılmaktadır. Senet kavramına ilişkin bu kullanımlar arasında farklılıklar bulunabilmektedir. Konuya ilişkin madde gerekçesinde herhangi bir açıklama yoktur. Doktrinde ifade edilen görüşlerden birisine göre TTK m. 645’de kıymetli evrakın maddi unsurunu ifade etmek için kullanılan “senet” kavramının hakkı

¹⁰² Türk Hukuk Lügatı, 295, <https://bozbel.files.wordpress.com/2013/01/tc3bcrk-hukuk-lc3bcgatc4b1.pdf>, E.T. 03.08.2022; 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK) senet kavramı tanımlanmamıştır. Bu durumun sebebi belge başlıklı 199. madde gerekçesinde “...senedin öteden beri kamunda yer alması, bu konuda doktrinde ve yargı uygulamasında ciddi bir tereddüdün mevcut olmamasıdır. Ayrıca, senedin kesin delil olarak kabulü sebebiyle, yapılacak bir tanım, bazı sınırlamaları da içereceğinden, ortaya çıkacak gelişmelere engel olmamak bakımından tanımı yapılmamıştır.”, Hakan Pekcanitez, Hülya Taş Korkmaz ve Nedim Meriç, *Gerekçeli Hukuk Muhakemeleri Kanunu*, (Ankara: 7. Bs., Yetkin Yayınları, 2015), dp. 211, 221.

¹⁰³ Öztan, yazıyı yazan kimsenin bu yazı vasıtasıyla bir düşüncesini açıklaması durumunda bunun senet olduğunu belirtmiştir. Bu ve senede ilişkin diğer detaylı açıklamalar için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 10 vd..

¹⁰⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 11-12.

¹⁰⁵ 15.01.2004 tarih ve 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu (RG. 23.01.2004/25355)

¹⁰⁶ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 18.

somutlaştırmaya dönük her türlü araç olarak anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. İlgili görüşe göre senet ifadesinin, teknik anlamından ziyade HMK m. 199’da tanımlanan “belge” kavramına karşılık olarak anlaşılması gerektiğini belirtmektedir.¹⁰⁷ Bir diğer görüş ise TTK m. 645’te yer alan “evrak (kâğıt)” ifadesinden hareketle, maddi unsuru geniş yorumlamaktadır.¹⁰⁸ Kanaatimizce de ilgili tanımdaki “senet” ifadesinin “belge” olarak değerlendirilmesi, kıymetli evrak hukukunun dinamik yapısına ve TTK m. 645’in amaçsal yorumuna daha uygundur.¹⁰⁹

Kanun koyucu genel hükümlerde yaptığı bu düzenlemenin yanı sıra bazı kıymetli evraklar için özel düzenleme yoluna gitmiştir. Örneğin TTK m. 1526/1’e göre kambiyo senetleri, varant ve makbuz senedi güvenli elektronik imza ile düzenlenemeyeceği gibi bu senetlere ilişkin diğer işlemlerin de güvenli elektronik imza ile yapılması mümkün değildir. İlgili düzenleme kambiyo senetlerini de kapsamı bakımından çalışmamızı yakından ilgilendirmektedir. Dolayısıyla kanun koyucu bu kıymetli evraklarda, maddi unsurun fiziki ortamda yer alan ve üzerinde bilgi saklanabilen herhangi bir “şey” olmasını aramıştır. Şey olarak ifade etmemizdeki amaç, bunun kâğıttan olması mümkün olduğu gibi taştan, deriden veya farklı bir fiziksel bilgi taşıyıcısından oluşabileceğini de vurgulamaktır. Doktrinde özellikle kambiyo senetleri bağlamında bu konuda bir farklı bir görüş de bulunmaktadır. İlgili görüşe göre TTK m. 647/2 ve TTK m. 683/1’de “kâğıt” ifadesinin kullanılması ve Çek Kanunu’na göre çek’in maddi unsurunun özel olarak düzenlenmiş olması hasebiyle kambiyo senetleri ancak kâğıt üzerinde somutlaştırılabilecektir.¹¹⁰

Kambiyo senetlerinde maddi unsura dair eklenebilecek son şey, sıkı şekil şartlarına tabi olmasıdır. Kanun koyucu kambiyo senetlerine ilişkin hakkın ihdası ve somutlaştırılması sürecini titizlikle düzenlemiştir. Böylelikle kişilerin bu senetler ile

¹⁰⁷ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 19.

¹⁰⁸ Poroy/Tekinalp’e göre kâğıt sözcüğü geniş yorumlanmalı ve ilgili ifade üzerine metin yazmaya ve imza atmaya uygun her türlü kağıdı, tahtayı, disketi, veri taşıyıcısını vb. şeyi kapsamalıdır. İlgili açıklamalar için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 16, 19.

¹⁰⁹ “Modern anlamda senet” kavramından bahseden Öztan, ilgili kavramın bir irade beyanının teknik cihazlar ile ortaya konabildiği taşıyıcıları da kapsadığını belirtmektedir. Ayrıca Yazar TTK m. 645’in gai yorum çerçevesinde değerlendirildiğinde teknik vasıtalar üzerinde oluşturulan senetlerin bu kavramın dışında kalmadığını belirtmektedir. Fakat doğrudan belge kavramına atıf yapılmadığı vurgulanmalıdır. İlgili değerlendirmeler için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 11-12; Islak imzanın zorunlu olduğu kıymetli evraklar dışında, beyanı somutlaştıran herhangi bir aracın da (tahta, disket, data taşıyıcı vb.) maddi unsur olabileceğine ilişkin bkz., Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 1, kn. 9, 3

¹¹⁰ Vuran Seven, “Kambiyo Senetlerinde (Police, Bono ve Çek) ‘Alonj’”, *İzmir Barosu Dergisi*, 1 (2017): 58.

ağır sorumluluk altına girebilmesine müsaade edilmiştir. Öyle ki özellikle kambiyo senetlerinden doğan alacaklar için İcra ve İflas Kanunu'nda özel takip usulleri düzenlenmiştir. Diğer taraftan Türk Ceza Kanunu'nda, kambiyo senetlerinde yapılacak bir sahteliğin, resmî belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümlerin uygulanmasını sağlayacağı hüküm altına almıştır. Tüm bu kapsamlı düzenlemelere rağmen, TTK bakımından kambiyo senetleri, resmi olmayan hususi bir senet niteliği taşımaktadır.¹¹¹ Hatta senedin kim tarafından düzenlendiği de bu nitelik üzerinde etkili değildir. Örneğin bir kambiyo senedi noter huzurunda düzenlense dahi hususi senet niteliğini değişmez.¹¹² Bu tespit TTK bakımındandır. TCK'da kambiyo senetlerinin resmî belge kabul edilmesi ticaret hukukunu etkilemeyecektir.¹¹³

(b) Hak Unsuru

Kıymetli evrakın bir diğer unsuru ise soyut bir niteliği haiz olan “hak”tır. Hak, *hukuken korunan ve sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi tanınan menfaat* olarak tanımlanmaktadır.¹¹⁴ Hukukça korunan bu menfaatler farklı açılardan çeşitli gruplara ayrılabilir.¹¹⁵ Kıymetli evrakın konusunu teşkil edenler ise bu senetlerin tedavüle özgülenmiş olmalarının da doğal bir sonucu olarak para ile ölçülebilir ve devredilebilir haklardır.¹¹⁶ Bu konuya verilebilecek güzel bir örnek, ölünceye kadar bakma sözleşmelerinden doğan bakım alacağı hakkıdır.¹¹⁷ Bu hakkın devri Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 619/1 gereği yasaklanmıştır. Dolayısıyla bu hakka kıymetli evrak vasıtasıyla tedavül kabiliyeti kazandırılması mümkün değildir.

¹¹¹ Kambiyo senetlerinin de kendi hükümleri bakımından adi senet niteliğinde olduğuna ilişkin bkz., M. Kemal Mutluay, “Zamanaşımına Uğramış Bononun Takip ve Maddi Hukuktaki Yeri”, *Yargıtay Dergisi*, 6/4 (1980): 561.

¹¹² İcra ve İflas Kanunu hükümleri saklı kalmak şartıyla, Senedit-ı Ticariye sahasında ticari veya adli bir senet noter huzurunda düzenlenmiş olsa da hususi senet niteliği taşır., Arslanlı, *Ticari Senetler*, 9.

¹¹³ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 33, 43; Arslanlı, *Ticari Senetler*, 9; TCK'nın kambiyo senetlerine resmi senet vasfı atfetmesinin tamamıyla bu senetlerin sahteliğine mâni olma amacı güden istisnai bir düzenleme olduğu, dolayısıyla yalnızca ceza hukuku alanında geçerli olduğuna ilişkin görüş için bkz., Hirsch, *Ticaret Hukuku*, kn. 422, 452.

¹¹⁴ M. Kemal Oğuzman ve Nami Barlas, *Medeni Hukuk* (İstanbul: 21. Bs., Vedat Kitapçılık, 2015), kn. 460, 137.

¹¹⁵ Haklar, para ile ölçülebilen değeri bulunup bulunmamasına (-Malvarlığı hakları, - Şahıs varlığı hakları), ileri sürülebilecek çevre bakımından (-Mutlak haklar, - Nisbi haklar), kullanılmasının etkisi açısından (-Alelade haklar, - Yenilik doğuran haklar), kullanma yetkisi bağlamında (Şahsen kullanılması zorunlu olan ve olmayan haklar) ve bağımsız olup olmaması kapsamında (- Bağımsız haklar, - Bağlı haklar) ayrıma tabi tutulabilir. İlgili başlıklar için bkz., Oğuzman ve Barlas, *Medeni Hukuk*, kn. 470-324 140-170; Cem Baygın ve Ahmet Nar, *Medeni Hukuk Dersleri-I Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku* (Ankara: 4. Bs., Yetkin Yayınları, 2023), 131-156.

¹¹⁶ Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 17, 7.

¹¹⁷ Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 18, 7.

Kambiyo senetlerinde yer alan hak ise bizzat kambiyo senedinin düzenlenmesiyle doğan ve para borcunu içeren bir alacak hakkıdır.¹¹⁸ Gerçekten de kambiyo senetlerinin konusunun para niteliği taşımayan değerlerden oluşması mümkün değildir. Örneğin bedelin altın cinsinden belirlenmesi geçerli değildir. Yargıtay bu yöndeki içtihatlarında altının bir para değil mal olduğuna hükmetmiştir.¹¹⁹

(c) Hak ve Senet Arasında Yaşanan Kaynaşma

Kıymetli evrakın *ayırt edici (nişanesi) unsuru*¹²⁰ hak ile senet arasındaki mündemiç (iç içe) olma halidir. Zira bu unsurla birlikte, hak belgeye bağlanır, onunla kader birliği içine girer ve hakka ilişkin işlemlerin tamamı bu senedin mevcut olması şartına bağlı olur.¹²¹ Ayrıca bu mündemiç olma, hak sahipliği bakımından gerçek (maddi) ve şeklen olmak üzere ikili bir ayrım ortaya çıkarabilir.¹²² Bu durum hakka ilişkin işlemlerde olduğu gibi hak sahipliğinin tespitinde de senedin esas alınmasına dayanır. Özellikle emre ve hamiline yazılı senetlerde bu durum geçerlidir. Örneğin emre yazılı senetlerde hak sahipliği, senede zilyet olma ve hamili işaret eden düzgün bir ciro silsilesinin bulunmasına dayanır (TTK m. 647). Bir kişi çaldığı senet üzerine sahte bir ciro kaydı koyabilir. Bu sayede senet zilyetliği ve ciro silsilesinin kendisine işaret etmesini sağlayabilir. Böylesi bir durumda şeklen hak sahibi hırsız olmakla birlikte gerçek hak sahibi senedi çalınan kişidir. Bu hırsızın senedi üçüncü bir kişiye ciro etmesi durumunda ise ağır kusurlu veya kötü niyetli olmayan yeni hamil hak sahibi olacaktır.¹²³ Görüldüğü üzere tedavüle özgülenmiş emre yazılı senetlerde, gerçek hak sahipliğinden ziyade senedin oluşturduğu hukuki görünüş ve piyasa güvenliği çerçevesinde şeklen hak sahipliği ön plana çıkabilmektedir.¹²⁴ Hamiline yazılı senetlerde de durum buna benzerdir. Hatta piyasa güvenliği daha ileri bir seviyededir.¹²⁵

¹¹⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 32; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 55.

¹¹⁹ Yargıtay 12. HD. E. 1999/11073 K. 1999/14219, <https://www.hukukihaber.net/altin-senedi-altin-ceki-makale,5994.html>, E.T. 04.08.2022.

¹²⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 17, 20.

¹²¹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 16-17, 19-20; Hak senedin kaderine bağlıdır. Fakat nama yazılı senetlerde hak, emre ve hamiline yazılı senetler ölçüsünde senedi takip etmez. Bkz., Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 25, 10-11.

¹²² Öztan, *Kıymetli Evrak*, 562; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 437, 205.

¹²³ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 437, 205.

¹²⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 74.

¹²⁵ Tamer Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: 3. Bs., Yetkin Yayınları, 2022), 44.

Nama yazılı senetlerde bu kadar birliği hali diğerlerine nazaran zayıftır.¹²⁶ Bu durum nama yazılı senetlerin devir usulüyle de alakalıdır. Zira nama yazılı senetler, yazılı devir beyanı ve zilyetliğin devri suretiyle devredilir. Bu devir beyanı senet üzerine veya ayrı bir kâğıda yazılabilir.¹²⁷ Her ne kadar senet olmaksızın hak devredilemiyor veya ileri sürülemiyorsa da devir beyanının ayrı bir kâğıda yazıldığı durumlarda yalnızca senede zilyet olmak da yeterli değildir. Ayrıca nama yazılı senetlerin devri alacağın temliki hükümlerini doğurur ve “kimse sahip olduğundan fazlasını devredemez (nemo plus iuris transferre potest, quam ipse habet)” ilkesi geçerlidir.¹²⁸ Bir başka ifadeyle halefiyet ilkesi uygulanmaktadır. TTK m. 655/1’e göre de borçlu, ancak senedin hamili bulunan ve senette adı yazılı olan veya onun hukuki halefi olduğunu ispat eden kişilere senet bedelini ödemek zorundadır. Aksi taktirde kendisinden talepte bulunan gerçek hak sahibine de ödeme yapma durumunda kalabilecektir. (TTK m. 655/2) Tüm bunlar nama yazılı senetlerde, gerçek hak sahipliğinin ön planda olduğunu ve hak-senet kaynaşmasının diğer devir şekillerine nazaran zayıf olduğunu göstermektedir.¹²⁹

Devir şekillerine veya senedin türüne göre farklılık arz etse de kıymetli evrak niteliğini haiz senetlerde kural olarak hak ve senet kaynaşması bulunmaktadır.¹³⁰ Bu kaynaşmanın artması, tedavülü kolaylaştırmakta ve devralan kişilerin senede güvenmesini sağlamakla birlikte hak güvenliği bakımından belirli tavizleri de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla hak ve senet kaynaşmasında dengenin iyi kurulması gerekir. Bu noktada kanun koyucunun elindeki enstrümanlardan en önemlisi “iptal kurumu” dur.¹³¹ Hak ile senet birlikteliğine bir istisna olarak gösterilebilecek bu

¹²⁶ Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 25, 10-11.

¹²⁷ Nama yazılı senetlerde devir beyanının ayrı bir kâğıt üzerine yazılabiliyor olmasının, devir beyanını içeren kâğıdın teslimi suretiyle hak geçişlerine neden olabileceği, bu bakımdan TTK m.647/2’de yer alan düzenlemenin TTK m. 645’de yapılan kıymetli evrak tanımı ile uyum içinde olmadığına ilişkin eleştiriler için bkz., Tekil, *Kıymetli Evrak*, 5-6; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 39.

¹²⁸ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 6, kn. 29, 66; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 25, 11.

¹²⁹ Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 25, 10-11; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 58

¹³⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 16, 20.

¹³¹ Senet-hak kaynaşmasında yaşanan durumlardan birisi de senedin zayi olmasıdır. Doktrinde böyle durumlarda meşru hak sahibinin talepte bulunamamasının, menfaatler dengesi bakımından kabul edilebilir olmadığını, hakkaniyete aykırı böyle durumlara ilişkin kanun koyucunun kıymetli evrakın iptali müessesesini düzenlediğini, bu sayede meşru hak sahibinin senetsiz bir şekilde talepte bulunabilmesinin sağladığını ifade etmiştir. İlgili açıklamalar için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 136, 120; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 265; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 10, kn. 3, 89-90; Mehmet Bahtiyar, *Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları* (İstanbul: 19. Bs., Beta Basım, 2022), 41; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 125, 55; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 83; Melih Sönmez, “Kambiyo Senetlerinin Zıyaı Nedeniyle Alınan

düzenleme vasıtasıyla hakkın senet olmaksızın ileri sürülebilmesi mümkün hale gelmektedir. Bu sayede senedin hak sahibini teşhis fonksiyonu ortadan kaldırılmaktadır.

132

c. Sınırlı Sayı İlkesince Belirlenen Kıymetli Senetlerinin Sıkı Şekil Şartlarına Tabi Olması

1956 tarihli mülga TTK'da İsviçre Borçlar Kanunu'na paralel olarak kıymetli evraka ilişkin bir tanıma ve genel hükümlere yer verilmiştir.¹³³ İlgili tanım dili sadeleştirilmek¹³⁴ suretiyle 6102 sayılı TTK'nın 645. maddesine de aktarılmıştır. .sadeleştirilmek suretiyle Bu durum, kıymetli evrakların sınırlı sayı ilkesince düzenlenip düzenlenmediklerine ilişkin İsviçre ve Türk doktrinlerinde tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmanın merkezinde kıymetli evrak karakterinin en tipik örneği olan emre yazılı senetlerin bulunduğu vurgulanmalıdır.¹³⁵ Zira nama ve hamiline yazılı senetler bakımından daha esnek bir tutum söz konusudur.¹³⁶ Öztan, *eskinin köhne bir kuralı*¹³⁷ olarak kapalı adet esasının (sınırlı sayı ilkesi) uygulanmaya devam edilmesinin, ticari hayatının ihtiyaç ve uygulamalarına ters düştüğünü iddia etmektedir. Doktrindeki ağırlıklı görüş de TTK m. 645'de ve 831/1'de aranan şartlara uymak suretiyle kanunda ismen sayılmamış emre yazılı kıymetli evrakların ihdas edilebileceği yönündedir.¹³⁸

İptal Kararı ve Bu Kararın Senet İle İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 34/159 (2022): 441.

¹³² Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 136, 120; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 274; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 50, 103; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 162, 70.

¹³³ İsviçre'deki duruma ilişkin farklı tespitler için bkz., Poroy, *Kıymetli Evrak*, 39; Hirsch, *Ticaret Hukuku*, kn. 453, 475.

¹³⁴ Gereke m. 645; Şafak Narbay, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler ve Değişiklik Önerilerimiz", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. İrfan BAŞTUĞ Anısına Armağan*, 7/Özel Sayı (2005): 175.

¹³⁵ Kıymetli evrak niteliğinin en tipik örneğinin emre yazılı senetler olduğuna ilişkin bkz., Poroy, *Kıymetli Evrak*, 35; İsviçre Hukuku'nda nama ve hamiline yazılı senetler bakımından sınırlı sayı ilkesinin uygulanmadığı ve bu konuda tartışma olmadığına ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 262-263; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 28, 43.

¹³⁶ Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 11.

¹³⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 264.

¹³⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 263-264; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 110, 48; Karayalçın, 16-17; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 29, 44; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 60-62; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 11; Poroy/Tekinalp kitaplarının mülga 6762 sayılı TTK döneminde yapılan baskılarında emre yazılı senetler bakımından sınırlı sayı ilkesinin geçerli olduğu, ancak kanuni bir kabul ile düzenlenebileceklerini savunmuştur. Fakat yazarlar 6102 sayılı TTK m. 831'de mehz İsvBK m. 1152'ye yer verilmesiyle bu görüşlerinden dönerek, TTK m. 831'de sayılan şartlara haiz olmak şartıyla kanunda öngörülme emre yazılı senetler düzenlenebileceğini savunmuşlardır. İlgili değerlendirmeler için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 32, 41-42.

Dolayısıyla emre, nama ve hamiline yazılı senetlerde esas itibariyle sınırlı sayı ilkesinin (numerus clausus) bulunmadığı düşünülmektedir.¹³⁹

Kıymetli evrak hukukunun genelinde hâkim olan sınırlı sayıda olmama durumu kambiyo senetleri açısından geçerli değildir. Kambiyo senetleri sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde tespit edilmiştir.¹⁴⁰ Bu durum kambiyo senetlerinin doğasından kaynaklanmaktadır. Örneğin kambiyo senetlerinde cironun teminat işlevi taşıması veya özel takip usullerine tabi olması gibi özellikler, bu senetlere ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Kambiyo senetlerinin bu özel hali ve tedavül kabiliyeti kazandırmaları bakımından uygulamadaki yaygın kullanımları, detaylı bir şekilde düzenlenmelerini zaruri kılmaktadır. Bu durumun en temel sonucu kambiyo senetlerinin sıkı şekil şartlarına tabi tutulmasıdır.¹⁴¹ Bir senedin kambiyo senedi niteliği kazanabilmesi veya geçerli bir şekilde devredilebilmesi için kanun koyucunun sıhhat şartı¹⁴² olarak aradığı asgari unsurları içerir bir şekilde somutlaşması gerekir. Dolayısıyla kambiyo senetlerinde maddi unsur, adeta bir sicil gibidir.¹⁴³ Bu benzetmeden de anlaşılacağı üzere, senet üzerine hangi kayıtların konabileceği ve bu kayıtların nerede ne gibi hukuki sonuçlar doğuracağı kanun koyucunun iradesi çerçevesinde belirlenmiştir.¹⁴⁴ Tartışmalı bazı kayıtlar ise içtihat ve doktrin paralelinde şekillenmiştir.¹⁴⁵

Görüldüğü üzere kambiyo senetlerine ilişkin düzenlemeler, ticaret hayatındaki kredi işlemlerinin veya ödeme araçlarının ihtiyaç duyduğu güvenin tesisine hizmet etmektedir. Gerçekten de insanların çok taraflı bir işleme taraf olması, kendisi dışındaki

¹³⁹ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 61; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 110, 48; Yargıtay bir kararında mevduat sertifikasını ve hamiline yazılı mevduat cüzdanını kıymetli evrak olarak kabul etmiştir., Yargıtay 11. HD., 16.03.1982, E. 1981/5485, K. 1982/1092, *Yargıtay Kararlar Dergisi (YKD.)*, 8/5 (Mayıs 1982): 673; Aksi yönde kanaatler için bkz., İmregün, *Kıymetli Evrak*, 9; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 50.

¹⁴⁰ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak*, 61.

¹⁴¹ Roma Hukuku'ndaki stipulatio da olduğu gibi kambiyo senetlerinin de geçerlilik kazanabilmesi için kanun koyucu tarafından belirlenmiş şekil şartlarına haiz olması gerekir., Karayalçın, 54; Stipulatio'ya ilişkin detaylı bilgi için bkz., Özlem Karlı, *Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2008), 12-16.

¹⁴² Arslanlı, *Ticari Senetler*, 2 vd..

¹⁴³ “Kıymetli evrakta yer alan taahhüdün varlığı, kapsamı ve içeriği bakımından sadece senet belirleyicidir.”, Ülgen vd., *Kıymetli Evrak*, 101.

¹⁴⁴ Seven, alonjun düzenlendiği bir durumda, alonja kambiyo senedinin bizzat kendisiymiş gibi işlem yapılmasının doğru olmadığını, yalnızca kanun koyucunun TTK'da müsaade ettiği ciro, aval ve mücbir sebep hallerine ilişkin işlemlerin alonj üzerinde yapılabileceğine ilişkin görüş için bkz., Vuran Seven, “Kambiyo Senetlerinde Alonj”, 76.

¹⁴⁵ Dördüncü Bölüm-C başlığına bkz.

kişilere güven duymasına bağlıdır. Fakat özellikle ticarete kişilerin her zaman güvendiği insanlarla iş yapması mümkün değildir. Dolayısıyla kambiyo senetleri, taşıdığı özellik ve şartlar ile insanlar arasında önemli bir güven perdesi olma amacına hizmet etmektedir.

d. Kambiyo Senetlerinin İhdasi (Kurucu) Kıymetli Evraklardan Olması

Kıymetli evraktan söz edebilmek için gerekli olan hususlardan birincisi kural olarak¹⁴⁶ bir hakkın mevcudiyetidir. Doğal olarak bu noktada akıllara şu soru gelmektedir: Kıymetli evrakın niteliğinin kazanılabilmesi için senedin keşidesinden önce her hâlükârda bir hakkın mevcut olması şart mıdır? Doktrinde bu soruya verilen iki ayrı cevap bulunmaktadır.

Baskın olan görüşe göre, kıymetli evraklar hem zaten olan bir hakkın senede bağlanması hem de kıymetli evrakla birlikte yeni bir hakkın doğması şeklinde ortaya çıkabilir. Bu bakımdan kıymetli evraklar ihdasi (kurucu) ve izhari (açıklayıcı) kıymetli evrak olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹⁴⁷ İzhari senetlere verilen en temel örnek pay senetleridir.¹⁴⁸ Gerçekten de bu senetlerde ortaklık hakkı, kıymetli evraka ilişkin senedin düzenlenmesiyle ortaya çıkmış değildir. Bu hak zaten vardır. Fakat bu hakkın devri veya ileri sürülmesi kıymetli evrak niteliğinin tesisiyle birlikte senede tanımlanmıştır.¹⁴⁹ Açıklayıcı kıymetli evraklarda senet, hakkın tedavülüne yardımcı olan bir araç işlevi görmektedir.¹⁵⁰ Dolayısıyla senet içerisinde bulunan hakkın kapsamında, temel borç ilişkisi belirleyici olmaya devam etmektedir. Örnek vermek gerekirse, anonim şirket pay senetleri kıymetli evrak niteliğine haiz olsa da içerdiği ortaklık hakkı, şirket genel kurulunun aldığı kararlardan veya esas sözleşme değişikliklerinden etkilenmeye devam edecektir.¹⁵¹

¹⁴⁶ Hatır senetlerine ilişkin istisnai açıklamalar için bkz., Üçüncü Bölüm-B başlığına bkz.

¹⁴⁷ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 35, 45; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 33-34.

¹⁴⁸ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 35, 45; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 34; Ülgen vd., *Kıymetli Evrak*, 27; Aslan, *Ticaret Hukuku*, 272; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 642; İsmail Kayar, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Hukuku* (İstanbul: 4. Bs., Seçkin Yayıncılık, 2017), 588.

¹⁴⁹ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 17, 38.

¹⁵⁰ İhbari(dekalratorische urkunden) senetlerde, maksadın emin bir ispat vasıtası elde etmek olduğu ve bu nedenle “ispat senetleri” olarak da anıldıklarına ilişkin bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 18.

¹⁵¹ Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 67.

İhdasi senetlerde ise kıymetli evrakın düzenlenmesiyle birlikte hukuk aleminde daha önce mevcut olmayan bir hak doğmaktadır.¹⁵² Bu senetlere verilebilecek en tipik örnek kambiyo senetleridir.¹⁵³ Bir senedin kambiyo senedi niteliği kazanması beraberinde bir kambiyo alacağını da doğurmaktadır.

Kambiyo senetleri, ihdasi kıymetli evraklar bakımından tipik bir örnek olmanın da ötesinde, bu görüşün teorik gerekçesini de oluşturmaktadır. Örneğin Türk Borçlar Kanunu m. 133/2’de yer alan “*mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması... .. tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmaz.*” hükmü, bir kıymetli evrakın mevcut temel alacaktan bağımsız bir alacak doğurduğuna ilişkin gösterilen kanıtlardan birisidir. Zira ilgili hükme göre, kural olarak kambiyo taahhüdü temel borcu sona erdirmeyecek ve varlığını diğer hakla birlikte sürdüren bir kambiyo alacağı doğuracaktır. Bu iki alacak arasında kural olarak “ifa uğruna edim”¹⁵⁴ ilişkisi bulunacaktır. Ayrıca bu haklar yarış halinde¹⁵⁵ olacak fakat alacaklı ilerleyen başlıklarda¹⁵⁶ daha detaylı anlatacağımız üzere bir süreliğine yalnızca kambiyo

¹⁵² Hirsch, *Ticaret Hukuku*, kn. 424, 454; Arslanlı, *Ticari Senetler*, 11; Karayalçın, 20; Poroy, *Kıymetli Evrak*, kn. 20, 28.

¹⁵³ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 35, 45; Ülgen vd., *Kıymetli Evrak*, 27; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 56, 26; Aslan, *Ticaret Hukuku*, 272; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 641; Kayar, *Ticaret Hukuku*, 588.

¹⁵⁴ Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 269, 127; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 100.

¹⁵⁵ Can, 60; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 100; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 56, 25; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), 11.04.2019, E. 2017/662, K. 2019/449, Yargıtay Karar Arama(YKA.), <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, E.T. 06.05.2021; 11. H.D., 24.06.2015, E. 2015/2759, K. 2015/8666, YKA., <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, E.T. 06.05.2021; HGK., 13.05.2015, E. 2013/2244, K. 2015/1342, YKA., <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, E.T. 21.05.2021; “uğruna edim şeklindeki kambiyo taahhüdü, alacaklıya temel borç ilişkisinden doğan sebebe bağlı (illi) bir alacağın yanında onunla yarışan (mütelahik) soyut nitelikte bir kambiyo alacağı şeklinde bir alacak hakkı daha verilmektedir....Alacaklı bu iki ayrı talep hakkı için seçimlik yetkiye sahip olup her iki alacak üzerinde birlikte ya da ayrı tasarruf edebilir. Hem temel ilişki hem de kambiyo taahhüdü için aynı anda takip ve dava yolunu tercih edilebilir”, Karşı Görüş Yazısından, HGK., 13.05.2015, E. 2013/2244, K. 2015/1342, YKA., <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, E.T. 21.05.2021; Ali Arman Okan, “Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı”, 61; M. Kemal Mutluay, “Zamanaşımına Uğramış Bono”, 563; Hakların yarışması haline ilişkin eleştiriler için bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 14; İlli borcun ödenmesinin, mücerret borcu doğrudan sona erdirmeyeceği, bu sebepten haklar arasında eksik bir yarışma(telahuk) halinin bulunduğu ilişkin bkz., İsmet Sungurbey, *Borç İkrarı ve Borç Vaadi* (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1957), 91; Karlı da temel ilişkiden doğan borcun ödenmesi durumunda borç tanınmasından doğan hakkın sona ermediğinden hareketle, sebebi gösterilmeyen borç tanınmasından ve temel ilişkiden doğan haklar arasında eksik bir yarış olduğunu belirtmektedir. Bkz., Karlı, *Borç Tanınması*, 109.

¹⁵⁶ Üçüncü Bölüm-D-3-a başlığına bkz.

alacağını talep edebilecektir.¹⁵⁷ Ayrıca bu görüşü savunanlar önceden bir hakkın mevcut bulunmasını olmazsa olmaz bir şart olarak da görmemektedirler. Bu sonucu desteklemek adına uygulamada hatır senedi olarak bilinen ve bir kişinin kredibilitesini artırmak¹⁵⁸ veya başka birisinin kredibilitesini kullanmak suretiyle finansal kaynağa ulaşmak için düzenlenen kambiyo senetlerini örnek göstermektedirler. Aynı zamanda ilgili senetlerde temelde bir borç olmadığını ileri sürmektedirler.¹⁵⁹

Öğretide azınlıkta olan ve özellikle Domaniç¹⁶⁰ tarafından savunulan diğer görüşe göre ise, düzenlenmesiyle birlikte hukuk alemine yeni bir hak doğuran kıymetli evrak yoktur. Bir başka ifadeyle bu görüşü savunan yazarlar ihdasi kıymetli evrakı reddetmektedir. Dolayısıyla hatır senetleri¹⁶¹ de dahil olmak üzere kıymetli evrakların tümü temelde mevcut olan bir hakkı yansıtmaktadır.¹⁶² Fakat bu yansıtma esnasında ilgili hak kıymetli evrak hükümlerine tabi hale gelmektedir. Örneğin kambiyo senedi düzenleyen taraflar arasında her zaman bir temel ilişki ve ondan doğan hak vardır. Genel hükümlere tabi bu hakka, senedin geçerlilik kazanmasıyla birlikte kambiyo rejimi uygulanmaya başlayacaktır.¹⁶³ Ayrıca kambiyo rejimi geçerliliğini sürdürdüğü müddetçe kambiyo ilişkisindeki hak sahibi senet olmaksızın hakkı talep edemez, devredemez veya rehne konu edemez. Diğer taraftan Domaniç'e¹⁶⁴ göre kurucu kıymetli evrakın müdafaasında TBK m. 133/2 (eTBK m. 114)'nin kullanılması da mümkün değildir. Zira bu hükümle vurgulanan, kambiyo senetleriyle birlikte bağımsız bir hakkın

¹⁵⁷ İmregün, *Kıymetli Evrak*, 35; Alacaklı temel ilişkiye başvurmak için kambiyo senedi vadesini beklemez ise borçlu geciktirici def'i ileri sürme hakkına haiz olacaktır., Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 56, 26.

¹⁵⁸ M. Kemal Mutluay, "Zamanaşımına Uğramış Bono", 564; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 129; Kendigelen, kn. 241, 115.

¹⁵⁹ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 29; Poroy, *Kıymetli Evrak*, dipnot(dpn.) 9, 28; Bonoda düzenleyen ve lehtarın anlaşmak suretiyle senedin bedelsiz olmasını kararlaştırabileceği, bu duruma verilebilecek örneklerden birisinin de hatır senetleri olduğuna yönelik bkz., Adnan Deynekli, "Bonoda Bedel Kaydının Bedelsizlik İddiası Yönünden Önemi", *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu*, 22(15Aralık 2006): 119.

¹⁶⁰ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 8 vd..

¹⁶¹ Hatır senetlerinde taraflar arasında bir kredi anlaşması şeklinde bir meşru hukuki sebebin olduğu, bu ilişkiden doğan borcun yansıtılması bağlamında bu senetlerin de izhari(açıklayıcı) senet olduğuna ilişkin bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 9-12; Tekil, hatır senedi borçlusunun gerçekte "borçlu duruma gelmediği"nin söylenemeyeceğini ifade etmektedir. Bkz., Tekil, *Kıymetli Evrak*, 92.

¹⁶² Aksi yönde görüşe sahip Gürbüz, borç ilişkisi kavramının oldukça geniş olduğunu, bu tanıma dahil olan her ilişkinin ticari senetlere asıl borç ilişkisi olabilecek niteliğe sahip bulunmadığını, bir borç ilişkisinin bu niteliği taşıyabilmesi için o ilişkinin para alacağı doğurmaya müsait olması gerektiğini belirtmektedir. Detaylı bilgi için bkz., A. Hulusi Gürbüz, *Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar* (İstanbul: 2. Bs., Cem Ofset, 1985), 492.

¹⁶³ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 14.

¹⁶⁴ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 13.

doğduğu değil, temel alacağın devir ve takip bakımından özel hükümlere tabi tutulduğudur. Hatta tarafların TBK m. 133/1'in vurguladığı üzere açıkça yenilemeyi kabul etmeleri halinde dahi bu durum senedin izhariliğine delil olacaktır.¹⁶⁵ Zira taraflar öncesinde bir hakkın mevcudiyeti konusunda mutabık kalmak suretiyle izhari bir senet düzenlemektedir.

Donamiç¹⁶⁶ ayrıca, ihdasi görüşü savunan yazarların iddia ettiği gibi kambiyo senetlerinde hakların yarışmasının söz konusu olmadığını belirtmektedir. Kambiyo senedinin kurucu bir etkiyi haiz olduğu varsayımında, hakların yarışması durumunun oluşabilmesi için hak sahibinin elindeki imkânlardan istediğine başvurmakta serbest olması gerekir. Fakat kambiyo senetlerinde böyle bir serbesti yoktur. İhdasi görüşü savunan yazarların geneline göre vade tarihine kadar¹⁶⁷, Domaniç'e¹⁶⁸ göre ise kambiyo senedi varlığını sürdürdüğü müddetçe temel ilişkiye başvurulamaz.

Günümüzde doktrindeki hâkim görüş kambiyo senetlerinin ihdasi bir niteliğe haiz olduğu yönündedir.¹⁶⁹ Kanaatimizce de kambiyo senetlerinin ihdasi olduğu açıktır. Kambiyo senedinin ihdas edilmesi beraberinde kambiyo alacağı¹⁷⁰ olarak adlandırılan, hukuk alanında daha önce mevcut olmayan bir hak doğurmaktadır.

e. Kambiyo Senetlerinin Kanun Gereğince Emre Yazılı Senet Olarak Kabul Edilmesi

Kıymetli evraklar nama yazılı, emre yazılı veya hamile yazılı olmak üzere devir şekline göre üç ayrı sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.¹⁷¹ Kanun koyucu, ismen düzenlediği kıymetli evrakların hangi türlerde düzenlenebileceğini tespit etmiştir. İsimsiz kıymetli evraklarda ise kanuni şartların sağlanması suretiyle devir şekline ilişkin bir serbesti olduğu ifade edilebilir. Bu noktada “kanuni şart” ifadesinin vurgulanması

¹⁶⁵ Edip Şimşek, “Kambyo Senetleri ve Hukuki İlişki Sorunu”, *Yargıtay Dergisi*, 4/3 (1975): dp. 2, 283.

¹⁶⁶ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 14.

¹⁶⁷ Üçüncü Bölüm-D-3-a başlığına bkz.

¹⁶⁸ *Bu rejime tabi senet var oldukça alacaklının adi alacağına talep etmeye veya bu adi alacağı temlik yahut terkine hakkı yoktur.*, Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 14.

¹⁶⁹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 35, 45; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 56; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 264, 126; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 69; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 27; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 17.

¹⁷⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 35, 45

¹⁷¹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 37, 45; İmregün, *Kıymetli Evrak*, 11; Öztan bu ayrımı, hak sahibinin tespit şekli başlığı altında yapmıştır. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 39; Ülgen vd., *Kıymetli Evrak*, 35; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 22; Ali Bozer ve Celal Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: 10. Bs., Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021), 30; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 45, 51; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 65, 30.

gerekmektedir. Zira devir şekline göre aranmış özel şartlar bulunmaktadır. Örneğin kanun koyucu emre yazılı senetler bakımından TTK m. 645’de yer alan kıymetli evrak tanımından doğan unsurların yanı sıra TTK m. 831’de özel şartlar aramıştır.

Kambiyo senetleri, kanunda ismen sayılan kıymetli evraklardandır. Kanun koyucu kambiyo senedi olan poliçe, bono ve çekte hangi devir şekillerinin belirlenebileceğini açıkça düzenlemiştir. Bu tespitin yanı sıra, herhangi bir belirlemenin yapılmadığı durumlarda kambiyo senetlerinin kanunen emre yazılı olduklarını tespit etmiştir (TTK m. 681; 778/1-a; 788/1). Bu noktada şu sorular sorulabilir: Emre yazılı senetlerin özellikleri nedir ve kanun koyucu kambiyo senetleri için neden emre yazılı olma halini tercih etmiştir?

“Emre yazılı” kavramı temelde özel bir devir şeklini ifade etmektedir. Dolayısıyla kıymetli evrakın, hak sahibi tarafından zilyetliğin geçirildiği ve ciro yoluyla devredildiği senetlere emre yazılı senet denir (TTK m. 647). Bir kıymetli evrakın emre yazılı olabilmesi için TTK m. 824 gereğince emre yazılı olduğunun belirtilmesi veya kanunen böyle sayılan senetlerden olması gerekir. Görüldüğü üzere iradi ve kanuni olmak üzere ikili bir ayırım yapılmıştır.¹⁷² İradi emre yazılı senetler, kanunun emre düzenlenmesine cevaz verdiği ve “emre” kaydını içeren senetlerdir. Bu senetler belirli bir kişinin emrine düzenlenir. Bu nedenle lehtarın yanına “emrû havalesine” veya “emrine” gibi ifadeler yazılır.¹⁷³ Kanunen emre yazılı olan senetlerde ise iradi senetlerde olduğu gibi “emre” veya benzer anlamda başka bir kelimenin kullanılmasına ihtiyaç yoktur. Bu duruma verilebilecek en güzel örnek kambiyo senetleridir. Fakat bu senetlerin her halde emre yazılı oldukları veya emre yazılı oldukları durumlarda tek devir şekillerinin ciro ve zilyetliğin devri olduğu düşünülmemelidir. Menfi emre kaydının bulunduğu veya kanuni/iradi tür değiştirme hallerinde bu senetlerin farklı devir şekillerine haiz olması da mümkündür. Örneğin bu senetler emre yazılı olmalarına rağmen miras geçişi, şirketlerin birleşmesi/bölünmesi veya ticari işletmenin devri gibi külli halefiyet ilkesinin geçerli olduğu hallerde yahut alacağın temlikine ilişkin esaslar kapsamında¹⁷⁴ ciro ve zilyetliğin devrine ihtiyaç olmaksızın devredilebilirler.¹⁷⁵

¹⁷² Öztan, *Kıymetli Evrak*, 206-207; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 7, kn. 3-4, 69; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 76-77, 34-35.

¹⁷³ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 207; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 70; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 7, kn. 2, 69.

¹⁷⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 211; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 35.

¹⁷⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 550.

Zilyetliğin geçirilmesi emre yazılı senetlerde ve diğer kıymetli evraklarda geçerli ortak bir şarttır.¹⁷⁶ Bu durum eşya hukukunun konusu olan taşınır mülkiyetine ilişkin devir hükümlerinin kıymetli evrak hukukuna önemli bir yansımasıdır.¹⁷⁷ Emre yazılı senetlerin devrine ilişkin bir diğer şart olan ciro ise, kambiyo senetlerinin tarihi süreci içerisinde oluşmuş ve şekli olarak devir beyanına benzeyen bir kayıttır.

Ciro ile nama yazılı senetler için kullanılan devir beyanı arasındaki en temel şekli farklılık, cironun mutlak bir şekilde kıymetli evrak veya alonj denilen özel bir kâğıt üzerinde yer alması gereğidir.¹⁷⁸ Devir beyanı ise senet üzerinde olabileceği gibi ayrı bir kâğıt üzerine de yazılabilmektedir.¹⁷⁹ Bu iki kayıt arasındaki asıl farklılık hukuki sonuçlar kısmında ortaya çıkar.¹⁸⁰ Devir beyanına alacağın temlik hükümleri uygulanmaktadır. Dolayısıyla devreden ve devralan arasında halefiyet ilişkisi kuran bir işlem tesis edilir. Ciro ise ciranta ve hamil arasında halefiyet ilişkisi kurmayan, cirantanın sahip olduğu haklardan ziyade senette yer alan hakkı devreden bir işlemdir.¹⁸¹ Cironun bu niteliği, emre yazılı senetlerdeki defi sistemine ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Emre yazılı senetlerde defi sistemi, TTK m. 825’de açıklanmıştır. Bu sistemden kısaca bahsetmek gerekirse, ilgili hükme göre borçlu, emre yazılı senetten doğan alacağa karşı ancak senedin geçersizliğine ilişkin veya senet metninden anlaşılan def’ilerle, alacaklı kim ise ona karşı şahsen haiz olduğu defileri ileri sürebilecektir. Görüldüğü üzere örneğin tedavül etmiş bir bonoda, asli borçlu düzenleyen, lehtar ile aralarındaki temel ilişkiden doğan defileri (şahsi def’i) iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri süremeyecektir. Bu kuralın önemli bir istisnası ise, TTK m. 825/2’de yer alan hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması halidir. Ancak böyle bir durumda düzenleyen temel ilişkisinin tarafı olmayan hamillere karşı şahsi defiler ileri

¹⁷⁶ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 41; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 79, 36.

¹⁷⁷ “Senedin bir kâğıt parçası üzerine yazılı olması ona bir menkul eşya mahiyetini verdiği cihetle, senet üzerinde yapılacak bilûmum tasarrufların Eşya Hukuku çerçevesine girmesi icap edecektir. Diğer taraftan mücerret olarak tetkik edilecek olursa, bu kâğıt parçası üzerinde tecessüm ettirilen hak, şahsi bir hak mahiyetinde olduğundan bu hak üzerinde yapılacak tasarrufların Borçlar Hukuku çerçevesine girmesi icap edecektir.”, Hirsch, *Ticaret Hukuku*, kn. 430, 458; *Ticaret Hukuku*, emre yazılı senetlerin devrine ilişkin iki şarttan birisi olan “devir amacıyla senedin teslim edilmesi”, taşınır eşya mülkiyetinin devrine ilişkin hükümler kapsamında gerçekleştirilir., Tuna, *Kıymetli Evrak*, 37.

¹⁷⁸ Ciro ve devir beyanı arasındaki farklılıklar için bkz., Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 26-27.

¹⁷⁹ Şekli farklılıklara ilişkin bkz., Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 6, kn. 28, 65-66.

¹⁸⁰ Hukuki farklılıklar için bkz., Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 6, kn. 28a-29, 66; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 89, 39.

¹⁸¹ Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 26; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 104; Kayar, *Ticaret Hukuku*, 659-660.

sürebilecektir. Bu noktada gözden kaçmaması gereken husus, kanun koyucunun istisna olarak “kötüniyet” halinin üzerinde bir çıta belirlemiş olmasıdır.¹⁸² Fakat bu kavramın doktrinde ve uygulamada oldukça tartışmalı olduğu vurgulanmalıdır.¹⁸³

Emre yazılı senetlerde defiler, TTK m. 825’te özelliklerine göre yapılan ayrımın yanı sıra ileri sürülebileceği çevreye (etkilerine) göre de ayrıma tabi tutulmaktadır. Bu kapsamda mutlak defi ve nisbi defi başlıkları kullanılmaktadır.¹⁸⁴ Ayrıca doktrinde bu ayrıma yarı nisbi defi kavramı da eklenebilmektedir.¹⁸⁵ Biz de konuyu üç başlık altında ele almanın daha yerinde olduğunu düşünmekteyiz. Bu kapsamda mutlak defilerin, herkes tarafından herkese karşı ileri sürülebilen defileri; yarı nisbi defilerin, belirli bir kişi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen defileri; nisbi defilerin ise belirli bir kişi tarafından yalnızca belirli bir kişiye karşı ileri sürülebilen defileri ifade ettiği söylenebilecektir.¹⁸⁶ Mutlak defilere örnek olarak TTK m. 825’de belirtilen, “senet metninden anlaşılan” defiler gösterebilir. Bu defiler, senet üzerinde yapılacak basit bir incelemeyle anlaşılabilirdiğinden, kural olarak herkes tarafından¹⁸⁷ herkese karşı ileri sürülebilir.¹⁸⁸ Nisbi defilerde durum ise tam tersidir. Zira bu defiler, taraflar arasındaki özel bir ilişkiden doğmaktadır. Bu durumu diğer hamillerin bilmesi ve sorumlu tutulması kural olarak mümkün değildir. Örnek olarak tarafların arasındaki satış sözleşmesinden doğan ayıp defi gösterilebilir. Yarı nisbi defi kavramı ise TTK m.

¹⁸² Cenevre Konvansiyonu’nda “hileli anlaşma” ve “kötüniyet” olgularını uzlaştıracak üçüncü bir seçenek olarak “bilerek borçlunun zararına hareket” koşulunun kabul edildiğine yönelik bkz., Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 245, 117; Mehmet Şirin Erdoğan, “Kambiyo Senetlerinde İyiniyetli Hamilin Korunması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2 (1999): 380; Burak Adıgüzel, “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 4/2 (2018): 134.

¹⁸³ Doktrindeki görüşler ve Yargıtay uygulaması için bkz., Burak Adıgüzel, “Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, 131-133.

¹⁸⁴ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 101a, 92; İmregün, *Kıymetli Evrak*, 20-21; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 45-46; Ülgen vd., *Kıymetli Evrak*, 71; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 33.

¹⁸⁵ Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 97, 120; Senedin geçersizliğine ilişkin defilerin herkese karşı ileri sürülebiliyor olmasının mutlak defiler içerisinde yer almak için yeterli olduğu, herkes tarafından ileri sürülemiyor olmasının sakınca oluşturmayaacağına ilişkin aksi yönde görüş için bkz., Ülgen vd., *Kıymetli Evrak*, 72.

¹⁸⁶ Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 118.

¹⁸⁷ Senet üzerinden savunmaların tamamı herkes tarafından ileri sürülememektedir. Ciranta tarafından senet üzerine konulan sorumsuzluk veya ciro yasağı kayıtları herkes tarafından görülebilmekle birlikte yalnızca ilgili kaydı koyan kişiler tarafından ileri sürülebilmektedir. Helvacı, ilgili kayıtlardan kaynaklı savunmaların herkese karşı ileri sürülebilmelerinden hareketle mutlak defiler başlığı altında yer alabileceğini belirtmektedir. Kanaatimizce yukarıda yaptığımız ayrım kapsamında bu savunmaların yarı nisbi defiler başlığı altında yer alması gerekmektedir. Bu tespitimiz ilgili defilerin kanuni tasnif kapsamında “senet metninden anlaşılan” defiler kategorisine girmesini engellememektedir. Helvacı’nın ilgili kanaati ve açıklamaları için bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 72-73.

¹⁸⁸ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 72.

825’de ifade edilen “senedin geçersizliğine ilişkin defi”lerden doğmaktadır. Bu defilerden bahsetmeden önce Kanun’daki ifadenin açıklığa kavuşturulması gerekir. Çünkü Kanun’da geçen, “senedin geçersizliğine ilişkin” ifadesiyle asıl anlatılmak istenen “senetteki taahhüdün geçersizliği”dir.¹⁸⁹ Bu defiler senetten anlaşılmamakla birlikte senette yer alan bir taahhüdün geçersizliğinden doğmaktadırlar. Kanun koyucu bu defiler vasıtasıyla piyasa güvenliği ile hukuki güvenlik ilkesi arasında hassas bir denge kurmuştur.¹⁹⁰ Gerçekten de piyasa veya tedavül güvenliğini esas alan diğer defilere nazaran yarı nisbi defilerde de kişilerin hukuki güvenliğine öncelik verilmiştir. Örneğin taahhüdü yapan kişinin ehliyetsiz olması (TTK m. 670, 677), sahte imza bulunması (TTK m. 677) veya yetkisiz temsil durumunda (TTK m. 677) taahhüdün geçersizliğine ilişkin defi bu dengenin bir sonucudur. Her ne kadar senedi devralan bir hamilin bu imzaların ehliyetsiz bir kişiye veya yetkisiz bir temsilciye ait olduğunu bilmesi pek mümkün değilse de kanun koyucu bireylerin hukuki güvenliği yönünde bir tercihte bulunmuştur. Bu tercihin de kendi içinde bir sınırı bulunmaktadır. Öyle ki imzaların bağımsızlığı ilkesi çerçevesinde, ciro silsilesinin bozulduğu savunması ileri sürülemeyecektir. TTK m. 677’de hükme bağlanan bu ilkeye göre, bir poliçe, poliçe ile borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzasını, sahte imzaları, hayali kişilerin imzalarını veya imzalayan ya da adlarına imzalanmış olan kişileri herhangi bir sebeple bağlamayan imzaları içerirse, diğer imzaların geçerliliği bundan etkilenmez.

Emre yazılı senetler, hak sahipliğinin ispatı veya devir işlemleri bakımından ne hamile yazılı senetler kadar basit ne de nama yazılı senetler kadar zorlaştırmacı kurallara tabidir. Emre yazılı senetler, hızlı tedavül çerçevesinde devri kolaylaştırmacı ve piyasa güvenliği kapsamında hamili koruyucu hükümlere haiz olmasının yanı sıra hamilin hak iddiasını düzgün bir ciro zinciriyle desteklemek zorunda olması bakımından hukuki güvenlik ilkesini de haizdir.¹⁹¹ Dolayısıyla bu senetler güvenlik ve özgürlük arasındaki bir dengeyi temsil etmektedir. Emre yazılı senetlerdeki bu durumu destekleyen en önemli özellikler olarak çift taraflı ibraz şartı, çift taraflı teşhis işlevi ve çok

¹⁸⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 46; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 116.

¹⁹⁰ Bozkurt, bu defilerin, cironun senette yer alan hakkı devrettiği ve alacaklı hamillere karşı sadece senetten anlaşılan hususların ileri sürülebileceği kuralı bakımından istisnai bir grup olduğunu belirtmektedir., Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 118.

¹⁹¹ “Emre yazılı senedin işlevi kolay, basit ve güvenlik içinde dolaşım, yani senedin elden ele geçmesidir.”, İlgili açıklamalar için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 95, 87.

sınıflandırılmış defiler sistemi gösterilebilir.¹⁹² Kambiyo senetleri için kanun koyucu tarafından kural olarak neden emre yazılı olma halinin tercih edildiği bu dengede gizlidir.

Kambiyo senetleri bakımından önemli olan bir diğer özellik cironun teminat işlevidir.¹⁹³ Ciroya ilişkin bu teminat işlevi ancak kanunun işaret ettiği hallerde söz konusudur.¹⁹⁴ Bir başka ifadeyle cironun teminat işlevi bütün emre yazılı senetler ve ciro işlemleri için geçerli bir durum değildir. Kanun koyucu poliçe, bono ve çek kapsamında yapılan ciro işlemleri için bu işlevi kabul etmiştir (TTK m. 685, TTK m. 778/1-a, TTK m. 818/1-d). Kambiyo senetlerini, kambiyo yani değiş-tokuş senedi yapan unsurlardan birisi hiç şüphesiz ciro kaydının haiz olduğu bu müracaat sorumluluğudur¹⁹⁵. Gerçekten de bu teminat sorumluluğunun varlığı, senede olan güvenin¹⁹⁶ senet üzerindeki imza miktarıyla doğru orantılı olmasına ve kredi temini bakımından çok büyük meblağları bile konu edebilmesine imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla kambiyo senetlerinde ciro silsilesi, belirli oranda gerçek hak sahipliğinin korunmasına hizmet ettiği gibi sağladığı güven sayesinde tedavül kabiliyetini¹⁹⁷ sınırlayan değil aksine daha da arttıran bir fonksiyon ifa etmektedir.

B. Kambiyo İlişisinin Kurulması ve Sona Ermesi

1. Genel Olarak Kambiyo Senedi, Kambiyo Belgesi, Kambiyo Alacağı Kavramları

Kambiyo senedi kavramı, kıymetli evraka ilişkin “senet, hak ve hak/senet birlikteliği” unsurlarını ve Kanun’da poliçe/bono/çek için aranılan diğer şartları haiz senetler için kullanılmaktadır. Dolayısıyla tüm unsurlarıyla ortaya çıkan bir maddi hukuk olgusunu ifade etmektedir. Fakat bakıldığında, bir senedin “kambiyo” niteliğini kazanması ve gerekli hukuki sonuçları haiz olması belirli bir sürecin sonucudur. Bu noktada kolektif bir bütünlüğü ifade eden “kambiyo senedi” kavramıyla, maddi unsuru (şey) belirtmek için tercih ettiğimiz “kambiyo belgesi” ibaresinin farklı olduklarını

¹⁹² Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 95, 87.

¹⁹³ Arslanlı, *Ticari Senetler*, 105; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 106; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 126.

¹⁹⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 213.

¹⁹⁵ Cironun teminat fonksiyonunun tam olarak yalnızca kambiyo senetlerinde olduğuna ilişkin bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 152, 134.

¹⁹⁶ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 601.

¹⁹⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 369.

tespit etmemiz gerekir. Doktrinde böyle bir kullanım olmamakla birlikte bu ayrımın çalışmamız bakımından faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Kambiyo belgesi ifadesiyle, TTK m. 671, 776 ve 780’de belirlenen geçerlilik şartı niteliğindeki unsurları içeren veya eksikleri olmakla birlikte esasında kambiyo senedi düzenlemeye dönük iradeyi yansıtan maddi unsur kavramsallaştırmaya çalışmaktayız. Bu noktada belge kavramının bilinçli bir şekilde tercih edildiği belirtilmelidir. Zira kambiyo senedi ifadesi başlı başına bir hukuki kurumu ifade etmektedir. Dolayısıyla ifade farklılığı oluşturmak adına senetleri de içine alan üst başlık niteliğindeki belge kavramı kullanılmıştır. Kambiyo belgesi, aynı zamanda kambiyo alacağına ilişkin bilgiler bakımından kural olarak tek kaynaktır. Dolayısıyla kanundaki unsurlara haiz bir kambiyo belgesinin bulunması, en başta kambiyo alacağının varlığını delillendirir. Fakat kambiyo belgesinin varlığı, her şartta kambiyo alacağının doğacağı anlamına da gelmemektedir. Örneğin, bir kişinin açık bono durumu olmaksızın boş kâğıt üzerine atılan imzadan kanundaki zorunlu unsurları içeren bir senet hazırlaması durumunda, kambiyo belgesi ortaya çıkacaktır fakat kambiyo senedi olgusu oluşmayacaktır. Hakkın maddileştirilmesi düşüncesinin en özel örneği olan kambiyo senetlerinde doğaldır ki kambiyo belgesinin dış dünyada yansıttığı görüntü, iyiniyetli üçüncü kişiler bakımından korunması gereken bir güven oluşturabilecektir. Dolayısıyla düzenleyenin kambiyo senedi düzenleme bilinci olmaksızın attığı imza, ancak bu durumu bilen veya bilmesi gereken kişiler bakımından sonuç doğuracaktır.¹⁹⁸

Benzer bir geçersizlik hali unsur eksikliği durumunda ortaya çıkabilecektir. Örneğin TTK m. 671/1-g bendinde poliçe için aranılan düzenlenme tarihinin eksikliği bu senedin kambiyo senedi niteliği kazanmasına engel olacaktır (Eksik Poliçe).¹⁹⁹ Ancak poliçeye ilişkin diğer unsurların bulunması, ilgili senedin kambiyo niteliğine dönük hazırlandığını karine olarak gösterebilecektir. Dolayısıyla kambiyo niteliği

¹⁹⁸ Düzenleyenin ilgili imza sebebiyle üçüncü kişilere karşı sorumlu olup olmayacağı somut olaya göre değişiklik gösterecektir. Bu noktada ilgili imza atma fiilinin irade beyanı olarak düzenleyene isnat edilip edilemeyeceği önem arz etmektedir. Kırca bu konunun borçlar hukuku kapsamında *beyan iradesinin (beyan bilinci)* yokluğu hallerinde aranılan, “- Muhatap, dürüstlük kuralları kapsamında söz konusu fiilin geçerli bir irade beyanı teşkil ettiği sonucuna varmalıdır. – Beyanda bulunan gerekli özeni gösterseydi ilgili hareketin dürüstlük kuralı ve iş hayatının hâkim adetleri kapsamında bir irade beyanı teşkil edebileceğini bilebilecek ve önleyebilecek durumda olmalıdır.” [İlgili şartlar için bkz., Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: 25. Bs., Yetkin Yayınları, 2020), kn. 356, 136] şartların sağlanıp sağlanmadığı ihtimaline göre çözülmesi gerektiğini belirtmektedir. İlgili detaylı açıklamalar için bkz., Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 218, 100-102.

¹⁹⁹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 220, 169; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 90.

atfedemediğimiz bu senedi, kambiyo belgesi olarak adlandırabiliriz. Bu noktada hukuki görünüş bakımından bir önceki paragrafta irade yokluğuna ilişkin verdiğimiz örnek ile unsur eksikliği arasındaki farklılığa temas etmemiz gerekmektedir. İrade yokluğu durumunda kambiyo belgesi, üçüncü kişiler bakımından korunmaya değer bir hukuki görünüm oluşturabilmekle birlikte unsur eksikliği durumunda böyle bir görünümünden söz edilemez. Zira kişiler ilgili unsurun yokluğuna dair bilgiye kambiyo belgesi üzerinden ulaşabilmektedirler.

Kambiyo alacağı²⁰⁰ kavramı ise kambiyo senedinde meydana gelen hakkı ifade eder. Bu hakkın karşısında ise kambiyo senedi vermek suretiyle “kambiyo taahhüdü”²⁰¹ altına girmiş kişiler bulunmaktadır. Kambiyo hukukunun özel hükümlere tabi olması, kambiyo alacağı/taahhüdünün de sui generis (kendine özgü) bir yapıya haiz olmasına neden olmuştur. Kambiyo senetlerinin kıymetli evrak hukukunun genelinin aksine hak doğurucu olması ve genel borçlar teorisinden ayrılan istisnai uygulamalara tabi olması, sözleşme temelli hak anlayışının uygulanmasında tereddütlere neden olmaktadır. Dolayısıyla kambiyo alacağının hangi anda doğduğuna ilişkin de doktrinde yoğun bir tartışma bulunmaktadır.²⁰² Bu çerçevede ileri sürülen başlıca görüşler, kreasyon teorisi, akit teorisi ve hukuki görünüş ilkesiyle güçlendirilmiş akit teorisi olarak ifade edilebilir.²⁰³ Türk hukukunda hâkim görüş²⁰⁴ durumunda olan “hukuki görünüş ilkesiyle güçlendirilmiş akit teorisi”nde olduğu gibi kanaatimizce hakkın kural olarak sözleşme

²⁰⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 35, 45.

²⁰¹ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 361; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 263, 125; Yargıtay 12. HD., 04.06.2015, E. 2015/4780, K. 2015/15436, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#) E.T. 04.08.2022.

²⁰² Hakkın hangi anda doğduğuna ilişkin asıl tartışma kreasyon ve akit teorileri arasında yaşanmaktadır. Kreasyon teorisine göre ilgili kanunu şartları taşıyan bir senet üzerine düzenleyenin imza atmasıyla birlikte kambiyo senedi ve ondan doğan hak meydana gelmektedir. Akit teorisine göre ise hak tarafların arasında kurulacak bir sözleşmeden doğmaktadır. Dolayısıyla senedin tek başına hazırlanması ve düzenleyen tarafından imzalanması yeterli değildir. Ayrıca aynı sözleşme kapsamında senedin lehtara teslim edilmesi gerekmektedir. İlgili açıklamalar için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 58-62, 60-62; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 103-109; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 30a-31, 45-47; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 23; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 169-175, 78-81; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 52-53.

²⁰³ Detaylı bilgi için bkz. Burcu Kalkan, “Kıymetli Evrakta Hakkın Doğumu ve Kıymetli Evrak Teorileri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Prof. Dr. Ergun Özsunay’a Armağan* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2004) 87-104.

²⁰⁴ Hukuki görünüş ilkesiyle güçlendirilmiş akit teorisini destekleyen açıklamalar için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 62, 64; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 110; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 180, 84; Hâkim görüşün sözleşme teorisinin kabulü yönünde olduğuna ilişkin aksi yönde görüş için bkz., Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 23; Hakkın senedin imza edilmesiyle doğduğu fakat hakkın kullanılabilmesi için üçüncü kişilere teslim edilmiş olmasının gerektiğine ilişkin aksi yönde görüşler için bkz., Hirsch, *Ticaret Hukuku*, kn. 469, 486-487; Arslanlı, *Ticari Senetler*, 35; Türk Ticaret Kanunu’nun bu teoriyi esas aldığına ilişkin bkz., Can, *Kıymetli Evrak*, 10.

kapsamında doğacağı esasından ayrılmayı gerektiren bir durum yoktur. Tek taraflı bir irade beyanı ile borç altına girilmesi istisnaidir ve özel düzenleme gerektirir.²⁰⁵ Akit teorisinin iyiniyetli üçüncü kişiler bakımından ortaya çıkardığı sakıncaların hukuki görünüş ilkesiyle giderildiği kanaatindeyiz.

2. Kambiyo İlişkisi Kavramı ve Kurulması

Kambiyo senetleri, borçlu ile alacaklı arasında, temel ilişkiden doğan hakkın dışında yeni bir hak doğuran senetlerdir. Dolayısıyla daha önce de ifade edildiği üzere bu senetler ihdasi (kurucu) senetlerdir.²⁰⁶ Kambiyo senetleri, tedavül kabiliyetine haiz özel bir hak oluşturmaları ve bir veya birden çok kişinin borç altına girmesi bakımından çok boyutlu bir hukuki ilişki tesis etmektedir. Doktrinde²⁰⁷ ve uygulamada²⁰⁸ bu ilişki, kambiyo ilişkisi olarak adlandırılmaktadır.

Görüldüğü üzere, kambiyo ilişkisi kambiyo senedi merkezinde, kişiler arasında meydana gelen bir hukuki ilişkiyi ifade eden ve bu ilişkiye uygulanacak hükümleri işaret eden bir kavramdır. Kambiyo ilişkisinin olmazsa olmazı kambiyo senedir. Ülgen'in²⁰⁹ belirttiği üzere, kambiyo ilişkisi kambiyo senedinin lehtara verilmesiyle doğmaktadır. Bu görüş, sözleşme teorisinin de önemli bir yansımasıdır.

Kambiyo ilişkisi, kambiyo taahhüdü veya hakkı kavramından daha geniş bir anlamı ifade etmektedir. Kambiyo ilişkisi, hukuki ilişki kavramına²¹⁰ paralel bir şekilde, senede taraf tüm kişiler arasındaki asli ve tali hak veya borçların oluşturduğu kolektif bir yapıdır. Örneğin bir kişi, alacağına karşılık bir emre yazılı bonoyu devraldığında kambiyo ilişkisine girmiştir. Hamil, başka bir borcunun ödenmesi veya senedin iskonto ile tahsili gibi bir sebeple bu senedi başka birisine tam ciro ile devrettiğinde, kural olarak kambiyo ilişkisinde kalmaya devam edecektir. Zira bu kişi, kambiyo alacağının ödeneceğine ilişkin bir teminat sorumluluğu altına girmiştir.²¹¹ Kişilerin kambiyo

²⁰⁵ Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 80.

²⁰⁶ Birinci Bölüm-A-4-d başlığına bkz.

²⁰⁷ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 26a, 30; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 67; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 94.

²⁰⁸ Yargıtay 12. HD., 05.11.2012, E. 2012/14650, K. 2012/31480, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 04.08.2022; Yargıtay 12. HD., 04.06.2015, E. 2015/4780, K. 2015/15436, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 04.08.2022.

²⁰⁹ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 95.

²¹⁰ Eren, *Genel Hükümler*, kn. 61, 23.

²¹¹ Giro edilmiş bir poliçenin zilyetliğinin devri ile birlikte, yeni bir alacaklının yanı sıra senet borçluları arasına da yeni birisinin katıldığına ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 599.

ilişkisinden tamamen çıkması ise, kambiyo hukukundan doğan tüm hak ve borçlarının sona ermesiyle gerçekleşecektir.

Kambiyo senetlerinin tedavüle özgülenmiş olmaları, kambiyo ilişkisinin farklı sıfatları haiz birçok kişiyi ilgilendiren bir işlem olmasına da neden olur. Dolayısıyla bu durum kambiyo ilişkisinden doğan sorumlulukların ortaya çıkması ve sona ermesi ile kambiyo ilişkisinin kurulması ve sona ermesi arasında ayırım yapmayı gerektirmektedir. Gerçekten de bu olgular zamansal olarak farklılaşabilmektedir. Örneğin bir avalistin veya muhatabın poliçeyi kabul etmek suretiyle kambiyo taahhüdünde bulunması, çoğu zaman kambiyo ilişkisinin kurulmasından sonra gerçekleşmektedir.

3. Kambiyo İlişkisinin Sona Ermesi

a. Genel Olarak

Kambiyo ilişkisi, kambiyo senedinin temsil ettiği hak ve sorumlulukların oluşturduğu çok boyutlu bir ilişki olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla kambiyo senedi üzerine imza koyan ve sorumluluk altına giren herkes, sıfatları farklı olsa da kambiyo ilişkisine dahil olur.²¹²

Kambiyo ilişkisinde borçlular, taşımış oldukları sorumluluk derecesi bağlamında asli ve müracaat borçlusu olarak ikiye ayrılmaktadır.²¹³ Poliçede kabul eden muhatap²¹⁴, bonoda ise düzenleyen²¹⁵ asli borçlu sıfatını haizdir. Muhatabın kabul etmediği bir poliçede düzenleyen asli borçlu sıfatını taşımaz.²¹⁶ Diğer taraftan çekte, muhatap bankanın senet alacaklılarına karşı kambiyo taahhüdü altına girmiyor olması hasebiyle asli borçlu yoktur.²¹⁷ Asli borçlular, kambiyo taahhütlerinden birinci derece sorumlu olup, müracaat borçluları ise ikinci derece bir sorumluluk taşımaktadır.²¹⁸ Bir başka

²¹² Poliçede muhatabın kabul işlemi ile kambiyo ilişkisine dahil olduğuna ilişkin bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 124; Aval verenin kambiyo taahhüdünde bulunduğu ve kambiyo ilişkisine dahil olduğuna ilişkin bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 191.

²¹³ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 713; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 228.

²¹⁴ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 139.

²¹⁵ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 409, 301; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 975; Kanun koyucu TTK m. 779/1'de bir bonoyu düzenleyen kişinin, tıpkı bir poliçeyi kabul eden gibi sorumlu olacağı esasını getirmiştir.

²¹⁶ Muhatabın kabul etmediği poliçede asli borçlu ortaya çıkmadığı gibi senedin bono haline de gelmeyeceğine ilişkin bkz., Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 172; Fülürya Yusufoglu, "Poliçede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı", *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2015): 139; Kabule arz edilmemiş bir poliçede esas borçlunun düzenleyen olduğuna ilişkin aksi yönde görüşler için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 310b, 232; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 13, kn. 58, 169.

²¹⁷ Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 65.

²¹⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 713.

ifadeyle, müracaat borçlularının sorumluluğu asli borçlunun ödeme yapmadığı veya yapmadığı durumlarda canlanmaktadır.

b. Kambiyo İlişkisinin Tamamen Sona Ermesi

Kambiyo ilişkisi, kambiyo senedi niteliğinin kazanılmasıyla ortaya çıktığı gibi bu niteliğin kaybıyla da sona erecektir. Bir başka ifadeyle kambiyo senedi ve kambiyo ilişkisi kavramları farklılık arz etse de ortak bir yazgıyı paylaştıkları söylenebilir.

Kambiyo alacağının doğuşunda esas aldığımız akit teorisine göre, kambiyo senedi niteliğinin kazanılabilmesi için senedin düzenleyen tarafından anlaşma kapsamında lehtara verilmesi gerekir. Görüldüğü üzere kambiyo niteliğinin doğabilmesi için zilyetlik geçişi olmazsa olmazdır. Bu durum kıymetli evrak hukukunun hakka aynı bir boyut kazandırmasının doğal sonucudur. Dolayısıyla hakkın sona ermesi bakımından da benzer bir durum vardır. Asli borçlu²¹⁹ kanun koyucunun kendisinden beklediği özen çerçevesinde senet hamilinin alacaklı olduğuna kanaat getirir ve sona erdirmek maksadıyla zilyetliği geri almak suretiyle ödemede bulunur ise kambiyo hakkına paralel bir şekilde kambiyo senedi ve ilişkisi de sona erdirmiş olacaktır.²²⁰

Kambiyo senetlerinde borcun sona ermesi, genel hükümlere göre özellik arz etmektedir.²²¹ Genel hükümlere bakıldığında TBK m. 135/1 gereği alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesi borcu sona erdirmektedir. Kambiyo senetlerinde bu durum emre yazılı senetler bakımından biraz daha farklıdır. TTK m. 681/3'ye göre ciro, poliçeyi kabul etmiş olsun veya olmasın muhataba, düzenleyene veya poliçeyle borç altına girmiş olanlardan herhangi birine yapılabilir. Bu kimseler poliçeyi yeniden ciro edebilirler. Asli borçlunun kambiyo senedini ciro vasıtasıyla üstüne aldığı durumlarda hak doğrudan sona ermemektedir.²²² Örneğin poliçede kabul etmiş muhatap üzerine yapılan bir ciro, hakkın donmasına neden olur.²²³ Fakat sona erme olgusu gerçekleşmez. Dolayısıyla alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesinin neticesinde

²¹⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 410; Bonoda asli borçlu düzenleyenin ödeme yapmasıyla birlikte bono ilişkisinin ortadan kalkacağına ilişkin bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 159.

²²⁰ Poliçede esas borçlu sıfatına haiz muhatabın ödemesiyle senetten doğan bütün haklar sona erer., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 226, 182; Bonoyu düzenleyen, poliçeyi ise düzenleyen veya kabul eden şahsın ödeyip senedi geri alması durumunda ilgili bono/poliçeden doğan bütün haklar sona erer. Bkz., Nurkut İnan, "Kıymetli Evrak Hukukuna İlişkin Bazı Yargıtay Kararları", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (Batider)*, 4/4 (1968): 709; Fülürüya Yusifoğlu, "Sebepsiz Zenginleşme", 138.

²²¹ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 106.

²²² Öztan, *Kıymetli Evrak*, 566.

²²³ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 262, 196; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 14, kn. 24, 183.

varılacak sonuç devir şekline göre farklılaşabilecektir. Bu noktada muhatap bakımından çekte bir istisna olduğu unutulmamalıdır. İlgili TTK m. 789/4'e göre muhatap lehindeki ciro yalnız makbuz hükmündedir; meğerki muhatabın birden fazla şubesi olup da, ciro, muhatap şubeden başka bir şube üzerine yazılmış bulunsun.

Emre yazılı senetler bakımından devir şekli kural olarak cirodur. Fakat kanun koyucunun kambyo senetlerinde ciroya zamansal bir sınır koymuştur.²²⁴ Poliçe ve bonoya uygulanacak olan TTK m. 690'a bakıldığında bu sınır, poliçe ve bono bakımından ödememe protestosunun çekilmesinden sonra veya bu protestonun düzenlenmesi için öngörölmüş sürenin bittiği an olarak tespit edilmiştir. Çekte ise TTK m. 793/3 kapsamında protestonun düzenlenmesi veya aynı nitelikte bir belirlemenin yapıldığı tarih veya ibraz süresinin bittiği an olarak belirlenmiştir. Bu sürelerin dışında yapılan ciro, gecikmiş ciro²²⁵ olarak adlandırılır ve alacağın temliki hükümlerine tabi olmaktadır (TTK m. 690). Bir başka ifadeyle senedin devrinde tedavüle özgü ciro kuralları yerine genel hükümler uygulanacaktır. Bu bakımdan nama yazılı kambyo senetlerinde ve gecikmiş cironun olduğu emre yazılı senetlerde, alacaklı ve borçlu sıfatlarının bir araya gelmesi de kambyo alacağını ve kambyo ilişkisini sona erdirecektir.²²⁶

Kambyo senetlerinin sona ermesi bağlamında akla gelebilecek bir diğer husus, senedin zayi olmasıdır. Kıymetli evrakta hak ve senet arasında kader birliği olduğu aşikârdır. Dolayısıyla kambyo senedinin yırtılması, yanması veya kaybolması gibi durumlarda hakkın da senetle birlikte sona erdiği söylenebilecek midir? Senedin yokluğu, hakkın ileri sürülebilme kabiliyetini ortadan kaldıran bir durumdur. Fakat bu durumun hakkı da sona erdirdiği çıkarımında bulunulamaz. Sona erme işlemleri yapılmaksızın senedin kaybedilmesi, hukuk alemindeki hakkın varlığına tesir etmeyecektir. Kanun koyucu benzer bir mantıkla, hamilin zayi olan senedin teşhis fonksiyonunu geri kazanabilmesi için iptal kurumunu düzenlemiştir. Mahkemeden

²²⁴ Tuna, *Kıymetli Evrak*, 55.

²²⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 572; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 14, kn. 16, 180; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 460, 217.

²²⁶ Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 242; Kınacıoğlu bir poliçenin vadesinde kabul etmiş muhatap üzerine ciro edilmiş olması durumunda hakkın sona ereceğini belirtmektedir. Yazarın ilgili kanaate alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesinden hareketle varmaktadır. Detaylı bilgi için bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 174.

alınacak olan bir iptal kararı, kambiyo alacağının tekrar talep edilebilir hale gelmesine imkân sağlar.²²⁷

Ayrıca bir poliçenin muhatap tarafından kabul edilmemesi halinde de kambiyo senedi niteliğinin ve kambiyo ilişkisinin sona erme durumu söz konusu değildir.²²⁸ Böyle bir ihtimalde müracaat sorumluları senedin kabul edilmemesi kapsamında kambiyo hamiline karşı sorumluluk taşıyacaktır (TTK m. 685/1).

Kambiyo ilişkisinin tamamen sona ermesine ilişkin temel bilgilerden bahsetmeye çalıştık. Bu noktada çalışmamızı ilgilendiren esas soru, zamanaşımının kambiyo ilişkisini sona erdiren bir olgu olup olmadığıdır. Bu konu ilerleyen başlıklarda değerlendirilecektir.²²⁹

c. Kambiyo İlişkisinin Kısmen Sona Ermesi

Kambiyo ilişkisi, tamamen ortadan kalkabildiği gibi kısmen de sona erebilmektedir. Bu durum, kambiyo senedi ve ilişkisi varlığını sürdürmekle birlikte senet üzerine imza koymak suretiyle kambiyo taahhüdü altına girmiş olan bazı kişilerin, bu ilişkiden çıkması olarak açıklanabilir.

Asli borçluların böylesi bir değişimin parçası olması mümkün değildir. Zira bir kambiyo senedinde asli borçlunun borcunu ifa etmesi demek, kambiyo ilişkisinin tüm borçlular bakımından sona ermesi anlamına gelecektir.²³⁰ Kısmen sona erme hali ancak müracaat borçluları²³¹ bağlamında ortaya çıkabilecek bir durumdur. Bu kişilerin taahhüdü, kanuni şartlar yerine getirilene kadar donuk vaziyette²³² olsa dahi senette

²²⁷ İptal kararının istemde bulunanın maddi hukuk bakımından hak sahibi olup olmadığını göstermediği, fakat hak ve senet arasındaki sıkı ilişkiye bir istisna oluşturduğu ve kıymetli evraka ilişkin teşhis fonksiyonunu iptal kararının üstlendiğine ilişkin bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 136, 120; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 274; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 50, 103; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 162, 70; Melih Sönmez, “Kambiyo Senetlerinin Zıyayı”, 457-458; Aslan, *Ticaret Hukuku*, 277-278; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 668-669.

²²⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 548.

²²⁹ İlgili değerlendirmeler için, İkinci Bölüm-C-2 başlığına bkz.

²³⁰ Asli borçlunun senet bedelini ödemesiyle birlikte senet kapsamında doğmuş tüm borçların sona erdiğine (düzenleyen, lehtar, cirantalar ve avalistler gibi tüm tarafların) ve poliçe niteliğinin sona erdiğine ilişkin bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 308, 230; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 684-685; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 561, 257.

²³¹ Poliçede, müracaat borçlularından birisinin yaptığı ödeme ile kabul eden muhatabın veya ödeyen müracaat borçlusundan önce gelenlerin sorumluluklarının sona ermediğine ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 685.

²³² Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 287; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 129.

kendilerinden sonra gelen herkese karşı taşıdıkları bir garanti sorumluluğu bulunmaktadır.

Müracaat borçlularının sorumluluklarının düştüğü²³³ ve kambiyo ilişkisinden çıktıkları en temel olay, senet hamilinin müracaat hakkına yönelik gerekli işlemleri yapmamış olmasıdır. Örnek olarak, belirli bir günde ödenecek vadeli poliçede ödememe protestosunun vadeyi takiben iki iş günü içerisinde çekilmemiş olması²³⁴ (TTK m. 714/3) veya bir çekin ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmemiş olması (TTK m. 808) gösterilebilir.

Kısmen sona ermeye dair verilebilecek örneklerden bazıları da müracaat hakkının kullanılması ve rücu ilişkisi çerçevesinde gerçekleşebilecektir. Örnek olarak hamilin alacağını cirantadan alması verilebilir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, cirantanın senet bedelini ödemiş olması, müracaat sorumluluğunu sona erdirmekle birlikte onu doğrudan kambiyo ilişkisinden çıkarmamıştır. Zira ödeme yapan müracaat borçlusunu kişi yapmış olduğu ödeme karşılığında kambiyo senedinin meşru hamili haline gelir ve ciro zincirinde kendisinden önce gelen ve senet dolayısıyla sorumluluğu devam eden kişilere karşı alacaklı sıfatını haiz olacaktır. Fakat kısmen sona erme hali bakımından senette imzası bulunan kişilerin taşımış olduğu sorumlulukların sona ermesinden hareket etmekteyiz. Dolayısıyla ilgili cirantanın ödeme yapmasıyla birlikte kambiyo ilişkisinde kısmen de olsa bir sona erme halinin gerçekleştiği söylenebilecektir.

Müracaat sürecinde kısmen sona ermeye ilişkin verilebilecek bir diğer örnek, müracaat veya rücu talebi kapsamında cirantanın zincirde atlanılmış olmasıdır. Örneğin bir hamilin beş adet cirantanın bulunduğu bir varsayımda, müracaat talebini kendi cirantasına (C5) değil C3'e yöneltmesi ve tahsilde bulunması durumunda, C3'ten sonra gelen C4 ve C5'in sorumlulukları düşecektir. C3'ün kendisinden sonra gelen ve kendisine karşı başvuru hakkı olan kişilere karşı başvuru hakkı kullanması mümkün değildir (TTK m. 726).²³⁵ Benzer bir şekilde C3'ün, C1'e rücu etmesi ve yaptığı ödemeyi geri alması halinde C2'nin sorumluluğu da ortadan kalkacaktır. Bu durumun temel sebebi, ödemeyi yapan kişilerin kendisinden sonra gelen kişilere karşı sorumluluk

²³³ Müracaat hakkının düştüğü haller için bkz., Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 583, 263.

²³⁴ Tuna, *Kıymetli Evrak*, 192; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 236; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 129.

²³⁵ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 233; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 561, 256-257.

taşımasındandır. Öyle ki Latince “dolo facit qui petit quod redditurus est” ilkesine göre bir kişinin geri vermesi gerekeni talep etmesi kötünietli bir talep oluşturmaktadır.²³⁶

Müracaat borçlularının rücu silsilesi çerçevesinde oluşan kısmi sona erme hali, asli borçlu varsa onun, yok ise ilk sırada yer alan müracaat borçlusunun (poliçede ve çekte düzenleyenin) senet bedelini ödemesiyle tamamlanır ve kambiyo ilişkisi/senedi sona erer.²³⁷

Kısmen sona erme olgusunun tedavül aşaması bakımından ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Tedavül aşamasında senet, elden ele piyasada dolaşmaya devam eder. Bu süreç içerisinde senet tekrar kambiyo ilişkisine dahil olan birisinin üzerine ciro edilebilecektir (Geriye doğru ciro)²³⁸. Dolayısıyla alacaklı ve borçlu sıfatları aynı kişide birleşebilir fakat hak sona ermez (TTK m. 681/3).²³⁹ Böylesi bir durumda, zincirdeki konumlarından ötürü hamilin bazı kişilere olan müracaat hakkı ortadan kalkabilir. Fakat bu kişilerin kambiyo ilişkisinden çıkıp çıkmadığı tartışmalı bir husustur. Bir görüşe göre, alacaklı ve borçlu sıfatının birleştiği kişinin senedi tekrar ciro etmesi halinde yeni hamilin ciro silsilesinde yer alan kişilerin tamamına başvuru hakkı olacaktır.²⁴⁰ Yargıtay tarafından verilen bir karara göre ise düzenleyenin üzerine ciro edilen bir çekin üçüncü bir kişiye ciro edilmesi halinde, ilgili üçüncü kişi (yetkili hamil) düzenleyenden önce gelen kişilere müracaat edemeyecektir.²⁴¹ Doktrinde benzer bir kanaatte olan²⁴² veya Yargıtay’ın bu uygulamasını yerinde gören²⁴³ yazarlar da bulunmaktadır. İlgili görüşe göre, senedin tekrar tedavüle sokulmasıyla yeni bir ciro zincirinin oluştuğu savunulmaktadır. Kanaatimizce tedavül aşamasında geriye doğru ciro yapılması, yeni bir ciro zincirinin oluşmasına neden olmaz. Geriye ciro hamilinin

²³⁶ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku*, kn. 310b, 232.

²³⁷ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 287.

²³⁸ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 174.

²³⁹ Senedin düzenleyen veya poliçede kabul etmiş muhatap üzerine keşide edilmesi halinde hakkın senedin tekrar tedavülüne kadar donduğuna ilişkin bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku*, kn. 262, 196; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 434, 204; Ülgen vd., *Kıymetli Evrak*, 169; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 227.

²⁴⁰ Konuya ilişkin örnek ve yeni hamilin ciro silsilesinde yer alan kişilere başvuru hakkının bulunduğu ilişkin bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 174; Poroy ve Tekinalp, açıkça ifade etmemiş olsa da görüşünün bu yönde olduğu söylenebilir. Zira yazar yalnızca ciro zinciri içerisinde iki imzası bulunan kişinin başvuru noktasında yaşadığı kayıplardan bahsetmektedir. Bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku*, kn. 262 ve 310a, 196 ve 231; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 226-227.

²⁴¹ Yargıtay 12. HD., 27.03.2015, E. 2014/31671, K. 2015/7518, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#) E. T. 22.07.2023

²⁴² Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 14, kn. 27, 183-184.

²⁴³ Cafer Eminoğlu vd., *Kıymetli Evrak Hukuku Pratik Çalışmaları* (Ankara: 2. Bs., Adalet Yayınevi, 2019), 104.

iki imzası arasında kalan kişilerin, senedin kabul edileceğine veya ödeneceğine ilişkin kanuni sorumlulukları devam eder. Dolayısıyla hamil, ciro zincirinde yer alan kişilerin tamamına başvurulabilir.

Cirantaların kambiyo taahhütleri kapsamında son olarak senedin ödenmemesinden sorumsuzluk kaydının üzerinde durulmalıdır. Bu kayıt yalnızca cirantalar tarafından düşülebilir (TTK m. 679, 685). Kabul edilmiş bir poliçede, bonoda veya çekte ciro kaydına böyle bir ibarenin eklenmesi, ilgili cironun teminat işlevini tamamen ortadan kaldırır²⁴⁴ ve ciranta kambiyo taahhüdü altına girmez. Dolayısıyla böyle bir durumda, oluşmamış bir sorumluluğun sona ermesinden (kısmen sona erme halinden) söz edilemez. Bu noktada senedin ödenmemesinden sorumsuzluk kaydı ile ciro edilmesinin yasaklanması kaydının ayrıştırılması gerekmektedir. Zira cironun yasaklandığı bir durumda cirantanın diğer hamil veya cirantalara karşı olmasa da devrettiği kişiye karşı olan teminat sorumluluğu devam edecektir (TTK m. 685/2, 778/1-a, 818/1-d).

Sonuç olarak kambiyo senedi üzerine atılan imzalar kapsamında birçok kişinin aynı veya farklı sıfatlar ile sorumluluk altına girdiği ve bu taahhütlerden bazılarının sona ermesinden kaynaklı kısmen sona erme hallerinin yaşanabileceği söylenebilir. Gerçekten de kambiyo senetlerinde kişiler farklı derecelerde veya sıfatlarda ve farklı şartlar altında sorumluluk altına girebilmekte yahut hak sahibi olabilmektedir. Bu durumun sonucu olan bir diğer husus, sığata veya pozisyona göre değışen zamanaşımı süreleridir. Gerçekten de kambiyo senedinde bazı kişilerin sorumlulukları zamanaşımına uğramışken bazılarının ise henüz uğramamış olabilmektedir. Bu durumun çalışmamız bakımından önem arz eden en temel sorunsalı, zamanaşımının kısmi sona erme hallerine neden olup olamayacağıdır. Bu konuya ilişkin cevabımızı, zamanaşımı olgusunun kambiyo hukukuna olan yansımasını ele aldığımız devam eden bölüm içerisinde yer alan ilgili başlıkta vermeye çalışacağız.²⁴⁵

²⁴⁴ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 560, 256.

²⁴⁵ İlgili değerlendirmeler için, İkinci Bölüm-C-3 başlığına bkz.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL HUKUKTA “ZAMAN” OLGUSUNA İLİŞKİN KAVRAMLAR İLE “ZAMANAŞIMI”NIN KAMBIYO HUKUKUNA YANSIMASI VE ETKİLERİ

A. Özel Hukukta ve Kambiyo Hukukunda Zamanın Önemi

Zaman, bir işin veya oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre olarak tanımlanmaktadır.²⁴⁶ Zamana ilişkin tanıma paralel bir şekilde süre kavramı da bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman parçası, zaman aralığı olarak açıklanmaktadır.²⁴⁷ Bu noktada hukukta zamandan çok sürelerin önem arz ettiği vurgulanmalıdır.²⁴⁸ Gerçekten de zamanın herhangi bir hukuki meseleye dahil olabilmesi için çoğunlukla başlangıcı ve sonunun belirli veya belirlenebilir olması gerekmektedir. Çalışmamız bakımından da önemli olan nokta, aktif veya pasif nitelikteki bir olayın veya insan fiilinin, başlangıcı ve sonu tespit edilmiş bir zamansal aralığı içerisinde gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesidir.

Özel hukuka bakıldığında süreler, kanun koyucunun bizzat kendi irade ve politikası kapsamında veya doğrudan taraf iradelerinin oluşturduğu hukuki işlemler çerçevesinde gündeme gelmektedir. Örneğin zamanaşımı ve hak düşürücü süreler kanun koyucunun doğrudan hükme bağladığı sürelerdir. Diğer taraftan sözleşme süresi gibi olgular ise taraf iradeleriyle şekillenmektedir. Dolayısıyla bu sürelerin önemi kişilerin öznel (subjektif) ihtiyaçlarına dayanmaktadır. Diğer taraftan bu başlığın da konusunu

²⁴⁶ TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, E. T. 11.09.2023.

²⁴⁷ TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, E. T. 11.09.2023.

²⁴⁸ Hukukta zamandan çok sürelerin önem arz ettiği fakat davanın açılması anı gibi bazı durumlarda “zaman” olgusunun da anlam taşıdığına ilişkin bkz., Ejder Yılmaz, “Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8/Özel (2013): 3167.

oluşturan kanun koyucunun doğrudan düzenlediği sürelerde, tarafları ilgilendiren daha genel menfaatler ve kamu ihtiyaçlarını ön planda tutan gerekçeler bulunmaktadır.

Hukukta sürelere atfedilen hukuki nitelik ile hizmet ettiği amaç arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla hukuki niteliklerine göre amaçları da değişebilecektir. Fakat temel olarak belirtilebilir ki hukukta sürelerin tamamı özü itibarıyla adli sisteme verimli ve düzenli bir işleyiş kazandırma gayesine hizmet etmektedir. Gerçekten de sürenin maddi hakka ilişkin zamanaşımı veya hak düşürücü süre olması veyahut usuli bir süre²⁴⁹ olması fark oluşturmamaktadır.²⁵⁰

Sürelere ilişkin ilk ayırım maddi hukuk bakımından doğurduğu sonuçlara göre oluşmaktadır. Bu bağlamda karşımıza “zamanaşımı”²⁵¹ ve “hak düşürücü” süre kavramları çıkmaktadır.²⁵² İki kavram arasındaki en temel farklılık, ilgili süreler içerisinde hakkı koruyucu fiillerin yapılmaması sonucu maddi hakkın sona erip ermemesinde görülmektedir. Hak düşürücü süre doğrudan hakkı sona erdirirken, zamanaşımı süreleri borçluya süresiz bir karşı savunma (sürekli/kesin def’i)²⁵³ hakkı vermektedir. Ayrıca zamanaşımı, bazı durumlarda kazandırıcı bir etkiye haiz olmaktadır (Örneğin TMK m. 712 ve 713).

²⁴⁹ Usuli süre, usuli bir muamelenin içerisinde yapılması gereken zaman aralığını gösterir. İlgili işlemin öngörülmesi olan usuli süre içerisinde yapılmaması, hakkın özüne zarar vermemiş olsa da bazı fırsatların kaçırılmasına neden olur. Bkz., Kenan Tunçomağ, *Borçlar Hukuku Dersleri I* (İstanbul: Menteş Kitapevi, 1961), 743; Usule ilişkin süreler, usul hukuku hükümleri gereğince davanın açılması ya da yargılanması aşamasında yapılması gereken işlemlere ilişkin süreleri ifade eder. Örneğin bir kişi dava süresini kaçırmaması durumunda dava ve takip hakkını kaybedecektir. Fakat bu kaybın sebebi zamanaşımı değil usule ilişkin sürelerle riayet edilmemesidir., Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: 19 Bs., Turhan Kitapevi, 2015), 887; Usuli sürelerin kaçırılması usuli hakkın düşmesine neden olur. Bkz., Kağan Susuz, *Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2008), 13.

²⁵⁰ Kanunlarda süreler üçe ayrılmaktadır: - Müruruzaman müddeti, - Sukutu hak müddeti, - Ne müruruzaman ne de sukutu hak olan müddetler. Bkz., Şakir Berki, “Müruruzaman”, *Adalet Dergisi*, 46/10 (Ekim 1955): 950.

²⁵¹ Hak düşürücü sürenin aksine zamanaşımı süresinin maddi hukuk niteliğine dönük tartışmalar söz konusudur. Zamanaşımı süresinin maddi hukuka ilişkin bir kurum olduğuna ilişkin bkz., Andreas von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, çev. Cevat Edege, (Ankara: Olgaç Matbaası, 1983), 688; Ahmet Türk, “Takip Konusu Alacağın Zamanaşımına Uğraması Nedeniyle Menfi Tespit Davası Açılması”, *Batider*, 20/1 (1999): 57; Mehmet Erdem, *Özel Hukukta Zamanaşımı* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010), 8; Susuz, *Zamanaşımı*, 12-13; Mehmet Akif Tutumlu, *Zamanaşımı Def’i* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 37; Aksi yönde görüş için bkz., Veysel Başpınar ve Mehmet Altunkaya, “Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57/1 (2008): 101, [AUHF-2008-57-01-baspinar-altunkaya \(dergipark.org.tr\)](http://dergipark.org.tr/auhf-2008-57-01-baspinar-altunkaya), 11.09.2023.

²⁵² Makbule Serra Korkut, “Türk Borçlar Kanunu’nun 158. Maddesinin Medenî Usûl Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/1 (2021): 112, [HUKUK DERGİSİ 2020 haziran \(dergipark.org.tr\)](http://dergipark.org.tr/hukuk-dergisi-2020-haziran), E. T. 11.09.2023.

²⁵³ Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, 761; M. Kemal Oğuzman ve M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1* (İstanbul: 13. Bs., Vedat Kitapçılık, 2015), kn. 1013, 321; Tutumlu, *Zamanaşımı*, 35; Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 113-114.

Hak düşürücü süre ve zamanaşımı olgusu için önemli olan ilgili süre içerisinde kişinin kanuni şartlar çerçevesinde belirli bir hareketi yapması veya yapmamasıdır.²⁵⁴ Bu noktada “süreye bağlı hak” kavramının karıştırılmaması gerekmektedir.²⁵⁵ İlgili kavram kanun veya kişiler tarafından bir hakkın süreye bağlandığı halleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Böylesi durumlarda kişilerin herhangi aktif veya pasif davranışta bulunması önem arz etmez. Sürenin geçmesiyle birlikte ilgili hak sona erecektir.²⁵⁶

Bahsedilen kavramlar üzerinden de anlaşılacağı üzere hukukta sürelerle ilişkin düzenlemeler sonuçları ortak veya farklı olsa da en temelde ihdas gayeleri sebebiyle farklılaşmaktadır.

Hak düşürücü sürelerle bakıldığında, kanun koyucunun ilgili konuya dair kamu menfaatini²⁵⁷ kişisel haklarının önüne koyduğu görülmektedir. Gerçekten de hak düşürücü sürelerin bulunduğu durumlarda kanun koyucu, konunun bir an önce olumlu veya olumsuz bir şekilde sonuçlanması veya açıklığa kavuşması gayesiyle hareket etmektedir. Diğer taraftan zamanaşımı sürelerinde ise ihmali davranışlarda bulunan veya pasif bir tavır sergileyen kişilerin harekete geçirilmesi, hak arama noktasında uyarılması gibi kamuyu²⁵⁸ ilgilendiren gerekçeler bulunmakla birlikte kişinin pasif davranışlarda bulunmasının borcun hiç doğmadığı veya sona erdiğine ilişkin bir karine²⁵⁹ oluşturduğu şeklinde daha şahsi gerekçeler de bulunmaktadır.

Sonuç itibarıyla insanın en kıymetli hazinesinin zaman olduğu dünyamızda, insanı ve toplumu konu alan hukuk sistemleri de süreler üzerine kurulmuş durumdadır.

²⁵⁴ Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, 742.

²⁵⁵ Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, 743; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 795, 234-235; Rona Serozan, *Medeni Hukuk Genel Hükümler/Kişiler Hukuku* (İstanbul: 5. Bs., Vedat Kitapçılık, 2014), 252-253.

²⁵⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 795, 234-235; Erdem, *Zamanaşımı*, 26-27.

²⁵⁷ Safa Reisoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: 22. Bs., Beta, 2011), dp. 1, 418; Serozan, hak düşürücü sürelerle ilişkin hükümlerin tamamının kamu yararı çerçevesinde düzenlendiği görüşünün yanlış olduğunu ifade etmektedir. Yazar bu konuya ilişkin örnek olarak, hata nedeniyle iptalin tabii tutulduğu hak düşürücü sürelerin kişisel yarar içermesini göstermektedir. Bkz., Serozan, *Medeni Hukuk*, 272.

²⁵⁸ Kişiler arasındaki uzun süreli uyuşmazlıkların toplumda da huzursuzluklara neden olacağı bu nedenle alacağı kalan kişilerin zamanaşımı tehlikesiyle harekete geçirilebileceği, bu sayede toplumdaki sürtüşmelerin azaltılabileceğine ilişkin bkz., Kılıçoğlu, *Genel Hükümler*, 884; Kişilerin zamanaşımı sürelerini anlaşılmayla uzatamamasının (TBK m. 148) veyahut baştan feragat edememesinin (TBK m. 160), zamanaşımı hükümlerinin de kamusal bir tarafının olduğunu gösterdiğine ilişkin bkz., Serozan, *Medeni Hukuk*, 272.

²⁵⁹ “...eski vakialardan istidlal edildiği iddia olunan haklar galip ihtimal ile ya asla vücut bulmamışlar veya mevcudiyetleri nihayet bulmuştur...”, Von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, 687; Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, 741; Şükrü Yıldız, “Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri”, *Prof. Dr. Fahman TEKİL'in Anısına ARMAĞAN*, (İstanbul: Beta Basım, 2003), 335; Susuz, *Zamanaşımı*, 8.

Bununla birlikte konuya dair önem ticari alanlarda fazlasıyla artmaktadır. Bunun en temel sebebi “hız” ve “ticari istikrar”²⁶⁰ ihtiyacıdır. Diğer taraftan üzerinde uyumsuzluk olan bir konunun ticareti ilgilendiriyor olması konuya başka bir ehemmiyet kazandıracaktır. Zira adi işlerde uyumsuzluk bulunması durumunda konu “belirli bir kişinin alacağını tahsil edememesi” noktasında kalmaktadır. Bununla birlikte bir fabrikanın gerekli ham maddeyi temin edememesi veya fabrika sahibinin alacağını vadesinde tahsil edememesi hem taciri hem orada çalışanları hem de toplumu ilgilendirebilecektir.

Kambiyo hukukuna gelindiğinde de sürelerle ilişkin önemi arttıran unsurlardan birisi ticari hayatı ilgilendiriyor olmasıdır.²⁶¹ Zira kambiyo senetlerinin bizzat kendi varlık gayesi “hız” ve “güven”dir.²⁶² Ancak kambiyo senetlerine her halükârda ticari aktörlerin taraf olduğu söylenemeyecektir. Böyle bir çıkarım tarihsel kökenleri itibariyle doğruluk taşısa da günümüzce kambiyo ilişkisine toplumun her kesiminden kişiler taraf olabilmektedir.

Kambiyo senetlerinde borçlunun geleceğe dair plan yapabilmesi ve muhatap olacağı tahsil taleplerine ilişkin konunun hızlı bir şekilde çözülebilmesi için birçok süre kısa tutulmuştur. Bu durum aynı zamanda nimet külfet²⁶³ dengesinin de bir sonucudur. Gerçekten de kambiyo senetlerinde alacaklılara özel yetkiler tanımlanmış olup borçlulara ise ağır bazı yaptırımlar öngörülmüştür. Tüm bu özellikler ticaretin bir gereği olarak ortaya çıkmış olsa da borçlu kişinin hukuki güvenliği bakımından istisnai bir nitelik arz etmektedir. Dolayısıyla kambiyo hukukunda yer alan “süre”ye ilişkin hükümlerin “hukuki güvenlik”²⁶⁴ ve “denge”²⁶⁵ bakımından önemli bir işlevi söz konusudur.

²⁶⁰ Ticarete kişiler, ne ile karşılaşacağına dair öngörü sahibi olmak ister. Bu ihtiyaç, “ticari istikrar” olarak ifade edilebilir., Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 11.

²⁶¹ Kambiyo senetlerine ilişkin zamanaşımı düzenlemesi, zamanaşımına ilişkin düşüncelerin yanı sıra kambiyo senetlerinin kendi özellikleri ve ticari hayatın ihtiyaç duyduğu güven ve istikrar unsurları çerçevesinde hükme bağlanmıştır., Şükrü Yıldız, “Zamanaşımı”, 336.

²⁶² Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 11.

²⁶³ Aslan, *Ticaret Hukuku*, 293-294.

²⁶⁴ Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, 741; Hakların tümü bakımından zamansal sınırlamaların bulunması hukuki görünüşün korunması ve hukuki güvenlik ilkelerinin bir gereğidir. Bkz., Serozan, *Medeni Hukuk*, 252.

²⁶⁵ Alacaklıya sağlanmış yetkiler ve imkanlar karşısında zamanaşımı sürelerinin kısa tutulmasının kambiyo senetleri bakımından menfaatler dengesini sağlama amacı taşıdığına ilişkin bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 15.

Kambiyo senetlerinde zamanaşımı düzenlemesine ilişkin bir diğer tespitimiz, “borcun hiç doğmadığı veya sona erdiği” karinesine dayanmadığıdır. İlgili karinenin varlığı adi borçlar için doktrinde kabul görmüştür.²⁶⁶ Fakat kambiyo senetlerinde kural olarak bir borcun varlığı ve sona ermesine ilişkin senet kayıtlarına ve senedin kimde olduğuna bakılır. Dolayısıyla kanuni unsurların tamamını içeren bir kambiyo senedinin alacaklının uhdesinde bulunması, ilgili kambiyo alacağının geçerli bir şekilde doğduğuna ve henüz ödenmediğine ilişkin önemli bir ispat aracıdır. Kıymetli evraktaki hak ve senet bütünleşmesi göz önünde bulundurulduğunda, zamanaşımı sürelerinin geçmesi üzerinden hakkın kaderine dair bir çıkarımda bulunmanın mümkün olmadığı söylenebilir. Ayrıca TBK m. 77 vd. hükümlerine göre özel hüküm niteliği taşıyan ve TTK’da yer alan kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme düzenlemesinin varlığı da bu karinenin yokluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Öyle ki ilgili düzenleme, kanuni bir durum olan zamanaşımı olgusunun hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara neden olabileceği varsayımına dayanmaktadır.²⁶⁷ Bir başka ifadeyle kambiyo senedinin oluşturduğu zincirin çözülmediği, kambiyo senedi vasıtasıyla malvarlığına değer katan borçluların bu değeri iade etmediği kabulünü esas almaktadır.²⁶⁸

Yukarıdaki açıklamalar kapsamında kambiyo senetlerine ilişkin sürelerin hukuki güvenlik, hız ve denge ihtiyacı çerçevesinde oldukça kısa tutulduğu açıktır. Örneğin müracaat hakkını kaybetmek istemeyen bir alacaklının, vadeyi takiben iki gün içerisinde senedi borçluya ibraz etmesi ve ödenmeme hali varsa ödememe protestosunun çekilmesi gerekmektedir (TTK m. 714/3). Diğer taraftan çalışmamızı da yakından ilgilendiren zamanaşımı hükümlerine bakıldığında ise genel hükümler itibarıyla 10 yıl veya 5 yıl şeklinde olan sürelerin kambiyo senetlerinde asıl borçlu bakımından 3 yıllla sınırlandırıldığını görmekteyiz (TTK m. 749/1, 778/1-h, 814/1). Poliçe ve bonoda müracaat hakkı kapsamında senet bedelini ödeyen kişilerin rücu hakkına ilişkin süreler ise daha da kısa tutulmuştur. TTK m. 749/3’e göre bir cirantanın başka cirantalarla düzenleyen aleyhine ileri süreceği istemler, cirantanın poliçeyi ödediği veya poliçenin

²⁶⁶ Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4048, 1419; Von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, 687; Şakir Berki, “Müruruzaman”, 949; Necip Kocayusufoğlu Vd., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme* (İstanbul: 5. Bs., Filiz Kitapevi, 2010), § 5, kn. 5, 46; Susuz, *Zamanaşımı*, 8.

²⁶⁷ Hayri Bozgeyik, “Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme”, *EBYÜHFD*, 7/1-2 (2003): 590. 589 - 628

²⁶⁸ Hayri Bozgeyik, “Sebepsiz Zenginleşme”, 595.

dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren altı ay geçmekle zamanaşımına uğrar. Kanun koyucu bono için de ilgili hükme atıf yapmıştır (TTK m. 778/1-h). Çekte durumun farklı olduğu ve ilgili sürenin üç yıl olarak tespit edildiği belirtilmelidir (TTK m. 814/2).

Tüm bu sürelerden anlaşıldığı üzere kambyo senetlerindeki akış, bir an önce senet silsilesinin tamamlanması ve senet sebebiyle kişiler arasında yer değiştirmiş olan menfaatlerin tekraren geri dönmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.²⁶⁹ Çok taraflı bir şekilde yürüyen bu süreç, kambyo senetlerinin sıkı şekil şartlarına tabi olmasına da neden olmuştur. Ayrıca kambyo senetlerindeki bu hız ve şekilcilik, kişilerin kambyo sorumluluğu altına girmesinde ve sonrasında, özenli davranmasını zorunlu hale getirmektedir. Fakat günümüzde ticari faaliyet yürütmeyen veya özenli davranırsa dahi kambyo hukukuna yabancılık çeken kişilerin kambyo senedine taraf olduğuna şahit olunmaktadır. Tüm bunlar kambyo senetlerinde “süre”ye ilişkin düzenlemelerin ne denli kritik olduğunu göstermektedir. Bu durumun uygulamaya da ciddi bir yansıması bulunmaktadır. Öyle ki kambyo senetlerine ilişkin uyumsuzlıklara bakıldığında önemli bir bölümünü, çalışmamızın da konusunu oluşturan zamanaşımına uğramış kambyo senetleri oluşturmaktadır.

B. Zamana Bağlanan Sonuçlar Bakımından “Hak Düşürücü Süre” ve “Zamanaşımı” Kavramları

1. Genel Olarak

Özel hukukta maddi hukuka ilişkin süreler hak düşürücü ve zamanaşımı süresi²⁷⁰ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.²⁷¹ Hukukta bunların dışında yer alan süreler²⁷² bu çalışmamızın kapsamı dışında kalmaları sebebiyle ele alınmamıştır.²⁷³

²⁶⁹ Kambyo alacağının sürüncemede kalmadan tahsil edilmesinin teşvik edildiğine ilişkin bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 14.

²⁷⁰ Zamanaşımının, Kıta Avrupası hukuk sisteminde dolayısıyla ülkemizde maddi hukuk kurumu olarak ele alındığına, zamanaşımına ilişkin genel düzenlemelerin 6098 sayılı TBK’da yer almasının ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun m. 8/1’de zamanaşımının hukuki işlem ve ilişkinin esasına uygulanacak hukuka tabi tutulmasının bu durumun en temel delillerinden olduğuna yönelik açıklamalar için bkz., Tutumlu, *Zamanaşımı*, 37; Benzer bir şekilde zamanaşımı süresinin maddi hukuka ilişkin bir kurum olduğuna ilişkin bkz., Von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, 688; Ahmet Türk, “Menfi Tespit Davası Açılması”, 57; Erdem, *Zamanaşımı*, 8; Susuz, *Zamanaşımı*, 12-13; Aksi yönde görüş için bkz., Veysel Başpınar ve Mehmet Altunkaya, “Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57/1 (2008): 101, [AUHF-2008-57-01-baspinar-altunkaya\(dergipark.org.tr\)](http://AUHF-2008-57-01-baspinar-altunkaya(dergipark.org.tr)), 11.09.2023.

²⁷¹ Makbule Serra Korkut, “Türk Borçlar Kanunu’nun 158”, 112.

Hak düşürücü ve zamanaşımı süreleri arasında önemli farklılıkların bulunduğu aşikardır. Dolayısıyla mevzuatta yer alan bir sürenin hangi hukuki niteliği haiz olduğunun tespiti de önem arz etmektedir. Bu noktada ilk hareket noktamız, kanuni metindir²⁷⁴. Fakat doktrinde kanun koyucuya dönük kavramsal ifadelerin tercihinde özenli davranmadığı yönünde haklı bir eleştiri de bulunmaktadır.²⁷⁵ Dolayısıyla lafzi yorumun sağlıklı bir sonuç vermediği bir senaryoda ilgili hükmün konuluş maksadından (ratio legis) hareketle sonuca gidilebilecektir.²⁷⁶

Bir önceki başlıkta bahsedildiği üzere sürelerle ilişkin kavramlar farklı amaç ve mantık çerçevesinde oluşmuştur. Dolayısıyla son olarak kanuni tereddütlerin giderilmesinde bu unsurların ve hukuki nitelikten doğan farklılıkların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

2. Hak Düşürücü Süre

Hak düşürücü süre kavramı, kökeni bakımından zamanaşımına dayanmaktadır.²⁷⁷ Fakat süreç içerisinde mahiyetleri itibariyle farklı bir gelişim yaşamıştır. Hak düşürücü süre kavramı eski ifadeyle “sukutu hak süresi”²⁷⁸, mevzuatta açıkça düzenlenmiş bir kurum değildir.²⁷⁹ Bu kavram, kanun veya mahkeme²⁸⁰ tarafından belirlenen ve belirtmiş olduğu zaman aralığı içerisinde hakkı koruyucu davranışlarda bulunulmaması halinde hakkın sukutu neticesini doğuran sürelerin, öğreti ve içtihat tarafından hak düşürücü süre olarak isimlendirilmesi ve kanuni metinlere dahil olmasıyla ortaya çıkmıştır.

²⁷² “Diğer süreler” şeklinde üçüncü bir başlığın bulunduğu ve bu başlık altında yer alan süre örnekleri için bkz., Şakir Berki, “Müddet Çeşitleri”, 108-109.

²⁷³ Sürelerle ilişkin zamanaşımı, hak düşürücü ve diğer süreler şeklindeki üçlü ayrımın yalnızca medeni hukuka özgü olmadığı, hukukun genelinde (gerek kamu gerekse özel hukukta) geçerli bir ayrım şekli olduğuna yönelik bkz., Şakir Berki, “Hukukta Müddet Çeşitleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/25 (1968): 99, [Hukukta Müddet Çeşitleri \(dergipark.org.tr\)](http://HukuktaMuddetCesitleri(dergipark.org.tr)), E. T. 24.04.2023.

²⁷⁴ “Bir hakkın sukutu hak müddeti olup olmadığını tâyin etmek için, her şeyden evvel bu müddeti veren maddenin lafız veya ruhuna, yani delâletine, kanun vâzunm müddeti verirken kullanmış olduğu ibarelere bakmak lâzımdır.”, Şakir Berki, “Müddet Çeşitleri”, 101; İlgili sürenin hak düşürücü süre olduğunu gösterebilecek ifadelerle ilişkin bkz., Şakir Berki, “Müddet Çeşitleri”, 101-102.

²⁷⁵ Haydar Karahacıoğlu, *Kanunlarımızda Müddetler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 1995), 4; Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, 743.

²⁷⁶ Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, 743.

²⁷⁷ Serozan, *Medeni Hukuk*, 272.

²⁷⁸ Bir müddetin geçmesi, yani alacaklının kanun veya sözleşme ile belirlenmiş süre içerisinde alacağın muhafazası için icabeden işlemi yapmamasından kaynaklı hakkın sukut ettiği durumlarda ilgili süreye sukutu hak müddeti denileceğine ilişkin bkz., Von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, 633-634.

²⁷⁹ Erdem, *Zamanaşımı*, 27.

²⁸⁰ Şakir Berki, “Müddet Çeşitleri”, 101.

Hak düşürücü sürelerin, zamanaşımı sürelerinden farklılaştığı en önemli nokta hakkı sona erdirici bir etkiyi haiz olmasıdır. Diğer taraftan bu kavramı süreye bağlı haklardan ayıran unsur ise alacaklının ilgili süre içerisinde hakkın kullanıma yönelik davranışlarda bulunmamasının sonuçlarına katlanmasıdır.²⁸¹ Dolayısıyla hak düşürücü bir sürenin olduğu durumlarda, ilgili sürenin hareketsiz bir şekilde geçirilmesi isminden de anlaşılacağı üzere, hakkın sükût etmesini sağlamaktadır.²⁸²

Hak düşürücü süreler, sonuçlarının ağırlığı sebebiyle genel olarak kamu düzeninin korunması maksadıyla açıkça hükme bağlanmıştır. Doktrinde genel kabul görmüş olan bu tespiti Serozan²⁸³, şerh düşmektedir. Yazara göre hak düşürücü süreler bazı durumlarda bireysel çıkarlara da hizmet edebilecektir. Serozan bu şerhin doğruluğuna ilişkin, hata nedeniyle iptalin hak düşürücü süreye tabi tutulmasında kamu menfaatinin bulunmadığı örneğini vermektedir. Serozan bu düzenlemeye ilişkin özel yararın ön planda olduğunu belirtmişse de biz bu görüşe katılmamaktayız. Kanaatimizce geçerli bir şekilde kurulmuş bir hukuki işlemin herhangi bir sebepten (örneğin hata) iptaline, süre noktasında üst bir sınır getirilmiş olması en temelde kamusal düzeni ilgilendirmektedir. Gerçekten de kişilerin, kurulmasının üzerinden uzun bir zaman geçmiş olan hukuki işlemlere dahi şüpheyi yaklaşması toplum içerisindeki kişiler arası ilişkilerin teminatı olan hukuksal zeminde kaymalara neden olacaktır. Bu bakımdan bu zeminin güçlendirilmesine dönük yapılmış uygulamalar en başta kamu düzenine hizmet edecektir.

Hak düşürücü süreler genel itibariyle yenilik doğurucu haklar için öngörülmüştür.²⁸⁴ Bu süreler kamusal bir amaca hizmet etmesinden mütevellit kesin sürelerdir. Zamanaşımında olduğu üzere bu sürelerin durması veya kesilmesi söz konusu değildir. Fakat teorik olarak bu sürelerin de uzaması mümkündür. Bu durum, hak düşümü sürelerinden doğan savunmaların kötüye kullanıldığı senaryolarda yaşanabilecektir.²⁸⁵

²⁸¹ Serozan, *Medeni Hukuk*, 253.

²⁸² Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, 742.

²⁸³ Ayrıca Serozan, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin düşünsel ve tarihsel olarak aynı sürece tabi olduklarını belirtmektedir. Bkz., Serozan, *Medeni Hukuk*, 272.

²⁸⁴ Serozan, *Medeni Hukuk*, 269; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 1905, 581; Erdem, *Zamanaşımı*, 27.

²⁸⁵ Serozan, *Medeni Hukuk*, 269.

Hak düşürücü süre, borcu sona erdiren bir etkiyi haiz olması hasebiyle davada itiraz savunmasına imkân verecektir. Hakkın sona ermesinden doğan bu durumun hâkim tarafından re'sen dikkate alınması gerekir.²⁸⁶ Bu durum, kişilerin hak düşürücü sürelerin sonuçları üzerinde tasarruf yetkisi olmadığını da açıkça göstermektedir. Keza hak düşürücü süreden başlangıçta veya sonradan feragat edilememesi de benzer bir sonuca götürmektedir. Dolayısıyla hak düşürücü sürenin kaçırılmasından kaynaklanan sonuçlar dava ve takip hakkının kaybedilmesinden ibaret değildir. Zira hak düşürücü sürenin doğrudan hakkın varlığına tesir etmesi²⁸⁷, dava, takip haklarının yanı sıra talep yetkisinin²⁸⁸ de ortadan kalmasına neden olacaktır. Bu sebeple hak düşürücü süreden kaynaklı sona ermiş bir alacak hakkının ödenmesine hukukun cevaz vermesi mümkün değildir. Öyle ki hak düşürücü süre kapsamında sona ermiş bir borca ilişkin yapılan ödemenin sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde iadesi talep edilebilecektir. Örneğin ibraz süresini kaçırdığı veya protesto şartını sağlamadığı için müracaat hakkını kaybeden²⁸⁹ bir hamile, yanlışlıkla ödeme yapan bir ciranta ilgili ödemenin iadesini isteyebilecektir.

3. Zamanaşımı

Zamanaşımı kavramı, kaybettirici (ıskatî) ve kazandırıcı (iktisabî) zamanaşımı olarak ikiye ayrılmaktadır.²⁹⁰ Kazandırıcı zamanaşımı, taşınır veya taşınmaz mülkiyetinin kazanılmasında söz konusu olması bakımından eşya hukukunun konusu olup, çalışmamızı yakından ilgilendirmemektedir.²⁹¹ Ancak kazandırıcı zamanaşımının dahi bir önceki malik bakımından sona erdirici bir etkiyi haiz olduğu unutulmamalıdır.²⁹² Kaybettirici zamanaşımı ise bir hakkın belirli bir sürenin geçmesinden sonra devletin himayesinden yararlanma ayrıcalığını kaybetmesi anlamına gelmektedir. Zamanın geçmesiyle böyle bir sonucun ortaya çıkması oldukça eski bir

²⁸⁶ Von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, 635; Kılıçoğlu, *Genel Hükümler*, 885; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 1904, 581; Erdem, *Zamanaşımı*, 27.

²⁸⁷ Şakir Berki, “Müddet Çeşitleri”, 99; Erdem, *Zamanaşımı*, 26.

²⁸⁸ Kılıçoğlu, *Genel Hükümler*, 885.

²⁸⁹ Von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, 634.

²⁹⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 1901-1903, 580-581.

²⁹¹ Decugis’in, zamanaşımının sosyal önemi oldukça yüksek bir kurum olduğu, eski insanların zamanaşımına ilişkin “insan cinsinin anasıdır” dedikleri, 1803 sayılı Fransız Medeni Kanununun zamanaşımı faslının gerekçesinde zamanaşımının medeni hukuk kurumları içerisinde en gerekli uygulama olduğuna dönük açıklamaları için bkz., Henri Decugis, “Zamanaşımı”, çev. Ferzan Arif Aras, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/2 (1946): 668, [634607 \(dergipark.org.tr\)](http://dergipark.org.tr), E. T. 26.04.2023.

²⁹² Tutumlu, *Zamanaşımı*, 29.

kaidedir. Öyle ki Roma Hukukunda²⁹³ veya İslam Hukukunda kabul görmüş bir uygulamadır.²⁹⁴

İslâm Hukuku'nda ve dolayısıyla Osmanlı Hukuku'nda zamanaşımı kavramı, “tekadüm” tabiriyle anılmıştır.²⁹⁵ Tekadüm, bir şeyin üzerinden uzun zaman geçmesi ve eskide kalması anlamlarına gelmektedir.²⁹⁶ Mecelle’de ise zamanaşımı (müruruzaman) kavramına karşılık olarak “tekadüm-i zaman” ifadesi kullanılmıştır.

Zamanaşımı bahsedildiği üzere hakkın devletin mutlak himayesinden çıkmasına ve takip veya davaya konu edilebilmesi bakımından borçlunun rızasına tâbi bir hale gelmesine neden olmaktadır. Bir başka ifadeyle hak düşürücü sürelerde olduğu gibi hak maddi anlamda varlığını kaybetmez. Yalnızca dava ve takip yetkilerinin kaybı söz konusu olur. Bu dahi borçlunun zamanaşımı savunmasında bulunmasına bağlıdır.²⁹⁷

*Hukuken korunan ve sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi tanınan menfaat olarak açıklanan hak*²⁹⁸ kavramına bakıldığında, zamanaşımının hak üzerinde çok ciddi sonuçları olduğu anlaşılabilecektir. Dolayısıyla zamanaşımına uğramış bir menfaatin, hukuken tanındığı fakat koruma imkanlarından yoksun kaldığı söylenebilir. Bu çerçevede borçlunun kendi rızasıyla ödeme yaptığı bir varsayımda hukuk aleminde sebepsiz zenginleşme teşkil eden bir durum da oluşmayacaktır.²⁹⁹ Doktrinde zamanaşımına uğramış bir hakkın bu durumu “eksik borç”³⁰⁰ olarak kavramsallaştırılmaktadır.

²⁹³ Roma Hukukunda ilk etapta aynı haklara dair kazandırıcı zamanaşımı uygulamasının bulunduğu, zamanaşımının özel borç ilişkilerinde dava hakkını sona erdirici etkiye M.S. 424 yılında II. Theodosius’un çıkarmış olduğu emirname ile başladığına ilişkin bkz., Tutumlu, Zamanaşımı, 29.

²⁹⁴ Zamanaşımının sistemleştirilmiş her eski ve yeni hukuk sisteminde kabul gördüğüne ilişkin bkz., Şakir Berki, *Müruruzaman*, 949.

²⁹⁵ Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye’de müruruzaman kavramına eşanlamlı olarak “tekadüm-i zaman” ifadesinin kullanıldığına ilişkin bkz., Tutumlu, Zamanaşımı, 29; İslam Hukukunda zamanaşımı savunmasının ilk etapta itiraz daha sonraları def’i niteliğinde kabul edilmesine ilişkin detaylı bilgiler için bkz., Tutumlu, *Zamanaşımı*, dp. 80, 46.

²⁹⁶ Osman Kaşıkçı, “Zaman Aşımı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, [ZAMAN AŞIMI - TDV İslâm Ansiklopedisi \(islamansiklopedisi.org.tr\)](https://islamansiklopedisi.org.tr) E. T. 26.04.2023.

²⁹⁷ Zamanaşımına ilişkin beyanın dava veya icra takibinde ileri sürülmesiyle birlikte hakkın sona erdiği yönelti aksine yönde görüş için bkz., Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 315.

²⁹⁸ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel I*, kn. 460, 137.

²⁹⁹ Şakir Berki, *Müruruzaman*, 948.

³⁰⁰ Eksik borç kavramı, geçerli bir borç ilişkisinin bulunmasına rağmen borçlunun Devlet organları vasıtasıyla sorumlu tutulamadığı durumları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bkz., Kılıçoğlu, *Genel Hükümler*, 34; Zamanaşımı hakkı sona erdirmediği için, sona eren değil “eksik” borç sıfatının kullanıldığına ilişkin bkz., Serozan, *Medeni Hukuk*, 271.

Esas itibariyle herhangi bir alacağın belirli bir zaman müddetinin geçmesi nedeniyle, ortadan kalkması hatta hukuki himayeden yoksun kalması ahlaki ve dini görüşlere aykırı olmasının yanı sıra modern özel hukuk sisteminin temel kaidelerinden olan ahde vefa (pacta sunt servanda) ilkesine de uygun değildir.³⁰¹ Keza İslam Hukukuna ilişkin önemli bir metin olan Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye m. 1674’te “Tekadüm-i zaman ile hak sâkıt olmaz.” kuralı getirilmiştir. Benzer bir şekilde Berki’nin de belirttiği üzere halk arasında “hak”, kişilerin öteki dünyada dahi ileri sürebileceği bir menfaattir.³⁰² Nasıl ki toplumda böyle bir algının oluşmasında ahlaki ve dini görüşler etkili olmuşsa modern hukuk sistemlerinde de zamanaşımına ilişkin sonuçların “sona ermeden” ziyade “hakkın zayıflatılması”³⁰³ noktasında kalması benzer bir etkileşimin olduğu anlamına gelebilecektir. Bu zayıflatma etkisi, üzerinden uzun bir süre geçmiş olan alacaklarda devletin konuya müdahil olmasının önüne geçilmesiyle sağlanmıştır.³⁰⁴ Dolayısıyla kamusal menfaatlerin, kişilerin sahip olduğu hakların korunacağına yönelik inancını temsil eden hukuki güvenlik ilkesine üstün tutulduğu söylenebilir. Aynı şekilde İslam Hukuku’nda da “belirli bir zaman aralığının geçmesiyle hakkın sona ermeyeceğine” dair genel kurala dava edilebilirliğinin kaybı şeklinde bir istisna getirilmiştir.³⁰⁵

Zamanaşımının kabulüne ilişkin ileri sürülen bir diğer gerekçe ise sahip olduğu hakka ilişkin uzun süredir girişimde bulunmayan alacaklının bu hakkın hiç doğmadığı veya sona erdiğine dönük inancının bulunabileceğidir.³⁰⁶ Diğer taraftan, kanun koyucu tarafından belirlenmiş sürelerin geçmesiyle birlikte “hakkın ifa edildiğine” ilişkin bir

³⁰¹ Şakir Berki, *Müruruzaman*, 949; Şakir Berki, *İskati Müruruzaman*, 717; Kişiler arasında ahde vefa ilkesi aracılığıyla düzenli ve sürekli bir ilişki kurulduğu, zamanaşımının bu ilkeye ve onun sonuçlarından olan düzenlilik ve süreklilik kurallarına istisna oluşturduğuna ilişkin bkz., Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4047, 1418-1419; Tutumlu, *Zamanaşımı*, 28.

³⁰² Şakir Berki, *Müruruzaman*, 949.

³⁰³ Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4051, 1420.

³⁰⁴ Tutumlu, *Zamanaşımı*, 28.

³⁰⁵ Kur’anı Kerim ve Hadisler’de zamanaşımına ilişkin açık kabul olmadığı gibi reddine yönelik de zımni bir iradenin de söz konusu olmadığı, zaman içerisinde İslam Hukukçularının da ihmal edilen borçlardan kaynaklı yargı sisteminin tıkanmasını engellemek maksadıyla zamanaşımının uygun gördüğüne ilişkin bkz., Şakir Berki, *İskati Müruruzaman*, 717; İslam Osmanlı Hukukunda ıskati zamanaşımının, dava hakkını kaybettiren bir olgu olduğu, hakkın varlığına veya özüne dokunmadığı ve zamanaşımına uğramış hakkın pozitif borçlar hukukundaki eksik borç ile büyük orada uyum içinde olduğuna ilişkin açıklamalar için bkz., Ahmet Kılınç, “Mecelle’ye Göre Zamanaşımı: Uygulamada Görülen Aksaklıklar ve Çözüm Önerileri”, içinde *Uluslararası Mecelle Sempozyumu*, editör Fethullah Soyubelli (Bursa: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2021), 195-198; Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz., Mustafa Demiray, *Hak Zail Olmaz Roma, Türk ve İslam Hukuklarında Eksik Borç* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2009), 236.

³⁰⁶ Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4048, 1419.

kabulün ortaya çıktı ifade edilmektedir.³⁰⁷ Ayrıca borçlunun kaynağı oldukça eski olan iddialara maruz bırakılmasının önüne geçilmesi borçluya dönük önemli bir himayedir.³⁰⁸ Zira kişisel tecrübelerimizden de çıkarılabilir ki, insanlar kurumların aksine hukuki işlemlerde delil niteliği taşıyabilecek makbuz, senet gibi evrakları uzun süre saklamakta pek başarılı değildir.³⁰⁹ Bu yüzden borçluların yıllar sonra gelen taleplere karşı korunması oldukça doğaldır. Tutumlu³¹⁰, zamanaşımının borçlunun yanı sıra alacaklı bakımından da pratik faydaları olduğunu belirtmektedir. Yazara göre zamanaşımı alacaklıyı teşvik eden bir etkiye haizdir.

Doktrindeki genel kabul, zamanaşımının şahsi menfaatlere dayandığıdır. Yukarıda sayılan sebep ve gerekçeler de zamanaşımının şahsi menfaatlere hizmet eden bir kurum olduğuna yönelik doktrindeki hâkim görüşü destekleyici niteliktedir. Ayrıca bu kanaatin en temel gerekçelerinden birisi olarak zamanaşımına uğramış bir hakkın takip ve dava imkanından yoksun kalabilmesi için borçlunun “def’i” niteliğindeki savunmada bulunması gerektiğidir. Gerçekten de bu uygulama, zamanaşımına bağlanmış sonuçlar üzerinde kişilerin tasarrufta bulunabileceği gibi bir kanıyı oluşturmaktadır. Bu çıkarım kısmen doğruluk payını haizdir. Öyle ki borçlunun zamanaşımı def’ini ileri sürmediği bir senaryoda bu olgunun mahkeme tarafından dikkate alınması mümkün değildir. Hatta hâkim bu konuda hatırlatıcı ifadeler dahi kullanamaz.³¹¹ Ayrıca borçlu hakkın zamanaşımına uğradığı bir durumda “def’i ileri sürmeme” şeklindeki pasif bir davranışta bulunabileceği gibi “zamanaşımından feragat etme”³¹² şeklinde aktif bir tasarrufta da bulunabilecektir.

Fakat kanaatimizce zamanaşımının kişisel menfaatleri ilgilendirmesi, yalnızca madalyonun bir tarafını temsil etmektedir. Gerçekten de zamanaşımı definin kullanılıp kullanılmaması noktasında borçluya serbesti tanıyan kanun koyucu, borçlunun baştan

³⁰⁷ Zamanaşımının tecrübelerle sabit bir şekilde eski vakılardan doğduğu iddia edilen hakların galip ihtimal ile hiç vücut bulmadığı yahut sona erdiklerine delalet ettiği, aksinin söz konusu olması durumunda zarara hakkın muhafazasına yönelik ihmal gösteren alacaklının katlanması gerektiğine ilişkin bkz., Von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, 687; Alacaklının kanunî süresi içerisinde borçludan talepte bulunmamasının alacağın tahsil edildiğini veya tahsil edilmek istenmediğini farz ettirebileceği, bu kabulün aksinin ispat edilemeyeceğine ilişkin bkz., Şakir Berki, “Müruruzaman”, 949; Hayat tecrübelerine göre bir hakkın uzun süre ileri sürülmemiş olması, hakkın hiç doğmadığı yahut sonradan sona erdiği ihtimalini içermektedir. Bkz., Kocayusufpaşaoğlu Vd., *Borçlar Hukuku*, § 5, kn. 5, 46.

³⁰⁸ Von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, 687.

³⁰⁹ Tutumlu, *Zamanaşımı*, 26.

³¹⁰ Tutumlu, *Zamanaşımı*, 27.

³¹¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel I*, kn. 1912, 583.

³¹² Şakir Berki, “İskati Müruruzaman”, dp. 3, 716.

bu yetki üzerinde tasarrufta bulunmasına izin vermemiştir. Serozan³¹³ da zamanaşımı sürelerinin kesinliğine ilişkin TBK m. 148 ve zamanaşımından baştan feragatin hükümsüz olduğunu belirten TBK m. 160 hükümlerinden hareketle, zamanaşımı kurumunun temelinde yalnızca özel çıkar bulunduğuna dair görüşleri reddetmektedir. Ayrıca kazandırıcı zamanaşımının en önemli amaçlarından birisi fiili duruma meşruiyet kazandırmak iken kaybettirici zamanaşımının amacı ise uzun süredir ihmal edilen hakların adliye mercilerini meşgul etmesinin önüne geçmektir.³¹⁴ Tüm bu düzenleme ve amaçlardan da anlaşıldığı üzere zamanaşımının tarafların yanı sıra kamusal faydaya da hizmet ettiği açıktır.³¹⁵ Fakat unutulmamalıdır ki hak düşürücü sürelerin kamusal boyutu daha ağırlıktadır.

Kişilerin zamanaşımı süreleri üzerinde değişiklik yapması mümkün değildir (TBK m. 148, TTK m. 6). Fakat hak düşürücü sürelerin aksine zamanaşımı sürelerinde durmalar veya kesilmeler yaşanabilmektedir. Kanun koyucu TBK m. 153³¹⁶'te zamanaşımını durduran, TBK m. 154³¹⁷'te ise zamanaşımını kesen sebepleri ileri düzenlemektedir. Örneğin borçlu borcu ikrar etmişse, özellikle faiz ödemiş veya kısmen ifada bulunmuşsa ya da rehin vermiş veya kefil göstermişse zamanaşımı süresinin kesilmek suretiyle baştan başlamasına neden olacaktır (TBK m. 154/1). Bu tarz düzenlemelerin mantığı, zamanaşımının temelinde bulunan “borcun hiç doğmadığı, sona erdiği” gibi karinelere dayanmaktadır. Gerçekten de borca ilişkin feri hak

³¹³ Serozan, *Medeni Hukuk*, 272.

³¹⁴ Von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, 687; Mahkemelerin, aydınlatılması tesadüflere bağlı kalmış veya imkansızlaşmış davalara bakmaktan kurtarılması kamu yararına hizmet eder. Bkz., Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku*, § 5, kn. 5, 46; Eski alacak iddialarıyla mahkemelerin meşgul edilmesinde kamusal yararın bulunmadığına ilişkin bkz., Tutumlu, *Zamanaşımı*, 26; Üzerinden zaman geçtiği için ispatı güç uyuşmazlıkların mahkemeleri meşgul etmesini ve borçluların ikinci bir ödeme yapma riskini ortadan kaldırması bakımından zamanaşımının kamu yararını ilgilendirdiğine ilişkin bkz., Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel I*, kn. 1908, 582.

³¹⁵ Erdem, *Zamanaşımı*, 12-13.

³¹⁶ Zamanaşımının durması başlıklı TBK m. 153 şöyledir: “Aşağıdaki durumlarda zamanaşımı işlemeye başlamaz, başlamışsa durur: 1. Velayet süresince, çocukların ana ve babalarından olan alacakları için. 2. Vesayet süresince, vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet işlemleri sebebiyle Devlettten olan alacakları için. 3. Evlilik devam ettiği sürece, eşlerin diğerinden olan alacakları için. 4. Hizmet ilişkisi süresince, ev hizmetlilerinin onları çalıştıranlardan olan alacakları için. 5. Borçlu, alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu sürece. 6. Alacağı, Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânının bulunmadığı sürece. 7. Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde, birleşmenin ileride geçmiye etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek sürece. Zamanaşımını durduran sebeplerin ortadan kalktığı günün bitiminde zamanaşımı işlemeye başlar veya durmadan önce başlamış olan işlemesini sürdürür.”.

³¹⁷ Zamanaşımının kesilmesi başlıklı TBK m. 154 şöyledir: “Aşağıdaki durumlarda zamanaşımı kesilir: 1. Borçlu borcu ikrar etmişse, özellikle faiz ödemiş veya kısmen ifada bulunmuşsa ya da rehin vermiş veya kefil göstermişse. 2. Alacaklı, dava veya def'i yoluyla mahkemeye veya hakeme başvurmuşsa, icra takibinde bulunmuşsa ya da iflas masasına başvurmuşsa.”.

niteliğindeki faizin ödenmesi, alacak hakkının varlığına dönük fiili bir kabulü içermektedir. Benzer bir şekilde alacaklının ihmal içinde olmadığını gösteren aktif davranışları da zamanaşımının yeniden başlamasına neden olmaktadır. TBK m. 154/2'ye göre alacaklı dava veya def'i yoluyla mahkemeye veya hakeme başvurmuşsa, icra takibinde bulunmuşsa ya da iflas masasına başvurmuşsa zamanaşımı kesilecektir.

Sonuç itibariyle Türk Özel Hukuku'nda da alacak hakları³¹⁸ kural itibariyle zamanaşımına tabidir.³¹⁹ Kanun koyucu TBK m. 146 ilâ 161 arasında zamanaşımına ilişkin genel hüküm niteliğinde düzenlemeler yapmıştır. İlgili hükümlere göre TBK m. 147'de ve diğer kanunlarda sayılan istisnalar dışında her alacak on yıllık zamanaşımına tabidir. Zamanaşımı kurumunun alacaklının ihmalinden hareketle temellendirilmesinin doğal bir sonucu olarak zamanaşımı süreleri alacağın muaccel olmasıyla işlemeye başlar (TBK m. 149/1).

Doktrinde ve bazı yargı kararlarında³²⁰ yaygın bir şekilde ifade edildiği şekliyle, zamanaşımı süresinin geçmesiyle dava hakkının düştüğü, alacağın eksik bir borç haline geldiği³²¹ bilgileri kanaatimizce eksiklik içermektedir.³²² Burada zamanaşımı definin ileri sürüldüğü tarih bağlamında ikili bir ayırım elzemdir.³²³ Zamanaşımı süresi olarak düzenlenmiş belirli bir zaman aralığının geçmesiyle hakkın zamanaşımına uğradığı bilgisi doğrudur.³²⁴ Gerçekten de bu sürelerin geçmesiyle borçlu zamanaşımı def'i ileri sürme hakkı elde eder.³²⁵ Bu sonucu doğuran ve hakkın tahsilini borçlunun rızasına

³¹⁸ Alacak hakları dışındaki ayni haklar, kişilik hakları, yenilik doğuran haklar, fıkri haklar ve üyelik hakları kural olarak zamanaşımına tabi değildir., Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4052, 1420.

³¹⁹ Gayrimenkul rehni ile temin edilen alacaklarda zamanaşımı süresi işlemez (TMK m. 864).

³²⁰ Düşürücü zamanaşımının gerçekleşmesiyle birlikte alacak hakkının eksik borç haline geleceğine ilişkin bkz., Anayasa Mahkemesi Kararı, 10.04.2019, E. 2018/136, K. 2019/21, [RESMÎ GAZETE Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E. T. 03.06.2023.

³²¹ Serozan, *Medeni Hukuk*, 264; Nedim Meriç, "Zamanaşımı Def'ine İlişkin Bazı Medeni Yargılama Hukuku Problemleri", *Prof. Dr. Haluk Konuralp Anısına Armağan*, 1(2009): 680.

³²² Benzer bir eleştiri için bkz., Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku*, § 5, kn. 7, 47; Tutumlu, *Zamanaşımı*, 45.

³²³ Eren'in zamanaşımından feragat başlığı altında yaptığı açıklamalar da bu durumu destekler niteliktedir. Yazarın belirttiği üzere borçlunun feragat anlaşması çerçevesinde def'i ileri sürme hakkından vazgeçmiş olması durumunda borç, zamanaşımına uğramayan bir borç haline gelmez. Bkz., Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4101, 1436.

³²⁴ Zamanaşımının teknik bir kavram olduğu ve bir hakkın kazanılması veya kaybedilmesinde kanunun düzenlediği sürelerin tamamlanmasını ifade ettiğine ilişkin bkz., Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 315.

³²⁵ Zamanaşımı sürelerinin geçirilmesiyle alacaklının devam eden alacak ve dava haklarına karşı, borcu ifadan kaçınmasına imkân veren bir def'i hakkı elde ettiğine ilişkin bkz., Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku*, § 5, kn. 7, 48; Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4046, 1418.

bırakan³²⁶ “zamanaşımı olgusu”³²⁷dur. Bu olguyla birlikte, hakta aşınma yaşanır ve hukukun alacaklıya tanıdığı himayede zayıflama görülür.³²⁸ Borçluya def’i niteliğinde bir savunma imkânı tesis edilir.³²⁹ Fakat zamanaşımı süresinin geçmiş olması tek başına hakkı eksik borç haline getirmez ve tam/medeni borç niteliğinin kaybına neden olmaz.³³⁰

Zamanaşımına uğramış bir hak, dava ve takibe konu edilebilir.³³¹ Bu durum icra dairesi yahut hâkim tarafından resen göz önünde bulundurulamaz veya hatırlatılamaz (TBK m. 161). Dolayısıyla hakkın halen daha devlet himayesinden istifade ettiği açıktır. Bu himayenin sona ermesi ve hakkın doğuştan eksik borç olan kumar ve bahis borçlarındaki³³² gibi bir hukuki muameleye muhatap olması zamanaşımı definin ileri sürülmesiyle meydana gelmektedir. Bir başka ifadeyle borçlunun kendisine tanınan yetkileri (zamanaşımı defi) kullanmasıyla birlikte alacak eksik (tabii) bir borç haline gelecektir.³³³ Eksik borç yalnızca takip ve dava yetkilerinden mahrumiyeti ifade etmektedir. Alacak maddi anlamda varlığını devam ettirecektir.³³⁴

Görüldüğü üzere hakkın zamanaşımına uğraması ile hakkın eksik borç haline gelmesi arasında farklılık bulunmaktadır. Bu farklılığa işaret eden bir başka düzenleme TBK m. 159’da yer almaktadır. İlgili hükme göre taşınır rehni ile güvenceye bağlanan alacaklarda zamanaşımı süresi işlemekte ve zamanaşımı olgusu gerçekleşmekte³³⁵, fakat

³²⁶ Zamanaşımıyla birlikte alacak hakkı zayıflar ve borçlunun rızası hilafına tahsil imkânı kaybedilir. Bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 5.

³²⁷ Kavramsal kullanım için bkz., Tutumlu, *Zamanaşımı*, 48.

³²⁸ Erdem, *Zamanaşımı*, 352.

³²⁹ Zamanaşımının borçluya defi hakkı verdiğiine ilişkin bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 5.

³³⁰ Hakkın zamanaşımı def’inin ileri sürülmesiyle birlikte eksik borç haline geleceğine ilişkin bkz., Erdem, *Zamanaşımı*, 352; Tutumlu, *Zamanaşımı*, 47.

³³¹ Zamanaşımı gerçekleşmiş olsa bile alacaklı alacak hakkında dava ikamet etmek yetkisini kaybetmez. Bkz., Şakir Berki, “İskati Müruruzaman”, 716.

³³² Eren, *Genel Hükümler*, kn. 249 vd., 92 vd..

³³³ Berki, makalenin 716. sayfasında belirli bir zamanın geçmesiyle birlikte alacağın devlet otoritesinden mahrum kalarak tabii borçlar arasına katılacağını belirtmektedir. Fakat aynı makalenin 732. maddesinde ise hakkın zamanaşımı def’inin ileri sürülmesiyle tabii borç niteliği kazanacağı tespitinde bulunmuştur. Kanaatimizce yazarın görüşü olarak, zamanaşımı def’ine ilişkin daha özel bir nitelik taşıyan 732. sayfada yer alan açıklamaların esas alınması gerektiğini düşünmekteyiz., Şakir Berki, “İskati Müruruzaman”, 732; Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4050, 1419; Zamanaşımı defi ileri sürülmediği için mahkeme tarafından ifasına hükmedilen borç, tam borç niteliği taşır., Eren, *Genel Hükümler*, kn. 267, 98; Tutumlu, *Zamanaşımı*, 47; Hakkın kesin olarak sona erdiğini savunan azınlık görüşlerin de bulunduğu ve çoğunluğun zamanaşımı defiyle birlikte hakkın felce uğradığı, etkisiz hale geldiği dolayısıyla eksik bir borç haline geldiğini belirttiğine ilişkin bkz., Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku*, § 5, kn. 8, 48; Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4114, 1439.

³³⁴ Erdem, *Zamanaşımı*, 351.

³³⁵ Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4057, 1421-1422.

alacaklının hakkını rehinden alma yetkisi devam etmektedir. Bu istisnai düzenleme göstermektedir ki kanun koyucunun zamanaşımı define bağladığı hukuki sonuçlar, duruma göre farklılık arz edebilmektedir. Diğer taraftan lehine taşınmaz rehni tesis edilmiş alacaklar doğrudan zamanaşımına uğramayacaktır (TMK m. 864).

C. Kambiyo Hukukunda “Zamanaşımı”

1. Kambiyo Hukuku ile Özel Hukukun Kavramsal İlişkisi

TTK m. 1/1’e göre Türk Ticaret Kanunu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun ayrılmaz bir parçasıdır. Bu hükmün de ortaya koyduğu üzere Türk Ticaret Kanunu ve dolayısıyla onun Kıymetli Evrak başlıklı Üçüncü Kitabı medeni hukuka dahil olan önemli bir alandır. Fakat kıymetli evrak hukuku, özel hukuka ilişkin diğer alanlardan birçok bakımdan farklılaşmaktadır. Örneğin kıymetli evrak hukukunun konusu genel itibariyle özel hukuka ilişkin bir hak iken, hakkın ortaya çıkmasında veya devredilmesinde borçlar hukukundan tamamıyla farklı esaslar işletilmektedir. Dolayısıyla kıymetli evrak hukukuna gelindiğinde “ciro” veya “nama yazılı olma” gibi diğer alanlarda görülmeyen kavramlar ile karşılaşılabilir. Ancak bu durum, kıymetli evrakın özel hukukun bir parçası olduğu ve kavramsal olarak büyük oranda paralellik arz ettiği gerçeğini değiştirmemektedir.

Kıymetli evrakın en önemli parçası olan kambiyo hukukuna bakıldığında ise özel hukuk ile benzer bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Örneğin “aval”, “alonj” gibi diğer alanlarda görülmeyen kavramlar bulunduğu gibi, “alacağın temliki”, “faiz”, “vade”, “temsil” veya “tevdî” gibi özel hukukun genelinde uygulaması olan kavramlara da rastlanılabilmektedir.

Diğer taraftan kıymetli evraka ilişkin genel hükümlerde veya kambiyo senetlerine ilişkin düzenlemelerde kullanılan bazı kavramlar özel hukukun temel kavramlarından olmakla birlikte mahiyet itibariyle farklılaşmaktadır. Bu konuda en dikkat çeken örnek “def’i” kavramıdır. Zira kıymetli evraka ilişkin bazı maddelerde (Örneğin TTK m. 659 ve TTK m. 825’de) def’i kavramı, itiraz niteliğindeki savunmaları da içerir bir nitelikte kullanılmıştır.³³⁶ Bir başka ifadeyle def’i kavramı

³³⁶ Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 184, 86.

itiraz savunmalarını da kapsar bir şekilde üst başlık olarak ele alınmıştır.³³⁷ Fakat def'i ve itiraz olguları farklı durumları anlatmaktadır.³³⁸ Def'i, borçlunun alacaklının hakkını kabul ettiği fakat ödemekten imtina etme noktasında geçici veya sürekli bir yetkisinin bulunduğu (özel bir karşı hak gereğince)³³⁹ dair savunmaları ifade etmek için kullanılmaktadır.³⁴⁰ Dolayısıyla def'iler, davacının sahip olduğu hakkın varlığına yönelik olmayıp, ilgili hakkı durduran veya donduran savunmalardır.³⁴¹ İtiraz ise davacının ileri sürdüğü maddi olguların reddedilmediği fakat ileri sürülen yeni olgular ile davacının iddia ettiği hakkın hiç doğmadığı³⁴², sınırlandığı veya sona erdiğine ilişkin savunmaları içermektedir.³⁴³ Örneğin hak düşürücü sürenin dolması veya borcun ifa edilmesi gibi durumlarda ileri sürülmektedir. Bu nedenle itiraz kavramı, doğrudan hakkın mevcudiyetine ilişkin bir kurumdur. İtiraz niteliğindeki savunmaların def'ilerden pratikteki en önemli farklılığı ise hâkimin re'sen dikkate almasında görülür. Def'i savunmaları borçlu tarafından ileri sürülmediği sürece hâkim tarafından dikkate alınamazken, itiraza konu olabilecek konuları re'sen değerlendirilmek³⁴⁴ zorundadır.

Görüldüğü üzere def'i kavramı bakımından özel hukuk ile kıymetli evrak arasında farklılık bulunmaktadır. Tek başına verilen bu örnek dahi, kanun koyucunun kıymetli evrakta ve dolayısıyla kambiyo hukukunda kullanmış olduğu kavramlar üzerinde tartışma yapılabileceği sonucunu çıkarmaktadır. Öyle ki Ülgen/Helvacı da def'i üzerindeki tartışmalardan hareketle, TTK m. 645'de yer alan senet kavramının

³³⁷ Bozkurt, kıymetli evrak hukukunda def'i başlığı altında yer alan savunmalardan bazılarının teknik olarak itiraz olduğunu belirtmekle birlikte, kanun koyucunun bu tercihi doğrultusunda kendilerinin de defi kavramını itiraz niteliğindeki savunmaları içerecek bir anlamda kullanacaklarını belirtmektedir. Bkz., Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 87.

³³⁸ Domaniç, doktrindeki genel kabulün aksine itiraz ve defi kavramları bakımından farklı bir sistematik açıklamada bulunmuştur. Yazara göre itirazlar ilk olarak, usule ve sebebe ilişkin itirazlar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Esasa ilişkin itirazlar ise sebepli ve mücerret/sebepsiz itiraz olarak kendi içinde ikiye ayrılmakta olup, defi savunmaları bu itirazların sebepli olanlarını adlandırmak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla yazara göre defiler, itiraz üst başlığının sebepli bir türünden ibarettir. Bir başka ifadeyle her def'i bir itiraz niteliği taşıırken, her itiraz def'i değildir. Detaylı bilgi için bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 111-112.

³³⁹ Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 183, 85.

³⁴⁰ Oğuzman ve Barlas, *Medeni Hukuk*, kn. 1009-325; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 215.

³⁴¹ Serozan, *Medeni Hukuk*, 289.

³⁴² Örneğin, şekle aykırılık, ayırtetme gücü yokluğu veya TBK m. 27 gereğince butlan hallerinde.

³⁴³ Serozan, *Medeni Hukuk*, 288; İtirazın, bir hakkın doğumuna engel olan veya hakkı sona erdiren olguların ileri sürülmesi olduğuna ilişkin bkz., Oğuzman ve Barlas, *Medeni Hukuk*, kn. 1007-324.

³⁴⁴ Bununla birlikte itirazlara ilişkin hakim zorunda olduğu durum, kendisini doğuran maddi olguların usulüne uygun bir şekilde önüne konduğu bir senaryoda bunları re'sen dikkate almaktan ibarettir. Ayrıca ilgili hususlara dair re'sen araştırma yapma mecburiyetinde değildir., Serozan, *Medeni Hukuk*, 10.

HMK m. 199’da tanımlanmış olan belge şeklinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.³⁴⁵

2. Kambiyo Hukukunda Zamanaşımı Süreleri ve Zamanaşımı Kavramı

a. Kambiyo Hukukunda “Zamanaşımı” Kavramının Mahiyeti

Öğretide def’i kavramından hareketle kambiyo hukuku kapsamında kullanılan bazı kavramlar mahiyet itibariyle tartışmaya açık hale gelmiştir. Zamanaşımı da bunlardan birisidir. Zamanaşımı düzenlemelerine ilişkin tartışmalar kambiyo hukukuna özgü değildir. Öyle ki lafzi yorumun yetersiz kalmasından hareketle doktrinde zamanaşımı ve hak düşürücü süre düzenlemelerini ayırt etmede kullanılabilecek farklı parametreler tespit edilmiştir.³⁴⁶ Ayrıca ilgili bölümde değerlendirileceği üzere, doktrindeki yazarların kambiyo senetlerinde zamanaşımının sonuçlarına ilişkin yaptıkları tespitler, hukuki niteliğin farklı mı tespit edildiği şeklinde soru işaretlerini doğurmaktadır.³⁴⁷ Dolayısıyla kambiyo hukukunda hükme bağlanan zamanaşımı sürelerinin de hak düşürücü süre niteliğinde olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sürelerin hukuki niteliğine ilişkin yapılacak bir değerlendirmenin parametreleri doktrinde tespit edilmiştir.³⁴⁸ Daha önce de vurgulandığı üzere³⁴⁹ bu noktada ilk olarak lafzi bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

³⁴⁵ Kıymetli evrakta defilerin teknik anlamından ziyade itirazları da içeren bir üst kavram olarak ele alınmasından hareketle, TTK m. 645’de yer alan senet deyiminin de üst kavram niteliğindeki “belge” olarak değerlendirilebileceğine ilişkin bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 19.

³⁴⁶ Şakir Berki, “Müddet Çeşitleri”, 101-102; Karahacıoğlu, *Müddetler*, 4; Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, 743.

³⁴⁷ Zamanaşımına ilişkin görüşler İkinci Bölüm-D başlığı altında detaylı bir şekilde değerlendirilecektir. Bu noktada hak düşürücü niteliği atfedildiğini düşündüren bazı görüşlere örnek mahiyetinde yer vermekle yetinilecektir: Zamanaşımı süresinin geçmesiyle birlikte “kambiyo senedi” niteliğinin kaybedileceğine ilişkin bkz., Ali Arman Okan, “Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı”, 59; Zamanaşımına uğramış senetler için özel takip yolları olmadığı ve kambiyo senetlerine özgü takip usullerine konu olmalarının da mümkün olmadığı şeklindeki açıklamalar için bkz., Fülürya Yusufoglu, “Sebepsiz Zenginleşme”, 136; Hamil zamanaşımı sürelerini geçirir ise kambiyo senedi niteliği kalkar. Bkz., Ömer Özkan, “Poliçede Sebepsiz Zenginleşme Davası”, *Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı*, (İstanbul: Beta Basım, 1999), 551.

³⁴⁸ Şakir Berki, “Müddet Çeşitleri”, 101-102; Karahacıoğlu, bir sürenin hak düşürücü süre mi yahut zamanaşımı süresi mi olduğuna dönük belirsizliklere ilişkin doktrin tarafından kullanılan ölçütleri şöyle sıralamıştır: 1- Kanunun ifadesinden hak düşürücü sürelerde olduğu gibi süre sonrası kesin bir mahrumiyetin bulunduğu dair bir çıkarım yapılabilmesi. 2- Hak düşürücü süre niteliğini gösterir şekilde, şu kadar süre içinde açılır, itiraz edilir veya şu kadar süre içinde düşer şeklinde ifadelerin bulunması. 3- Hak düşürücü sürelerde zamanaşımı sürelerine nazaran basamaklı süre düzenlemelerinin az olması. 4- Hak düşürücü sürelerin kamu düzenine ilişkin olması. 5- Hak düşürücü sürelerin yenilik doğuran haklara ilişkin görülmesi. 6- Hak düşürücü sürelerin konun koyucunun hakimiyet hakkına

Kanun koyucu kambyo senetlerine ilişkin TTK hükümlerinde (TTK m. 732, 749 ilâ 751, 761, 778/1-h, 814, 818) “zamanaşımı” kavramının kullanımı bakımından yeknesak bir uygulama sergilemiştir. Fakat sebepsiz zenginleşme başlıklı TTK m. 732’nin birinci fıkrasına bakıldığında “...zamanaşımı sebebiyle.... poliçeden doğan yükümlülükleri düşmüş bile olsa...” şeklinde, zamanaşımının mahiyetiyle örtüşmeyen bir ifadeyle karşılaşılmaktadır. İlgili düzenlemenin lafzi yorumundan zamanaşımıyla birlikte kambyo senedinden doğan yükümlülüklerin maddi varlığını kaybettiği anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce TTK m. 732’den hareketle kambyo hukukundaki zamanaşımı düzenlemesinin hak düşürücü süre niteliği taşıdığı, kambyo alacağı üzerinde sona erdirici bir etkiyi haiz olduğu sonucuna varılmamalıdır. Zira kanun koyucunun eski hukukumuzda zamanaşımı olgusunu ifade etmek için kullanılan “ıskati müruruzaman” kavramının etkisinde olduğu söylenebilir. Öyle ki *düşürme*, *aşağı atma*, *düşürülme* anlamlarına gelen “ıskat”³⁵⁰ ifadesi, lafzi olarak zamanaşımının hakkı sona erdirici bir etkiye haiz olduğu sonucunu getirmektedir. Fakat bugün olduğu gibi eski hukukumuzda da zamanaşımının kaybettirici etkisi, kişilerin dava ve takip hakları üzerinde gerçekleşmektedir. Kanun koyucunun zamanaşımına ilişkin kullandığı dilin ve sistematik tercihlerin dönemsel olarak bu kavramın etkisinde kaldığı belirtilebilir. Öğretide³⁵¹ vurguladığı üzere 818 sayılı eBK’da zamanaşımı hükümlerine “Borçların Sukutu” başlığı altında yer verilmesi bu durumun önemli yansımalarından birisidir. Kanun koyucu, hata olarak ifade edilebilecek bu durumu 6098 sayılı Kanunda düzeltmiştir. Öyle ki 6098 sayılı TBK’da 131 ilâ 145. maddeleri kapsayan “Sona Erme Halleri” başlıklı ayırım içerisinde zamanaşımı hükümlerine yer verilmemiştir. Zamanaşımı bağımsız bir kurum olarak m. 146 ilâ 161 arasında farklı bir ayırım olarak düzenlenmiştir. Bir başka örnek ise 865 sayılı Ticaret Kanunu m. 597’dir. Poliçeye ilişkin zamanaşımı sürelerinin hükme bağlandığı bu maddede *düşen*, *düşmüş*, *hükmi kalmamış* anlamlarını taşıyan “sakıt”³⁵² ifadesi kullanılmıştır. Kanun koyucu ilgili

dayanması, zamanaşımında sürenin kesilebilmesi veya süre sonunda hakkın tabi bir hak olarak varlığını sürdürmesi gibi kavramlar arası farklılıklar. Detaylı bilgi için bkz., Karahacıoğlu, *Müddetler*, 4.

³⁴⁹ İkinci Bölüm-B-1 başlığına bkz..

³⁵⁰ TDK, Güncel Türkçe Sözlük, [iskat ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](https://sozluk.gov.tr/), E. T. 06.06.2023.

³⁵¹ Sedat Kaya, “Zamanaşımına Uğramış Bono”, 422.

³⁵² TDK, Güncel Türkçe Sözlük, [sakıt ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](https://sozluk.gov.tr/), E.T. 06.06.2023.

sürelerin hak düşürücü süre niteliği taşıdığı izlenimi uyandıran bu kullanımını ise 6762 sayılı eTTK ile değiştirmiştir.³⁵³

Değerlendirilmesi gereken bir diğer durum sebepsiz zenginleşme düzenlemesinin varlığıdır. Lafzi yorumunun yanı sıra zamanaşımı olgusunu takiben hamile ek bir özel imkân sağlanması, zamanaşımıyla birlikte hamilin poliçede kabul etmiş muhataba veya düzenleyene karşı kambyo alacağından doğan imkânları kaybettiği şeklinde de yorumlanabilecektir. Bir diğer ifadeyle TTK m. 732’de yer alan sebepsiz zenginleşme düzenlemesinin varlığı kambyo alacaklısının zamanaşımıyla birlikte kambyo ilişkisinden kaynaklanan takip veya dava imkânlarını mutlak bir şekilde kaybettiği fikrini destekleyebilecektir. Kanaatimizce bu sonuca varmadan önce TTK m. 732’nin kambyo hukukunun kollektif yapısı içerisindeki yeri, mantıksal ve amaçsal muhakeme çerçevesinde değerlendirilmelidir. İlgili düzenlemeye bakıldığında kanun koyucunun ticaret hayatının ihtiyaç duyduğu hız ve öngörülebilirlik unsurlarından hareket ettiği söylenebilecektir. Zira zamanaşımı hakkı sona erdirmese de oldukça zayıflatmaktadır. Dolayısıyla kanun koyucu, bu hukuki himaye zayıfladığından hareketle zamanaşımına uğramış kambyo senedi hamiline, belirli bir süre için daha etkili bir hukuki yol ihdas etme tercihinde bulunmuştur.

Kanaatimizce kanun koyucunun kambyo hukukundaki temel politikası, ticaretin ihtiyaçları doğrultusunda bu senetlere özel yollar açmaktır. Bu düzenlemeleri yaparken diğer adi yollar ise dışlanmamaktadır. Örneğin bir kişi kambyo senedini adi takip talebine konu edebileceği gibi kambyo senetlerine özgü bir takibe de konu edebilecektir. Bu noktada tercih, hız ve sonuç analizi yapan hamile kalacaktır. Benzer bir şekilde zamanaşımına uğramış kambyo senedi hamili, ilgili kambyo alacağı üzerinden takip veya dava başlatabilecektir. Buna engel bir durum yoktur. Fakat muhtemeldir ki borçlu zamanaşımı def’inde bulunacak ve sonuç alınamayacaktır. Dolayısıyla sebepsiz zenginleşme düzenlemesinin varlığı (TTK m. 732) da, kambyo alacağının zaman karşısındaki bu aşınmış durumundan kaynaklı ticaretin ihtiyaç duyduğu hızlı ve verimli alternatif oluşturma düşüncesinin bir örneği olduğu söylenebilecektir.

³⁵³ Kanunda “sakıt olur” tabiri kullanılmış olsa da ilgili sürelerin hak düşürücü değil zamanaşımı süresi olduğuna ilişkin bkz., Arslanlı, *Ticari Senetler*, 155.

Bir sonraki değerlendirmenin ise kanunun amacı (ratio legis) üzerinden yapılması gerekmektedir. Yeri geldikçe bahsedildiği üzere doktrindeki yaygın kanaat³⁵⁴, hak düşürücü süre düzenlemelerinin zamanaşımına nazaran daha genel bir menfaate hizmet ettiğidir. Bu menfaat, kamu yararı/kamusal fayda şeklinde ifade edilebilecektir. Fakat bu tespit Serozan'ın³⁵⁵ da vurguladığı üzere keskin bir ayrım şeklinde değildir. Hak düşürücü sürelerin kişisel menfaati, zamanaşımı sürelerinin de kamusal menfaati ilgilendirmesi pek tabidir.³⁵⁶ Kambiyo senetlerindeki zamanaşımı olarak ifade edilen sürelerle bakıldığında, en dikkat çeken özellik kısa olmalarıdır. Bu bağlamda temel amacın borçlu ve alacaklı arasındaki nimet-külfet dengesinin³⁵⁷ tesis edilmesi olduğu belirtilebilecektir. Diğer taraftan oldukça uzun bir sorumluluk zinciri oluşturabilen bu senetlerin, bir an önce çözülmesi, adliye mercilerinin üzerinden uzun bir zaman geçmiş olan kambiyo senetleriyle meşgul edilmesinin³⁵⁸ önüne geçilmesi de amaçlardan bazılarıdır. Fakat daha önce ifade ettiğimiz üzere³⁵⁹ kambiyo senetlerindeki zamanaşımı düzenlemesinin, hakkın hiç doğmadığı veya sona erdiği karinelerini içermediği kanaatindeyiz. Kıymetli evraktaki hak senet bütünleşmesi, hakkın senetsiz bir şekilde tahsili durumunda borçlunun karşı karşıya kalabileceği riskler ve kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme hükümlerinin mevcudiyeti bu durumun en önemli delilleridir.

Görüldüğü üzere kambiyo senetlerine ilişkin kısa süreler, kambiyo senedi vasıtasıyla sorumluluk altına giren kişilerin istisnai nitelikteki uygulamalara uzun bir süre maruz kalmasının önüne geçmek için geliştirilmiş bir denge unsurudur.³⁶⁰ Dolayısıyla en nihayetinde kamu menfaatine hizmet etmekle birlikte esasında kişilerin

³⁵⁴ Reisoğlu, *Borçlar Hukuku*, dp. 1, 418; Susuz, *Zamanaşımı*, 10-11.

³⁵⁵ Serozan, *Medeni Hukuk*, 272.

³⁵⁶ Erdem, *Zamanaşımı*, 13.

³⁵⁷ Karayalçın, *Ticari Senetler*, 250; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 876; Şükrü Yıldız, “Zamanaşımı”, 337; Kambiyo senetlerinde alacaklıya tanınan ayrıcalıklara karşılık, kısa zamanaşımı süreleri ve ağırlaştırılmış şekil şartları ile nimet külfet dengesinin kurulduğuna ilişkin bkz., Mustafa Yasan, *Yeni Ticaret Kanunu Tasarısı Hükümleri ile de Karşılaştırmalı Olarak Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2008)bö 62.

³⁵⁸ Mahkemelerin iş yükünü azaltmanın özel hukuka ilişkin bir kurumun ihdas gayesi olamayacağı, ancak onun etkisi veya sonucu olarak değerlendirilebileceğine ilişkin bkz., Erdem, *Zamanaşımı*, 10-11.

³⁵⁹ İkinci Bölüm-A başlığına bkz..

³⁶⁰ Maddi ve takip hukukunun hamile tanıdığı imtiyaz ve nimetler karşısında, kısa zamanaşımı sürelerinin bir tür külfet teşkil ettiğine ilişkin bkz., Talih Uyar, “Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senedi”, 13; Uygulanan şekil şartları ve ağırlaştırılmış sorumluluk ilkeleri sebebiyle kambiyo senetlerinde uzun süreli sorumluluk rejimleri uygun görülmemiştir. Bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 374, 271.

hukuki güvenliklerinin³⁶¹ ön planda olduğu söylenebilecektir.³⁶² Bu durum özellikle ticari hayatın aktörleri bakımından daha da önem arz etmektedir.

Bu bakımdan kanun koyucunun amacı bağlamında ilgili sürelerin hak düşürücü süre niteliği taşıdığı yönünde kesin bir yorum yapmak mümkün değildir.

Bu noktada değerlendirmeye alacağımız son parametre, zamanaşımı ile hak düşürücü süreler arasındaki farklar olacaktır. İki kavram arasında kesin bir ayırım yapılabilmesi için teknik farklılıklardan hareket edilebilecektir. Belirtilebilecek en önemli farklılıklardan birisi hak düşürücü sürelerin kesin olmasıdır. Hak düşürücü süreler durmaz veya kesilmez. Zamanaşımı sürelerinde ise kişisel menfaatlerin dikkate alınmasından hareketle tarafların kanun tarafından belirlenmiş davranışları çerçevesinde süre durabilmekte veya kesilmek suretiyle yeniden başlayabilmektedir. Kambiyo senetlerindeki zamanaşımı düzenlemesine bakıldığında, durmaya ilişkin herhangi bir düzenleme olmamakla birlikte TTK m. 750’de kesilme hallerinin özel olarak hükme bağlandığı görülmektedir. Öztan’da bu noktadan hareketle TTK m. 749 ilâ 751(eTTK m. 661-663) arasında hükme bağlanmış poliçe zamanaşımı sürelerinin “saf zamanaşımı süreleri” olduğu tespitinde bulunmuştur.³⁶³

Sonuç itibariyle kambiyo hukukunda “def’i” kavramı etrafında başlayan ve kanun koyucunun zamanaşımı kavramına ilişkin genel uygulamaları çerçevesinde daha da önem kazanan bu değerlendirmeden, kanundaki lafzi durumun aksine bir sonuç çıkarılamamıştır. Dolayısıyla kanaatimizce kambiyo hukukunda düzenlenmiş zamanaşımı sürelerine ilişkin farklı bir yoruma ihtiyaç yoktur.

b. Kambiyo Hukukunda Zamanaşımı Düzenlemeleri ve Süreleri

Zamanaşımı kurumu esas itibariyle TBK m. 146 ilâ 161 arasında hükme bağlanmıştır. Fakat kanun koyucu kambiyo senetleri bakımından özel bir düzenleme yapma ihtiyacı görmüştür. Bu kapsamda poliçeye ilişkin TTK m. 749 ilâ 751 arasında çeke ilişkin ise TTK m. 814’te özel zamanaşımı hükümleri ihdas etmiş, bono bakımından ise TTK m. 778/1-h’de poliçe hükümlerine atıf yapmıştır. Aynı şekilde

³⁶¹ Zamanaşımının var olma nedenleri kapsamında iki olgunun ön plana çıktığı ve bunların “toplumsal barışın sağlanması” ve “ hukuki güvenlik” olduğuna ilişkin bkz., Erdem, *Zamanaşımı*, 11-12.

³⁶² Düşürücü zamanaşımının hukuk güvenliği sağlamak adına öngörölmüş bir kural olduğuna ilişkin bkz., Anayasa Mahkemesi Kararı, 10.04.2019, E. 2018/136, K. 2019/21, [RESMÎ GAZETE Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E. T. 03.06.2023.

³⁶³ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 877.

TTK m. 818/1-p’de çekte zamanaşımının kesilmesi hususunda poliçeye ilişkin TTK m. 750 ve 751. maddelerine atıf yapılmıştır. Dolayısıyla kambiyo senetlerinde zamanaşımına ilişkin öncelikli olarak özel hüküm niteliğindeki bu düzenlemelerin uygulanması gerekmektedir. Zamanaşımını durduran sebeplere ilişkin ise özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu konuda TBK m. 153’de yer alan genel hükümlerin uygulama bulacağı söylenebilecektir.³⁶⁴

Kambiyo senetlerine ilişkin bu hükümlere bakıldığında poliçede kabul eden muhataba, bonoda ise düzenleyene karşı ileri sürülebilecek istemlerin üç yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan çekte TTK m. 814/1 gereğince hamilin, cirantalarla düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakları, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğramaktadır³⁶⁵. Bu noktada çekin ödeme aracı olmasından kaynaklı poliçe ve bonodan farklılaştığı görülmektedir. Çünkü çekte asli borçlu olmadığı için poliçe ve bonodakinin aksine müracaat borçluları için ayrı bir süre düzenlemesi yoktur. Gerçekten de poliçe ve bonoda asli borçluların tabi olduğu üç yıllık zamanaşımı süresinden farklı olarak müracaat borçlusu durumundaki düzenleyen ve cirantalara başvurmak isteyen hamilin istemleri, protesto tarihinden veya “gidersiz iade olunacaktır” kaydı varsa vadenin geldiği tarihten itibaren bir yıl geçmesiyle zamanaşımına uğrayacaktır (TTK m. 749/2). Dolayısıyla poliçe ve bonoda asli borçlu-müracaat borçlusu ayrımının bir sonucu olarak hamilin talep hakları bakımından ikili bir sistemin kurgulandığı söylenebilir.

Kambiyo senetlerinde zamanaşımına konu olan bir diğer durum, rücu ilişkileridir. Emre yazılı kambiyo senetlerinde, senedi devreden lehtar veya diğer cirantalar senet bedelinin ödenmesi bakımından müracaat sorumluluğu altına girmektedir. Bir başka ifadeyle hamil lehine şahsi teminat vermektedirler. Bu çerçevede ödeme yapan bir lehtar/ciranta ciro silsilesinde kendisinden önce gelen kişilere karşı rücu talebinde bulunabilecektir. Kanun koyucu bir cirantanın başka cirantalarla düzenleyen aleyhine ileri süreceği bu istemleri, cirantanın poliçeyi ödediği veya poliçenin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren altı aylık

³⁶⁴ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 379a, 275; TTK m. 1 ve TMK m. 5 gereğince TTK’da aksine hüküm bulunmadığı hallerde TBK’da yer alan genel hükümlerin kıyasen uygulanabileceğine ilişkin bkz., Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 315.

³⁶⁵ 6762 sayılı TTK döneminde çeke ilişkin zamanaşımı süreleri uzunca bir müddet “altı ay” olmuştur. İlgili süre 6273 sayılı Kanun’un 7. maddesi ile üç yıl olarak değiştirilmiştir.

zamanaşımı süresine tabi tutmuştur. Bu noktada çekin yine farklılaştığı görülmektedir. TTK m. 814/2'ye göre çek borçlularından birinin diğerine karşı sahip olduğu başvurma hakları, bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğramaktadır.

Görüldüğü üzere kambiyo senetlerinde zamanaşımı kurumu daha karmaşık bir yapıyı haizdir. Bu durum, kambiyo senetlerinin çok taraflı bir hukuki işlem olmasından ve tarafların sorumluluk derecesinin değişiklik göstermesinden doğmaktadır.³⁶⁶ Diğer taraftan kambiyo senedi niteliğindeki senetler arasında da düzenleme farklılıkları bulunmaktadır. Örneğin çekte asli borçlunun olmaması, muhatabın banka olması veya vadenin yokluğu ve ibraz süresine tabi olma gibi yapısal unsurlar zamanaşımı hükümlerinin de özellik arz etmesine neden olmaktadır. Özellikle ibraz süresinin geçirilmesi durumunda çekte müracaat borçlularının sorumluluklarının düşeceği ve zamanaşımı olgusunun gündemden çıkacağı unutulmamalıdır. Çalışmamızda ibraz sürelerine ve bu sürelerin hukuki sonuçlarına ilişkin tartışmalara yer verilmeyecektir.³⁶⁷ Dolayısıyla bono ve poliçeden farklı olarak zamanaşımına uğramış bir çek ifadesinden, zamanında ibraz edilmiş olup, ödenmeme halinin resmi bir protesto ile veya buna denk olan bir belirme usulüyle tespit edildiği senetlerin anlaşılması gerekmektedir (TTK m. 808).

Kambiyo senetleriyle genel hükümler arasındaki karşılıklı duruma gelindiğinde ise en temel farklılık tabi olunan zamanaşımı süreleri bakımından kendisini göstermektedir.³⁶⁸ Gerçekten de borçlar hukuku çerçevesindeki adi bir alacak hakkı için kural olarak 10 yıllık bir zamanaşımı süresi öngörülmüşken kambiyo alacakları 3 yıllık bir zamanaşımı süresine tabi tutulmuştur. Poliçe ve bonoda müracaat hakkı bakımından bu sürenin 1 yıla (TTK m. 749/2), müracaat borçlularının kendi içindeki rücu ilişkisinde ise 6 aya düştüğünü görmekteyiz (TTK m. 749/3). Daha önce de ifade edildiği üzere bu durum, kişilerin kambiyo senetleri vasıtasıyla ağırlaştırılmış bir sorumluluk altına

³⁶⁶ Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 161; Kambiyo senetlerinde zamanaşımı sürelerinin iki ölçü çerçevesinde belirlendiği, bunlardan birisinin sorumluluk derecesi, diğerinin ise hak sahipliği sıfatı olduğuna ilişkin bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 33.

³⁶⁷ İlgili hususta özellikle şu çalışmalara bkz., Şafak Narbay ve Ferhat Çelik, “Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği”, *Legal Hukuk Dergisi*, 14/167 (2016); Şükrü Yıldız, “İbraz Süresini Geçiren Çek Hamilinin Hukuki Durumu ve Yargıtay Kararları”, *Makalelerim (1988-2007)* (Ankara: 2008).

³⁶⁸ Kambiyo senetlerinin en önemli vasıflarından birisinin kısa zamanaşımı sürelerine tabi tutulmasıdır. Bkz., Talih Uyar, “Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senedi”, 13.

girmesinin, bu senetlerin çok taraflı olmasının ve ticari hayatta istikrarın tesisi için olmazsa olmaz bir nitelik taşımasının bir sonucudur.³⁶⁹

c. Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımının Kesilmesi

Kanun koyucu kambiyo senetleri bakımından zamanaşımını kesen sebepleri poliş kısmında yer alan TTK m. 750’de özel olarak düzenlemiştir. Bu hüküm bono ve çek için de uygulama bulacaktır (TTK m. 778/1-h, 818/1-p). Dolayısıyla kambiyo senetlerinin tamamında TTK m. 750’de belirtilen davanın açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesi hallerinde zamanaşımı kesilecektir. Zamanaşımını kesen bu işlemler kimin hakkında meydana gelmişse ancak ona karşı hüküm ifade edecek (TTK m. 751/1) ve yeni bir zamanaşımı işlemeye (TTK m. 751/2) başlayacaktır.

Doktrinde kambiyo senetlerinde zamanaşımının kesilmesine ilişkin bu sebeplerin sınırlı sayı ilkesine göre (numerus clausus) düzenlendiği, bir başka ifadeyle tahdidi bir sayının gerçekleştirildiği belirtilmektedir.³⁷⁰ Kambiyo hukukunda özel hüküm (lex specialis) niteliğindeki bu düzenlemenin varlığı genel hüküm niteliğindeki TBK m. 154’te sayılan sebeplerin uygulamasına engel olmaktadır. Örneğin TBK m. 154’e göre borçlunun borcu ikrar etmesi, özellikle faiz ödemesi veya kısmen ifada bulunması ya da rehin vermesi veya kefil göstermesi, alacaklının ise dava veya def’i yoluyla mahkemeye veya hakeme başvurusu, icra takibinde bulunması ya da iflas masasına başvurusu zamanaşımını kesmektedir. Görüldüğü üzere kambiyo hukuku ve genel hükümler arasında az veya çok bir paralellik bulunsun da tam anlamıyla örtüşükleri söylenemez.

Ayrıca kambiyo senetlerinde daha sade bir düzenleme tarzı³⁷¹ tercih edilmiştir. Genel hükümlerde zamanaşımını kesen sebepler arasında alacaklı ve borçlu bağlamında bir ayrım tercih edilmişken, TTK m. 750’de yalnızca sebepler sayılmıştır. Örneğin bu sebeplerden olan “dava açılmasının” kimin tarafından gerçekleştirileceği belirtilmemiştir.

Doktrinde Susuz, borçlunun dava açtığı bir senaryoda, alacağın kabulüne değil yokluğuna yönelik bir iddianın söz konusu olduğu, borcun reddedildiği hiçbir iddianın

³⁶⁹ Zeki, *Senedatı Ticariye*, 193.

³⁷⁰ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 889.

³⁷¹ Susuz, *Zamanaşımı*, 96.

zamanaşımını kesmeyeceğini aktarmaktadır. Ayrıca yazar davanın alacaklı tarafından açılmasına yönelik borçlar hukukundaki düzenleme tarzının da bu tespitini desteklediğini belirtmektedir (TBK m. 154).³⁷²

Susuz'un bu tespitlerinin esas itibarıyla doğru olduğu açıktır. Öyle ki borçlu lehine işleyen bir süre olarak zamanaşımının kesilebilmesi için asıl çabanın alacaklıdan beklenmesi çok doğaldır.³⁷³ Fakat bu konuda Yargıtay'ın farklı bir uygulama geliştirdiği görülmektedir.³⁷⁴ Yargıtay, borçlu tarafından açılan menfi tespit davalarının alacaklının hakkın varlığını iddia etmesi halinde keseceğini ve bu dava kesinleşinceye kadar zamanaşımı süresinin tekrar başlamayacağına karar vermiştir. Eriş Yargıtay'ın menfi tespit davalarına ilişkin bu kararlarının, ülkemizdeki davaların çok masraflı ve uzun yıllar sürmesinden, alacaklının kendi aleyhine açılmış davanın reddini sağlamak suretiyle ilam elde etmeyi düşünebileceğinden hareketle alacaklının hakkını savunduğu durumlarda menfaatler dengesine daha uygun sonuçlar vereceğini belirtmektedir.³⁷⁵ Bu çerçevede Yargıtay uygulamasında, zamanaşımını kesen olgunun borçlu tarafından dava açılması değil alacaklının hakkının varlığına yönelik iddialarda bulunması olduğu söylenebilecektir.³⁷⁶ Kanaatimizce de bu uygulama kanuni düzenleme gerektirmekle birlikte menfaatler dengesine daha uygundur.

d. Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Sürelerine İlişkin Üst Sınır Olup Olmadığı Meselesi

Zamanaşımı sürelerine ilişkin düzenlemeler çerçevesinde aktarıldığı üzere, kambiyo senetleri asli borçluların yanı sıra müracaat borçlularını da içeren çok taraflı bir yapıyı temsil etmektedir. Kanun koyucu sorumluluk dereceleri çerçevesinde

³⁷² Susuz, *Zamanaşımı*, 96.

³⁷³ M. Hakan Eriş, "Borçlu Tarafından Açılan Menfi Tespit ve/veya Çek İptali Davasının Zamanaşımına Etkisi", *İzmir Barosu Dergisi*, 76/1 (Ocak 2011): 118, izmirbarosu.org.tr/Yayin/14/sayi-2011-1, E. T. 04.08.2023.

³⁷⁴ "...mücerret dava açılmasından söz edilmiş, bu davanın kimin tarafından açılacak bir dava olduğu hususunda açıklık getirilmemiştir. Ancak, borçlu tarafından açılacak davada, alacaklı durumundaki davalının, itirazını defî yolu ile ileri sürdüğü cihetle, borçlu tarafından, alacaklı aleyhine açılan davanın da bu nedenle zamanaşımını kesmesi gerekir. Nitekim Yargıtay HGK.nun 20/01/1996 tarih 1996/12-654 esas 1996/805 karar sayılı ve 22/02/1984 tarih ve 1981/10-716 E. - 1984/141 K. sayılı kararları ile de aynı ilke kabul edilmiştir.", Yargıtay 12. HD., 10.03.2011, E. 2011/939, K. 2011/3149, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 04.08.2023; Benzer kararlar için bkz., Yargıtay 12. HD., 26.10.2015, E. 2015/20843, K. 2015/25781, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 04.08.2023; Yargıtay 12. HD., 09.02.2010, E. 2009/21237, K. 2010/2515, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 04.08.2023.

³⁷⁵ Menfi tespit davasına ilişkin yukarıda belirttiğimiz görüşleri ve kıymetli evrakın iptali davasına yönelik aksi yönde tespitleri için bkz., M. Hakan Eriş, "Menfi Tespit Davası", 118-119.

³⁷⁶ Tuğçe Soydal Çınar, "Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019), 149-150, [ET000865.pdf \(istanbul.edu.tr\)](#), E. T. 04.08.2023.

zamanaşımı süreleri arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Bu kapsamda hamilin asli borçluya başvurusu, hamilin müracaat borçlularına başvurusu ve müracaat borçlularının kendinden önce gelen kişilere rücu etmesi farklı farklı sürelerle tabi tutulmuştur. Kanun koyucunun süre politikasına bakıldığında en uzun süre ile asli borçluların sorumluluk altına girmesini istediği görülebilecektir.³⁷⁷ Fakat kambiyo senetlerinde, çok taraflı olmasının bir sonucu olarak, müracaat borçlularının rücu hakları kapsamında maksadı aşan uygulamalar yaşanabilecektir. Zira kambiyo senetlerinde kaç kişinin müracaat sorumluluğu altına gireceği veya bu sorumluluğun kim için ne zaman başlayacağı muallak hususlardır.

Kambiyo senetlerinde bir cirantanın diğer müracaat borçluları aleyhine ileri süreceği istemlerin tabi olduğu zamanaşımı sürelerinin ne zaman başlayacağına dair sabit bir noktanın olmaması bu durumun temel sebebidir. Rücu zamanaşımının her müracaat borçlusunu bakımından müstakil bir şekilde ve senet bedelini ödediği veya dava yoluyla kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihte başlayacak olması ilgili sürelerin subjektif bir nitelik taşımasına neden olmaktadır.³⁷⁸ Dolayısıyla her bir cirantanın hakkına ilişkin altı aylık sürenin üst üste eklenmesi durumunda, asli borçlular için tesis edilmiş üç yıllık sürenin dahi ötesine geçen bir sorumluluk rejimi ortaya çıkabilmektedir. Bir örnek ile açıklanacak olur ise lehtar dahil on cirantanın bulunduğu ve her cirantanın ödemesine müteakiben beşinci ayda kendi cirantasına rücu talebini yönelttiği bir poliçede, lehtarın düzenleyene başvurusu yaklaşık olarak elli ay(Dört yıl iki ay) gibi bir süreye tekabül edecektir. Ellinci ayda böyle bir ödemeyi yapan lehtar ise asli borçlu sıfatına haiz muhataba başvurduğunda üç yıllık sürenin dolduğu gerekçesiyle zamanaşımı def'iyle karşılaşabilecektir. Diğer taraftan kanun koyucu haksız fiilde (TBK m. 72/1) veya sebepsiz zenginleşmeye (TBK m. 82) ilişkin zamanaşımı sürelerinde olduğu gibi açıkça azami bir sınır da öngörmemiştir. Müracaat borçlularına asli borçludan da ağır bir sorumluluk yükleme ihtimali barındıran mevcut kanuni düzenleme, doktrinde sorun³⁷⁹ veya hukuki boşluk³⁸⁰ olarak değerlendirilebilmektedir.

İlgili durumun çözümüne ilişkin öğretide farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre, kambiyo senetlerinde müracaat borçlusunun sorumluluğu asli borçlunun

³⁷⁷ Susuz, *Zamanaşımı*, 33.

³⁷⁸ Şükrü Yıldız, "Zamanaşımı", 338; Susuz, *Zamanaşımı*, 77.

³⁷⁹ Şükrü Yıldız, "Zamanaşımı", dpt. 23, 343.

³⁸⁰ Şükrü Yıldız, "Zamanaşımı", 345.

sorumluluğunun ötesine geçemez. Bir başka ifadeyle asli borçlunun senet bedelini ödemekle mükellef olmadığı bir durumda, müracaat borçlularından böyle bir senedi ödemesi beklenemez. Dolayısıyla asli borçlunun taahhüdüne ilişkin düzenlenmiş olan üç yıllık zamanaşımı süresinin geçmesiyle, senet tüm taraflar bakımından zamanaşımına uğramış olacaktır. Türk³⁸¹ hukukundaki hâkim görüşün bu yönde olduğu söylenebilir.

Bir diğer görüşe göre kambiyo hukukunda zamanaşımına ilişkin üst sınır noktasında kanun boşluğu bulunmaktadır. Bu nedenle, TTK m.1'in işaretiyle genel hüküm niteliğindeki Borçlar Kanunu hükümleriyle bu boşluğun doldurulması gerekmektedir. Kanun koyucu genel hükümlerde alacakları kural olarak on yıllık bir zamanaşımı süresine tabi tutmuştur. Bu süre, kambiyo senetlerinde zamanaşımı süreleri bakımından üst sınır olarak esas alınabilmektedir.³⁸² Ayrıca bu görüşü savunan yazarlara göre, üst sınırın üç yıl olarak tespitine yönelik kanunda açık bir hüküm olmadığı gibi imzaların istiklali vb. kambiyo senetlerinde hâkim olan ilkeler de böylesi bir yoruma engel olmaktadır. Zira imzaların bağımsızlığı ilkesi gereğince senedin asli borçluya karşı zamanaşımına uğramış olması, müracaat borçlularının sorumluluklarını etkilemeyecektir.³⁸³

Üçüncü görüş ise kanunun açık ifadesi karşısında üç yıl veya genel hükümler çerçevesinde on yıllık herhangi bir üst sınır tesis edilemeyeceğini savunmaktadır.³⁸⁴ Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, imzaların bağımsızlığı ilkesine göre (TTK m. 677) asli borçlunun sorumluluk durumu üzerinden müracaat borçlularına ilişkin sonuç çıkarmak doğru değildir. Zira bu durum kambiyo senetlerindeki müracaat borçlusu olma rejimiyle de örtüşmemektedir. Diğer taraftan asli borçlu zamanaşımı def'ini ileri sürmediği sürece, üç yıllık bir sürenin geçmesi üzerinden müracaat borçlularına def'i yetkisinin tesisi de mümkün değildir. Böyle bir yöntem zamanaşımı kurumunun bizzat kendisiyle çelişmektedir.³⁸⁵ Genel hükümler üzerinden üst sınır tesis edilebileceğine ilişkin yorum da kanaatimizce yerinde değildir. Zira kambiyo hukuku, kambiyo ilişkisine ve alacaklarına ilişkin özel hüküm niteliğinde düzenlemeler ihdas ederken,

³⁸¹ Zeki, *Senediti Ticariye*, 195-196; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 883; Karayalçın, üç yıllık zamanaşımının müracaat borçluları tarafından da ileri sürülüp sürülemeyeceği sorusuna olumlu cevap verildiğine ilişkin Stranz 287 ve 369'da yer alan açıklamalara atıf yapmaktadır., Bkz., Karayalçın, *Ticari Senetler*, 253.

³⁸² Şükrü Yıldız, "Zamanaşımı", 344-345.

³⁸³ Şükrü Yıldız, "Zamanaşımı", 344.

³⁸⁴ Susuz, *Zamanaşımı*, 79.

³⁸⁵ Susuz, *Zamanaşımı*, 79.

temas ettiği birçok hususta genel hükümleri dışlamıştır. Çünkü kambiyo hukuku, hız ve güven tesisi gayesiyle tasarlanmış bir alandır. Bu amacın uygulamaya yansıyabilmesi için en temel ihtiyaçlardan birisi hukuki öngörülebilirlik/açıklıktır. Dolayısıyla buradaki düzenlemelerin genel hüküm niteliğindeki mevzuat ile genişletilmesi veya istisnalar haricinde yoruma açık bir alan haline getirilmesi oldukça yanlıştır.

Son olarak belirtilebilir ki asli borçluya dönük taleplerin zamanaşımına uğramış olması halinde müracaat borçlularının düzenleyene veya kabul etmiş muhataba başvuru imkanları tükenmiş değildir. Müracaat borçlusunun senet bedelini ödemesi, ona yetkili hamil sıfatını kazandıracaktır. Dolayısıyla müracaat borçluları TTK m. 732’de yer alan sebepsiz zenginleşme hükümleri kapsamında düzenleyene veya kabul etmiş muhataba başvurabilecektir. Bu talebin de sebepsiz zenginleşmeye ilişkin belirlenmiş bir yıllık sürenin geçmemiş olması şartına tabi olduğu belirtilmelidir (TTK m. 732/4).

D. Zamanaşımının Kambiyo Hukukundaki Sonuçları

1. Genel Olarak

Zamanaşımının hukuki sonuçlarına geçmeden, önceki başlıklarda belirtmeye çalıştığımız bazı temel bilgilerin hatırlatılmasında fayda bulunmaktadır. Kambiyo hukukunun en önemli özelliklerinden birisi kısa zamanaşımı sürelerinin söz konusu olmasıdır. Bu durum, kambiyo senedi hamiline tanınan istisnai yetkiler karşısında borçluların hukuki güvenliklerine³⁸⁶ hizmet eden bir denge ihtiyacının sonucudur. Ayrıca kanun koyucu kambiyo senetleri ile kurulan çok boyutlu ilişkinin bir an önce çözülmesi iradesini ortaya koymuştur.

Diğer taraftan önceki başlıklarda³⁸⁷ ifade edilmeye çalışıldığı üzere, zamanaşımı hususunda borçlar hukukundan ayrılmayı gerektiren bir sebep yoktur.³⁸⁸ Zamanaşımı hakkın sona erdiren bir sebepten ziyade borçluya “zamanaşımı def’i” ileri sürme hakkı veren, dolayısıyla hakkın hukuk düzeni tarafından korunması bakımından önemli miktarda aşınmasına neden olan bir olgudur.³⁸⁹ Zamanaşımı def’inin ileri sürülmesiyle birlikte ise hak eksik borç haline gelecektir.³⁹⁰

³⁸⁶ Erdem, *Zamanaşımı*, 11.

³⁸⁷ İkinci Bölüm-C-2-a başlığına bkz.

³⁸⁸ Arslanlı, *Ticari Senetler*, 154.

³⁸⁹ Erdem, *Zamanaşımı*, 352.

³⁹⁰ Detaylı bilgi için bkz., İkinci Bölüm-B-3.

2. Zamanaşımının Kambyo Taahhüdüne Etkisi

Kambyo senedi üzerine imza atmak suretiyle sorumluluk altına giren kişilerin, kambyo taahhüdünde bulunduğu söylenebilecektir. Kambyo taahhüdü, borçlar hukukundaki adi sorumluluklardan farklı bir rejimi ifade etmektedir. Ayrıca kambyo taahhütleri de kendi içerisinde sorumluluk derecelerine göre farklılaşmaktadır. Bu noktada kişinin asli borçlu olması veya müracaat borçlusu olması oldukça önemlidir. Bu ikili ayrımın dışında tarafların kabul etmiş muhatap olması, ciranta olması veya avalist olması yahut tahsil cirosu hamili olması ve sorumlu olunan kişinin sıfatı da taahhüdün kapsamı üzerinde etkilidir. Örneğin avalistler bakımından kimin lehine sorumluluk altına girildiği de belirleyici olmaktadır. Kişinin herhangi bir ciranta lehine verdiği aval ile düzenleyen lehine verdiği aval kapsamında doğan kambyo taahhüdü arasında kapsam ve şartlar bakımından önemli farklılıklar söz konusudur.

Kanun koyucu kambyo senetlerinin bu özel durumunu göz önünde bulundurarak, esas düzenleme poliçeye ilişkin TTK m. 749'da olmak üzere zamanaşımı sürelerini düzenlemiştir. İlgili maddeye bakıldığında asli borçlu kabul eden muhatapın ve müracaat borçlularının farklı, müracaat borçlularının birbirlerine karşı olan sorumluluklarının ise farklı hükme bağlandığı görülmektedir.

Dolayısıyla kambyo taahhüdü denildiğinde zamanaşımı bakımından, her bir kişiye ve duruma özel olarak ayrı ayrı bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.³⁹¹ Bu başlığın konusu ise herhangi bir kambyo taahhüdünün zamanaşımına uğramış olmasının, kişinin sorumluluğu üzerinde ne gibi bir etkiyi haiz olduğudur. Zamanaşımına uğrama varsayımı, bir kişinin taahhüdünün senet alacaklılarından bir kısmına karşı veya tamamına karşı zamanaşımına uğramasına göre ikili bir ayrıma tabi tutulabilir. Fakat bu durum kanaatimizce varılacak sonuç üzerinde etkili değildir. Zira borçlunun, farklı alacaklılara karşı üstlendiği sorumlulukların her birine müstakil bir kambyo taahhüdü niteliği atfedilmelidir. Örneğin düzenleyenin hamile karşı tabi olduğu bir yıllık süre dolmuş olsa da ödeme yapan cirantaya karşı olan rücu

³⁹¹ Arslanlı, kambyo senetlerinde zamanaşımı müessesesinin genel hükümlerden ayrılan özelliklerinde birisi olarak, zamanaşımının durumdan duruma veya tarafların sıfatına ve aralarındaki ilişkiye göre farklılaşabildiğini göstermektedir. Bkz., Arslanlı, *Ticari Senetler*, 154.

sorumluluğu devam edebilecektir. Bu taahhütlerin her birinin ayrı ayrı değerlendirmeye alınması elzemdir.³⁹²

Yeri geldikçe açıklandığı üzere, kambiyo hukukunda zamanaşımı olgusu borçlar hukukuyla paralellik arz etmektedir. Dolayısıyla hakkın takip ve dava edilebilirliği üzerinde kaybettirici bir etkiyi haizdir. Ancak bu etki hakkın maddi varlığına yönelik değildir.³⁹³ İlgili menfî sonucun tam anlamıyla ortaya çıkması ve hakkın eksik borç haline gelmesi ise borçlunun zamanaşımı def'ini ileri sürmesiyle meydana gelecektir.³⁹⁴

Sonuç itibariyle zamanaşımı sürelerinin geçirilmesi kambiyo taahhütlerini ortadan kaldırmamaktadır. Bir başka ifadeyle kambiyo alacağı, müracaat hakkı veya rücu hakkı zamanaşımıyla birlikte yahut zamanaşımı def'inin ileri sürülmesiyle maddi varlığını kaybetmemektedir.³⁹⁵ Hakkın takip ve dava edilebilirliği üzerinde sonuç doğurmaktadır.

Doktrinde³⁹⁶ zamanaşımına uğramış senet olarak ifade edilmek istenen durum çoğunlukla asli borçlunun veya çekte düzenleyenin kambiyo senedinden doğan sorumluluğunun zamanaşımına uğramasıdır. Fakat zamanaşımı olgusu kapsamında kambiyo senetlerinde yaşanabilecek tek ihtimal bu değildir.

Zamanaşımının kambiyo taahhüdü üzerindeki etkisine ilişkin tespitimiz, sorumlu kişinin sıfatına göre değişiklik arz etmeyecektir. Poliçede asli borçlu olan kabul eden muhatabın veya bonoda düzenleyenin sorumluluklarının (kambiyo taahhüdü) zamanaşımına uğraması durumunda dahi, teorik olarak kambiyo alacağı sona ermeyecektir. Bu durum zamanaşımı olgusunu, hakkı sona erdiren hallerden

³⁹² Ticari senetlerde hak ve sorumlulukların birbirinden bağımsız olduğuna yönelik açıklama için bkz., Arslanlı, *Ticari Senetler*, 157.

³⁹³ Detaylı açıklama için İkinci Bölüm-B-3 başlığına bkz..

³⁹⁴ Kılıçoğlu, zamanaşımı süresinin dolması (zamanın aşındırılması) hakkın sona ermediğini, yalnızca dava ve takip hakkının ortadan kalktığını belirtmektedir. Yazara hakkın sona ermediği kısmında katılmaktayız. Fakat yazarın aksine eksik borç niteliği için zamanaşımı def'inin dermeyeran edilmesi gerektiğini savunmaktayız., Bkz., Kılıçoğlu, Genel Hükümler, 883-885; Zamanaşımı süresinin dolmasıyla birlikte hakkın eksik borç haline geleceğine ilişkin görüş için bkz., Reşit Sökmen, *Çekte Zamanaşımı* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 70.

³⁹⁵ Zamanaşımı def'inin ileri sürülmesiyle birlikte borcun sona ereceğine ilişkin bkz., Kılıçoğlu, *Genel Hükümler*, 911.

³⁹⁶ Doktrinde zamanaşımına uğramış kambiyo senedi ifadesi genel olarak kambiyo taahhütleri bağlamında gündeme gelebilecek ihtimaller belirtilmeksizin kullanılmaktadır. Dolayısıyla ilgili açıklamaların kural olarak poliçe ve bonoda asli borçlunun tabi olduğu üç yıllık zamanaşımı süresinin tamamlandığı bir aşamaya işaret ettiği söylenebilecektir. İlgili kullanımlar için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 393, 291; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 21, kn. 1, 242; Susuz, *Zamanaşımı*, 145; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 324.

ayırmaktadır. Gerçekten de asli borçlunun senet bedelini ödediği bir senaryoda, senetten doğan bütün sorumluluklar düşmektedir. Dolayısıyla bu farklılık dahi zamanaşımının hakkı sona erdiren bir sebep olmadığını göstermektedir. Kanun koyucu da 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda (eBK) yapmış olduğu hatadan dönerek 6098 sayılı TBK'da zamanaşımını sona erme halleri arasından çıkarmıştır. Zamanaşımı durumunda hakkın sona ermesi bir yana def'i ileri sürülmediği sürece, hak büyük oranda hukuki etkisini de koruyacaktır. Ancak tabii ki ilgili kanuni sürelerin geçirilmesiyle borçluya tanınan savunma hakkı çerçevesinde belirli bir aşınma yaşanması söz konusu olmaktadır³⁹⁷

3. Zamanaşımının Kambiyo İlişkisi ve Kambiyo Senedi Olma Niteliği Üzerindeki Etkisi

Kambiyo senedi niteliğinin oluşması kapsamında meydana gelen hak ve sorumluluk bağı, kambiyo ilişkisi³⁹⁸ olarak anılmaktadır. Bu nedenle kambiyo ilişkisi ve kambiyo senedi birbirinin olmazsa olmazlarıdır. Dolayısıyla zamanaşımının, kambiyo senedine ve kambiyo ilişkisine olan etkisinin diğerinden bağımsız olduğu söylenemez. Zira bahse konu sıkı ilişki, zamanaşımı kapsamında varılacak sonuçların benzer olmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda her iki konunun aynı başlık altında ele alınmasında fayda görülmüştür.

Kambiyo senedi, çok boyutlu bir ilişkiyi doğurmaktadır. Bu ilişki senedin düzenlenme esnasında türüne göre iki veya üç kişiden ibaret iken tedavül aşamasında sayının ondalık bir hale gelmesi pek mümkündür. Zira kambiyo senetleri, güven noktasında şahsi defilerin ileri sürülmesini engelleyen özel devir usullerinden ibaret değildir. Özellikle emre yazılı kambiyo senetlerinde güven, senet ilişkisine dahil olan kişilerin özel haklara ve sorumluluklara muhatap olmasıyla da desteklenmektedir. Dolayısıyla kambiyo ilişkisine dahil olan her kişi, senedin daha fazla kişi tarafından itibar görmesine ve bir anlamda para niteliğine yaklaşmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan ise ilişkinin çok boyutlu olması, konuya makro ölçekte bakmayı gerekli kılmaktadır.

³⁹⁷ Zamanaşımına uğrayan hakkın mevcut fakat borçluya tanınan defi hakkı kapsamında zayıflamış bir alacak olduğuna ilişkin bkz., Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku*, § 5, kn. 8, 48; Erdem, *Zamanaşımı*, 352.

³⁹⁸ Kambiyo senetleri kapsamında oluşan hukuki ilişkinin “kambiyo ilişkisi” olarak anıldığına ilişkin örnekler için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 26a, 30; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 67; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 94.

Bu minvalde bireysel kambiyo taahhütlerinin ötesinde zamanaşımının kambiyo senedine veya ilişkisine olan etkisinin değerlendirilmesi için, öncelikli olarak zamanaşımına uğradığı bir anın olup olmadığının, varsa ne zaman olduğunun tespiti gerekmektedir. Öyle ki kambiyo hukukunda zamanaşımı, senede taraf kişilerin sıfat ve pozisyonları üzerinden hükme bağlanmıştır. Aynı bir başlık altında³⁹⁹ ele alındığı üzere, özellikle çok sayıda cirantanın bulunduğu kambiyo senetlerinde rücu silsilesinin işlemeye başlaması durumunda, zamanaşımına ilişkin bir üst sınır olup olmadığı gündeme gelmektedir. Bu konu tartışmalı olmakla birlikte bizim de katıldığımız görüşe göre genel hükümlerde olduğu gibi bir üst süre de bulunmamaktadır. Her bir ciranta kendisine tahsis edilmiş altı aylık süre içerisinde rücu talebinde bulunabilecektir. Diğer görüşler için ilgili başlığa bakılabilir.⁴⁰⁰

Dolayısıyla üst sınırın olmadığı yönünde vardığımız bu sonuç çerçevesinde, bir kambiyo senedinin zamanaşımına uğradığından söz edilebilmesi için tüm sorumlulukların zamanaşımına uğraması gerekecektir. Üst sınırın sorunsal haline geldiği bir poliçede kambiyo senedinin/ilişkisinin zamanaşımına uğradığı an olarak esas itibariyle rücu silsilesinde bulunan son kişinin ödeme yaptığı noktaya işaret edilmesi gerekmektedir. Zira bu kişiye karşı sorumlu olacak tek kişi asli borçludur ve onun sorumluluğuna ilişkin üç yıllık zamanaşımı süresi zaten geçmiştir. Bir başka ihtimal olarak rücu silsilesinde bulunan cirantanın hem rücu hem de asli borçluya başvurma hakkının zamanaşımına uğradığı an gündeme gelebilecektir. Ayrıca üst sınırın bulunduğu ilişkin görüşlerden birisinin tercih edilmesi durumunda, herhalde asli borçluya ilişkin üç yıllık zamanaşımı sürenin veya on yıllık genel zamanaşımı süresinin dolmasıyla birlikte kambiyo senedinden doğan sorumlulukların tamamının zamanaşımına uğradığı kabul edilecektir.

Bahsedilen istisnai haller dışında uygulamaya konu olan durumların ekseriyetinde, senetten doğan sorumlulukların tamamının zamanaşımına uğraması, asli borçluya karşı ileri sürülecek istemlerin zamanaşımına uğramasıyla birlikte gerçekleşmektedir. Zira birçok olayda esas itibariyle senedin varlığı unutulmakta veya ihmal gösterilmekte, talepte bulunulduğu tarihte ise çoktan müracaat hakları düşmekte veya zamanaşımına uğramaktadır. Sonuç itibariyle zamanaşımının kambiyo senedi veya

³⁹⁹ İkinci Bölüm-C-2-d başlığına bkz..

⁴⁰⁰ İlgili görüşler için İkinci Bölüm-C-2-d başlığına bkz..

ilişkisi üzerinde etkisinin tartışıldığı an, kural olarak asli borçlunun tabi olduğu üç yıllık sürenin sonu olmaktadır.

Bu açıklamalar kapsamında doktrinde sıklıkla kullanılan ve kanun koyucu tarafından TTK m. 732’de yer verilen “kambyo senedinin zamanaşımına uğraması” olgusunun zamansal olarak hangi ana işaret ettiğini tespit etmeye çalıştık. Fakat ilgili ifadenin hukuki olmadığı belirtilebilecektir.⁴⁰¹ Zira kambyo senetleri değil, bu senetlerden doğan taahhütler zamanaşımına tabidir. Bu kapsamda kambyo senetlerinin zamanaşımına uğradığı ana karşılık olarak, senetten doğan taahhütlerin tamamının zamanaşımına uğradığı tarihlere işaret edilebilecektir.

Zamanaşımı hakkın maddi varlığını etkileyen bir unsur değildir. Hak, ancak zamanaşımı def’inin ileri sürülmesiyle eksik borç haline gelecektir.⁴⁰² Fakat hak, hukuk alemindeki maddi varlığını devam ettirecektir. Dolayısıyla hakkın tarafları olan alacaklı ve borçlu arasındaki ilişkinin şartları değişse de devam ettiği açıktır. Bu minvalde zamanaşımının taraflar arasındaki hukuki ilişkiden ziyade doğrudan haklara ilişkin olduğu söylenebilecektir.⁴⁰³ Bir başka ifadeyle bir borç ilişkisini değil onun içerdiği borç ve hakları ilgilendirmektedir. Hak üzerindeki değişimlerin hukuki ilişkiye sirayeti ise ancak maddi varlığın kaybı (sona erme) hallerinde yaşanabilecektir. Dolayısıyla zamanaşımı veya zamanaşımı def’i sonrası kambyo alacağı üzerinde yaşanan değişimin de kambyo ilişkisi üzerinde sonuç doğurabilmesi için ilgili hakkın maddi varlığını kaybetmiş olması gerekir.⁴⁰⁴ Aksi taktirde kambyo ilişkisinin sona erdiğinden söz edilmez.⁴⁰⁵ Fakat yeri geldikçe belirttiğimiz üzere zamanaşımı yalnızca ilgili tarafın sorumlulukları üzerinde bir aşınmaya neden olacaktır. Bu sebeple kambyo ilişkisinin zamanaşımı olgusundan etkilenmesi veya ilgili başlıkta⁴⁰⁶ belirtmeye çalıştığımız tam sona erme hallerinin yanına eklenmesi söz konusu değildir.

⁴⁰¹ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 200.

⁴⁰² Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku*, § 5, kn. 8, 48; Eren, *Genel Hükümler*, kn. 4114, 1439.

⁴⁰³ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel I*, kn. 1906, 581; Zamanaşımı hükümleri, policeden doğan tüm talep haklarına ilişkindir., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 374, 272.

⁴⁰⁴ Senedin zamanaşımına uğraması halinde hakkın sona ermediği görüşü için bkz., Melih Sönmez, “Kambyo Senetlerinin Zıyar”, 447; Zamanaşımının hakkın varlığını eksiltmediği için tarafların arasındaki borç ilişkisinin de devam edeceğine ilişkin bkz., Nedim Meriç, “Zamanaşımı Def’i”, 680.

⁴⁰⁵ Eksik borç halinde, geçerli bir borç ilişkisinin bulunduğuna ilişkin bkz., Kılıçoğlu, *Genel Hükümler*, 34.

⁴⁰⁶ Birinci Bölüm-B-3-b başlığına bkz..

Aynı şekilde zamanaşımı olgusu nedeniyle senedin kambiyo niteliğini kaybettiği tespitinde de bulunulamayacaktır.⁴⁰⁷ Kambiyo senetlerinin oluşumu için nasıl ki tarafların birbirine uygun iradeleri çerçevesinde zilyetliğin devri gerekiyor ise sona erme için de benzer bir usulün izlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla istisnalar haricinde, usulde paralellik ilkesinin en temel sonucu budur. Bu çerçevede Kanun'da düzenlenmemiş bir sona erme sebebinin, yorum yoluyla kabulü mümkün değildir.

Doktrinde benzer bir sonuca sebepsiz zenginleşme düzenlemesi üzerinden de gidilmektedir. İlgili görüşe göre kambiyo senedinin zamanaşımına uğraması halinde kambiyo senedi niteliğinin kaybından söz edilemeyecektir⁴⁰⁸. Bu durumun en temel delillerinden birisi, hamile zamanaşımı süresi sonrasında sebepsiz zenginleşme isteminin tahsis edilmiş olmasıdır. Zira TTK m. 732' de yer alan düzenleme, ilgili senedin kambiyo senedi olmasından doğmaktadır. Bir diğer ifadeyle zamanaşımı sonrası kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme talebinin yöneltilebilmesi, geçerli bir kambiyo senedinin bulunması ön şartına tabidir. Zamanaşımının senet niteliğine etkide bulunduğu fikri bu düzenleme ile çelişki oluşturacaktır.⁴⁰⁹ İlgili görüşle zamanaşımıyla birlikte kambiyo senedinden doğan borcun eksik borç haline geleceği ve kambiyo senedinden doğan imtiyazların kaybedileceği noktasında ayrılmaktayız.⁴¹⁰ Biz hakkın eksik borç haline gelmesi ve takip/dava imkanlarından mahrumiyetin oluşabilmesi için zamanaşımı definin ileri sürülmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Dolayısıyla söz konusu sonuçların, zamanaşımı sürelerinin sona ermesi ile doğrudan meydana geldiği kanaatine katılmamaktayız.

⁴⁰⁷ "...bonoda zamanaşımının gerçekleşmesi halinde, bono vafında herhangi bir değişiklik olmaz ise de...", Yargıtay 12. HD., 28.10.2009, E. 2009/12070, K. 2009/20819, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 31.05.2023; Kaya, Yargıtay'ın 25.12.2019 tarihli İBK'nı eleştirdiği makalesinde zamanaşımıyla birlikte senedin kıymetli evrak veya kambiyo niteliğini kaybetmeyeceğini belirtmektedir. Yazar bu duruma işaret olarak, vadeden itibaren faiz talep edilebilmesini, icra müdürünün zamanaşımı olgusunu resen dikkate alamamasını ve zamanaşımına uğramış senetlerin TTK m. 651 vd. hükümleri kapsamında iptal edilebilmesini göstermektedir. Detaylı bilgi için bkz., Sedat Kaya, "Zamanaşımına Uğramış Bonodaki Temerrüdün YİBHKG Kararı Işığında Değerlendirilmesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 52 (2022): 420-424; "...bonoların zamanaşımına uğramış olması kambiyo senedi vasfını kaybettirmez ve onları adi senet haline getirmez..." Yargıtay 12. HD., 13.10.2009, E. 2009/10341, K. 2009/18896, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 31.05.2023.

⁴⁰⁸ Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 90.

⁴⁰⁹ Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 89-90.

⁴¹⁰ Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 89-90; Öztan da zamanaşımı süresinin dolmasıyla birlikte hakkı tabii bir borç haline geleceğini belirtmektedir. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 877; Anayasa Mahkemesi de bir kararında zamanaşımının gerçekleşmesiyle birlikte hakkın eksik borç haline geleceğini belirtmiştir. Bkz., Anayasa Mahkemesi Kararı, 10.04.2019, E. 2018/136, K. 2019/21, [RESMÎ GAZETE Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](#), E. T. 03.06.2023;

Doktrinde ayrıştırdığımız bir diğer görüş ise zamanaşımı süresinin geçmesiyle doğrudan bir dava yahut takip edilebilirlik kaybı yaşanmadığını fakat zamanaşımı def'iyle birlikte borcun sona ereceğini⁴¹¹ veya kambyo senedi niteliğinin hükümden düşeceğini⁴¹² savunmaktadır. Bu görüş ile zamanaşımı def'i sonrası meydana gelecek hukuki sonuçlar kısmında ayrıştırdığımız vurgulanmalıdır. Öyle ki kanaatimizce zamanaşımı def'i sonrası hamil takip ve dava imkânlarından mahrum kalır fakat hak maddi varlığını sürdürür.

Bunun yanı sıra doktrinde ve uygulamada kambyo senedinin zamanaşımına uğramasıyla birlikte kambyo senedi niteliğinin kaybedileceğine ilişkin ifadeler de yer almaktadır. Bu ifadelerin bir kısmı doğrudan maksadı yansıtmaktadır.⁴¹³ Diğer bir kısmının görüşlerinin (tamamlanması gereken görüşler) ise kitaplarının veya makalelerinin diğer başlıklarında yer alan açıklamalarla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.⁴¹⁴ Gerçekten de zamanaşımıyla birlikte hakkın düştüğünü belirten bu yazarlar, takip eden başlıklarda alacaklının kambyo senetlerine özgü icra takibine

⁴¹¹ Arslanlı, zamanaşımının borçluya bir def'i hakkı verdiğini ve bu hakkı kullanmadığı sürece borcun kendiliğinden düşmeyeceğini ifade etmektedir. Bkz., Arslanlı, *Ticari Senetler*, 154; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 140, 61-62; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 260; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 315.

⁴¹² Zamanaşımına uğramış fakat henüz def'i ileri sürülmemiş senetler hamile, zamanaşımına uğramamış kambyo senetleri gibi tüm imkanları sağlar. Zamanaşımı def'inin ilerisi sürülmesiyle de kambyo senedi hükümden düşer. Bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 145; Albayrak Doğan, borçlunun zamanaşımı definde bulunduğu ana kadar kambyo senedi niteliğinin kaybedilmeyeceğini, def'inin dermeyeranıyla birlikte hamilin kambyo hukukundan kaynaklı haklarını önceye etkili olmak üzere kaybedeceğine ilişkin bkz., Ayşe Albayrak Doğan, “Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu’nun 2019/1-8 Sayılı 25.12.2019 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi”, *Yürürlüğünün 8. Yılında ve Yargıtay Kararları Işığında Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu -IV- (Tebliğler-Tartışmalar)*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 204-205.

⁴¹³ Şafak Narbay ve Ferhat Çelik, “İbraz Edilmeyen Çek”, 6069.; Ali Arman Okan, “Kambyo Senetlerinde Zamanaşımı”, 59; Doktrinde bir görüş, hamilin zamanaşımı sürelerini kaçırmayla kambyo senedi niteliğinin ortadan kalkacağını ifade etmektedir. Ayrıca bu kanaati destekler bir nitelikte, sebepsiz zenginleşme davası için kambyo hukukundan doğan hiçbir hakkın varlığını sürdürmemesi gerektiğini eklemiştir. Ek olarak ilgili görüş, senedin takibe konulması durumunda zamanaşımı def'iyle karşılaşılacak olmasını, senede dayalı talep hakkının kaybı olarak yorumlamıştır. Bkz., Ömer Özkan, “Poliçede Sebepsiz Zenginleşme”, 521; Yargıtay’ın 25.12.2019 tarihli İBK’nın üçüncü karşı oy yazısında, zamanaşımına uğrayan bir bononun kambyo niteliğini ve kambyo hukukundan doğan ayrıcalıkları kaybedeceği belirtilmiştir. Bkz., Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](http://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023; “...üç yıllık zamanaşımı tahakkuk etmiş bulunmaktadır. Bu halde, bono kıymetli evrak olmak niteliğini kaybetmiştir...”, Yargıtay 3. HD., 19.11.1991, E. 1991/4935, K. 1991/15242, [Y 3. HD E.1991/4935 K.1991/15242 T.19.11.1991 BONOLARDA ZAMANAŞIMI SÜRESİ \(legalbank.net\)](http://Y 3. HD E.1991/4935 K.1991/15242 T.19.11.1991 BONOLARDA ZAMANAŞIMI SÜRESİ (legalbank.net)), E. T. 14.08.2023; Yargıtay HGK., 25.03.2021, E. 2017/937, K. 2021/357, YKA., Yargıtay Karar Arama, E. T. 14.08.2023; Yargıtay 11. HD., 14.11.2013, E. 2013/1848, K. 2013/20530, YKA., Yargıtay Karar Arama, E.T. 17.09.2023.

⁴¹⁴ Yasan’ın zamanaşımıyla birlikte kambyo niteliğinin kaybedilmeyeceğine dönük açık görüşlerinden bahsettik. Fakat aynı yazar “...eksik borç niteliğini kazanan düşmüş poliçe borçlarını...” şeklinde ifadeleri de kullanmıştır. Düşme ifadesi her ne kadar zamanaşımına hakkı sona erdirici bir nitelik atfedildiği kanaatini oluştursa da yazarın böyle bir maksadı olmadığı açıktır. Bkz., Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 73, dpt. 102.

başvurabileceğinden, icra müdürlüğünün zamanaşımı olgusunu doğrudan değerlendiremeyeceğinden veya borçlunun zamanaşımı def'i hakkında söz etmektedir.⁴¹⁵ Kapsamlı bir şekilde ele alınması gereken bir diğer görüş ise zamanaşımıyla birlikte kambyo vasfının kaybedileceğini ifade ettiği gibi aynı zamanda kambyo senedi vasfının ancak zamanaşımı def'inin ileri sürülmesiyle ortadan kalkabileceğini belirtmektedir.⁴¹⁶ Dolayısıyla tamamlanması gereken görüşlerin kendi içinde ikiye ayrıldığı söylenebilir. İlki⁴¹⁷ zamanaşımının hakkın tahsili üzerindeki olumsuz etkisinden bahsederken diğeri ise⁴¹⁸ zamanaşımı olgusuyla olmasa da zamanaşımı def'iyle birlikte kambyo senedi niteliğinin sona ereceğini savunmaktadır.

⁴¹⁵ Uyar ilgili makalesinin 13. sayfasında zamanaşımı süresi içerisinde müracaat haklarının kullanılmamış olmasının kambyo senedi nitelik ve değerinin kaybedilmesine neden olacağı tespitinde bulunmuştur. Fakat yazar takip hukukuna ilişkin 13. sayfada yaptığı açıklamalarda ise icra memurunun senedin kambyo senedi olup olmadığını değerlendirme yetkisinin bulunduğunu ancak zamanaşımına uğrama olgusundan hareketle takip talebinin reddedilmeyeceğini ifade etmektedir. Zamanaşımına uğrama halinin dikkate alınabilmesi için borçlunun süresi içerisinde bu durumu ileri sürmesi gerektiği eklenmektedir. Görüldüğü üzere yazarın 13. sayfada kullandığı ifadeler maksadını aşmaktadır. Aksi takdirde bu durumu icra memurunun dikkate alması gerekirdi. Bkz., Talih Uyar, “Müruruzamana Uğrayan Kambyo Senedi”, 13 ve 24; Uyar ile benzerlik arz eden bir diğer görüş için bkz., Mevci Ergün, *Kambyo Senetlerine Özgü Takip Yolları* (Ankara: Yetkin Yayınları, 1989), 53-54; Mutluay ise kambyo borcunun zamanaşımı ile son bulmasından bahsettiği gibi hamilin borçlunun zamanaşımı def'inde bulunduğu durumlarda kambyo senetlerine özgü veya adi takip yolundan istifade edemeyeceğini belirtmektedir. Dolayısıyla yazar esasında bizim de katıldığımız üzere, zamanaşımı def'iyle birlikte hamilin takip ve dava imkanlarını kaybettiğini vurgulamaktadır. Bkz., M. Kemal Mutluay, “Zamanaşımına Uğramış Bono”, 565; Bozkurt, kitabının 325. sayfasında zamanaşımı sebebiyle kambyo senetlerine özgü takip yapılamayacağını ifade etmektedir. Aynı sayfada Yargıtay İBK.'da geçen ve “...zamanaşımına uğrayan ve bu nedenle kambyo senedi vasfını kaybederek...” şeklinde bir ifade içeren bir kesit herhangi bir şerh düşülmeksizin aktarılmıştır. Fakat ilgili kitabın 315. sayfasına bakıldığında ise zamanaşımının hakkın dava edilebilirliğini kaldırmadığından söz edilmektedir. İlgili açıklamalar için bkz., Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 315-325.

⁴¹⁶ Bu duruma ilişkin en temel örnek 25.12.2019 tarihli Yargıtay İBK.'dır. İlgili kararın genelinde ve görüş ayrılığı bulunan daire açıklamalarında defaatle zamanaşımıyla birlikte kambyo senedi vasfının ortadan kalktığından bahsedilmiştir. Fakat aynı kararın “A.5- Zamanaşımına Uğrayan Bononun Hukuki Niteliği” adlı başlığı altında, zamanaşımı süresinin geçmesiyle birlikte kendiliğinden kambyo senedi niteliğinin kaybedilmeyeceğinden, zamanaşımı def'inin ileri sürülmesiyle birlikte kaybettirici etkinin görülebileceğinden, böyle bir durum söz konusu değil ise hamilin bonoya dayalı olarak icra takibi veya alacak davası açabileceğinden bahsedilmiştir. Detaylı bilgi için bkz., Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023; Kaya, dipnotta yer alan İBK'da zamanaşımı def'ine kaybettirici bir etki bahşedilmesinin temel sebebi olarak eski hukukta zamanaşımı kavramını karşılamak üzere “ıskatî(düşürücü) müruruzaman” ifadesinin kullanılmasını göstermektedir. Bkz., Sedat Kaya, “Zamanaşımına Uğramış Bono”, 422.

⁴¹⁷ Talih Uyar, “Müruruzamana Uğrayan Kambyo Senedi”, 13 ve 24; Ergün, *Kambyo Senetlerine Özgü Takip Yolları*, 53-54; M. Kemal Mutluay, “Zamanaşımına Uğramış Bono”, 565; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 315-325.

⁴¹⁸ İlgili görüş için bkz., Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023.

4. Zamanaşımının Kambyo Belgesi Üzerindeki Etkileri

Kambyo belgesi, daha önce de belirtildiği üzere kambyo senedini oluşturan maddi unsur ile kambyo senedi arasında kavramsal ayrım oluşturmak adına kullandığımız bir ifadedir.⁴¹⁹ Ayrıca bu kavramın içerisine kambyo senedi düzenlemek amacıyla hazırlanmış fakat unsur eksikliği vb. bir sebeple geçerlilik kazanamamış belgeler de girmektedir.

Zamanaşımı, yeri geldikçe belirtildiği üzere⁴²⁰ borçluya ödeme yapmaktan imtina etmesine dönük bir def'i hakkı tanıyan, bu def'inin kullanılması halinde hakkın talep veya dava edilebilirliği üzerinde sonuçlar doğuran bir olgudur.

Zamanaşımının kambyo belgesine etkisi nedir, denildiğinde kambyo senedinin içerdiği hak veya temsil ettiği hukuki ilişkiden ziyade dış dünyada bulunan maddi olgunun (şey) zamanaşımından nasıl etkilendiği sorulmaktadır. Bu sorunun cevabı açıktır. İspat hukukunun konusu olup kâğıt ve üzerindeki irade beyanlarının birleşmesiyle meydana gelen bir yapının zamanaşımından etkilenmesi söz konusu değildir. Bu maddi şey üzerinde zamanaşımının değil bizzat zamanın veya diğer etkenlerin olumsuz sonuçları olabilecektir. Örneğin bir kâğıt uzun yıllar saklandığında veya doğrudan güneşe maruz kaldığında maddi varlığını kaybedebilecek veya üzerinde taşıdığı irade beyanlarının aktarılmasına dönük fonksiyonunu yerine getiremeyecektir. Fakat yaşanacak bu durumlar çalışmamızın konusuna girmemektedir.

Yargıtay 4. HD.'nin 22.02.1971 tarihli bir kararında⁴²¹ belirttiği üzere hukukumuzda delillerin ispat güçlerine ilişkin zamansal bir sınır belirlenmemiştir. Örneğin akdedilmiş bir kira sözleşmesine ilişkin hazırlanmış senet, üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin (on yıl veya yüz yıl) ispat hukuku bakımından aynı sonuçları doğuracaktır.

Dolayısıyla kambyo ilişkisini yansıtan bir kambyo belgesinin de zamanaşımından etkilenmesi söz konusu değildir. Bu senet dış dünyadaki maddi bütünlüğünü koruduğu veya yeni eklemeler yapılmak suretiyle içerdiği bilgilerde değişiklik yapılmadığı sürece, ilgili taraflar arasında “kambyo ilişkisi kurulduğu”

⁴¹⁹ Birinci Bölüm-B-1 başlığına bkz..

⁴²⁰ İkinci Bölüm-B-3 başlığına bkz..

⁴²¹ İlgili karar Yargıtay'ın 25.12.2019 tarihli İBK.'nin üçüncü karşı oy yazısından aktarılmıştır. Bkz., Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023.

vakiasını yansıtmaya veya temel borç ilişkisi üzerindeki ispat niteliğini taşımaya devam edecektir. Kambiyo belgesinin bu fonksiyonu, kambiyo ilişkisine veya ondan doğan hak ve sorumluluklara uygulanan maddi hukukun sonuçlarından bağımsız bir şekilde gerçekleşecektir.

Bu bağlamda kambiyo belgesinin temel borç ilişkisi ve kambiyo ilişkisine dair ispat hukuku niteliği ne ise, zamanaşımı olgusunun gerçekleşmesinden sonra da aynı olacağı söylenebilir. Bu nedenle kambiyo senedinin temel borç ilişkisini ispat niteliğine yönelik yaptığımız açıklamalarda⁴²², zamanaşımına uğramış veya uğramamış ayrımı yapılmayacaktır.

Yargıtay 25.12.2019 tarihli İBK⁴²³'nin gerekçesinde “...zamanaşımına uğrayan ve bu nedenle kambiyo senedi vasfını kaybederek (yazılı) delil başlangıcına dönüşen bonodaki vade tarihinin; temel ilişkiye dayanılarak yapılan bir takip veya açılan bir davada temerrüde esas alınamayacağına karar verilmesi gerekmiştir.” şeklinde bir açıklama yer almaktadır. Bu açıklama kendi içerisinde farklı sorunlar içermektedir. İlk olarak önceki başlıklarda ele alındığı üzere⁴²⁴ zamanaşımı hakka ilişkin bir olgudur ve kambiyo senedi niteliğinin kaybına neden olması mümkün değildir. Diğer taraftan bir kambiyo senedinin temel borç ilişkisine dönük ispat niteliği zamanaşımı öncesi ve sonrası değişmemektedir. Dolayısıyla kararın işaret ettiği gibi delil başlangıcı niteliği söz konusu ise bu durum zamanaşımının gerçekleşmesiyle ortaya çıkan bir olgu değildir. Delil hukukunda zamanın ispat nitelikleri üzerinde bir sonucu yoktur.⁴²⁵ Bir diğer mesele ise bonodaki vadenin temel ilişkinin temerrüdüne esas alınıp alınmayacağına yönelik bir değerlendirmede ilgili senedin ispat niteliğinden hareket edilmesi doğru değildir. Benzer bir yaklaşım, ispat unsurları üzerinde yaşanan değişimlerin maddi hukuka temas ettiği sonucuna götürecektir. Dolayısıyla zamanaşımına uğramış bir kambiyo senedinin temel borç ilişkisini ispat gücü⁴²⁶ ile kambiyo ilişkisinin temel ilişki üzerindeki etkileri⁴²⁷ birbirine karıştırılmaması gereken farklı konulardır. Bir başka ifadeyle zamanaşımına uğramış kambiyo senedinin temel

⁴²² Dördüncü Bölüm-E başlığına bkz..

⁴²³ Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023.

⁴²⁴ İkinci Bölüm-B başlığına bkz..

⁴²⁵ Üçüncü karşı oy yazısına bkz., Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023.

⁴²⁶ Dördüncü Bölüm-E başlığına bkz..

⁴²⁷ Üçüncü Bölüm-D başlığına bkz..

borç ilişkisine dair delil başlangıcı niteliği ispat hukukunun, ilgili senet üzerindeki vadenin temerrüde esas alınıp alınamayacağı ise maddi hukukun konusunu oluşturmaktadır.

E. Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Senedi Hamilinin Başvurabileceği Hukuki İmkânlar

1. Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Senedine Dayalı Takip veya Dava Açma

“Zamanaşımına uğramış” ifadesiyle, kanunda öngörülen sürelerin tamamlandığı fakat henüz zamanaşımı def’inin ileri sürülmediği bir aşamaya işaret edilmektedir. Önceki başlıklarda açıklandığı üzere zamanaşımı sürelerinin sona ermesiyle, hak üzerinde her ne kadar belirli bir aşınma gerçekleşmiş olsa da alacaklının devlet himayesinden yararlanma imkânı ortadan kalkmış değildir. Öyle ki hiçbir devlet organı, re’sen zamanaşımı değerlendirmesinde veya hatırlatmasında bulunamaz. Alacaklının tüm bu hakları, borçlunun zamanaşımına yönelik kendisine tahsis edilen savunma imkanını kullanmasıyla sona erecektir. Böylelikle maddi varlığını kaybetmeyen hak, eksik borç niteliği kazanacaktır. Dolayısıyla zamanaşımına uğramış bir senedin, kambiyo hukuku bakımından hiçbir değer atfetmediği yahut kambiyo senedi veya kıymetli evrak niteliğini kaybettiği şeklinde tespitlerde bulunulamayacaktır.⁴²⁸ Her ne kadar zayıflamış durumu kapsamında hamillerin çoğunlukla bu yolu tercih etmeyeceği söylenebilirse de kişinin aksi yönde davranmasının önünde bir engel yoktur.

Bir başka deyişle hamil, ilgili kambiyo senedini kullanarak kambiyo senetlerine özgü bir takip başlatabilecektir. Ayrıca genel haciz yoluyla takip başlatmasına engel bir durum da yoktur.⁴²⁹ Kambiyo senetlerine özgü bir takip talebinde bulunulduğunda icra memuru, yalnızca senedin kambiyo niteliği taşıyıp taşımadığını, takipte bulunanın bu yola başvurma hakkının olup olmadığını ve senet vadesinin gelip gelmediğini inceleyecektir.⁴³⁰ Görüldüğü üzere ilgili senedin zamanaşımına uğrayıp uğramadığı, memurun re’sen dikkat edebileceği bir husus değildir.⁴³¹ Bu noktada bizim de

⁴²⁸ Detaylı bilgi için bkz., İkinci Bölüm-D.

⁴²⁹ Ramazan Arslan Vd., *İcra ve İflas Hukuku* (Ankara: 3. Bs., Yetkin Yayınları, 2017), 349.

⁴³⁰ Arslan Vd., *İcra ve İflas Hukuku*, 353.

⁴³¹ Ergün, *Kambiyo Senetleri*, 54. Talih Uyar, “Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senedi”, 24.

katıldığımız görüşe göre⁴³² zamanaşımının senedin kambiyo senedi olma halini etkilemesi mümkün değildir.

Zamanaşımına uğramış bir senede ilişkin kendisine ödeme emri gelen borçlu, beş gün içerisinde bir dilekçe ile icra mahkemesine itirazda⁴³³ bulunabilecektir (İİK m. 168/5). Bu itiraz, icra hâkimi tarafından değerlendirilir. Ayrıca icra hâkimi, borçlunun zamanaşımı itirazını alacaklının ibraz ettiği kambiyo senedindeki tarihe göre varit görür ve alacaklı da zamanaşımının kesildiğini veya tatil edildiğini resmi veya imzası ikrar edilmiş bir belge ile ispat edemezse, itirazın kabulüne; aksi halde reddine karar verir (İİK m. 169/a, 4). Diğer taraftan alacaklının kambiyo senedine dayalı dava açmasına da bir engel yoktur. Hâkim borçlu tarafından def'i ileri sürülmediği müddetçe zamanaşımı olgusunu re'sen dikkate alamaz.

2. Sebepsiz Zenginleşme Davası

Kambiyo senetlerine ilişkin özel düzenlemelerden birisi de “Sebepsiz zenginleşme” başlıklı TTK m. 732’dir. İlgili düzenlemeyle zamanaşımı veya poliçeden doğan hakların korunması için gerekli olan işlemlerin ihmal edilmiş olmasından kaynaklı hak kaybı yaşayan hamile, poliçe için düzenleyen⁴³⁴ ve kabul etmiş muhataba başvurma imkânı getirilmiştir. Esas itibarıyla poliçe ilişkisi kapsamında düzenlenmiş olsa da TTK m. 778/1-d ve TTK m. 818/1-m’de yapılan atıflar sebebiyle diğer kambiyo senedi hamilerinin de bu talepte bulunması mümkündür.

Bu başvurunun konusu, sorumluluğa muhatap kişilerin hamil zararına zenginleşme⁴³⁵ miktarından ibarettir. Bir başka ifadeyle ilgili hükümler çerçevesinde tahsil edilemeyen kambiyo bedeli istenebilecektir.⁴³⁶ Dolayısıyla hamilin, TTK m. 725’te başvuru hakkının kapsamında yer alan unsurları talep etmesi mümkün değildir. Ancak zenginleşmenin gerçekleştiği an olarak tespit edilebilecek “zamanaşımına

⁴³² Kanaatimiz ve diğer görüşler için bkz., İkinci Bölüm-D-3.

⁴³³ Bu başlık altındaki itiraz kavramı icra hukuku bağlamında kullanılmıştır.

⁴³⁴ Kambiyo senedinin keşidesi tüketici işlemine dayandığı durumlarda TKHK m. 4/5 gereğince senet düzenleyen (tüketici) bakımından geçersiz olduğundan, tüketicinin kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme hükümleri kapsamına bir sorumluluğu da söz konusu olmaz. Bkz., Şengül Al Kılıç, “Tüketici İşlemleri Dolayısıyla Düzenlenen/Düzenlendiği İddia Edilen Kambiyo Senetlerinde Görevli Mahkeme Meselesi”, içinde 7. Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu, (Eskişehir: 2021), 323.

⁴³⁵ Zenginleşmenin kambiyo hukukundan kaynaklı bir malvarlığı kayması olduğuna ilişkin bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 388b, 289.

⁴³⁶ Hamilin uğradığı zararın kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme davasının konusunu açması halinde TBK m. 77 (eBK m. 61)’de hükme bağlanan sebepsiz zenginleşme kurumundan yararlanılabilir. Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 123.

uğrama veya başvuru hakkının düşme” tarihinden itibaren işleyecek faiz istenebilecektir.⁴³⁷

Kanun koyucu bu düzenlemeyle hamile ispat konusunda ayrıcalık tanımıştır. Bir başka ifadeyle TTK m. 732/4 gereğince ispat yükü zenginleştiğini iddia eden (talep eden) üzerinde değil, zenginleşmediğini iddia eden tarafta bulunmaktadır.

Kanun koyucu ilgili düzenlemede başvurulabilecek kişileri sınırlı sayı ilkesince belirlemiştir. Bu kapsamda poliçe için ancak düzenleyen ve kabul eden muhataba başvurulabilecektir. Örneğin poliçeden doğan borcu düşmüş bir cirantaya böyle bir talep yöneltilemez (TTK m. 732/3). Diğer taraftan poliçede düzenleyene ne zaman başvurulabileceği doktrinde tartışmalıdır. Zira sebepsiz zenginleşme davası için aranılan zarar⁴³⁸ gerçekleşme şartının hangi durumlarda gerçekleştiği açık değildir. Bir görüşe göre⁴³⁹, hamilin sebepsiz zenginleşme davası açabilmesi için kambiyo senedinden doğan tüm haklarının düşmesi veya senetten doğan hakkın zamanaşımına uğramış olması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle poliçeden doğan hakların kambiyo ilişkisindeki herhangi birisine ileri sürülebiliyor olması TTK m. 732’den yararlanmaya engel teşkil edecektir. Hamilin zarara uğradığı ileri sürülemeyecektir.

Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre⁴⁴⁰ ise kanun koyucu zararın şartı olarak zamanaşımının gerçekleşmesi veya hakkı koruyucu işlemlerin yapılmamış olmasından kaynaklı hak kaybının yaşanması yeterlidir. Kanun koyucunun “veya” bağlacını kullanmasından, poliçeden doğan talep haklarının tümünün sona ermesi şartını aradığı

⁴³⁷ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 595, 269; Aynı yönde Yargıtay Kararı için bkz., “...Davacı, TTK’nın 644. maddesine dayalı olarak açtığı sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayalı işbu davada, çeklerin üzerindeki tarihlerden itibaren temerrüt faizi de talep etmiş bulunmaktadır. Konuyu özel olarak düzenleyen sözü edilen maddede, bu konuda açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte davanın sebepsiz zenginleşme ilkelerine dayalı bir talep şekli olduğu belirlenmiş bulunmaktadır. O halde, uyuşmazlığın çözümünde bu hukuki dayanağın ilkelerinden yararlanılması gerekir. Nitekim doktrinde de bu davada temerrüt faizinin genel hükümlere göre istenebileceği vurgulanmıştır (bkz. F. Öztan *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara 1997, 2. Bası sf. 904 - 907). BK’nın 61. ve onu izleyen maddelerinde düzenlenmiş olan sebepsiz zenginleşme taleplerinde ana alacağa sebepsiz zenginleşmenin meydana geldiği tarihten itibaren temerrüt faizi yürütülmesi uygulamada kabul edildiğine göre TTK’nın 644. maddesine dayalı davalarda da sebepsiz zenginleşmenin vaki olduğu tarihten itibaren temerrüt faizine hükmedilmesi gerekir...”, Yargıtay 11. HD., 13.12.2004, E. 2004/2938, K. 2004/12295, [Y 11. HD E.2004/2938 K.2004/12295 T.13.12.2004 SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME ALACAK DAVASI \(legalbank.net\)](http://www.legalbank.net), E. T. 13.09.2023.

⁴³⁸ İlgili zararın kambiyo hukukuna özgü olduğuna ilişkin bkz., Hayri Bozgeyik, “Sebepsiz Zenginleşme”, 602; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 136; Fülürya Yusufoglu, “Sebepsiz Zenginleşme”, 141; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 340-341.

⁴³⁹ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 105; Ramazan Durgut, “Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı), 123; Susuz, *Zamanaşımı*, 170.

⁴⁴⁰ Fülürya Yusufoglu, “Sebepsiz Zenginleşme”, 142.

sonucu çıkarılamamaktadır. Aksi uygulama, sebepsiz zenginleşme davasının zenginleşen kişiye açılması gereğine de aykırılık teşkil etmektedir. Dolayısıyla polîçede hamil, kabul etmiş muhataba olan sorumluluğu zamanaşımına uğramamış olsa dahi düzenleyenden sebepsiz zenginleşme talebinde bulunabilecektir. Yeter ki düzenleyene karşı hakkı koruyucu işlemlerin yapılmamasından kaynaklı müracaat hakkı düşmüş veya düşmediği bir varsayımda bu hakkına ilişkin bir yıllık zamanaşımı süresi geçirilmiş olsun.

Kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme imkânı bir yıllık zamanaşımı süresiyle sınırlandırılmıştır. TTK m. 732/4 gereğince bu süre poliçenin zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren işleyecektir. Fakat ilgili hükümde yer alan “poliçenin zamanaşımına uğradığı tarih” ifadesi doktrinde farklı şekillerde ele alınmaktadır. Görüşlerden ilki, zamanaşımına uğrama anının sebepsiz zenginleşme davasının yöneltilebildiği düzenleyene (Müracaat hakkının kaybı veya zamanaşımı ihtimalleri kapsamında) ve kabul eden muhataba göre farklı farklı hesaplanması gerektiğini savunmaktadır.⁴⁴¹ Diğer bir görüş⁴⁴² ise “zarar” için aradığı kambiyo senedinden doğan ve zamanaşımına uğramamış bir talep yetkisinin bulunmaması şartından hareketle zamanaşımı süresinin başlangıcı için somut olaya göre farklı noktalar tespit etmiştir. Örneğin kabul etmiş muhatabın bulunduğu bir polîçede bir yıllık zamanaşımı herhalde muhataba ilişkin talebin zamanaşımına uğradığı anda başlayacaktır. Muhatabın kabul etmediği bir varsayımda ise düzenleyene karşı müracaat hakkının düştüğü veya ilgili talebin zamanaşımına uğradığı andan itibaren işleyecektir. Hâkim durumda olan görüş⁴⁴³ ise zamanaşımı süresi bakımından yalnızca asli borçlunun istemlerini dikkate almakta ve vadeyi takiben üç yıl sonra bu sürenin başlayacağını belirtmektedir. Ayrıca sebepsiz zenginleşme davası için “zamanaşımı uğrama” anı ile zamanaşımı sürelerinin tamamlandığı an eş tutulmaktadır. Gerçekten de ilgili bir yıllık sürenin işletilmesi için

⁴⁴¹ Hayri Bozgeyik, “Sebepsiz Zenginleşme”, 625; Fülürya Yusufoglu, “Sebepsiz Zenginleşme”, 157; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 200; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 173-174.

⁴⁴² Durgut, “Sebepsiz Zenginleşme”, 155; Susuz, ihtimaller üzerinden değerlendirme yapmamış olsa da zamanaşımı başlangıç anı olarak müracaat hakkının kaybedildiği veya zamanaşımının gerçekleştiği tarihe işaret etmiştir. Ayrıca yazarın s. 170’te paylaştığı zarar görüşü kapsamında Durgut ile benzer bir görüş taşıdığı sonucuna varılmıştır. Bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 179.

⁴⁴³ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 393, 291; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 596, 269; Ülgen, sebepsiz zenginleşme davasına ilişkin zamanaşımı süresinin asli borçluya yönelik talebin (üç yıllık) zamanaşımına uğramasını takiben başlayacağını belirtmektedir. Başvuru hakkının düşmesine ilişkin ihtimalleri de değerlendiren yazar, çoğun içinde azı da vardır ilkesinden hareketle ilgili durumlarda da zamanaşımı süresinin “üç artı bir” şeklinde hesaplanacağını aktarmaktadır. Bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 140; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 340; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 737; Can, *Kıymetli Evrak*, 127.

zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi şart olarak aranmamıştır. Bu durum, “zamanaşımı olgusu” ve “hakkın eksik borç haline gelmesi” arasında yaptığımız ayırma uygundur.⁴⁴⁴

Kanaatimizce de kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi kural olarak asli borçluya ilişkin üç yıllık zamanaşımı süresini takiben başlar. Esasında kanun koyucunun TTK m. 732/4'te kullandığı “poliçenin zamanaşımına uğradığı tarih” ifadesinin hukuki bir karşılığı söz konusu değildir.⁴⁴⁵ Zira kambiyo senedi değil, ilgili senetten doğan sorumluluklar zamanaşımına uğramaktadır. Diğer taraftan poliçede oluşabilecek rücu zinciri kapsamında zamanaşımı süresinin üst bir sınıra tabi olmadığı görüşümüzün⁴⁴⁶ bir sonucu olarak, ilgili bir yıllık zamanaşımı süresinin başlangıç noktası asli borçluya ilişkin zamanaşımı süresinin ötesine geçebilecektir. Bir başka ifadeyle hamil tarafından müracaat hakkının kullanıldığı ve çok sayıda cirantanın bir öncekine rücu ettiği bir varsayımda düzenleyenin ciro zinciri kapsamına taşıdığı sorumluluğun zamanaşımına uğrama anı üç yılı geçebilecektir. İlgili tarih, rücu ödemesinde bulunan son cirantanın/lehtarın düzenleyene karşı açacağı sebepsiz zenginleşme davasına ilişkin zamanaşımı süresinin başlangıç anı olacaktır.

Sebepsiz zenginleşme başlıklı bu düzenleme, TBK m. 77 vd. hükme bağlanmış sebepsiz zenginleşme kurumuyla karıştırılmamalıdır. Zira bu hukuki müesseseler arasındaki isim benzerliğinin yanı sıra önemli farklılıklar bulunmaktadır.⁴⁴⁷ Bunun en önemli sebeplerinden birisi, her iki kurum arasındaki amaçsal ayrışmadır. Doktrinde kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme olarak anılan TTK m. 732 düzenlemesi⁴⁴⁸, TBK m. 77 vd. olduğu gibi haksız zenginleşmelerin engellenmesini amaçlamaz. Gerçekten de zamanaşımı suretiyle borçlunun ödemediği imtina etmesi veya başvuru imkanının kaybı sebebiyle müracaat borçlularının sorumluluklarının düşmesi haksız bir zenginleşmeye vücut vermez.⁴⁴⁹ Zira bu durum Kanun'un bir

⁴⁴⁴ İkinci Bölüm-B-3 başlığına bkz..

⁴⁴⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 200.

⁴⁴⁶ İkinci Bölüm-C-2-d başlığına bkz..

⁴⁴⁷ Kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme düzenlemesinin genel hükümler bağlamında hükme bağlanmış sebepsiz zenginleşme kurumunun bir alt türü olduğunu ve olmadığını savunan görüşler için bkz., Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 114-116; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 21, kn. 5, 243; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 171-172; Kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme davasının TBK m. 77 vd. hükümler ile aynı hukuki temele dayandığı, fakat kambiyo hukukundan kaynaklanan farklılıkları bulunduğu ilişkin görüş için bkz., Kayar, *Ticaret Hukuku*, 661.

⁴⁴⁸ Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 114.

⁴⁴⁹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 387a, 288; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 195-196.

sonucudur. Dolayısıyla esasında haklı bir durum söz konusudur.⁴⁵⁰ Kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme düzenlemesinin esasında ise kısa zamanaşımı süreleri ve ağır şekil şartları karşısında kambiyo senedinin oluşturduğu zincirin başlangıcı ile sonu arasında ekonomik bir dengesizlik oluşmasının hakkaniyete aykırı olması bulunmaktadır.⁴⁵¹ Yasan'ın da belirttiği üzere kambiyo senetlerine uygulanan özel hükümler çerçevesinde kanuna uygun olsa da kanunun ruhuna aykırı bir sonuç meydana gelmektedir. Dolayısıyla kanun koyucunun özel bir sebepsiz zenginleşme düzenlemesi ihdasında, kambiyo senetlerinden doğan ağır sonuçların hafifletilmesi(yumuşatılması) ve taraflar arasında yeni bir menfaat dengesi tesis edilmesi saikiyle hareket etmiştir.⁴⁵² Kanaatimizce kanunun önemli hareket noktalarından birisi de kamu düzenine hizmet eden ticari istikrarın korunması olabilecektir.

Kambiyo senetlerinde bu özel düzenlemenin mevcudiyeti, daha önce ifade ettiğimiz üzere hamilin ne zamanaşımına uğramış kambiyo alacağına dayanabilmesini ne de genel hükümler çerçevesinde sebepsiz zenginleşme talebinde⁴⁵³ bulunabilmesini dışlamamaktadır. Hamil her iki yolu da tercih edebilecektir. Bu noktada sonuç analizini yapacak kişi odur. Zira bir hamil, zamanaşımına uğramış kambiyo alacağına dayanması halinde zamanaşımı def'iyle karşılaşabileceğini, TBK m. 77 vd. hükümleri kapsamında sebepsiz zenginleşme davası açması durumunda ise sebepsiz zenginleşme şartlarının farklılık arz etmesinden kaynaklı olumlu bir sonuç ihtimalinin düşük olduğunu öngörebilecektir.⁴⁵⁴

3. Temel (Asıl) Borç İlişkisine Dayalı Takip veya Dava Açma

Kambiyo senetleri esas itibariyle temel borç ilişkisine hizmet eden araçlardır. Dolayısıyla kambiyo senedi düzenlenmesi veya devri durumunda işlemi yapan taraflar arasında kural olarak adi bir borç ilişkisi bulunmaktadır. Önceki başlıklarda bahsettiğimiz üzere⁴⁵⁵ kambiyo senedi, temel borç ilişkisinden doğan hak karşısında bağımsız bir varlığı haizdir. Temel ilişkinin tipikliği, kambiyo alacağına sirayet

⁴⁵⁰ Talih Uyar, "Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senedi", 22; Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 128.

⁴⁵¹ Hayri Bozgeyik, "Sebepsiz Zenginleşme", 591-592.

⁴⁵² Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 62 ve 128.

⁴⁵³ Bozer ve Göle, TTK m. 732'de sayılan hallerde TBK'daki sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak dava açılmayacağını belirtmiştir. Öncesindeki açıklamalarından da anlaşıldığı üzere yazarların maksadı, ilgili sebepsiz zenginleşmenin şartlarının oluşmadığı ve herhangi bir sonuç alınamayacağını ifade etmeye dönüktür. Bkz., Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 172.

⁴⁵⁴ Talih Uyar, "Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senedi", 22; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 21, kn. 5, 243.

⁴⁵⁵ Birinci Bölüm-A-4-d başlığına bkz..

etmemektedir. Ayrıca kambyo ilişkisi ve temel borç ilişkisi, farklı şart ve hükümlere tabi bulunmaktadır. Fakat bu tespitlerimiz, kambyo senedi ile temel borç ilişkisinin birbirinden etkilenmediği sonucuna götürmemelidir. Zira devam eden bölümde⁴⁵⁶ detaylı bir şekilde ele alacağımız üzere, temel ilişki ve kambyo senedi arasında yoğun bir etkileşim söz konusudur.

Bu noktada şu kadarını belirtmekle yetineceğiz. Kambyo alacağı ve temel borç ilişkisinden doğan haklar zamanaşımı bakımından farklı hükümlere tabidirler. Kambyo alacağının zamanaşımı olgusu TTK hükümlerine göre şekillenmekle birlikte temel borç ilişkisi bakımından genel hüküm niteliğindeki TBK hükümleri dikkate alınmaktadır.⁴⁵⁷ Kambyo senetlerinin oldukça kısa zamanaşımı sürelerine tabi tutulması dikkate alındığında, büyük olasılıkla zamanaşımına uğramış kambyo senedi hamilinin kendi cirantasına karşı halen başvurabileceği zamanaşımına uğramamış bir temel alacağı bulunacaktır. Alacaklı bu hakkını talep edebilecektir. Temel ilişki kapsamında borçluya yöneltebilecek talebin kapsamı da devam eden bölümde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Sonuç itibarıyla kambyo ilişkisinde zamanaşımı süresini kaçırmış ve sebepsiz zenginleşme talebinde bulunma hakkını kaybetmiş hamillerin yönelebileceği en etkili yol, temel borç ilişkisidir. Temel borç ilişkisine başvurunun şartları ise şöyle sıralanabilir.

Öncelikle sona ermemiş bir temel alacak söz konusu olmalıdır. Kambyo senedinin temel ilişki karşısındaki durumuna göre bu şartın aksi gerçekleşebilecektir. Örnek olarak ifa yerine edim veya yenileme halleri verilebilir. Zira bu hallerde temel borç sona ermektedir. Bunun yanı sıra temel alacağın kendisinin de zamanaşımına uğramış olması, alacaklının dava açmasına veya takipte bulunmasına engel olmayacaktır. Meğerki zamanaşımı def'i ileri sürülmesin.

Bir diğer şart ise temel alacağın muaccel hale gelmiş olmasıdır. Devam eden bölümde⁴⁵⁸ detaylı bir şekilde anlatılacağı üzere kambyo senedinin ihdası temel alacağın talep edilebilirliği üzerinde değişikliğe neden olabilmekte veya olmamaktadır. Bu durum kambyo vadesinin temel alacağın vadesinden önce olması, aynı anda

⁴⁵⁶ Üçüncü Bölüm-I başlığına bkz..

⁴⁵⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 195.

⁴⁵⁸ Üçüncü Bölüm-D-3-a başlığına bkz..

belirlenmesi veya kambyo vadesinin ileri bir tarih olmasına göre değişebildiği gibi kambyo senetlerinin temel alacağın vadesi üzerindeki etkisine dair doktrin görüşlerine göre de farklılık arz edebilmektedir. Bu noktada önemle belirtilmesi gereken husus, kural olarak temel ilişkinin muaccel hale gelebilmesi için kambyo senedinin zamanaşımına uğraması temel parametre değildir. Bir temel alacak kambyo senedinin zamanaşımına uğramadığı dönem içerisinde de muaccel hale gelebilecektir. Doktrindeki bazı görüşlere göre zamanaşımı anı ile temel ilişkinin muacceliyet tarihi paralellik arz edebilecektir.⁴⁵⁹ Fakat bu görüş ve durumlar istisna teşkil etmektedir. Diğer taraftan TTK m. 732’den doğan sebepsiz zenginleşme talebinin düşmesinin de temel alacağın muacceliyeti bakımından önemi yoktur.

⁴⁵⁹ nc Bölüm-D-3-a başlığına bkz..

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNİN TEMEL BORÇ İLİŞKİSİYLE OLAN MÜNASEBETİ

A. Genel Olarak

Kambiyo senetleri, esas itibariyle mevcut bir borcun ifası⁴⁶⁰ amacıyla düzenlenen ve devredilen senetlerdir.⁴⁶¹ Dolayısıyla kambiyo senedi temel ilişkiden ayrı olarak düşünebilecek bir olgu değildir. Her ne kadar kambiyo senetleri mücerretlik ilkesini haiz ise de bu iki ilişki arasında önemli bir bağ bulunmaktadır.⁴⁶² Bu bağa dair verilebilecek en çarpıcı örnek, istisnalar dışında kambiyo borcunun ifa edilmesi halinde temel borcun da sona eriyor olmasıdır.⁴⁶³ Diğer taraftan kambiyo senedi de temel ilişkiden bütünüyle bağımsız kabul edilemez. Öyle ki temel borç tarafları temel ilişkiden doğan savunmalarını yeri geldiğinde kambiyo senedinden doğan taleplere karşı ileri sürebilmekte⁴⁶⁴ veya temel alacağın geçersizliği/sona ermesi gibi sebeplerle kambiyo senedinin bedelsizliğine yönelik davalar açabilmektedir. Bu nedenle, kambiyo

⁴⁶⁰ İfa amacının yanı sıra teminat veya yenileme amacıyla da kambiyo senedi düzenlenebilir. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 70-71.

⁴⁶¹ Kambiyo senetlerinin düzenlenmesiyle birlikte tek bir menfaatten, birisi temel ilişki diğer ise kambiyo hukukundan doğan olmak üzere iki farklı ilişki ortaya çıkmaktadır. Bkz., Ali Arman Okan, “Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı ve Sonuçları”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 50/9-10 (1976): 57.

⁴⁶² Kambiyo senediyle birlikte ortaya çıkan yeni mükellefiyet/alacak ile eski ilişkiden doğan sorumluluk/alacak arasında iktisadi ve hukuki olarak sıkı bir bağ bulunmaktadır. Öyle ki borçlu hatır için kambiyo taahhüdünde bulunmamaktadır. Bkz., Talih Uyar, *Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senetlerinin Akibeti*, *İstanbul Barosu Dergisi*, 45(XLV)/1-2 (1971): 15; Kambiyo senedinin düzenlenmesiyle birlikte iki ayrı hukuki ilişki ve bu ilişkiden doğan alacaklar söz konusu olacaktır. Bu talepler birbirine paralel ve aynı yönde olup, aralarında hakların yarışması halinin bulunduğundan bahsedilir., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 380.

⁴⁶³ Öğretide temel borcun ifası bakımından soyut borç ikrarında bulunulması halinde “Birinin diğerini sona erdirmesi” durumunun yalnızca soyut borç ikrarı açısından geçerli olduğunu ifade edilmektedir. Bu görüşün gerekçesi olarak, soyut borç ikrarından doğan alacağın sebepten soyut olması gösterilmektedir. Bkz., Köksal Kocağa, “Borçlanılan Edimin İfası Kuralının Bir İstisnası Olarak İfa Amacıyla Edim”, *Batider*, 24/1 (Haziran 2007): 157.

⁴⁶⁴ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 109.

senetleri ile temel ilişki arasındaki münasebetin açıklığa kavuşturulması, çalışmamız bakımından da önem arz etmektedir. Zira doktrindeki⁴⁶⁵ genel kabul gereğince zamanaşımına uğramış bir kambyo senedi hamilinin elinde kalan önemli imkânlardan birisi temel ilişkiye başvurmaktır. Bu noktada hamilinin temel ilişki kapsamında ileri sürebileceği hakların doğru tespiti, geçerli bir şekilde kurulan bir kambyo senedinin temel ilişki üzerinde ne gibi etkilerinin olduğu sorusunun doğru cevaplanmasından geçmektedir.

Dolayısıyla bu bölümde önemine binaen ilk olarak “temel borç ilişkisi” ve “temel borç ilişkisi ile kambyo ilişkisi arasında belirleyici olan hususlar” ele alınacak, devamında kambyo senedi ile alt ilişki kapsamında gündeme gelen önemli bazı konulara açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

B. Temel (Asıl) Borç İlişkisi

Kambyo senetleri, genel olarak kişilerin ekonomik ilişkilerinde ödeme veya kredi aracı niteliği taşıyan bir hukuki kurumdur.⁴⁶⁶ Araç işlevi doğaldır ki bir amaca hizmet etmeyi de gerektirmektedir. Kambyo senedini düzenleyen ve teslim alan veya senedi devreden ve devralan arasında senet öncesinde mevcut olan hukuki ilişki bu amacın esasını oluşturmaktadır. Taraflar arasında kambyo senedi öncesinde mevcut olan bu münasebetler, *temel (asıl) borç ilişkisi* olarak anılmaktadır.⁴⁶⁷ Temel borç ilişkisi, genel hükümlerin kapsamında kalan bir ilişki olması bakımından kambyo hukukunun konusunu teşkil etmemektedir. Fakat kural olarak her kambyo ilişkisinin altında temel bir borç ilişkisi vardır.⁴⁶⁸ Doktrinde temel borcun bulunmadığı durumların olduğuna yönelik tezler, hatır senetleri örnek gösterilmek suretiyle desteklenmektedir.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 288; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 194; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 69; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 21, kn. 3, 242; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 597, 270; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 141-142; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 325.

⁴⁶⁶ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 115; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 63-64; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 166-168, 140; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 301-302, 142-143; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 106.

⁴⁶⁷ İlgili kullanım için bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 169, 141; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 70; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 286; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 67; Susuz, *Zamanaşımı*, 161.

⁴⁶⁸ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 380, 275; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 286; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 70; Susuz, *Zamanaşımı*, 161; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 135; Edip Şimşek, “Hukuki İlişki”, 285.

⁴⁶⁹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 380, 275; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 241, 115; M. Kemal Mutluay, “Zamanaşımına Uğramış Bono”, 564; Mehmet Şerif Sağiroğlu, “Kambyo Senetlerinde Mücerretlik (Soyutluk) İlkesi ve Uygulaması”, *Legal Hukuk Dergisi*, 24/2 (Aralık 2004): 3480.

Bu noktada aksi bir görüşü savunan yazarlar ise hatır senedi niteliğinde bir kambyo senedinin keşide edilmesi durumunda dahi taraflar arasında bir kredi anlaşması oluştuğunu ileri sürmektedir.⁴⁷⁰

Kanaatimizce hatır senedi tarafları arasında bildiğimiz anlamda “temel (asıl) borç ilişkisi” kavramına uyan bir münasebet bulunmamaktadır.⁴⁷¹ Fakat hatır senedinin keşidesi ilerleyen kısımlarda⁴⁷² bahsedeceğimiz borçlandırıcı işlem niteliğindeki tedavül sözleşmesine dayanmaktadır.⁴⁷³ Bu sözleşmede taraflardan birisi, kambyo senedi keşide edip teslim etmeyi, diğer taraf ise ya tedavüle sokmayıp belirli bir tarihte iadeyi yahut da tedavüle sokmakla birlikte vade tarihinde senet bedelini bizzat ödemeyi taahhüt etmektedir.⁴⁷⁴ Dolayısıyla bu senetleri diğerlerinden ayıran en önemli unsur, temel borcun bizzat kendisinin kambyo senedi düzenleme ve teslim etme borcunu içeriyor olmasıdır. Bir başka ifadeyle diğer kambyo senedi uygulamalarının aksine, hatır senedi düzenlenmesi ve teslim edilmesi, edime uygun ifa kuralının istisnasını da oluşturmaz.⁴⁷⁵

Temel borç ilişkisinin kambyo hukukunun dışında ve genel hükümlere tabi olması, kambyo ilişkisinden bağımsız olduğu anlamına gelmeyecektir. Zira kambyo senetleri bir araç olup, esas itibarıyla temel ilişkiye hizmet etmektedir. Öyle ki tarafların kambyo senedini ifa yerine edim veya yenileme niteliğinde düzenlediği durumlarda, kambyo ilişkisinin varlığı dahi temel borcun sona ermesine neden olmaktadır.⁴⁷⁶

⁴⁷⁰ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 9-12; Tekil, *Kıymetli Evrak*, 92.

⁴⁷¹ Hatır senedi tarafları arasında kambyo senedinin düzenlenmesine neden olacak bir temel borç ilişkisi bulunmasa da hatır senedinin düzenlenmesini konu alan bir hukuki ilişki söz konusudur. Sözleşme niteliğindeki bu ilişki, hatır anlaşması olarak adlandırılmaktadır. Hatır anlaşmasına dair herhangi bir şekil şartı olmayıp, eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan boşluk olması durumunda vekalet sözleşmesi hükümlerinin doğrudan veya kıyasen uygulanabileceği savunulmaktadır. Detaylı bilgi için bkz., Aybüke Demir Yeşilbaş, “Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27/1 (2023): 182-183; Hatır senedinin bulunduğu durumlarda temel ilişki olmasa da onun yerini alan bir hatır ilişkisinin bulunduğu dair bkz., Bilgili ve Demirkapı, *Ticaret Hukuku*, 335-336; Hatır senedinin bulunması durumunda da tarafların arasında bir ilişki olduğuna ilişkin bkz., Çeker, *Ticaret Hukuku*, 670-671.

⁴⁷² Üçüncü Bölüm-C-2-b başlığına bkz..

⁴⁷³ İnan, kambyo senetlerinin düzenlenme aşamaları bakımından senet tanziminin borçlanıldığı ikinci safhaya tekabül ettiği, hatır senetlerinde borç doğurmaya müsait bir temel borç ilişkisinin bulunmadığına ilişkin bkz., Nurkut İnan, *Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1969), 57.

⁴⁷⁴ İnan, *Hatır Senetleri*, 55 ve 87-88.

⁴⁷⁵ İnan, tarafların bedelsiz olarak düzenledikleri senetlerin ifa uğruna veya yerine geçen edim olmadığı, doğrudan ifanın kendisini teşkil ettiğini belirtmektedir. Bkz., İnan, *Hatır Senetleri*, 17 ve 89.

⁴⁷⁶ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 379.

Dolayısıyla özellikle kambiyo senedinde yaşanan gelişmelerin temel ilişki bakımından ayrıca değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır. Bu noktada etkileşim halinin tek taraflı olmadığı, temel borçtaki gelişmelerin veya temel/kambiyo ilişkisi dışındaki takas⁴⁷⁷ gibi farklı işlemlerin de kambiyo senedi bakımından önemli olduğu vurgulanmalıdır.⁴⁷⁸

C. Kambiyo Senetlerinin Temel Borç İlişkisiyle Olan Münasebetinde Önem Arz Eden Bazı İlkeler

1. Bağımsızlık ve Tipsizlik İlkeleri

Kambiyo senetleri ihdasi kıymetli evraklardandır. Dolayısıyla kambiyo senetleri, temel ilişki kapsamındaki alacağın yanı sıra bağımsız bir hak doğurmaktadır. Bir başka ifadeyle kambiyo alacağı temel alacağa bağlı fer'i bir hak⁴⁷⁹ değildir. Feri haklar belirli bir hakka bağlıdır ve onun yazgısını paylaşır.⁴⁸⁰ Örneğin TBK m. 131/1 gereği asıl borç ifa veya diğer bir sebeple sona erdiği takdirde kural olarak faiz alacağı da sona erecektir. Kambiyo alacağının fer'i bir hak olmadığını ortaya koyacak en güzel işlem devirdir. Fer'i bir hak, bağlı olduğu hakkın devredilmesi durumunda onunla devredene geçecektir.⁴⁸¹ Kambiyo alacağında ise böyle bir durum söz konusu değildir. Kambiyo alacağının devredilmesi durumunda aksi kararlaştırılmamış⁴⁸² ise temel alacak devrenin üzerinde kalmaya devam edecektir. Sonuç itibariyle kambiyo alacağı ve temel alacak

⁴⁷⁷ "...borçlunun kambiyo senedi borcundan dolayı sorumlu olmaması, doğrudan doğruya kambiyo senetleri hukukundan doğan nedenlerden kaynaklanabileceği gibi, temel borç ilişkisine yönelik nedenlere de dayanabilir. Bununla birlikte borçlunun takas def'ini kullanması hâlinde ise, ne temel borç ilişkisine, ne de kambiyo senedi borcuna dayanılmakta, borçlu, kambiyo senedinden doğan borcu ile hamildeki alacağını takas etmektedir...", Yargıtay HGK., 08.02.2022, E. 2021/659, K. 2022/82, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 12.08.2023.

⁴⁷⁸ Temel ilişkinin yokluğu, butlanı veya sakatlığı gibi hususların kambiyo senedi bakımından doğurduğu sonuçlar, mücerretlik ilkesinin nasıl anlaşıldığı ekseninde farklılaşabilmektedir. Detaylı bilgi için bkz., Üçüncü Bölüm-C-2 başlığına bkz..

⁴⁷⁹ Fer'i haklardan olan faiz alacağının anaparadan ayrı bir zamanaşımı süresine tabi olması veya anaparadan ayrı bir şekilde dava ve takip edilebiliyor olması kafa karışıklığına neden olabilecektir. Faiz alacağının, fer'i nitelikte olup aynı zamanda anapara borcundan da bağımsız bir alacak olduğuna ilişkin açıklamalar için bkz., Mustafa Serhat Şen ve Mustafa Kamil Şen, "Türk Borçlar Kanunu'nda Faiz Hükümleri ve Sınırları, Adi İşlerde Faiz (Ticari ve Tüketici İşlemi Olmayan İşlerde Faiz)", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 9/35 (Temmuz 2018): 479, [Türkiye Adalet Akademisi Dergisi » Makale » Türk Borçlar Kanunu'nda Faiz Hükümleri ve Sınırları Adi İşlerde Faiz Ticari ve Tüketici İşlemi Olmayan İşlerde Faiz \(dergipark.org.tr\)](#), E.T. 06.09.2022.

⁴⁸⁰ Serozan, *Medeni Hukuk*, 227.

⁴⁸¹ Bilge Öztan, *Medeni Hukuk'un Temel Kavramları* (Ankara: 39. Bs., Turhan Kitapevi, 2014), 69.

⁴⁸² Nama yazılı kambiyo senetlerinin devriyle veya alacağın temlikli hükümlerine tabi kambiyo senedi işlemleriyle birlikte temel alacak da devralana geçecektir.

arasındaki bu bağımsızlık çerçevesinde her iki alacağın birbirinden ayrı feri hakları veya farklı zamanaşımı süreleri bulunmaktadır.⁴⁸³

Temel ilişki ile kambiyo senedinin ayrıştığı bir diğer husus tipikliktir.⁴⁸⁴ Hukuki sebep, sözleşmeyi yahut ondan doğan hak ve borçları kategorize eder ve onlara kendi özelliklerini verir. Bu sebepten borçlar hukuku kapsamında yer alan sözleşmelerin hukuki sebepleri bağlamında tipleri vardır.⁴⁸⁵ Bu tip kanunda düzenlenen sözleşmelerden biri olabileceği (tipik) gibi; kanunda öngörülmemiş bir sözleşme teşkil etmesi (atipik) de mümkündür.⁴⁸⁶ Örneğin belirli bir miktar paranın ödenmesine ilişkin bir borcu içeren satım işlemine ve bağışlama sözleşmesine uygulanacak hükümler tamamıyla farklıdır.⁴⁸⁷ Fakat kambiyo senedinden doğan alacağın böyle bir tipi yoktur. Bir başka ifadeyle kambiyo senedine ilişkin hukuki sebep, bu borca uygulanacak hükümler bakımından etkili değildir. Kambiyo senetleri, renksiz bir para borcu içermektedir.⁴⁸⁸ Doktrinde, kambiyo mücerretliğinin anlamlarından birisi olarak da gösterilen bu durum, “tipsizlik” şeklinde anılmaktadır.⁴⁸⁹ Bu unsurun temel ilişkiyle münasebet bağlamında ortaya çıkardığı en önemli sonuç, temel ilişkinin dahil olduğu sözleşme kategorisinin kambiyo alacağına sirayet etmemesidir. Dolayısıyla zamanaşımı bakımından olduğu gibi uygulanacak hükümler birçok bakımdan farklılaşmaktadır.

Görüldüğü üzere tipsizlik ve bağımsızlık ilkeleri, kavramsal olarak farklı anlamlar içerseler de sonuçları itibariyle birbirinden mutlak bir şekilde ayırdıkları söylenemez.

2. Mücerretlik İlkesi

a. Kambiyo Senedinin Mücerretliğine İlişkin Doktrin Görüşleri ve Yargıtay Uygulamasının Bu Görüşler Kapsamındaki Yeri

Mücerretlik (soyutluk), bir işlemin hukuki sebebiyle olan münasebeti çerçevesinde geliştirilmiş bir kavramdır. Özellikle işlem sayısının fazla olduğu ticari

⁴⁸³ Tekil, *Kıymetli Evrak*, 86.

⁴⁸⁴ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 26a, 30.

⁴⁸⁵ Sungurbey, *Borç İkrarı*, 90-91; Eren, *Genel Hükümler*, kn. 506, 192.

⁴⁸⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel I*, kn. 82, 23-24.

⁴⁸⁷ İsmet Sayhan, *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2006), 101.

⁴⁸⁸ Kambiyo senetlerinde yer alan hak, sebebine işaret edilmeyen renksiz bir alacak hakkı teşkil eder. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 373.

⁴⁸⁹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 26a, 30.

hayatta, kişilerin sahip olduğu alacak haklarının hukuki sebebinden koparılması veya geçerli bir hukuki sebebin bulunduğuna ilişkin alacaklı lehine karine tesis edilmesi düşüncesine dayanmaktadır. Dolayısıyla bu ilkenin kişiler arasındaki hukuki istikrar ve güvene hizmet ettiği söylenebilir.⁴⁹⁰ Mücerret işlemlerin ilk örneği Roma Hukuku'ndaki "stipulatio"dur.⁴⁹¹

"Mücerretlik", günümüzde özel hukukun en tartışmalı kavramlarından birisidir. Bu kapsamda yapılan tartışmalar iki ayrı konuyu içermektedir. Birincisi, ilgili hukuki kurumun mücerret olup olmadığı; diğeri ise mücerretliğin mahiyeti veya hukuki sonuçlarının ne olduğu noktasında toplanmaktadır.

Genel hükümler kapsamında bu tartışmaların merkezinde sebebi gösterilmeyen borç ikrarı, alacağın temlik⁴⁹², havale ve taşınır devri gibi işlemler bulunmaktadır. Örneğin sebebi gösterilmeyen borç ikrarının⁴⁹³ mücerretliği noktasında herhangi bir şüphe yoktur. Fakat konu mücerretliğin mahiyetine geldiğinde ise doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Bu noktada görüşler, ispat soyutluğu ve maddi soyutluk şeklinde ikiye ayrılmaktadır.⁴⁹⁴

Maddi soyutluk görüşüne⁴⁹⁵ göre sebebi gösterilmeyen borç ikrarı, temel borç ilişkisinden ve hukuki sebepten mücerret yeni bir alacak ortaya çıkarır. Alacaklı bu sayede iki ayrı talep hakkı elde etmiş olur. Mücerret alacağın tahsili temel ilişkiden doğan borcun da sona ermesini sağlar. Fakat temel borç ilişkisinin geçersiz olması veya

⁴⁹⁰ Eren, *Genel Hükümler*, kn. 530, 199.

⁴⁹¹ Roma hukukundaki "stipulatio", soyut borç ikrarının tarihi kökenidir., Eren, *Genel Hükümler*, kn. 540, 202.

⁴⁹² Alacağın temlikinin mücerretliğine ve mücerretliğin temel ilişki kapsamındaki def'ilerin ileri sürülmesini engellemediğine ilişkin detaylı bilgi için bkz., İnan, *Hatır Senetleri*, 100-101; İsviçre Federal Mahkemesinin eskiden soyutluk görüşünde olsa da günümüzde bu görüşünden döndüğüne, alacağın devrinin sebebe bağlı olduğuna yönelik görüşlerin hâkim durumda olduğuna, tüm tasarruf işlemlerinin soyut olduğuna ilişkin görüşlerin Türk/İsviçre hukuku bakımından doğru olmadığına ve taşınır/taşınmaz devrine dair tasarruf işlemleri dahi sebebe bağlyken alacağın devri bakımından bu uygulamadan farklılaşmayı gerektirir bir sebebin bulunmadığına ilişkin tespit ve görüşlere ilişkin bkz., Eren, *Genel Hükümler*, kn. 3846-3852, 1364-1366; Alacağın devri işleminin sebebe bağlı olduğu/sebepten soyut olduğuna yönelik görüşlere dair detaylı açıklama, alacağın devri işleminin soyut olduğuna ilişkin görüşe üstünlük tanınması yönündeki açıklamalar ve bu soyutluğun devre konu alacağın doğduğu temel borç ilişkisinden soyutluk olarak anlaşılmaması gerektiğine ilişkin tespit için bkz., Tolunay Ozanemre Yayla, *Alacağın Devri İşleminin Geçerliliği ve Sebeple Olan İlişkisi (İlliliği)* (Ankara: Turhan Kitapevi, 2019), 387-393.

⁴⁹³ Borç ikrarı iki taraflı ve tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme niteliği taşır. Dolayısıyla borç ikrarı karşı tarafın kabulünü de gerektirir. Bu kabul açık veya örtülü bir şekilde yapılabilir., Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 652, 207; Eren, *Genel Hükümler*, kn. 543, 203.

⁴⁹⁴ Sayhan, *Mücerretlik*, 52.

⁴⁹⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 655-657, 207-208; Eren, *Genel Hükümler*, kn. 538, 202.

sona ermesi durumunda ise mücerret alacak varlığını korur. Böyle bir durumda borçlu, geçerli bir hukuki sebebin yokluğundan kaynaklı ilgili mücerret alacağın sebepsiz zenginleşme teşkil ettiği savunmasında bulunabilecektir (TBK m. 77 vd.).

İspat soyutluğunda⁴⁹⁶ ise, borçlandırıcı işlemin hukuki sebebiyle olan bağı koparılmamış ve hukuk aleminde yeni bir alacak ortaya çıkmamıştır.⁴⁹⁷ İspat mücerretliği vasıtasıyla normal şartlarda alacaklının üzerinde olan “geçerli bir hukuki sebebin bulunduğunu” ispat külfeti yer değiştirmiştir. Bir başka ifadeyle TBK m. 18 uyarınca sebebi gösterilmeyen borç ikrarının geçerli bir hukuki sebebe dayandığına ilişkin kanuni bir karine oluşturulmuştur.

Kambiyo senetleri de tartışmasız bir şekilde mücerret işlemler arasındadır. Fakat soyut borç ikrarına (TBK m. 18) benzer bir şekilde bu mücerretliğin mahiyeti de aşağıda ele alındığı üzere oldukça tartışmalıdır. Doktrinde yer alan görüşler üst başlık olarak “medeni hukukta geçerli olan mücerretlik anlayışıyla bağlantılı ve bağlantısız” şeklinde ikiye ayrılabilir.

“Kambiyo senetlerine özgü mücerretlik” olarak adlandırdığımız⁴⁹⁸ ve medeni hukuktaki mücerretlik anlayışından bağlantısız olan görüş, kambiyo senetlerindeki mücerretlik ilkesinin medeni hukuktan münezzehe kendine özgü (sui generis) bir anlam taşıdığı düşüncesine dayanmaktadır.⁴⁹⁹ Bu görüşe göre, mücerretliğin en önemli sonucu borçlunun üçüncü kişilere karşı temel ilişkiden doğan şahsi defileri ileri

⁴⁹⁶ Eren, *Genel Hükümler*, kn. 547, 205; İspat soyutluğunda, hukuki sebep ile işlem arasındaki bağ devam etmektedir. Hukuki sebebin açıklanmamış olması, geçerli bir sebebin olduğuna ilişkin hukuki bir dışa yansımadan ibarettir. Bu sebepten ispat soyutluğu doktrinde “gerçek olmayan mücerretlik” olarak da anılmaktadır., Sayhan, *Mücerretlik*, 52.

⁴⁹⁷ Fransız Hukuku’ndan esinlenen ispat soyutluğu görüşüne göre de yeni bir alacak hakkı doğduğu fakat bu hakkın mevcut hak ile eş içerikli ve geçerliliğinin temel ilişkiye tabi olduğuna ilişkin bkz., Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 658, 208.

⁴⁹⁸ Maddi soyutluk şeklinde adlandırılmasına ilişkin bkz., Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 8.

⁴⁹⁹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 26e-26f, 32-33; Karayalçın, 21; “Kıymetli evrak soyutluğu”nun sonuçları bakımından medeni hukuktaki soyutluk ilkesinden ayrılan özel bir kavram olduğuna ilişkin bkz., Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 22, 41-42; Öztan bu görüşü, medeni hukuktan bağımsız bir ticari senet mücerretliği olarak ifade etmektedir. Yazara göre bu görüşü savunanlar mücerretliği, ilişki içerisinde olmayanların şahsi defileri ileri sürememesine dayandırmaktadır. Bu görüş kapsamında şahsi defilerin üçüncü kişilere karşı dermeyeran edilebildiği nama yazılı kambiyo senetlerinde mücerretlik ilkesinin geçerli olmadığı savunulduğunu aktarmaktadır. Ayrıca benzer bir durumun aralarında temel ilişki bulunanlar bakımından da geçerli olduğunu belirtmektedir. Öztan, bu görüş kapsamında ileri sürülen nama yazılı kıymetli evrakların mücerret olmadığı ve medeni hukuktan ayrı yeni bir mücerretlik anlayışına ihtiyaç olduğu yönündeki kanaatlerin aksini savunmaktadır. Yazara göre şahsi defilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi bu senetlerin kamu itimadına mazhar olmasından kaynaklanmaktadır. Belirtilen açıklamalar ve karşı görüş için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 374; İlgili görüşün maddi soyutluk olarak anıldığına ilişkin bkz., Karlı, *Borç Tanıması*, 73.

sürememesidir.⁵⁰⁰ Bir başka ifadeyle emre yazılı kambiyo senetlerinin devir işlemi olan ciro, devreden ile devralan arasında bir halefiyet ilişkisi kurmamaktadır. Dolayısıyla bu görüş çerçevesinde mücerretliğin, senedi devralacak hamillerin (alacaklıların) durumunu güçlendiren ve esas itibarıyla kambiyo senetlerinin tedavül kabiliyetine hizmet eden bir özellik olduğu söylenebilir. Öyle ki Tekinalp ve Poroy, tedavül etmemiş ve temel ilişki tarafları arasında bulunan bir kambiyo senedinde mücerretlik kurallarının uygulanmayacağını belirtmiştir.⁵⁰¹ Ayrıca bu görüşe göre, devreden ile devralan arasında halefiyet ilişkisinin kurulduğu nama yazılı senetler de mücerretlik ilkesine haiz değildir.⁵⁰² Tekinalp/Poroy aynı zamanda mücerretliğin “temel ilişkiden bağımsız olma ve herhangi bir sözleşme kategorisine dahil olmama (tipsizlik)” şeklinde iki anlamı⁵⁰³ haiz olduğunu ve temel ilişki tarafları arasında da bazı etkilerinin⁵⁰⁴ bulunduğunu eklemiştir. Görüldüğü üzere bu görüş kapsamında mücerretliğin, “temel ilişki-kambiyo senedi münasebeti” ve “şahsi defilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesi” olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır.⁵⁰⁵ Bu bakımdan kambiyo senetlerine özgü mücerretlik görüşünü savunan yazarların “kambiyo senetlerinde mücerretlik” olgusuna diğer görüşlere nazaran kapsamlı bir bakış açısı geliştirdiği söylenebilecektir. Bir başka ifadeyle “kambiyo mücerretliği” olgusunun ortaya çıkabilmesi için, temel ilişki ve kambiyo münasebeti arasındaki etkilerin yanı sıra şahsi defilerin üçüncü kişilere dermeyan edilememesi şartının sağlanması da aranmıştır.⁵⁰⁶ Ayrıca bu görüş

⁵⁰⁰ Kıymetli evrak mücerretliğinin, senet borçlusunun kendisine yöneltilen taleplere karşı kıymetli evrak yoluyla borçlanmasına neden olan borç ilişkisindeki sakatlıkların ileri sürülememesi olduğu, dolayısıyla kıymetli evrak mücerretliği için senedin temel ilişki taraflarının elinden çıkaran üçüncü kişilere devredilmesi gerektiğine ilişkin bkz., Poroy, *Kıymetli Evrak*, kn. 22, 31; Karlı, *Borç Tanıması*, 74; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 681.

⁵⁰¹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 27a, 36; Benzer bir görüş için bkz., Karlı, *Borç Tanıması*, 73.

⁵⁰²; Bu görüş çerçevesinde nama yazılı kambiyo senetler mücerret kabul edilmez. Fakat mücerretlikten kaynaklı bazı etkilerin olduğu da eklenmektedir. Bu etkilere örnek olarak, kambiyo senedinin TBK m. 78’den doğan alt ilişkiye ait zamanaşımı defini bertaraf etmesi ve kambiyo senedinin yenileme niteliği taşıdığı durumlarda, temel ilişkiden doğan defilerin taraflar arasında dahi ileri sürülememesi gösterilmektedir., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 27a, 36-37; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 65-66; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 9; Hamit Dündar, “Kambiyo Senetlerinde Soyutluk (Mücerretlik) İlkesinin Yargıtay İçtihatlarıyla Birlikte İncelenmesi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 3/26 (2008): 38-39; Nama yazılı kambiyo senetlerinin mücerret olduğuna ilişkin karşı görüş için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 374.

⁵⁰³ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 26a, 29-30.

⁵⁰⁴ Yazarlar temel ilişki tarafları arasında mücerretliğin, “temel ilişkiye ait zamanaşımı defî’ni bertaraf etme ve kambiyo senedinin yenileme hükmünde olduğu hallerde temel ilişkiden doğan tüm defileri engelleme” etkilerinin bulunduğunu belirtmiştir., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 27a, 36-37.

⁵⁰⁵ Karlı, *Borç Tanıması*, 73-74.

⁵⁰⁶ Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 65.

kapsamındaki mücerretliğin de kambiyo alacaklısını geçerli bir sebebin bulunduğunu ispat külfetinden kurtardığı (ispat soyutluğu) belirtilmelidir.⁵⁰⁷

Medeni hukukla bağlantılı görüşler ise “tek maddi hakka ve çift maddi hakka dayalı mücerretlik” olmak üzere ikiye ayrılabilir. Tek maddi hakka dayalı görüş, Domaniç’in öncülüğünü yaptığı ve “kambiyo rejimi soyutluğu” olarak adlandırdığımız mücerretlik anlayışından ibarettir. Zira bu görüşü savunan yazaralar kambiyo senetlerinin ihdasi olmadığını savunmaktadır. Dolayısıyla kambiyo senedi ve temel borç ilişkisi münasebetinde tek bir hakkın varlığı söz konusu olmaktadır. Diğer taraftan kambiyo senetlerinin ihdasiliğini savunan yazarların ileri sürdüğü görüşler ise çift maddi hakka dayalı mücerretlik anlayışı olarak ifade edilebilecektir. Öyle ki temel borç ilişkisinden ve kambiyo senedinden doğan iki farklı hakkın münasebeti söz konusudur. Bu kapsamda ileri sürülen görüşler ise “ispat soyutluğu” ve “maddi soyutluk” şeklide iki ayrı başlık altına toplanabilecektir.

Kambiyo rejimi soyutluğunu savunan yazarlar aynı zamanda kambiyo senetlerinin ihdasi değil izhari(açıklayıcı) senetlerden olduğunu belirtmektedir.⁵⁰⁸ Domaniç’in öncülük ettiği bu görüş, kambiyo senetlerinin maddi bir hak değil temel borca yeni bir görünüm kazandıran⁵⁰⁹ bir kambiyo rejimi ihdas ettiğini savunmaktadır.⁵¹⁰ Kambiyo rejimi, temel borcun mevcut olduğuna ilişkin kanuni bir karine oluşturmaktadır.⁵¹¹ Bu sayede alacaklının üzerinde bulunan hukuki sebebe ilişkin ispat külfeti, yer değiştirilmek suretiyle borçluya bırakılmıştır. Ayrıca kambiyo senetleri, borçlandırıcı işlemlerin sebebe bağlı olduğuna ilişkin kurala istisna oluşturmamaktadır.⁵¹² Ancak Domaniç’in de belirttiği üzere kambiyo senedinin hukuki sebebiyle olan sıhhat ilişkisi, yalnızca temel ilişki tarafları arasında geçerli olacaktır.⁵¹³ Sonuç itibarıyla henüz tedavül etmemiş bir senedin hukuki sebebi⁵¹⁴ olan adi borç

⁵⁰⁷ Karlı, *Borç Tanıması*, 74; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 43, 50; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 681.

⁵⁰⁸ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 128; Edip Şimşek, “Hukuki İlişki”, 286.

⁵⁰⁹ Kambiyo senediyle birlikte hakkın kambiyo hukukunun oluşturduğu yeni bir kalıp kazandığına, elden ele geçmesine yarayan bir zarfa girdiğine ilişkin açıklamalar için bkz., Edip Şimşek, “Hukuki İlişki”, 286.

⁵¹⁰ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 8-16.

⁵¹¹ Edip Şimşek, “Hukuki İlişki”, 286.

⁵¹² Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 11-12; Edip Şimşek, “Hukuki İlişki”, 295.

⁵¹³ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 128.

⁵¹⁴ Domaniç’e göre kambiyo senedinin hukuki sebebi, adi hak ve borçtur., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 128.

ödendiğinde, kambiyo senedi de sona erecektir. Senedin iyiniyet sahibi üçüncü kişilere devri durumunda ise bu sıhhat bağı kopacaktır.⁵¹⁵

Çift maddi hakka dayalı teorilerin ise “ispat soyutluğu” ve “maddi soyutluk” görüşlerinden oluştuğunu belirtmiştik. Bu görüşleri aynı kategori altına toplayan temel noktalar, her iki görüşün de kambiyo senetlerinin ihdasi olduğu tezini ve kambiyo mücerretliği bakımından medeni hukuktan ayrılmayı gerektiren bir sebebin bulunmadığını savunmalarıdır.⁵¹⁶

Çift maddi hakka dayalı mücerretlik teorilerinden ilki, ispat soyutluğudur. Türk Hukuku’nda bu görüş, sebebi gösterilmeyen borç ikrarına (TBK m. 18; İsvBK m. 17) dayandırılmaktadır.⁵¹⁷ Fakat sebebi gösterilmemiş borç ikrarındaki ispat soyutluğunun aksine kambiyo senetlerinde iki farklı hakkın münasebeti bulunmaktadır.⁵¹⁸ Esasında Fransız Hukuku’na dayanan bu görüşe göre, hukuki sebep ile hukuki işlem arasındaki bağ koparılmamıştır ve sebebi sonradan ortadan kalkan kazandırıcı işlemler mücerret olsa dahi geçersiz hale gelecektir.⁵¹⁹ Bir başka ifadeyle mücerretlik, hukuki sebebin yokluğuna rağmen geçerlilik olarak anlaşılamaz.⁵²⁰ Dolayısıyla kambiyo senetlerinde mücerretlik, geçerli bir hukuki sebebin bulunduğu ilişkin kanuni bir karine oluşturmaktan ibarettir.⁵²¹ Bu anlayışın doğal bir sonucu olarak kambiyo senetlerinde mücerretliğin ana unsuru olarak, temel ilişkinin senet üzerinden anlaşılamıyor olması gösterilmektedir. Bu unsur yalnızca ispat soyutluğuna özel değildir. Aynı zamanda maddi soyutluk görüşü kapsamında da temel ilişkinin senetten anlaşılamaması⁵²² ve kambiyo senedinin geçerli bir temel borca dayandığına dönük karine içerdiği söylenebilir.⁵²³ Dolayısıyla her iki görüş kapsamında ispat yükü yer değiştirmektedir.⁵²⁴

⁵¹⁵ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 131.

⁵¹⁶ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 105 vd.; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 373-374; Tuna, *Kıymetli Evrak*, 45; Ülgen vd., *Kıymetli Evrak*, 97 vd.; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 27-28; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 9-10; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 59, 27; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 70 ve 114.

⁵¹⁷ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 107-108.

⁵¹⁸ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 108.

⁵¹⁹ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 105-106; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 6.

⁵²⁰ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 106-107.

⁵²¹ Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 10.

⁵²² Kararlarında maddi soyutluk görüşünü esas alan Yargıtay, bir kararında mücerretliği hakkın doğumuna neden olan sebebin senetten anlaşılamıyor olması şeklinde yorumlamaktadır. Bu durum maddi soyutluğun ispat soyutluğunu da içeren bir teorik altyapı içerdiğini göstermektedir., Yargıtay HGK., 14.03.2018, E. 2017/897, K. 2018/464, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 13.04.2023.

⁵²³ Eren, *Genel Hükümler*, kn. 548, 206-207.

⁵²⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 377-378.

Doktrindeki bir diğer görüş ise maddi soyutluktur. Bu görüş, Alman Hukuku'ndan aynen (Alman Medeni Kanunu m. 821) alınan ve TBK m. 82/2'de düzenlenen sebepsiz zenginleşme define dayandırılmaktadır.⁵²⁵ Bu görüş genel itibariyle soyut borç ikrarı kapsamında belirtilen maddi soyutluk görüşüyle benzerlik arz etmektedir.⁵²⁶ Maddi soyutluğa göre, kazandırıcı işlemlerin hukuki sebebiyle olan bağı çözülebilecektir.⁵²⁷ Zira sebepsiz zenginleşme hükümlerinin varlığı bu durumun en temel delillerindedir. Dolayısıyla hukuki sebep, kambiyo senetlerinin geçerlilik unsurları arasından çıkarılmıştır. Temel ilişki en baştan veya sonradan geçersiz olsa dahi kambiyo lehtarı mücerret alacağını koruyacaktır.⁵²⁸ Ayrıca ispat soyutluğuna paralel bir şekilde maddi soyutluk görüşü kapsamındaki mücerretliğin, ispat yükünü yer değiştirdiği, dolayısıyla kambiyo senedinin geçerli bir sebebe dayandığına ilişkin hukuki görünüş oluşturduğu söylenebilir.⁵²⁹ Fakat bu hukuki karinenin aksinin ispat edilmiş olması durumunda mücerret hakkın geçerli olması sebepsiz zenginleşme teşkil etmesine engel değildir.⁵³⁰ Bu görüşe göre sebepsiz zenginleşme hak ile hukuki sebep arasında kopuşun delili olduğu gibi sınırını da teşkil etmektedir. Öyle ki mücerretlik, sebepsiz zenginleşmeyi meşrulaştıran bir araç haline getirilemez.⁵³¹ Kambiyo

⁵²⁵ Kambiyo senetlerinin temel ilişki tarafları arasında dahi mücerret olduğu ve bu mücerretlik anlayışının Alman sisteminden geldiğine ilişkin bkz., İnan, *Hatır Senetleri*, 106; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 105-107.

⁵²⁶ Sayhan, kambiyo mücerretliğinin soyut borç ikrarı mücerretliğiyle değil tasarruf işlemlerinin mücerretliğiyle benzerlik taşıdığını belirtmektedir. Yazarın aynı zamanda soyut borç ikrarını kural olarak hak doğurucu bir işlem olarak görmediği belirtilmelidir. Yazar bu görüşünü, sebepsiz zenginleşme düzenlemelerinin soyut borç ikrarının mücerret olmasını gösterebileceği fakat hak doğurucu bir işlem olmadığı tespitiyle gerekçelendirmektedir. Bkz., Sayhan, *Mücerretlik*, 67 ve 102.

⁵²⁷ Bu görüşe göre kambiyo senedi mücerretlik ilkesi kapsamında temel ilişkiyle geçerlilik bağı kurmuyor olsa da temel ilişki üzerinde önemli bazı sonuçları bulunmaktadır. Öztan bunlardan birisi olarak temel alacaktan doğan bir zamanaşımı definin önemsiz hale gelmesini göstermektedir. Bu durum kapsamında borçlu kambiyo senedi alacaklısına karşı, temel ilişkinin zamanaşımına uğradığı ve bundan dolayı kambiyo alacağının sebepsiz zenginleşme teşkil ettiği yönünde beyanda bulunamaz. Hatta temel ilişki borçlusunun, kambiyo senedinin düzenlendiği anda bildiği defilerin tamamını kaybettiği belirtilmiştir. Yazar neticeye ilişkin gerekçe olarak Eski Borçlar Kanunu m. 197 ile Eski Medeni Kanun m. 2'yi aktarmaktadır., Detaylı bilgi için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 378; Sayhan, *Mücerretlik*, 111.

⁵²⁸ Kambiyo senedinden doğan talebin geçerlilik noktasında temel ilişkiden doğan talepten ve taraflar arasındaki amaca ilişkin anlaşmadan bağımsız olduğuna ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 377; İnan, *Hatır Senetleri*, 109-110; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 62, 29; Bilgili ve Demirkapı, *Ticaret Hukuku*, 321; Can, *Kıymetli Evrak*, 52.

⁵²⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 377-378; Sayhan, *Mücerretlik*, 118-119; “Soyutluğun senede yüklediği ilk özellik, hamilin artık senette gösterilen alacağın alacaklısı olduğu konusunda, senetten başka bir delil sunmasına gerek bulunmaması; alacağını sadece bu senetle ispatlayabilmesidir.”, HGK., 14.03.2018, E. 2017/897, K. 2018/464, YKA., <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, E.T. 07.09.2022.

⁵³⁰ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 377.

⁵³¹ Sayhan, *Mücerretlik*, 170-171; Kambiyo senetlerinde geçerli soyutluk, kambiyo ilişkisinin asıl borç ilişkisinden tamamen koparılması şeklinde anlaşılamaz., Sevilay Uzunallı Eroğlu, “Tüketicinin

senetlerinde defilere ilişkin TTK hükümlerinin de bu bağlamda hazırlandığı savunulabilecektir (Örneğin TTK m. 659 ve 825). İlgili hükümlerde kanun koyucu, kambiyo alacağına karşı temel ilişkiden doğan şahsi defilerin belirli şartlar altında ileri sürülebilmesine cevaz vermiştir. Dolayısıyla hak ve hukuki sebep arasındaki kopukluk istisnasına bir başka istisna getirildiği ifade edilebilecektir.⁵³²

Maddi ve ispat soyutluğu görüşlerini savunan yazarlar, kambiyo senetlerine özgü mücerretlik görüşünün aksine temel ilişkiden doğan defilerin iyiniyetli üçüncü kişilere ileri sürülememesi olgusunu kamu güvenine sahip olma ilkesiyle açıklamaktadır.⁵³³ Ancak bu konuda ispat mücerretliğini savunan Kınacıoğlu'nun farklı düşündüğü belirtilmelidir. Öyle ki Kınacıoğlu, şahsi defilerin üçüncü kişilere dermeyeran edilememesini kambiyo taahhüdünün asıl borç münasebetinden bağımsız bir borç doğurmasına dayandırmaktadır.⁵³⁴ Yazar ayrıca Öztan'ın savunduğu görüşü, kamu itimadına mazhar olmanın sebep değil sonuç olmasından hareketle tenkit etmektedir. Bir başka ifadeyle şahsi defileri ileri sürülemediği için kamunun itimadı ortaya çıktığını, dolayısıyla kamu itimadına mazhar olma ilkesinin sebep değil sonuç olduğunu vurgulamaktadır.⁵³⁵

Uygulamaya bakıldığında ise Yargıtay'ın kararları farklı parametreler üzerinden yorumlanabilecektir. Kararlara bakıldığında iki husustan hareket edilerek kanaate varılabilecektir. İlki temel alacağın geçersizliği veya sona ermesi durumunda, kambiyo alacağının ilgili temel borç ilişkisi tarafı kambiyo alacaklısı bakımından sebepsiz zenginleşme teşkil edeceğidir.⁵³⁶ Bu tespit, ilgili görüşü ispat soyutluğundan keskin bir

Korunması Hakkında Kanun'un Kıymetli Evrak Hukukuna Etkileri'', *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1 (2004): 158.

⁵³² Kambiyo senetlerinin hükümsüzlüğüne ilişkin def'iler ile asıl borç münasebetinden doğan defilerin ayrı düzenlenmesinin mücerretliğin delili olduğuna ilişkin bkz., İnan, *Hatır Senetleri*, 106.

⁵³³ İnan, *Hatır Senetleri*, 103; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 375; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 123-124, 54; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 19-20; Sevilay Uzunallı Eroğlu, "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Etkileri", 125; Sayhan, *Mücerretlik*, 110; Kırca ve Kendigelen, *Kıymetli Evrak*, kn. 123-124, 54; Karayalçın, *Ticari Senetler*, 22; Numan Sabit Sönmez, *Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 28; Burak Adıgüzel, "Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket", 130.

⁵³⁴ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 108.

⁵³⁵ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, dp. 20, 108.

⁵³⁶ "...mücerretlik (soyutluk) ilkesi gereğince, temel alacağın mevcut olmaması veya geçersiz olması, kambiyo senedinin hükümsüzlüğü sonucunu doğurmamakta; buna karşılık temel ilişkideki sakatlık, kambiyo borçlusuna, borçlu olmadığının tespitiyle birlikte, alacaklıya karşı sebepsiz zenginleşme def'ini dermeyeran etme hakkını vermektedir....", Yargıtay HGK., 08.02.2022, E. 2021/659, K. 2022/82, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 13.04.2023; "...Kambiyo senedinden kaynaklanan talebin geçerliliği, temel ilişkiden kaynaklanan temel talebin ve bununla ilgili olarak taraflar arasında varılmış amaca ilişkin

şekilde ayırmaktadır. İspat soyutluğu dışında kalıp, kambiyo senetlerinin ihdası senetler olduğunu kabul eden Yargıtay uygulamasının, karşılaştırılması gereken bir diğer anlayış ise “kambiyo senetlerine özgü mücerretlik görüşü”dür. Yargıtay ilgili görüşten ise şahsi defilerin üçüncü kişilere ileri sürülememesi bakımından esas aldığı “kamu itimadına mazhar”⁵³⁷ olma gerekçesiyle farklılaşmaktadır. Sonuç itibarıyla Yargıtay’ın kararlarında maddi soyutluk görüşünü yansıttığı ifade edilebilir. Diğer taraftan farklı görüşleri esas alan kararlarının olduğu da unutulmamalıdır.⁵³⁸

b. Kambiyo Senetlerinin Düzenlenme Aşamaları, Kambiyo Senetlerinin Hukuki Temeli ve Kambiyo Mücerretliğine İlişkin Kanaatimiz

Bir önceki başlıkta mücerretliğe ilişkin doktrinde yer alan görüşler kısaca açıklanmaya çalışılmıştır. Şahsi kanaatimizi ifade etmeden önce, kambiyo senetlerinin düzenlenme aşamalarına bakmakta fayda bulunmaktadır.

Kambiyo senetlerinin ve bu senetten doğan alacağın ortaya çıkması dört aşama gerçekleşmektedir. Bu aşamalar⁵³⁹, (1) borç doğuran bir temel ilişki; (2) tarafların amacını tespit eden ve kambiyo senedi teslimini konu alan bir tedavül sözleşmesi; (3)

mutabakatın geçerliliğinden tamamen bağımsızdır....”, Yargıtay HGK., 04.03.2015, E. 2013/1409, K. 2015/885, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 13.04.2023; “...Bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasının yasal dayanağı 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun (6098 sayılı TBK) 77 vd. maddelerinde düzenlenen sebepsiz zenginleşmedir...”, Yargıtay HGK., 29.04.2021, E. 2017/40, K. 2021/542, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 31.07.2023.

⁵³⁷ “...Kambiyo senetlerinde kamu itimadına mazhar olma ilkesi çerçevesinde ortaya çıkmış olan şahsi def’ilerin sonraki hamillere ileri sürülememesinin bir istisnası olan bu kavram...”, Yargıtay HGK., 05.03.20220, E. 2017/612, K. 2020/258, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 13.04.2023.

⁵³⁸ 20.04.2018 tarihli Yargıtay İBK.’nın gerekçesinde mücerretliğe ilişkin “...soyutluk kavramı esas itibarıyla kıymetli evrak niteliği taşıyan bir senette mündemiç olan hakkın temel ilişkiden bağımsızlığını ifade eder. Kambiyo senetleri devredildikten sonra mücerretlik ilkesi ortaya çıkar ve senedin yaratılması nedeni olan “sebe” donar. Kıymetli evrak tedavül ettiği sürece bu sebepten bağımsızdır. Bunun yanında senet borçlusu, senet hamiline karşı temel ilişkiden doğan defileri ileri süremez. Soyutluk hamili güçlendirir ve bu sebeple de kıymetli evraka güveni artırır...” şeklinde açıklamalara yer verilmiştir. Mücerretliğin senedin tedavülüyle ortaya çıkan bir olgu olduğu tespiti kapsamında ilgili kararda “kambiyo senetlerine özgü mücerretlik” olarak adlandırdığımız görüşün esas alındığı söylenebilecektir. Bkz., Yargıtay İBK., 20.04.2018, E. 2017/4, K. 2018/5, [Yargıtay Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](#), E. T. 07.08.2023.

⁵³⁹ Sayhan, *Mücerretlik*, 74; Eroğlu, kambiyo alacağının oluşma aşamalarını şöyle belirtmiştir: 1- Temel ilişki-temel alacak, 2- Kambiyo taahhüdü, 3- Kambiyo senedi verme sözleşmesi, Sevilay Uzunallı Eroğlu, “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Etkileri”, 158-159; İnan kambiyo senedinin oluşma sürecini üç aşamaya ayırmaktadır. Yazara göre taraflar arasında ilk olarak borç münasebeti oluşur. Daha sonra bu aşamayı senedin tanzimine yönelik anlaşma izler. Son olarak ise senet düzenlenir ve lehtara teslim edilir. Bkz., İnan, *Hatır Senetleri*, 87.

hazırlık işlemi veya maddi fiil⁵⁴⁰ niteliğindeki kambiyo belgesinin düzenlenmesi ve (4) kambiyo (oluşum) sözleşmesi⁵⁴¹ ile teslimi olarak sayılabilir.

Bu noktada akıllara gelen ilk soru şudur: Kambiyo senedinin hukuki temeli ve hukuki sebebi nedir? Doktrinde bu konuda objektif ve subjektif olmak üzere iki görüş bulunmaktadır. Objektif hukuki temel teorisine göre, hukuki temelin asıl (temel) borç ilişkisi, hukuki sebebin ise temel borcun ifası olduğu ileri sürülmektedir.⁵⁴² Hâkim görüş konumunda olan subjektif temel teorisine göre ise hukuki sebebin temel borcun ifası şeklinde tespit edilmesi dar bir yorum teşkil etmektedir. Zira kambiyo senetleri, teminat veya temel ilişkiden doğan defileri kesmek veya kredi sağlamak gibi sebepler için de düzenlenebilecektir.⁵⁴³ Tarafların kambiyo senedi vasıtasıyla ulaşmak istedikleri bu amaç kambiyo hukukunun konusu değildir. Tarafların iç hukukunu ilgilendiren, şahsi defî oluşturabilecek bir olgudur. Bu nedenle, kambiyo senetlerinin en önemli unsurlarından birisi “kayıtsız şartsız bir havale/ödeme vaadi” olsa da tüm tarafları kapsar bir şekilde amacın kesin ve somut olarak “ifa” şeklinde tespiti mümkün değildir.⁵⁴⁴ Bu amaç tedavül sözleşmesinde taraf iradeleri vasıtasıyla

⁵⁴⁰ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 96-97.

⁵⁴¹ İlgili sözleşmeye dair doktrinde farklı ifade biçimleri de bulunmaktadır. Örneğin Arslanlı aynı akit [Arslanlı, *Ticari Senetler*, 35], Poroy ve Tekinalp dolaşıma koyma (kambiyo) sözleşmesi [Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 64, 65], Kınacıoğlu verme sözleşmesi [Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 35], Öztan verme anlaşması [Öztan, *Kıymetli Evrak*, 106], Ülgen teslim sözleşmesi [Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 96], Kalkan ise oluşum(kambiyo) sözleşmesi [Burcu Kalkan, “Kıymetli Evrak Teorileri”, 92] terimini kullanmıştır.; Kalkan Arslanlı’nın aynı akit kullanımına, sözleşmenin adından ziyade niteliğini ifade ettiği yönünde değerlendirmede bulunmuştur. Bkz., Burcu Kalkan, “Kıymetli Evrak Teorileri”, 92; Kıymetli evrakta hakkın doğumuna ilişkin farklı görüşler de bulunmakla birlikte iki önemli görüş, “akit teorisi” ve “hukuki görünüş ilkesiyle güçlendirilmiş akit teorisi”dir. Bu görüşleri savunan yazarlara göre, kreasyon teorisinin aksine kambiyo belgesinin düzenlenmesi tek başına yeterli değildir. Ayrıca tarafların iradelerini buluşturan bir akde ihtiyaç vardır. Dolayısıyla kambiyo senetlerinin oluşması sürecinin bir parçası olarak kambiyo sözleşmesine de yer verilmesi ilgili teorilerin esas alındığının önemli bir göstergesidir. Kambiyo sözleşmesine ilişkin belirtilmesi gereken bir diğer husus kanun koyucu tarafından özel olarak düzenlenmeyen isimsiz bir sözleşmesi olduğudur. Ayrıca bu sözleşme borçlar ve eşya hukukuna dair özellikler taşıyan real bir sözleşme niteliği taşımaktadır. [Bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 64, 65; Burcu Kalkan, “Kıymetli Evrak Teorileri”, 92]; Kambiyo sözleşmesinin, bizim paylaştığımız aşamalardan tedavül sözleşmesine tekabül ettiği ve bu sözleşmenin konusunun yapma borcu olduğuna (kambiyo senedi düzenleme ve teslim) ilişkin açıklamalar ve Yargıtay kararı için bkz., Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptal Davası*, 473-474.

⁵⁴² Detaylı bilgi için bkz., Sayhan, *Mücerretlik*, 80 vd..

⁵⁴³ Kambiyo senetlerinin ifa veya teminat amaçları dışında kredi sağlamak, hibe yapmak gibi vb. sebeplerle de keşide edilebileceğine ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 376.

⁵⁴⁴ Sayhan, *Mücerretlik*, 101-102; Sevilay Uzunallı Eroğlu, “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Etkileri”, 156-157; Hamit Dündar, “Kambiyo Senetlerinde Soyutluk (Mücerretlik)”, 38-39.

şekillendirilecektir.⁵⁴⁵ Hatta taraflar kambyo taahhüdünün ifa yerine veya yenileme niteliğinde olmasını da bu anlaşma kapsamında kararlaştırır.⁵⁴⁶

Dolayısıyla bizim de katıldığımız subjektif teoriye göre, kambyo senedinin hukuki temelini tedavül sözleşmesi ve hukuki sebebini ise tedavül sözleşmesinden doğan borcun ifası olduğu ifade edilebilir.⁵⁴⁷ Bu tespitin bir gerekçesi de hukuki sebebin işleme dair en yakın amaç olarak ele alınması gösterilebilir.⁵⁴⁸ Bu noktada kambyo senedi ile temel borç ilişkisi arasında bağı kuran tedavül sözleşmesinin hukuki sebebi ile senedin kambyo sözleşmesi kapsamında teslimine ilişkin hukuki sebebi ayırmak gerekmektedir. Zira kambyo senedi, tedavül sözleşmesinin ifası amacıyla düzenlense de tedavül sözleşmesinden doğan kambyo senedi düzenleme ve teslim etme borcunun hukuki sebebi objektif hukuki temel teorisine getirdiğimiz eleştiriler arasında belirttiğimiz üzere tarafların iradesine göre farklılaşabilecektir. Dolayısıyla tedavül sözleşmesi kapsamında kambyo senedinin düzenlenmesi ve teslimine ilişkin kararlaştırılan amaç, tarafların dolaylı amacını oluşturacaktır.⁵⁴⁹ Bu noktada önemle belirtilmelidir ki kambyo senedi ile temel ilişkinin münasebetinde belirleyici olan amaç da budur.

Tedavül sözleşmesi, kambyo senedi ile temel borç ilişkisi arasındaki bağı kuran ve bu iki ilişki arasındaki etkileşimi belirleyen önemli bir işlemdir. Tarafların kambyo senedi ihdasındaki temel amacı bu sözleşmede belirlenir. Dolayısıyla tedavül sözleşmesi sayesinde kambyo senedi ve temel borç ilişkisi arasında önemli bir işlem ağı kurulmuş olur. Ayrıca tedavül sözleşmesi borçlar hukuku alanında kalan bir işlemdir.⁵⁵⁰ Taraflar işlem özgürlüğü temelinde ve sınırları içerisinde teminata veya hatır ilişkisine dair anlaşmalar dahi yapabilecektir. Bundan dolayı tedavül sözleşmesi kapsamında yapılan anlaşmaların kambyo senedinin geçerliliğini etkilediğine ilişkin

⁵⁴⁵ Sayhan tedavül sözleşmesinin fonksiyonunu şöyle açıklamıştır: “*Tedavül anlaşması, temel ilişki ile, kambyo senedinin tedavülü arasında ilintiyi sağlayan bir fonksiyona sahiptir*”. Sayhan, *Mücerretlik*, 82.

⁵⁴⁶ Kambyo senedinde hukuki sebebin, tedavül anlaşmasının temel alacak üzerindeki etkisine göre değişeceğine ilişkin görüş için bkz., Sayhan, *Mücerretlik*, 93; Tedavül sözleşmesi kural olarak bağımsız bir sözleşmesel ilişkiyi temsil ettiği fakat kambyo senedinin yenileme veya ifa yerine edim niteliği taşıdığı durumlarda ise temel ilişki kapsamında “yalın anlaşma” teşkil ettiğine ilişkin bkz., Sayhan, *Mücerretlik*, 86-87.

⁵⁴⁷ Sayhan, *Mücerretlik*, 80-82.

⁵⁴⁸ Borçlar hukukunda, hukuki nedenin ilişkinin en yakın olduğu hukuki ilişki olduğuna yönelik tespit için bkz., Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptal Davaları*, 475.

⁵⁴⁹ Sayhan, *Mücerretlik*, 89.

⁵⁵⁰ Sayhan, *Mücerretlik*, 86.

çıkarımların kural olarak doğru olmadığını düşünmekteyiz. Meğerki kambyo senedinin kayıtsız ve şartsız olma noktasındaki görünümüne zarar verilmemiş olsun. Örneğin taraflar, herhangi bir temel borcun teminatı olarak kambyo senedi düzenleme ve teslim noktasında anlaşmış ve senet üzerine kayıtsız ve şartsız ödeme taahhüdünü zedeleyecek herhangi bir kayıt koymamış olabilir. Dolayısıyla tarafların teminat iradelerinin senet dışı unsurlarla ispatlandığı bir senaryoda, kambyo senedinin teminat amacından hareketle geçersiz olduğuna ve bu kapsamda Yargıtay'ın teminat amacıyla kambyo senedi düzenlenmesi durumunda, ilgili senedin taraflar arasında kambyo vasfını taşımadığına yönelik kararına da katılmamaktayız.⁵⁵¹

Kanaatimizce kambyo senetlerinde mücerretlik ilkesinin mahiyeti bakımından medeni hukuktan ayrılmayı gerektiren bir sebep yoktur. Hatta soyut borç ikrarına ilişkin yapılan değerlendirmelerden hareket edilerek bir sonuca da varılabilecektir. TBK m. 18'de geçerli olduğu ifade edilen sebebi gösterilmeyen borç ikrarının kural olarak ihdasi olmayan ve ispat soyutluğuna haiz bir hukuki işlem olduğunu düşünmekteyiz. Dolayısıyla borçlunun sebebi göstermeksizin yaptığı bir ikrar, borç doğurucu bir etkiden ziyade alacaklı lehine ispat karinesi oluşturma niteliği taşıyacaktır. Bir başka ifadeyle ispat soyutluğunda hakkın hukuki sebebiyle olan bağı korunacak fakat alacaklının üzerinde bulunan hukuki sebebe dönük ispat külfeti yer değiştirecektir. Öyle ki bu işlemten sonra alacaklı geçerli bir hukuki sebebin bulunduğunu ispat etmeyecek, borçlu hukuki sebebin ne olduğunu ve geçerlilik arz etmediğini ispat etmek durumunda kalacaktır. Fakat doktrinde kabul edildiği üzere, soyut borç ikrarına ihdasi bir etki atfedilmesinin ve maddi soyutluk kapsamına alınmasının önünde bir engel yoktur. Taraf iradeleri bu noktada etkili olacaktır.⁵⁵²

Özü itibariyle soyut borç ikrarı gibi hakka soyut bir görünüm kazandırmaya dayanan kambyo senetleri için de farklı bir yoruma ihtiyaç olamadığı savunulabilecektir. Fakat kambyo senetlerinin yeni bir borç doğurduğu, sıkı şekil şartlarına tabi olduğu ve kamu güveninin korunduğu senetlerden olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır. Dolayısıyla soyut borç ikrarına ilişkin belirttiğimiz ispat soyutluğu görüşünden ayrılmayı gerektiren kanuni bir durum söz konusudur. Bu görüşümüz, TBK m. 79 ve 82'de sebepsiz zenginleşmeye dönük bir düzenlemenin bulunması, TBK m.

⁵⁵¹ HGK., 11.12.2018, E. 2017/1155, K. 2018/1892, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 27.03.2023.

⁵⁵² Sayhan, *Mücerretlik*, 67-68.

133 gereği kambiyo senetlerinin ihdasi bir işlem niteliği taşıması ve bu senetlerin tedavüle özgülenmiş olmasından hareketle desteklenebilecektir. Sayhan'ın da belirttiği üzere soyut borç ikrarı ile kambiyo senetleri arasında mücerretlik noktasında farklı görüşlerin ileri sürülmesi bir çelişki oluşturmamaktadır.⁵⁵³

Maddi soyutluk olarak ele alınan bu görüşe göre hukuki sebebin ortadan kalkması durumunda kambiyo alacağı sebepsiz bir zenginleşme teşkil edecektir. Kambiyo borçlusu, bu senedin sebepsiz zenginleşme teşkil ettiğine ve iadesine dönük bedelsizlik davası açabilecektir. Sebepsiz zenginleşmeden doğacak bu istemlere ilişkin TBK m. 82/1'de özel zamanaşımı süresi belirlendiği unutulmamalıdır. Fakat TBK m. 82/2 gereği zenginleşme, zenginleşenin bir alacak hakkı kazanması suretiyle gerçekleşmişse diğer taraf, istem hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile, her zaman bu borcunu sebepsiz zenginleşme def'i ileri sürmek suretiyle ifadan kaçınabilecektir. Görüldüğü üzere kambiyo senetleri mücerretliği sebepsiz zenginleşme kurumunun varlığı ile teorik altyapısını oluşturduğu gibi sınırlarını da bu temelde ihdas etmiştir. Bu nedenle mücerretlik sebepsiz bir hakkın talep edilebilirliğini sağlayan bir araç değildir.

Sebepsiz zenginleşme yasağının bir diğer yansıması ise def'i sistemidir. Bu noktada kambiyo senetlerinin “tedavüle özgülenmesi” ile “tedavül etmesi” arasında bir ayrım yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Tedavül etme, bir kambiyo senedinin temel ilişki alacaklısından başka bir kişiye geçmesi olarak anlaşılmalıdır. Bu bakımdan tedavül etme, senede taraf her kişi bakımından ayrı ayrı ele alınmalıdır. Örneğin bir kez ciro görmüş bonoda, lehtar ile kambiyo senedini devralmış ilk hamil arasında senedin tedavül etmediği söylenebilecekken, keşideci bakımından durum farklılık arz edecektir. Gerçekten de kambiyo mevzuatına bakıldığında da şahsi def'i sisteminin, kambiyo senedinin temel ilişki tarafları arasında olup olmamasına göre düzenlendiğini görmekteyiz. Kambiyo senedi borçluları, kendilerinin de taraf olduğu temel borç ilişkisi alacaklısına (aynı zamanda kambiyo alacaklısı olan kişiye karşı) karşı, temel borç ilişkisinden doğan def'ileri ileri sürebilecektir. Bu durum mücerretliği ortadan kaldıran bir durum değildir. Diğer taraftan senedin üçüncü kişilere devredildiği bir durumda ise tedavüle özgülenmesinin ötesinde senet tedavül etmiş olacak ve hukuki değerlendirmeye üçüncü kişilerin hak ve menfaatlerini koruma ihtiyacı dahil olacaktır.

⁵⁵³ Sayhan, *Mücerretlik*, 102.

Bu durumun kıymetli evrak hukukundaki en temel karşılığı kamu itimadına mazhar olma ilkesidir. Tedavül kabiliyetinin yüksek olduğu emre ve hamiline yazılı kambiyo senetlerinde bu ilke geçerlidir.⁵⁵⁴ Dolayısıyla üçüncü kişilere karşı temeldeki ilişkinin gündeme gelmesini kural olarak engellemiştir. Kanun koyucu bu uygulama bakımından da mutlak bir kabul ile hareket etmemiş, sınırı “*bile bile/bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olma*” parametresiyle çizmiştir (bkz., TTK m. 687/1, m. 825/2).

Maddi soyutluğa ilişkin yapılması gereken bir diğer tespit, diğer tüm soyutluk görüşlerinde olduğu gibi ispat soyutluğunu dışlamıyor olmasıdır. Bir diğer ifadeyle maddi soyutluk da “hukukun koruduğu bir irade beyanına ve hukuki sebebe dayandığı” yönünde aksi kanıtlanabilir bir kanuni karine tesis etmektedir. Borçlu ilgili karinenin aksini ispat etme imkanına haiz olacaktır.⁵⁵⁵ Geçerli bir hukuki sebebin bulunmadığı durumlarda kambiyo senedi, ilgili kambiyo alacaklısı bakımından sebepsiz zenginleşme teşkil edecektir. Örneğin, bir kişinin ödünç sözleşmesinden doğan para iadesi borcunun ifasına hizmet etmek üzere emre yazılı bir bono düzenlediğini ve alacaklısına teslim ettiğini düşünelim. Borçlunun doğrudan ödünç sözleşmesine ilişkin ödeme yapması durumunda, bono lehtar bakımından sebepsiz zenginleşme niteliği taşıyacaktır. Düzenleyen bu kapsamda ilgili senedin iadesi talep ve dava edebilecektir. Veya lehtar kendisinden bonoya dayalı ifa istediğinde ona karşı herhangi bir zamanaşımı süresine tabi olmaksızın sebepsiz zenginleşme def’ini ileri sürebilecektir (TBK 82/2). Fakat ilgili sebepsiz zenginleşme hali, düzenleyenin zararına hareket etmediği sürece senedi devralan diğer hamillere karşı ileri sürülemeyecektir.

Sonuç itibariyle mücerretlik görüşleri kapsamında çalışmamızı ilgilendiren en temel tespit, görüş fark etmeksizin bütün mücerretlik anlayışlarının kambiyo senetlerinde hukuki sebebe dair ispat külfetinin yer değiştirdiğini kabul etmesidir. Kanaatimizce de ispat mücerretliği geçerlilik şartlarına haiz tüm kambiyo senetlerinde bulunan bir kanuni sonuçtur.

⁵⁵⁴ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 38b, 47.

⁵⁵⁵ Yargıtay İBK., 12.4.1933, E. 30, K. 1933/6, Şener, *İçtihadı Birleştirme Kararları*, 36.

D. Kambiyo Senetlerinin Temel Borç İlişkisiyle Olan Münasebetine İlişkin Konular

1. Kambiyo Senetlerinin Kural Olarak İfa Uğruna Edim Niteliği Taşınması

Kambiyo senetlerinin temel ilişkiyle münasebetinde en önemli konulardan birisi, bu senetlerin temel ilişkiden doğan borç üzerinde ne gibi sonuçlar doğurduğudur. Bu etkilerin tespitinde öncelikli olarak bir kambiyo senedinin hangi amaçla düzenlendiğinin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Kişilerin temel borç üzerindeki en tabii amacı ifadır ve edime uygun ifa kuralı gereği bir borç ancak borçlanılan edim üzerinden ifa edilmektedir.⁵⁵⁶ Fakat tarafların irade özgürlüğü çerçevesinde bu kurala istisnalar oluşturmaya engel bir durum yoktur.⁵⁵⁷ Örneğin tarafların mevcut bir temel borcun ifası için kambiyo senedi düzenlenmesi üzerine anlaşması, bu kurala önemli bir istisna teşkil edecektir.⁵⁵⁸ Bu istisna çerçevesinde ifa amacının (causa solvendi) özel türlerinden⁵⁵⁹ kabul edilen ifa yerine⁵⁶⁰ ve ifa uğruna edim⁵⁶¹ kavramları gündeme gelmektedir. İfa ikameleri⁵⁶² arasında da gösterilen bu kavramlar bağlamında taraflar, asıl edime uygun olmamakla birlikte geçerli bir ifa gerçekleştirebilmektedir. Fakat belirlenmiş bir edime karşılık farklı bir edimin tesis edilmesi yalnızca ifa amacıyla yapılmaz. Örneğin, borçlu satış

⁵⁵⁶ Öz ve Oğuzman, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 860, 271; Ahmet Cemal, “Edime Uygun İfa Kuralının Bir İstisnası Olarak İfa Uğruna Edim”, *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 3/5 (1969): 239-240; TMK m. 2’de vücut bulan dürüstlük kuralının önemli bir uzantısı ahde vefa ilkesidir. Bu ilkenin edim ve ifa kavramları bakımından en temel sonucu, “edime uygun ifa kuralı”dır., Eyüp İpek, “Edime Uygun İfa Kuralı ve Bu Kuralın İhlâline Bağlanan Hukuki Sonuçlar”, (Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı), 161-163; Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 139.

⁵⁵⁷ Öğretide bir görüş edime uygun ifa kuralı kapsamında “teknik anlamda ifa” ve “ifa yerini tutan davranışlar” ayrımını yapmaktadır. Teknik anlamda ifa, borçlunun borç ilişkisi kurulurken, yani tarafların en baştan kararlaştırdığı edimin yerine getirilmesi durumlarında gündeme gelmektedir. Borçlunun vadettiği ifanın sonuçlarını başka vasıtalar ile meydana getirmesi durumunda ise ifadan değil ifanın yerini tutan davranışların söz konusu olacağından bahsedilmektedir. İlgili görüş, Türk doktrininde bu konuda açık bir ayırım yapılmasa da hukuk terminolojisine açıklık kazandırmak bakımından önemli bir ayırım olduğunu vurgulamaktadır. Detaylı bilgi için bkz., Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 241.

⁵⁵⁸ Temel ilişkinin kuruluşu anında, borcun kambiyo senedi vasıtasıyla ödeneceğinin kararlaştırılması durumunda kambiyo senedinin edimin bizzat kendisi mi olacağı yahut halen ifa uğruna edim niteliği mi taşıyacağı teorik olarak tartışmaya değer bir konudur.

⁵⁵⁹ Sungurbey, *Borç İkrarı*, 4; Asıl edimin ifasının hedeflendiği durumlarda, ifa yerine geçen veya ifa uğruna edim olduğuna ilişkin bkz., Eyüp İpek, “Edime Uygun İfa Kuralı”, 210.

⁵⁶⁰ İlgili kavramın “İfa yerini tutan eda” olarak kullanımına ilişkin bkz., Öz ve Oğuzman, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 862, 272; Andre

⁵⁶¹ İfa uğruna edim yerine “ifa amacıyla” kavramının kullanımına ilişkin bkz., Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 68.

⁵⁶² Eren, *Genel Hükümler*, kn. 2824, 1031.

sözleşmesinden doğan bedel borcu bakımından antika kol saatini teminat olarak verebilecektir. Veya temel edim satış bedelinin para olarak verilmesiyle taraflar yenileme amacıyla yeni bir alacak oluşturmak suretiyle temel edimin sona ermesini sağlayabilecektir.

Doktrinde bir edim borcu için farklı bir edim veren borçlunun üç farklı amacı olduğu belirtilmektedir. Bu amaçlar, teminat verme (rehin), ifa yerine edim ve ifa uğruna edim sağlama olarak gösterilmektedir.⁵⁶³ Bu noktada “hukuki sebep”⁵⁶⁴ kavramından hareketle tarafların yenileme sebebiyle de kambiyo senedi düzenleyebileceğinin belirtilmesi gerekmektedir. Kambiyo senedinin hangi amaçla düzenlendiğinin tespiti temel ilişki üzerindeki sonuçları bakımından oldukça önemlidir. Dolayısıyla “ifa uğruna edim” ve “ifa yerine edim (datio in solutum)” kavramları ile “teminat amacının”, ayrıca borcu sona erdiren haller arasında sayılan “yenileme (tecdit)”nin hukuki sonuçları bakımından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir.

a. İfa Yerine Edim

İfa yerine edim, tarafların ifa zamanında veya öncesinde borçlanılan edimden başka bir edim ile borcun sona erdirilmesinin kararlaştırılmasına dayanmaktadır. İfa yerine edimde yenilemede olduğu gibi borçlunun yeni bir borç altına girmesi söz konusu değildir. Taraflar borcun konusunda değişikliğe gider.⁵⁶⁵ Örneğin belirli bir meblağ ödenmesine ilişkin bir edimin yerine ilgili meblağı içeren bir kambiyo senedinin düzenlenmesi ve teslimi edimi geçebilir. Bu senedin teslimiyle birlikte borç sona erer. Bu uygulama ile özellikle para borçlarını ifa etmekte zorlanan kişiler, borçlarına karşılık olmak üzere mülkiyet devri veya alacak devri gibi seçeneklere kavuşmaktadır. Nitekim ifa yerine edimde, taraflar arasında kararlaştıran yeni zenginleştirme⁵⁶⁶ yedek edim

⁵⁶³ Rona Serozan Vd., *Borçlar Hukuku Genel Böüm, Üçüncü Cilt*, (İstanbul: 5. Bs., Filiz Kitapevi, 2009), § 7, kn. 33, 93; Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 141; Öztan, kambiyo senetlerinin ifa amacıyla (mevcut bir borcu ifa için veya mevcut bir borcun yerine kaim olmak üzere), teminat amacıyla veya kredi, hibe gibi başka bir amaçla düzenlenebileceğini belirtmektedir. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 376; Baki İlkay Engin, *Alacağı Temlik Edenin Garanti Sorumluluğu* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002), 155.

⁵⁶⁴ “Hukuki sebep (causa)”, tarafların bir kazandırıcı işlemi yapmaktaki amacını ifade etmektedir. Bu sebepler Roma Hukuku’ndan gelen şekliyle ifa sebebi (causa solvendi), alacak sebebi (causa credendi) ve bağışlama sebebi (causa donandi) olarak üçe ayrılmaktadır. Fakat bu tasnif tahdidi bir nitelik taşımaz. Doktrinde Eren, modern görüş kapsamında teminat sebebinin de bu tasnife dahil olduğunu belirtmektedir., Eren, *Genel Hükümler*, kn. 512-520, 193-195; Diğer taraftan Sungurbey ise bu tasnife yenileme sebebini (Causa novandi) ve tespit sebebini de eklemektedir., Sungurbey, *Borç İkrarı*, 5.

⁵⁶⁵ Sayhan, *Mücerretlik*, 83-84.

⁵⁶⁶ Edimin belirli bir amaca yönelik bilinçli zenginleştirme olarak tanımlandığına ilişkin bkz., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 1, 77.

olarak anılır ve bu edimin kararlaştırılması temel borcu sona erdirecektir. İfa yerine edime ilişkin bir diğer önemli konu, yedek edim ile asıl edim arasında kural olarak bir eşitlik aranmıyor olmasıdır. Örneğin bir kişi 100 bin TL’lik borcuna karşılık otomobilinin mülkiyetini devretmesi durumunda alacaklı, arabayı paraya çevirmek ve borcunu satış bedelinden mahsup etme yükümlülüğü taşımamaktadır.⁵⁶⁷ Araç 150 bin TL değerinde ve yahut 80 bin TL değerinde olsa da alacaklı tatmin edilmiş ve borçlu borcundan kurtulmuş kabul edilmektedir. Bu bakımdan ifa yerine edim bünyesinde önemli riskleri barındırmaktadır. Başka bir örnek vermek gerekir ise, ifa yerine edim olarak bir alacak hakkını devralan kişi, bu alacağı tahsil edemeyebilir veya değeri daha düşük olabilir. Bu ve benzeri bir durumda alacaklının yeniden temel borca başvurusu kural olarak mümkün değildir. Ancak TBK m. 191/1’de düzenlenen garanti sorumluluğuna veya satım sözleşmesinin ayıp hükümlerine dayanılabilecektir.⁵⁶⁸ Önemle vurgulanmalıdır ki alacaklı için bu yollar temel borca başvurmak kadar etkili olmama riskini taşımaktadır.⁵⁶⁹

b. İfa Uğruna Edim

İfa uğruna edimde ise durum daha farklıdır. İfa amacının özel bir türü⁵⁷⁰ olsa dahi ifa uğruna edimin olduğu durumlarda temel borcun sona erdirilmesi değil, alacaklısının bu borçtan doğan edime erişimi noktasında bir güvence veya ek imkân elde etmesi söz konusudur.⁵⁷¹ İşte bu nedenle ifa uğruna edim, taraflar arasında temel borcun sona erdirilebilmesi için yalnızca bir vasıta tesis eder. Bir başka ifadeyle ifa yerine edimin aksine ifa uğruna edim temel alacağı doğrudan sona erdirmez. Öyle ki alacaklı ikinci derecede yarışma halinde olan iki hakka sahip olmuş olur.⁵⁷² Dolayısıyla

⁵⁶⁷ Her hukuki işlem gibi, ifa yerine edim kararlaştırılmasına ilişkin anlaşma da ahlaka aykırılık veya gabin yasağı kapsamında değerlendirmeye konu olabilecektir., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 29, 91.

⁵⁶⁸ Serozan, ifa yerine edim kapsamında verilen yedek edimde yaşanacak bir eksiklik veya aksaklık durumunda(zapt/ayıp), alacaklının sözleşmeden dönüp asıl edimi diriltebileceğini, bu etkinin doğrudan bir etkiyle mi olacağı yahut dolaylı bir etkiyle yalnızca eski edimi kurma yükümlülüğüne mi neden olacağının tartışmalı olduğunu belirtmektedir., Bkz., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 31, 92.

⁵⁶⁹ Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 245.

⁵⁷⁰ Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 248.

⁵⁷¹ Rehin niteliğinde değildir. Fakat rehine benzerlik taşır., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 33-34, 93-94.

⁵⁷² Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 246; Hakların yarışma halinde olduğuna ilişkin bkz., Eren, *Genel Hükümler*, kn. 2831, 1033; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143; Temel ilişki ile kambiyo senedinin yarıştığı görüşünün hatalı olduğuna ilişkin bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 14; Alacaklı mücerret ve illi alacak üzerinde birlikte tasarruf edebileceği gibi ayrı tasarruflar da gerçekleştirebilir. Böylesi bir durumda her iki alacağın farklı kişilerin elinde bulunması, hakların yarışmasına engel

alacaklının bu vasıtayı değerlendirmek suretiyle tatmin olduğu miktarda temel borç sona erecektir.⁵⁷³ İfa uğruna edimin alacak hakkı olması durumunda, paraya çevrilme halinin tahsilden ibaret görülmemesi gerekmektedir.⁵⁷⁴ Zira alacaklı, tahsil yönünde işlem yapabileceği gibi alacağın temlik suretiyle de belirli bir tatmin yaşayabilecektir.⁵⁷⁵ Kişiler üzerlerine aldıkları alacak haklarını başkalarına devredebilir ve karşılığında belirli bir zenginleşme yaşayabilir. Bir diğer ifadeyle alacaklının tatmini alacağın devrine ilişkin tasarruf işlemiyle birlikte gerçekleşebilecektir. Fakat kambyo senetleri bakımından “devir olgusunun”, devir türüne göre ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira emre yazılı senetlerde kişiler devir olgusuyla birlikte malvarlığına aktif bir katkı yapmış olsa da ek olarak müracaat sorumluluğu altına girmektedir. Öyle ki kural olarak devreden ciranta, kambyo alacağının sorunsuz bir şekilde tahsiline (ve poliçede kabul edileceğine) ilişkin garanti vermektedir.⁵⁷⁶ Bu sorumluluk donmuş vaziyette beklemektedir.⁵⁷⁷ Müracaat sorumluluğu düşmediği veya kambyo senedi niteliği sona ermediği⁵⁷⁸ sürece gerçek bir tatminden bahsedilemeyecektir.⁵⁷⁹ Bu kapsamda senet müracaat yoluyla tekrar ciranta üzerine gelir ise, temel alacak kapsamında talepte bulunmasına engel yoktur.⁵⁸⁰

Doktrinde ifa uğruna edimin kararlaştırılması halinde temel borcun sona ermesine ilişkin de önemli bir tartışma bulunmaktadır. Bir görüşe göre temel borç ilişkisinin sona erme hali, alacaklının paraya çevrilme sonucu elde edilen meblağı iade

değildir., Sungurbey, *Borç İkrarı*, 191; Temel alacağın devri durumunda borçlu, devredene karşı haiz olduğu defileri devralana da yöneltebilecektir. Bu sebepten borçlunun kambyo senedini ödeme zorunluluğu devam etmektedir., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 130.

⁵⁷³ İfa uğruna düzenlenmiş olan bir mücerret borç ikrarı ve vaadi, örneğin irade bozukluğu sebebiyle geçerli olmasa dahi bu kapsamda yapılmış bir ödeme temel borcu sona erdirecektir. Zira tarafların temel ilişkinin itfasına ilişkin temel ve nihai amaca ulaşılmıştır. İlgili görüş için bkz., Sungurbey, *Borç İkrarı*, 90-91; Aynı şekilde soyut borç ikrarının geçersiz hale gelmesinin, asıl alacağın sona ermesine ilişkin nihai sonucu değiştirmeyeceğine ilişkin görüş için bkz., Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, *Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı* (2. Bs., Beta Yayınevi), 857; Aynı doğrultuda görüş için bkz., Köksal Kocaağa, “İfa Amacıyla Edim”, 157.

⁵⁷⁴ Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 857.

⁵⁷⁵ Böylesi durumlarda asıl borcun sona erme neticesi, elde edilen meblağın iade edilmek zorunda kalınmaması şartına bağlıdır., Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 857-858.

⁵⁷⁶ Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 259-260.

⁵⁷⁷ Protesto çekilmesinden sonra müracaat borçlularının sorumluluklarının canlandığına ilişkin bkz., Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 312.

⁵⁷⁸ Senedin muhatap veya keşideci tarafından ödenmesi, cirantanın kambyo dışı bağlantıdan (rapport ectérieur) doğan borcunu da düşürür görüşü için bkz., Tekil, *Kıymetli Evrak*, 86.

⁵⁷⁹ Poroy ve Tekinalp, cirantanın devir suretiyle elde ettiği değer keskin bir tatmin teşkil etmesine ilişkin poliçenin zamanaşımına uğraması ve hükümsüzlüğüne karar verilmesi hallerini de örnek göstermektedir. Yazarlara göre ciranta bu durumlarda da temel alacak haklarına başvurma imkanını kaybeder. Bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143.

⁵⁸⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143.

etmesi bozucu şartına tabidir.⁵⁸¹ Bir başka ifadeyle temel borç ilişkisinin sona ermesi, devir vesilesiyle elde edilen kazanımın geri alınması durumunda hükümden düşecektir.⁵⁸² Bu kapsamda verilen örneklerden bazıları şöyledir⁵⁸³: - İfa uğruna alınan bir taşının paraya çevrilmesi sonrası, alınan paranın sebepsiz zenginleşme/ayıp/zapt hükümlerince geri alınması durumunda sona erdirici etki düşer. -İfa uğruna kazanılan alacak hakkının tahsil edilmesi sonrası, elde edilen meblağın alacağın mevcut olmaması sebebiyle geri alınması durumunda sona erdirici etki düşer. Diğer görüşe göre ise rücu ihtimali bulunduğu sürece alacaklının geçici bir tatmini söz konusudur. Dolayısıyla temel ilişkinin sona ermesi rücu ihtimalinin kalmaması geciktirici şartına tabi görülmüştür.⁵⁸⁴

Kanaatimizce genel kabul üzere ifa uğruna edimin değerlendirilmesi (malın satılması, alacağın devri gibi) durumunda eşzamanlı olarak temel borcun da sona erdiğinin kabul edilmesi gerekmektedir.⁵⁸⁵ Zira herhangi bir iade sorumluluğunun doğabileceği ihtimaline nazaran hukuki işlemlere geçerlilik tanınmaması, kişiler arasındaki hukuki istikrarı bozucu bir uygulama olacaktır. Bu bakımdan ifa uğruna edim sebebiyle temel ilişkinin sona erme halinin, “elde edilen meblağ veya değer iadesi bozucu şartı”na tabi tutulduğu ifade edilebilecektir.

İfa yerine edimin aksine ifa uğruna edimde, borçlar arasında denkleştirme durumu mevcuttur. Öyle ki yeni edimin temel edimden değer olarak çok olması halinde iade borcu söz konusu olacaktır⁵⁸⁶. Bu borç bizzat ifa uğruna edim sözleşmesinden doğmaktadır. İfa uğruna edim sözleşmesinin hukuki niteliği⁵⁸⁷ tartışmalı olmakla iki

⁵⁸¹ Baki İlkey Engin, “İfa Uğruna Edim”, 857-858.

⁵⁸² Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 157.

⁵⁸³ Örnekler için bkz., Baki İlkey Engin, “İfa Uğruna Edim”, 858.

⁵⁸⁴ Baki İlkey Engin, “İfa Uğruna Edim”, dipnot 49, 858’den H. Köhler, Die Leistung erfüllungshalber, Wertpapier Mitteilungen (WM) 1977, 251.

⁵⁸⁵ Kambiyo senetleri için benzer bir görüş için bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 287.

⁵⁸⁶ Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 256; Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 35, 94.

⁵⁸⁷ Doktrinde vekalet, vekalet benzeri veya vekalet benzeri inançlı sözleşme olduğuna ilişkin de görüşlerin bulunduğu fakat ifa uğruna edim sözleşmesinde tarafların amacının ifa olması bakımından mezkur görüşlere katılmanın mümkün olmadığı, bu sözleşmenin isimsiz bir sözleşme olduğuna ilişkin bkz., Süleyman Yalman, “Edime Uygun İfa Kuralının İstisnaları”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1995): 501-503; Vekalet ve vekalet benzeri görüşlerinin eleştirisi ve iki tarafa borç yükleyen atipik bir sözleşme olduğuna ilişkin görüş için bkz., Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 246-248; Vekalet benzeri inançlı bir sözleşme olduğu, dolayısıyla alacaklının borçlunun menfaatlerini korumaya dönük davranma, özen gösterme, hesap verme yükümlülüklerinin doğacağına ilişkin bkz., Eren, *Genel Hükümler*, kn. 2833, 1034; Doktrinde hâkim olan görüş, taraflar arasındaki ilişkinin vekalet veya vekalet benzeri bir hukuki nitelik taşıdığı yönünde olduğu, fakat bu ilişkinin ifa amacına yönelik olması bakımından vekaletten ayrıldığı, bunun yanı sıra alacaklının üzerine aldığı eşyanın paraya çevrilmesinde veya temlik

tarafa borç yükleyen⁵⁸⁸ bir sözleşme olduğu açıktır.⁵⁸⁹ Sözleşmeye göre borçlu bir vasıta sağlama borcu altına girerken, alacaklı hakkını temin için ilk olarak ifa uğruna edime başvurma⁵⁹⁰ ve bu edimin değerlendirilebilmesi için gerekli özeni gösterme borcu altına girmektedir.⁵⁹¹ Bir başka ifadeyle alacaklı, ifa uğruna edime başvurmaksızın temel alacağa dayanması halinde anlaşmaya aykırılık kapsamında geciktirici bir def’iye maruz kalacaktır.⁵⁹² Özen yükümlülüğüne ilişkin alacağın temlikinde açık bir hüküm bulunmaktadır.⁵⁹³ İfaya yönelik devir başlıklı TBK m. 192’ye göre alacaklı, alacağını borcu ifaya yönelik olarak devretmekle birlikte borca mahsup edilecek miktarı belirlememişse devralan, ancak borçludan aldığı veya gereken özeni gösterseydi alabilecek olduğu miktarı, kendi alacağına mahsup etmek zorundadır. Diğer taraftan alacaklı, ifa uğruna edim sözleşmesinden doğan özen borcu çerçevesinde gösterdiği çabaya rağmen yeni edim üzerinden hakkına kavuşamamış ise temel borca başvurma hakkını saklı tutmaktadır.⁵⁹⁴ Nitekim alacaklı temel alaktan vazgeçmiş değildir. Yalnızca borçluya, yeni edimin değerlendirme faaliyetlerinden doğan ek bir süre

edilen alacağın tahsilinde vekil gibi özenli davranmak zorunda olduğu, bu sebepten ifa amacıyla edim bağlamında tarafların arasındaki ilişkinin “kendine özgü bir vekalet” olduğunun söylenebileceğine ilişkin bkz., Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 152.

⁵⁸⁸ Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 248; Süleyman Yalman, “Edime Uygun İfa”, 502.

⁵⁸⁹ Serozan ifa uğruna edim çerçevesinde oluşan hukuki ilişkiyi kendine özgü vekalet olarak nitelendirmektedir. Ayrıca tecil+vekalet olarak formülleştiği bu durumun vekalet ilişkisinden farklılaştığı noktalardan birisinin, “borçlunun normal bir vekalet veren gibi vekilin yetkisini serbestçe geri alamaması” olduğunu belirtmektedir., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 35, 94.

⁵⁹⁰ İfa uğruna mücerret alacak tesis edilmesi durumunda tarafların iradesinin, temel edim borcunun ilk olarak mücerret alacağın tahsili veya satımı suretiyle elde edilmeye çalışılması ve illi alacağın ancak ikincil olarak talep edilebileceği yönünde olduğuna ilişkin bkz., Sungurbey, *Borç İkrarı*, 91; Alacaklı kambyo senedini teslim aldığı anda işin doğası gereği ilk önce kambyo senedi kapsamında talepte bulunmayı kabullenmiş olur., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 381.

⁵⁹¹ Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 35, 94; Öztan, alacaklının taraflar arasındaki anlaşmalar gereği (aynı bir nitelik taşıyan zilyetlik devri anlaşması/taraflar arasındaki borçlar hukuku sözleşmeleri) senedin kendisine verenin(keşideci/lehtar/ciranta) menfaatlerini koruma konusunda özen gösterme ve ibraz/protesto gibi hakkı koruyucu işleri yapma borcu altında olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu yükümlülüğe senedin ödenmesi konusunda dava açmanın da dahil olduğunu fakat bu gibi hakkı elde etmeye yönelik sonuçsuz kalan çabalara ilişkin masrafların, senedi verene ait olduğunu aktarmaktadır., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 381; Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 248; Tarafların hak ve yükümlülüklerine ilişkin açıklamalar için bkz., Süleyman Yalman, “Edime Uygun İfa”, 503-505; Paraya çevirme işleminin hem bir hak hem de yükümlülük olduğuna yönelik görüş için bkz., Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 154.

⁵⁹² Sungurbey, *Borç İkrarı*, 91; Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 151-152, Kambyo senedinin vadesinden önce asıl borç ilişkine dayanılarak talepte bulunulması veya dava açılması durumunda alacaklı, “kambyo senedinin verilmiş olduğu def’i”yle karşılaşır.

⁵⁹³ EBK m. 170(TBK m. 192)’nin alacağı devralan alacaklıya yüklediği özen ve bu özen sorumluluğunun ihlali durumunda hukuki sonuçlara ilişkin bkz., Baki İlkay Engin, “Garanti Sorumluluğu”, 157-158.

⁵⁹⁴ Tahsil cirosu hamilinin, senedin tahsili amacıyla asıl borç ilişkisine dayalı dava açma yetkisinin olmadığına ilişkin bkz., Halil Doğan Küçükaydın, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümleri Kapsamında Tahsil Cirosu Hamilinin Yetkileri”, *EBYÜHFD*, 23/1-2 (2019): 172.

verilmiştir.⁵⁹⁵ Tüm bu detaylar kapsamında alacaklı bakımından ifa uğruna edimin ifa yerine edime nazaran daha lehe bir uygulama olduğu açıktır.

Bu nedenle doktrinde ifade edildiği üzere taraf iradelerinin hangi yönde olduğuna ilişkin şüphe bulunması durumunda ifa uğruna edimin karine olarak kabulü gerekmektedir.⁵⁹⁶

c. Yenileme (Tecdit)

Yenileme (tecdit), ifa yerine edim kavramı ile karıştırılabilmektedir.⁵⁹⁷ Tartışmalı olmakla birlikte ifa yerine edimin, mevcut sözleşmenin içeriğini (borcun konusunu) değiştiren bir değiştirme sözleşmesi⁵⁹⁸ olduğunun kabulü, bu iki kavramın kesin bir şekilde ayrılmasını sağlamaktadır.⁵⁹⁹ Gerçekten de ifa yerine edim, yeni bir borç doğurmamaktadır. Öyle ki yedek edimin hukuki sebebi ve geçerliliği eski borca tabidir. Yenileme ile ifa yerine edimin benzerlik taşıması, mevcut borcu sona erdirmesinden gelmektedir.⁶⁰⁰ Fakat yenileme, eski borcu sona erdirdiği gibi yeni bir

⁵⁹⁵ İfa uğruna edim kapsamında borcunun edindiği avantaj ise borcun ifasını erteleme imkânı sağlamasıdır., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 34, 94; Eren, *Genel Hükümler*, kn. 2831, 1033; Alacaklı, ifa uğruna edimden sonuç alınıncaya kadar asıl edimi talep imkanından mahrum kalır., Süleyman Yalman, “Edime Uygun İfa”, 504.

⁵⁹⁶ Eren, *Genel Hükümler*, kn. 2832, 1033; Sayhan, *Mücerretlik*, 74; Kayar, *Ticaret Hukuku*, 608; Bu karineyi destekleyici en önemli düzenleme alacağın devrine ilişkin TBK m. 192’de yer almaktadır. İlgili hükme göre alacaklı, alacağını borcu ifaya yönelik olarak devretmekle birlikte borca mahsup edilecek miktarı belirlememişse devralan, ancak borçludan aldığı veya gereken özeni gösterseydi alabilecek olduğu miktarı, kendi alacağına mahsup etmek zorundadır.

⁵⁹⁷ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 171, 142; Yargıtay’ın kambiyo senetlerinin ifa yerine veya ifa uğruna düzenlenebileceği, ifa yerine düzenlendiği durumlarda temel borç ilişkisinden doğan borcun yenilenmiş olacağına ilişkin, kanaatimizce yanlış görüşü için bkz., Yargıtay İBK., 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, 12, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 24.09.2022; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 68; Öztan kitabında, “*Kambiyo taahhüdü ödeme için değil de, ifa yerine kaim olmak üzere (an Zahlungsstatt) yüklenilmişse, borç tecdit edilmiş olur.*” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu tespitin de ifa yerine edim ve yenileme kavramlarının karıştırıldığına açık delil olduğu belirtilebilir. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 379; İfa yerine edim ile yenileme kavramlarının karıştırıldığına, ifa yerine edimde yenilemede olduğu gibi yeni bir hakkın ortaya çıkmadığı, sadece borcun konusunun değiştirildiğine ilişkin açıklamalar için bkz., Sayhan, *Mücerretlik*, 83; Kambiyo senedinin ifa yerine mi yahut ifa uğruna edim mi olduğuna ilişkin bir şüphe bulunması durumunda yenilemeye ilişkin TBK m. 133’den hareketle ifa uğruna edim olduğunun kabul edilmesine gerektiğine ilişkin bkz., Ayşe Albayrak Doğan, “Yargıtay İçtihadı Birleştirme”, 203.

⁵⁹⁸ İfa yerine edim sözleşmesinin hukuki niteliğine dair doktrinde yer alan “-klasik görüş, -ifa sözleşmesi görüşü, -değiştirme sözleşmesi” görüşlerine ilişkin açıklamalar için bkz., Işık Önay, “Türk Borçlar Hukukunda Yenileme (Tecdit- novatio)”, (Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı), 222-223, [51336.pdf \(istanbul.edu.tr\)](https://istanbul.edu.tr), E.T. 19.09.2022.

⁵⁹⁹ Tennur Koyuncuoğlu, *Türk ve İsviçre Hukukunda Borcun Yenilenmesi (Novatio)* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1972), 111; Işık Önay, “Yenileme”, 224; İfa yerine edimin niteliğine ilişkin hangi görüş esas alınır alınmaz, borcun yenilenmesi olmadığı, farklı kavramlar olduklarına ilişkin bkz., Köksal Kocaaga, “İfa Amacıyla Edim”, 142.

⁶⁰⁰ Işık Önay, “Yenileme”, 225.

borcun da doğmasını sağlar.⁶⁰¹ Bir başka ifadeyle ifa yerine edim bir borcun içerdiği ifa konusunu değiştirirken, yenileme eski borcun yerine yeni bir borcun geçmesini sağlamaktadır.⁶⁰² Ayrıca borcu sona erdirmeye sebepleri de farklılaşmaktadır. Yenilemede borcu, tarafların arasındaki anlaşma sona erdirirken, ifa yerine edimde ise ifa olgusu sona erdirmektedir.⁶⁰³ Bu farklılık ifa bakımından tatmin sonucunu da doğurmaktadır. İfa yerine edimin iktisabıyla temel borç sona erer ve borçlu tatmin edilmiş olur. Yenilemede ise alacaklı eski hakkının yerine yeni bir hak elde etmiştir. Teknik bir tatminden söz edilemez. Dolayısıyla özellikle alacak hakkının devredildiği durumlarda, yapılan kazandırmanın mahiyeti ve kişilerin amacı dikkatle incelenmelidir.

İfa yerine edim ve yenileme arasında yapılacak bir ayrım teorik olmasının yanı sıra bazı pratik sonuçları da haizdir. Örnek olarak borçlunun zamanaşımına uğradığının farkında olmadığı bir borcu için ifa amacıyla alacak hakkı vermesi gösterilebilir.⁶⁰⁴ Öyle ki bu alacak geri alınamayacaktır (TBK m. 78/2). Gerçekten de hakkın zamanaşımına uğramış veya eksik borç haline gelmiş olması borçlunun kendi tasarrufu çerçevesinde ifada bulunmasını engellememektedir. Dolayısıyla ifa amacıyla yapılmış kazandırmaların iadesinin istenemeyeceği belirtilebilecektir. Diğer taraftan yenileme bakımından bu durum tartışmalıdır. Bir görüş yenilemeyi ifa ile eş tutarak iadenin söz konusu olamayacağını belirtmektedir. Bizim de katıldığımız diğer bir görüş ise ifa ile yenileme arasında alacaklının tatmin edilmemesi bakımından farklılıklar bulunduğunu ve zamanaşımına uğramış bir hakkın farkında olmadan yenilenmesi durumunda irade sakatlığı hükümleri kapsamında yenileme sözleşmesinin iptal edilebileceğini belirtmektedir. Ancak ikinci görüşü savunan yazarlara göre de yenileme sonucu oluşan borcun ifa edilmiş olması durumunda artık yenileme sözleşmesinin iptali söz konusu olmamalıdır.⁶⁰⁵

⁶⁰¹ “Yenilemede yenilenen, borç ilişkisi değil bu ilişkiden doğmuş borç veya borçlardır. Objektif yani konuda değişiklik ya da sübjektif yani taraflarda değişiklik olarak da kendini gösterebilir. Yenilemede borç ilişkisi eski olmakla birlikte doğan yeni borç söz konusudur.”, 12. HD., 04.12.2014, E. 2014/22126, K. 2014/29410, YKD., 41/2 (Şubat 2015): 303-306; İfa yerine edimin de asıl borç ilişkisinden doğan borç veya borçları sona erdirdiği vurgulanmalıdır. Dolayısıyla kanaatimizce ifa yerine edim kapsamında asıl borç ilişkisi sona erebileceği gibi varlığını koruması da mümkündür.

⁶⁰² İpek Yücer, “Yenileme (Tecdit)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/1 (2007): 235; Kılıçoğlu, *Genel Hükümler*, 744.

⁶⁰³ Işık Önay, “Yenileme”, 225.

⁶⁰⁴ Işık Önay, “Yenileme”, 225.

⁶⁰⁵ Bu konudaki görüşler ve yazarın ifa ile yenilenmenin bir tutulmaması gerektiğine yönelik kanaati için bkz., Işık Önay, “Yenileme”, 85-86.

d. Teminat

Kambiyo senetlerinin temel ilişkiyle olan münasebetinde önem arz eden diğer bir kavram ise teminattır. Teminat amacıyla kambiyo senedi düzenlendiğinde, temel borç sona ermediği gibi alacaklının temel ilişkiye başvurma hakkında herhangi bir erteleme de söz konusu değildir. Tarafların amacına ilişkin diğer kavramlarda, kambiyo senetlerinin ön planda olduğunu gördük. Teminat amacıyla ise kambiyo senetlerini ikinci plana iten, alacaklının öncelikli olarak temel borcun ifasını talep etmesi gereken bir durum bulunmaktadır. Temel borç ifa edilmediğinde ise alacaklı kambiyo senedini tahsil etmek suretiyle alacağına kavuşmuş olacaktır.⁶⁰⁶

e. Genel Değerlendirme

Yeri geldikçe belirtildiği üzere temel ilişki bakımından kambiyo taahhütleri, tarafların iradesine göre ifa yerine edim, ifa uğruna edim, yenileme ve teminat niteliği taşıyabilmektedir. Bu niteliklerin temel ilişki bakımından sonuçları oldukça farklıdır. Gerçekten de taahhüdün yenileme veya ifa yerine edim olması halinde ifa uğruna edime nazaran alacaklının başvurabileceği imkanlarda önemli bir eksilme yaşanmaktadır.⁶⁰⁷ Örneğin kambiyo senedinin ifa yerine edim veya yenileme niteliği taşıdığı durumlarda, temel borç sona erer ve alacaklının gidebileceği ikinci bir kapı kalmaz. Dolayısıyla kambiyo taahhüdünün taşıdığı niteliğin tespiti önem arz etmektedir. Bu noktada ilk hareket noktası kanuni karinelerdir.

Kanun koyucu doktrinde “yenileme karinesi yasağı” olarak anılan kuralı TBK m. 133/2’de kambiyo senetleri bağlamında kanunlaştırmıştır. İlgili hükme göre, mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunması tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmayacaktır.⁶⁰⁸ Diğer taraftan hukuki sonuçlarından hareketle, ifa yerine edim niteliğinin de ikincil bir seçenek olduğunun kabulü gerekmektedir.⁶⁰⁹

⁶⁰⁶ Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 141.

⁶⁰⁷ Aksi taraflar arasında kararlaştırılmamış ise kambiyo senedinin düzenlenmesiyle ifanın amaçlandığı kabul edilir. Taraflar arasında bir anlaşma olmaksızın sona ermenin kabulü, temel borç lehine verilmiş teminatların da kaybına neden olacağından, yerinde bir tercih olmayacaktır. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 379.

⁶⁰⁸ Yenileme sözleşmesinin varlığını iddia eden ispat edecektir. Yargıtay’ın uygulaması da bu yöndedir. Bkz., 12. HD., 04.12.2014, E. 2014/22126, K. 2014/29410, YKD., 41/2 (Şubat 2015), 303-306; Yargıtay HGK., 23.03.2005, E. 2005/12-188, K. 2005/204, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 12.08.2023.

⁶⁰⁹ İkinci bir edimin hukuki niteliği noktasında tereddütte kalındığında, alacaklının alacağını ifa eden ve değer farklılıklarını dikkate almayan “ifa yerine edim” olgusunun değil alacağın korunduğu ve haklar arasındaki değer farklılıklarının hesaba katıldığı “ifa uğruna edim”in bulunduğu esas alınmalıdır., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 37, 95.

Nitekim kambiyo senetlerinin düzenlenmesi veya devredilmesi⁶¹⁰ ayrıca kararlaştırılmamış ise araç olarak hizmet ettikleri temel borç ilişkisini sona erdirmesin.⁶¹¹ Hülasa, aksi kararlaştırılmamış ise kambiyo keşidesinin ve bu kapsamda yapılan kambiyo taahhütlerinin ifa uğruna edim niteliği taşıdığı açıktır.⁶¹² Ayrıca bu kanaatimizi kanun koyucunun alacağın temlik ve havale kurumları için tesis ettiği kanuni karineler de teyit etmektedir. Öyle ki alacağın temlikine ilişkin TBK m. 192⁶¹³ ve havaleye ilişkin TBK m. 556⁶¹⁴ hükümleri ifa uğruna edim niteliğini esas almıştır. Bu hükümlerin kambiyo senetlerine kıyasen uygulanmasına herhangi bir engel yoktur.

Dolayısıyla ifa uğruna edim olarak kambiyo senetlerinin, günümüzde kişiler arasında hukuki işlem yapılması yönünde güven tesis etme veya mevcut borcun ifasına olan güveni⁶¹⁵ ve imkanları artırma vasıtası olduğu ifade edilebilecektir. Bu sebeple öğretide⁶¹⁶ ve Yargıtay⁶¹⁷ kararlarında herkesin üzerinde ittifak yaptığı üzere, kambiyo senetleri kural olarak ifa uğruna edim niteliği taşır ve temel borcu sona erdirmesin.

⁶¹⁰ Kambiyo senedinin ciro edilmesi, temel ilişkin devrine neden olmaz., Küçükaydın, 173. Her bir ciro, yeni bir kambiyo taahhüdü ve kambiyo taahhütlerinin tamamı yeni bir temel borç ilişkisi içermektedir., İBK., 25.12.2019 E. 2019/1, K. 2019/8, 13, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 24.09.2022.

⁶¹¹ Kambiyo senedinin ifa yerine verilmesi çok istisnai olup, böyle bir durumu iddia edenin ispat etmesi gerekmektedir., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 380; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 68; Tuna, *Kıymetli Evrak*, 75; “...Davalı satın aldığı pamuklar karşılığı davacıya bono ciro etmiştir. BK'nun 114/2 maddesi hükmüne göre, mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunmak tecdidi tazammun etmediği için, mücerret bono verilmesi ile borç itfa edilmiş olmaz, esas hukuki münasebet ortadan kalkmaz ve pamuk bedeli ödenmiş olmaz. Bunların olması için, bonoların vadesine tediye olunması lazımdır...”, Ticaret Dairesi, 21.9.1972, E. 72/2594, K. 72/3783, *Batider*, 6/4(1972): 735.

⁶¹² İmregün, *Kıymetli Evrak*, 35; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143; Tekil, *Kıymetli Evrak*, 84; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 70; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 100; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 21, kn. 2, 242; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 56; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 597, 270; Ali Arman Okan, “Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı”, 60; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 68; Şükrü Yıldız, “Teminat Çeki- Ticari Defterlerin Delil Niteliği”, *Hukuki Mütalaalar-2* (İstanbul: 12 Levha Yayıncılık, 2015), 148.

⁶¹³ EBK m. 170'e karşılık gelmektedir. Kanun koyucu eski kanun metninde, “Tediye makamına yapılan temlik” ifadesini kullanmıştır. İlkey Engin'in belirttiği üzere ilgili ifade temlik işleminin kural olarak ifa yerine değil ifa uğruna yapıldığına işaret eder. Ayrıca “tediye” teriminin kullanımına dönük eleştiriler için bkz., Baki İlkey Engin, “Garanti Sorumluluğu”, 154.

⁶¹⁴ Havale eden ile havale alıcısı arasındaki ilişki başlıklı TBK m. 556 şöyledir: “Havale, havale edenin havale alıcısına olan borcunun ifası amacıyla yapıyorsa, bu borç ancak havale ödeyicisinin borcu ifa etmesiyle sona erer. Havaleyi kabul etmiş olan havale alıcısı, havale ödeyicisine başvurarak havalede belirlenen süre içinde alacağını elde edememişse, bu alacağı, havale edene karşı yeniden ileri sürebilir....”.

⁶¹⁵ Kambiyo senetlerinin kural olarak asıl borç ilişkisinden doğan borcun ifasını temin etmek ve ilgili borcun ifasının gerçekleştirilmesi uğruna düzenlendiğine dair bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 100; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 68.

⁶¹⁶ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 287; İmregün, *Kıymetli Evrak*, 35; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143; Tekil, *Kıymetli Evrak*, 84; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 70; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 100; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 21, kn. 2, 242; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 56; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 597, 270; Ali Arman Okan, “Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı”, 60; Bozer ve Göle,

Bu noktada akıllara bu uygulamanın somut olaya göre farklılaşıp farklılaşmayacağı sorusu gelmektedir. Elbette kişiler açık bir şekilde kambiyo senedinin ifa yerine edim, yenileme veya teminat niteliğinde olmasını kararlaştırabilir. Fakat somut olay özelinde taraf iradelerinin farklı bir yönde olduğu kabul edilebilir mi?

Bu sorunun cevaplanabilmesi için, doktrinde ve uygulamada karşılaşılan örneklerden hareket edilebilecektir. Örneğin, kambiyo taahhüdünün ifa uğruna edim niteliği taşımasına ilişkin Yargıtay HGK'nun önemli bir içtihadı bulunmaktadır. Yargıtay ilgili kararında⁶¹⁸, taraflar arasında mevcut kambiyo senedine karşılık yeni bir kambiyo senedi düzenlenmesine ve önceki kambiyo senedinin iadesine ilişkin yazılı bir anlaşmanın bulunduğu olayda, örtülü bir yenileme anlaşması olduğuna yönelik ilke bir karar vermiştir.⁶¹⁹ Bu karar, kambiyo taahhüdünün taşıdığı hukuki niteliğin somut olaya göre farklı değerlendirilebileceğine ilişkin kanıt olabilecek niteliktedir. Ayrıca ilgili karardan, kambiyo senetlerinin başka bir kambiyo senedinin ödenmesi veya yenilenmesi için de vasıta olabileceğini görmekteyiz.⁶²⁰

Doktrinde ise kambiyo senetleriyle doğrudan ilgili olmamakla birlikte “ifa uğruna edim karinesine” istisna olarak gösterilebilecek önemli bir örnek verilmektedir.

Kıymetli Evrak, 68; Şükrü Yıldız, “Teminat Çeki- Ticari Defterlerin Delil Niteliği”, *Hukuki Mütalaalar-2* (İstanbul: 12 Levha Yayıncılık, 2015), 148.

⁶¹⁷ Yargıtay 11. HD., 04.04.2016, E. 2015/8595, K. 2016/3612, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 17.09.2023; Yargıtay 11. HD., 13.04.2016, E. 2015/15442, K. 2016/4073, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 17.09.2023.

⁶¹⁸ “...114/II maddesinde (İBK 116/II) yer alan karineye göre bir tecdit iddiasında olan kimse tarafların bu husustaki anlaşmasını (animus novandi =tecdit kastı) ispat ile mükelleftir. Kural olarak açık bir anlaşma olmaksızın salt yeni bir senet düzenlenmesi tecdit anlamına gelmemektedir. Ancak, alacaklının eski senedi iadesi veya iade iradesini ortaya koyması veyahut ta eski borç için ödeme makbuzu düzenlemesi, zımni tecdidi gösterir....Kambiyo senedine bağlı bir borcun süresi salt yeni bir senetle uzatılırsa bu yenileme değildir. Ne var ki, eski bononun iadesi karşılığında daha uzun süreli yeni bir kambiyo senedi düzenlenip verilmesi, yenileme mahiyetindedir. Zira, kambiyo hukuku kurallarına göre, eskisinin yerine geçmek üzere yeni bir senedin imzalanması eskisinden tamamen bağımsız yeni bir borç doğurur (Federal Mahkeme kararı BGE 89 II 255=JdT 1964 I 241)....”, Yargıtay HGK., 23.03.2005, E. 2005/188, K. 2005/204, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 26.07.2023.

⁶¹⁹ İlgili HGK Kararına atıf yapan Yargıtay Kararlarının bir kısmı şöyledir: Yargıtay 12. HD., 20.02.2007, E. 2007/553, K. 2007/2856, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 26.07.2023, Yargıtay 12. HD., 30.03.2010, E. 2009/26162, K. 2010/7538, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 26.07.2023, Yargıtay 12. HD., 24.01.2012, E. 2011/25315, K. 2012/1625, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 26.07.2023, Yargıtay 12. HD., 26.01.2012, E. 2011/18186, K. 2012/1857, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 26.07.2023, Yargıtay 12. HD., 02.11.2011, E. 2011/4432, K. 2011/21167, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 26.07.2023.

⁶²⁰ Öztan, ilk poliçenin iadesi karşılığında temdit(uzatma) poliçesinin verildiği durumlarda dahi kural olarak ifa amacının (Yazar ifa uğruna edim kavramının karşılığı olarak ifa amacı ifadesini kullanmaktadır.) söz konusu olduğunu, yeni poliçeyle yalnızca ödeme günü geri bırakılmış ise bu durumun da ilk ilişkiyi yok sayma olarak kabulünün mümkün olmadığını belirtmektedir., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 380.

Bu örneğe göre, (X) marka araba teslim borcuna karşılık (Y) marka bir arabanın teslimi konusunda anlaşılması durumunda, tarafların arasında ifa yerine edime ilişkin bir anlaşmanın olduğu savunulmaktadır.⁶²¹ Bir başka deyişle, ifa edilecek borcun para borcu dışında bir borç olduğu durumlarda kural olanın ifa yerine edim olduğu belirtilmektedir. Benzer görüşteki diğer yazarlar da⁶²² temel ölçüt olarak asıl edime karşılık verilen şeyin paraya çevrilmesinin amaçlanmış olup olmadığını almaktadır. Ayrıca bu yazarlar, örnekte olduğu gibi para borcu dışındaki borçlar için ifa yerine edim değerlendirmesi yapılabilmesi için ikame edimin de mutlaka bir “şey” olması gerektiğini belirtmektedir.⁶²³ Engin⁶²⁴, edim konusunun eşya olduğu durumlarda ifa yerine edim halinin kabulüne ilişkin ek olarak edimler arasında değer denkliği de aramaktadır. Burada mutlak bir eşitlikten bahsedilmemektedir. Değerlerin birbirine yakın olması yeterli kabul edilmektedir. Tüm bu yazarlar, para borcunun söz konusu olduğu veya asıl alacak olarak para borcu bulunmamakla birlikte alacaklıya yapılan kazandırmanın alacak devri/kambiyo taahhüdü/havale olduğu durumlarda da tartışmasız bir şekilde kural olarak ifa uğruna edimin bulunduğunu savunmaktadırlar.⁶²⁵

Kanaatimizce kambiyo senetlerine ilişkin de üzerinde düşünülmesi gereken bazı ihtimaller bulunmaktadır. Kambiyo senetleri, sahip oldukları kanuni alt yapı ve yerleşmiş piyasa uygulamasıyla yalnızca alacak hakkı tesis eden bir işleminden ibaret değildir. Bu senetler duruma göre ciddi bir güveni temsil edebilir ve piyasa tarafından parayla eşdeğer kıymet görebilir.⁶²⁶ Kambiyo senetlerine değer katan veya piyasa tarafından rağbet görmesini sağlayan en kıymetli unsur borçlulardır. Bu noktada borçluların sayısı kadar bu kişilerin güvenilir olması da önemlidir. Dolayısıyla bahsettiğimiz durum sayı veya farklı objektif parametreler ile ortaya konabilecek tespiti kolay bir husus değildir. Tamamıyla somut olay bağlamında gelişecek Yargıtay

⁶²¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel I*, kn. 868, 275.

⁶²² Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 847-848; Köksal Kocaağa, “İfa Amacıyla Edim”, 147-148.

⁶²³ Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 847; Köksal Kocaağa, “İfa Amacıyla Edim”, 148.

⁶²⁴ Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 847-848.

⁶²⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel I*, kn. 868, 275; Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 848; Köksal Kocaağa, “İfa Amacıyla Edim”, 148.

⁶²⁶ Erman bu duruma ilişkin, kambiyo senetlerinin bizatihi bir kıymeti temsil ettikleri, bir nevi para veya banknot gibi taşıdığı değeri üzerinde imzası bulunan kişilerin kişisel ve ekonomik durumlarından doğan güveninden kazandığını, senet üzerinde keşideci, lehtar ve muhatabın dışında ne kadar fazla cirantanın imzası ve aval/araya girme taahhütleri bulunuyorsa bu güvenin o denli güçleneceğini belirtmektedir., Eyüp Sabri Erman, *Polçe-Bono-Çek ve Kambiyo Senetlerine Ait Özel Takip Yolları* (Ankara: Güneş Matbaacılık, 1973), 9; “Kıymetli evrak, kendilerinde mündemiç olan Hakkı temsil etmesi bakımından bizatihi bir değer ifade eden senetlerdir.”, Yargıtay İBK., 5.11.1969, E. 1969/6, K. 1969/7, Şener, *Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları*, 547.

içtihatlarıyla belirlenebilecek istisnai bir konudur. Böylesi bir durumda, yani her an/her yerde paraya çevrilebileceğine dair önemli bir güvenin bulunduğu bir kambiyo senedinin bulunması durumunda, kişilerin bu senedin keşidesinde veya devrinde temel amaçları farklı olabilecektir.

Keşideci ve lehtar arasındaki ilişkilere dair (senedin yeni düzenlendiği durumlar), özellikle banka tarafından ödeme garantisinin verildiği çekler veya banka gibi önemli bir kurumun kabul beyanıyla muhatap sıfatı taşıdığı bir poliçenin keşide edilmesi örnek olarak gösterilebilir.⁶²⁷ Devre ilişkin ise güvenilir birçok kişi tarafından veya banka gibi ödeme noktasında ciddi bir itibara sahip kurumlar tarafından ciro edilmiş veya aval verilmiş bir kambiyo senedinin devri örnek verilebilecektir. Böylesi durumlarda, alacaklının senedi, alacağını tahsil bakımından ek bir imkândan ziyade ifa yerine edim olarak değerlendirmesi ihtimal dahilindedir. Çünkü yeni vasıta olarak edinilecek kambiyo senedi, alacaklı bakımından hiçbir risk içermeyecektir. Bu bakımdan borçlunun temel borcunu ifa ettiği rahatlıkla kabul edilebilecektir. Böylesi bir durumun yenileme olarak da görülmemesi gerekir. Gerçekten de hayatın olağan akışı çerçevesinde borçlunun böyle bir senet verdiği bir durumda, alacaklının tatmin edildiği dolayısıyla ifa yerine hareket edildiği kabul edilmelidir.

Konu özellikle kambiyo senetlerinin devri bakımından ayrı bir öneme haizdir. Şöyle ki çok sayıda güvenilir kişi veya kurum tarafından ciro edilmiş bir bononun herhangi bir borç için alacaklı (H)'ye beşinci ciranta (C5) tarafından ciro edildiği bir senaryoyu ele alalım. Böylesi bir durumda senet hamilinin yapması gereken tek şeyin, vade geldiğinde asıl borçlu düzenleyenden veya bu kişiden tahsilat yapamaz ise müracaat borçlularından talepte bulunmak olduğu varsayılabilir. Fakat hamilin gerekli işlemleri yapmadığı için müracaat hakkını kaybettiğini ve ihmali suretiyle asli borçluya karşı kambiyo senedinden doğan talep haklarının (sebepsiz zenginleşme talebi dahil) zamanaşımına uğradığını varsayalım. Böylesi bir durumda senedi iade etmek suretiyle temel borç ilişkisine başvurmak isteyen kişinin talebi ne kadar haklıdır? Zira bu

⁶²⁷ Serozan aksi yönde bir görüşte olup, paraya çevirme rizikosuna yüksek olan değerlerin ifa uğruna edim olarak esas alınması gerektiğini, alacaklıya karşılığı “banka(çek) kartı” ile garanti edilmiş bir çek teslim edilmiş olsa dahi bu kabulün değişmemesi gerektiğini belirtmektedir., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 37, 95; Serozan devam eden sayfalarda hukukçunun soyut kavramcılığın ve mekanik tümden gelimciliğin tuzağına düşmemesi gerektiği, tümden varım yöntemiyle somut olaydaki menfaat çatışmaları kapsamında adalete ve amaca en uygun çözümü üretecek hukuki nitelendirmeyi tercih etmesi gerektiğini aktarmaktadır. Bkz., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 39, 96.

durumda senedi iade alan ve temel borcunu ifa eden cirantanın, mağduriyeti söz konusu olabilecektir. Kanaatimizce benzeri durumlara ilişkin somut olay adaleti ve tarafların örtülü iradesi bağlamında ifa yerine edim olma ihtimali tartışmaya değerdir.⁶²⁸ Bu kanaatimiz, istisnai niteliğinden de anlaşılacağı üzere oldukça özel durumlara ilişkindir.

Temel borcun ifasına yönelik kambyo senedinin devredildiği fakat kanaatimiz kapsamına girmeyen durumlarda hamilin başvurabileceği farklı hukuki yolların olup olmadığı da önem arz etmektedir. Bu noktada yukarıda verdiğimiz örnekte yer alan sorunsalın temel ilişkiye başvurma imkânı kapsamında, temel borç ilişkileri kapsamında başlatılacak bir rücu silsilesiyle çözülebileceği ileri sürülebilir. Fakat kanaatimizce örnekte olduğu gibi kambyo senetlerinin devri söz konusu ise alacağın devrine ilişkin TBK m. 192⁶²⁹'nin kıyasen uygulanması suretiyle adil bir sonuca varılabileceği kanaatindeyiz. İfaya yönelik devir başlıklı TBK m. 192'ye göre alacaklı, borçludan aldığı veya gereken özeni gösterseydi alabilecek olduğu miktarı alacağından mahsup etmek zorundadır. Dolayısıyla biraz önce verilen örnek çerçevesinde de, senet hamilinin gerekli özeni göstermiş olsaydı tahsil edebileceği miktarda temel borç ilişkisinden doğan alacağının sona erdiği savunulabilecektir. Alacaklının özen sorumluluğu çerçevesinde senet bedelini temel alacağından düşmek durumunda kalması adil bir uygulamadır.

Bir diğer seçenek olarak temel borç ilişkisi ile kambyo senedi arasındaki ilişkiyi belirleyen tedavül sözleşmesi üzerinden konunun ele alınabileceği düşünülebilir.⁶³⁰ Zira kambyo senedinin ifa uğruna edim olarak düzenlendiği veya devredildiği durumlarda tedavül sözleşmesi ifa uğruna edim sözleşmesi niteliği taşımaktadır. Bu sözleşmenin

⁶²⁸ Öztan, taksitli satış kapsamında verilen poliçelerin teminat olarak teslim edildiklerinin kabul edildiğini belirtmektedir., Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 380.

⁶²⁹ Serozan, ifa uğruna edimi özlü bir biçimde toplayan kural olarak TBK m. 192'ye atıfta bulunmaktadır., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 38, 96; Engin, EBK m. 170(TBK m. 192)'e göre alacaklının gerekli özeni gösterseydi elde edeceği miktarda asıl alacağın sona ereceğini belirtmektedir. Ayrıca yazar ifa uğruna edim niteliğinde olmak üzere bir alacak hakkının devredilmesi durumuna ilişkin, gerekli özenin gösterilmesi durumunda tahsil edilebilecek miktara dair farklı ihtimaller üzerinden örnek vermektedir. Bu örnek alacak devri üzerinden olsa da Engin EBK m. 170'de yer alan prensibin diğer ifa uğruna edim kazandırmalarına da uygulanabileceğini belirtmektedir., Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 855-856.

⁶³⁰ “...Poliçeyi alan poliçeden doğan hakların muhafazası için gerekli kambyo muamelelerini yapmak mükellefiyetindedir; yani poliçeyi kanunda derpiş edilen müddetler içinde ibraz etmeli ve aksi şart kılınmamış ise protesto tanzim etmelidir. İhtimam mükellefiyetinin hukuki mahiyeti doktrinde münakaşalıdır. Hâkim kanaate göre ihtimam mükellefiyeti, devir sözleşmesinin muhtevasına dahildir....”, ilgili açıklama için bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 287.

vekalet benzeri bir niteliğe haiz olduğunu ilgili başlık altında belirtmiştik⁶³¹. Vekalet sözleşmesine ilişkin TBK m. 506/2'ye göre vekil üstlendiği iş ve hizmetleri, vekalet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, sadakat ve özenle yürütmekle yükümlüdür. Bu özenin ölçüsü ise TBK m. 506/3'te benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranış şeklinde belirlenmiştir. Bilindiği üzere vekil belirli bir sonucun ortaya çıkmamasından değil üstüne aldığı işi özenle yürütmekten sorumludur. Dolayısıyla değerlendirmeye aldığımız örnekte olduğu gibi işin yürütülmesinde özen borcuna uygun davranmayan bir vekil, vekalet verenin zarara uğraması durumunda bunu gidermekle yükümlü olacaktır (TBK m. 506/2 ve 112/1). Bu zarar fiili zarar ve yoksun kalınan kârı kapsayacaktır.⁶³²

Öğretideki benzer bir görüş, tedavül sözleşmesinden bahsetmemekle birlikte hamilin özen yükümlülüğünün devir sözleşmesinden doğduğunu belirtmektedir.⁶³³ Ayrıca ilgili görüşe göre poliçeden doğan müracaat haklarının düşmesinde veya senedin zamanaşımına uğratılmasında hamilin kusuru var ise temel ilişki borçlusuna karşı TBK m. 112 kapsamında sorumlu olacaktır.⁶³⁴ Çünkü borçlu müracaat haklarının düşmesinden kaynaklı zarara uğramıştır ve temel borç ilişkisi kapsamında yöneltile talebe karşı “İadeye mecbur olacağı şeyi talep eden kimse hile yapmış olur (dolu facit petit quod statim redditurus est)” ilkesi kapsamında savunmada bulunabilecektir.⁶³⁵ Ayrıca ilgili kanaate göre temel ilişki borçlusu, kendisine karşı yöneltile temel alacak taleplerine karşı sözleşmenin ihlalinden doğan tazminat alacağına dayalı takas def'inde de bulunabilecektir.⁶³⁶

Tarafların arasındaki sözleşme kapsamında yapılacak bir değerlendirmelerin karşılaşılabacağı en temel sorun ise kambiyo senedinden doğan müracaat haklarının kaybedilmesi veya senedin zamanaşımına uğratılması durumunda cirantanın borçlar hukuku anlamında zarara uğrayıp uğramadığının tespitidir. Yargıtay 11 HD. 1977

⁶³¹ Üçüncü Bölüm-D-1-b başlığına bkz..

⁶³² Detaylı bilgi için bkz., Kemale Leyla Aslan ve Ahmet Alper Güler, “*Vekilin Özen Yükümlülüğü ve Basiretli Vekil Kavramı*”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 6/1 (2020): 67-69, [İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi » Makale » VEKİLİN ÖZEN YÜKÜMLÜLÜĞÜ VE BASİRETİLİ VEKİL KAVRAMI \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/VEKILIN_OZEN_YUKUMLULUGU_VE_BASIRETLI_VEKIL_KAVRAMI), E. T. 26.07.2023.

⁶³³ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 287.

⁶³⁴ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 288-289.

⁶³⁵ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 288.

⁶³⁶ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 289.

yılında vermiş olduğu bir kararında⁶³⁷, davacının iddia ettiği gibi emre yazılı senetlerin bir kısmı tahsil için bir kısmı da ihracat kredisinin teminatı olarak davalıya verildiği kabul edildiği takdirde, ödememe protestosunun kendisine ihbar edilmemesinden veya senetlerin zamanaşımına uğratılmasından dolayı tazminat hakkının doğması için her şeyden önce bir zararın gerçekleşmiş olması gerektiğine, oysa bu gibi durumlarda senedin lehtar ve cirantası olan davacının henüz kendi borçlusunu takip ve dava hakkının mevcut olduğuna, zamanaşımına uğrayan senette yansıyan hakkın nakıs bir borç (ödenebilirlik) teşkil ettiği gibi, senetten ayrı olarak ve hukukî ilişkiye dayanmak suretiyle de tahsilinin mümkün olduğuna hükmetmiştir.

Öğretide yer alan bir diğer kanaate göre ise zamanaşımına uğramış kambiyo senedi hamilinin temel alacağa dayalı ödeme taleplerine karşı temel ilişki borçlusu ciranta *zedelenmeksizin iade edilmediği def'i*⁶³⁸ ileri sürülebilecektir. Benzer bir şekilde Kendigelen süresinde ibraz edilmeyen çek hamilinin de kendi cirantalarına temel borç ilişkisi kapsamında başvurduğunda zedelenmeksizin iade edilmediği savunmasıyla karşılaşılacağını aktarmaktadır.⁶³⁹ Kendigelen'e göre temel borç ilişkisine başvuru bakımından ifa amacıyla verilen kambiyo senedinin zedelenmeksizin iade edilmesi şarttır. İbraz süresinin kaçırılması suretiyle müracaat hakkının düşürülmesi de senedin zedelendiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yazar ilgili def'in ileri sürülmesi halinde temel borç ilişkisi kapsamında yapılacak ödeme talebinin reddedilebileceğini belirtilmektedir. Doktrindeki bu görüş kapsamında yukarıda yer alan örnekteki (C5) zedelenmeksizin iade edilmediği def'ini temel borç ilişkisi alacaklısı (H)'ye karşı ileri sürülebilecektir. Diğer taraftan (C5)'in def'i ileri sürmeksizin temel ilişki kapsamında ödeme yapması varsayımında, kendi cirantasına karşı yönelttiği rücu talebinin zedelenmeksizin iade edilmediği def'i ile karşılaşması da ihtimal dahilindedir.

Süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeklere ilişkin doktrinde ileri sürülen farklı bir görüşe göre ise hamil, müracaat hakkının düşürülmesi sebebiyle kendinden önce gelen

⁶³⁷ Yargıtay 11 HD., 25.10.1977, E. 77/3904, K. 77/4559, *Batider*, 9/3 (1978): 865-866.

⁶³⁸ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 598, 271; Poroy ve Tekinalp, “zedelenmeksizin iade edilmediği def'i” ifadesini açıkça kullanmamıştır. Fakat yazarlar temel alacağa başvuracak kişinin senedi zedelenmeksizin iade etmesi veya zedelenmemiş olsa dahi temel ilişki borçlusunun işine yaramayacağını ispat edilmesi gerektiğini, aksi durumda alacaklının talebine karşı borçlunun def'i ileri sürülebileceğini belirtmiştir. Bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143; Benzer bir şekilde Ülgen de adi alacağa başvuran hamilin senedi zedelenmemiş olarak geri vermekle yükümlü olduğunu belirtmektedir. Bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 100.

⁶³⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 292.

cirantalara veya onlar lehine aval veren kişilere karşı haksız fiil hükümlerine göre tazminat sorumluluğu taşıyabilecektir. Bu görüşü savunan yazarlara göre kambiyo ilişkisine dahil diğer kişiler de hamilin ihmali sonucu kendinden önce gelen kişilere karşı müracaat hakkının kaybı nedeniyle zarara uğrayabilecektir.⁶⁴⁰ Bu görüşe katılmamaktayız. Zira yukarıda belirttiğimiz gibi hamil temel borç ilişkisi kapsamında kendi cirantasına karşı yönelteceği taleplerde TBK m. 192'nin kıyasen uygulanması suretiyle hak kaybı yaşayacaktır. Dolayısıyla hamile farklı bir sorumluluğun yüklenmesine ihtiyaç yoktur.

Yukarıda yer alan görüşlerin veya kanaatimizin tercih edilmemesi ihtimalinde kambiyo senedi kapsamında yapılan değer geçişleri, temel borç ilişkileri kapsamında başlatılacak bir rücu silsilesiyle iade edilecektir. Dolayısıyla hamil (H)'nin ciranta (C5)'e yönelteceği taleple başlayacak olan süreç, lehtar (L)'nin ciranta (C1)'e yaptığı ödemeyi düzenleyen (D)'den almasıyla son bulacaktır. Temel ilişki kapsamında oluşacak bu rücu silsilesinde dikkat edilmesi gereken nokta kambiyo senedinin iade alınmasıdır. Daha önce de belirttiğimiz üzere ifa uğruna edimin değerlendirilmesi durumunda (alacağın devri, eşyanın satışı vb.) temel borcun bozucu şarta bağlı bir şekilde sona erdiği kanaatindeyiz.⁶⁴¹ Kambiyo senetlerinin devri durumunda da temel borcun sona ermesi, kambiyo senedinin ve alacağının iade edilmesi bozucu şartına tabi olacaktır. Bu durum senedin müracaat sorumluluğu çerçevesinde geri dönmesi veya devralanın temel borç ilişkisine başvurabilmek için senedi iade etmesi şeklinde ortaya çıkabilecektir. Dolayısıyla yukarıda vermiş olduğumuz örnekte hamil (H) ile ciranta (C5) arasındaki temel borç sona ermemiş olmakla birlikte (C5) ile (C4) arasındaki temel borç ilişkisi bozucu şarta tabi bir şekilde sona ermiş durumdadır. Zira hamil (H), ifa uğruna edim olarak aldığı kambiyo senedini henüz devretmek suretiyle değerlendirmemiştir. Kendi malvarlığı içerisinde yer almaktadır. Bu sebepten (C5)'in (C4)'e karşı temel borç ilişkisi kapsamında talepte bulunabilmesi için senedin tekrar kendi üzerine dönmüş olması gerekmektedir. Aksi taktirde (C4) ile (C5) arasındaki borç ilişkisinin sona erme hali bozucu şart gerçekleşmediği için kalkamayacaktır. Bu

⁶⁴⁰ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 117; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 29, kn. 10, 355; Kendigelen bu görüşe karşı, hamilin çeki süresi içerisinde ibraz etmemesi halinde kambiyo hukuku kapsamında cirantalara başvuramayacağını, temel borç ilişkisi üzerinden yapılacak taleplerin ise zedelenmeksizin iade şartının sağlanmaması sebebiyle mümkün olmadığını, bu kapsamda haksız fiil üzerinden sorumluluk oluşacağına dönük görüşün isabetli olmadığını belirtmektedir., Kendigelen, *Çek Hukuku*, 292.

⁶⁴¹ Üçüncü Bölüm-D-1-b başlığına bkz.; Benzer bir görüş için bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 287-288.

silsilenin anlaşılabilmesi için şu soru sorulabilir. Zamanaşımına uğramış bir bono hamili olan (H)'nin temel borca ilişkin herhangi bir talepte bulunmadığı bir varsayımda, ciranta (C5), temel ilişki borçlusu (C4)'ten talepte bulunabilir mi? Kanaatimizce bu soruya olumlu bir cevap vermek yerinde olmayacaktır.

Yukarıda verilen örnekler kapsamında yapılan açıklamaların özellikle kambiyo senedinin devri veya temel borçlu dışından üçüncü kişinin sorumluluk taşıdığı kambiyo senetlerinin keşide edilmesi durumunda (kabul edilmiş poliçe⁶⁴²) yaşanabileceği vurgulanmalıdır. Zira bizzat temel ilişki borçlusunun düzenleyen, alacaklının lehtar olduğu bir bononun keşide edilmesi ve zamanaşımının gerçekleşmesi durumunda borçlunun durumunda olumsuz herhangi bir değişiklik olmayacaktır.⁶⁴³ Lehtar, kambiyo senedini iade etmek suretiyle herhangi bir hak kaybı yaşamadan temel borç ilişkisine yönelebilecektir.

Sonuç itibarıyla kambiyo senedinin hangi amaçla düzenlendiğinin ve özellikle ifa uğruna edim durumunda hukuki sonuçların neler olduğunun çalışmamız bakımından önemli olduğu vurgulanmalıdır. Zira kambiyo senedinin yenileme/ifa yerine edim veya ifa uğruna edim niteliğinde olduğunun kabulü ve gerekli özeni göstermediği için senet bedelinin temel borçtan düşülmesi yahut zedelenmeksizin iade edilmediği def'i gibi uygulamalar, zamanaşımına uğramış kambiyo senedi hamillerinin temel borca başvurma imkânı üzerinde önemli sonuçlar doğurmaktadır.

2. Temel Borcun İfasının Kambiyo Senedinin Geçerliliğine Olan Etkisi

Temel borç ilişkisinden ve kambiyo ilişkisinden doğan her iki alacağın muaccel⁶⁴⁴ olduğu bir ihtimalde, borçlu her iki borçtan birisini seçmekte özgürdür.⁶⁴⁵ Kambiyo senedinin ödenmesi durumunda, ifa uğruna edimin⁶⁴⁶ ifası bağlamında temel

⁶⁴² Kınacıoğlu, kabul edilmiş bir poliçede, keşidecinin lehtardan kaynaklı zarara uğrayabileceğine ilişkin istisnai olarak şu örneği paylaşmıştır: “...Ancak kabul eden muhatap, zamanında poliçe ibraz edilmiş olsaydı ödeyecek idiyse ve fakat sonra aciz haline düştüğü için bu imkânı kaybetmiş ise, durum değişir. Bu taktirde asıl borç münasebetinden doğan alacağın dermeyanı neticesiz kalacağından keşideci lehtarın kusuru yüzünden zarara uğrar...”. İlgili örnekte “zarar” olgusuna katılmamakla birlikte konunun pratik sonuçlarını oraya koymak adına önemli olan bu örnek için bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 290.

⁶⁴³ Kınacıoğlu, poliçenin iskonto işlemi kapsamında bankaya satılması durumunda, bankanın temel borç ilişkisi kapsamında iskonto ettiren cirantaya başvuramayacağını belirtmektedir. Zira banka poliçeyi ifa uğruna değil, ifa için almıştır. İlgili açıklama için bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 288.

⁶⁴⁴ Kambiyo senedinin kabulü sonrası temel borç ilişkisinin muacceliyet anı tartışmalı hale gelmektedir. İlgili görüşler için bkz., Üçüncü Bölüm-D-3-a.

⁶⁴⁵ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143.

⁶⁴⁶ İfa uğruna edime ilişkin açıklamalar için bkz., Üçüncü Bölüm-D-1-b.

borç da sona erecektir.⁶⁴⁷ İki taraflı bu ilişkide temel borcun ödenmesi hadisesinin ise doğrudan kambiyo senedini veya kambiyo taahhüdünü sona erdirip erdirmeyeceği duruma göre değişebilecektir.

Temel borca ilişkin ödeme talep edilen bir borçlunun kambiyo senedinin kendisine iade edilmesini isteme yetkisi bulunmaktadır.⁶⁴⁸ Böyle bir iade yapılmadığı sürece borçlunun ödemediği imtina edebileceği açıktır.⁶⁴⁹ Özellikle kambiyo senedinin henüz tedavülden kalkmadığı bir durumda senedi iade almaksızın temel alacağa dönük ödeme yapan bir borçlu çok büyük bir riski de göze almaktadır. Riski doğuran en temel olgular, kambiyo senetlerinin mücerret olması, iyiniyetli üçüncü kişilerin mutlak bir şekilde korunması veya kamu itimadına mazhar olma ilkesidir. Gerçekten de kambiyo senedini devralan üçüncü kişi iyiniyetli ise bu kişiye karşı temel borcun sona erdiği ileri sürülemeyecektir.

Diğer taraftan senedin iade edilmesi suretiyle temel borç ödemelerinde kambiyo taahhüdünün de sona erdirilebileceği belirtilebilir. Senedin temel borç ilişkisi alacaklısı üzerinde (lehtar veya hamil) kaldığı durumlarda, kambiyo taahhüdünün ödemediği nasıl etkileneceği mücerretlik kapsamında benimsenecek görüşe göre değişiklik gösterecektir.⁶⁵⁰ Gerçekten de ispat soyutluğu kapsamında temel borcun ödenmesiyle birlikte kambiyo taahhüdünün geçersiz hale geleceği savunulabileceği gibi maddi soyutluk⁶⁵¹ kapsamında yalnızca sebepsiz bir zenginleşme teşkil edeceği de ileri

⁶⁴⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 71.

⁶⁴⁸ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143; Senetten alacağına ulaşamayan alacaklı, senedi borçluya iade etmek suretiyle temel alacağa başvurabilir., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 36, 94-95; Susuz, *Zamanaşımı*, 30.

⁶⁴⁹ Tekil, *Kıymetli Evrak*, 87; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 291; Tahsilde tekerrürün önüne geçmek amacıyla temel ilişki borçlusuna, kambiyo senedini iade etmeyen alacaklıya karşı “kambiyo senedine dayanılması def’i” tanınması gerektiğine ilişkin bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 30.

⁶⁵⁰ Tuna, temel ilişki çerçevesinde yapılan ödemelerin kambiyo senedine olan etkilerini, kambiyo senedinin temel borcun alacaklısında olup olmamasına göre değerlendirmiştir. Bu kapsamda kambiyo senedinin alacaklının elinde olduğu durumlara ilişkin senedin de hükümsüz hale geleceğini, kambiyo senedinin iyiniyetli üçüncü kişilere devredilmiş olması halinde ise kambiyo senedinin hükümsüz hale gelmediği gibi senet borçlusunun ikinci kez ödeme yapmak zorunda kalacağını ifade etmiştir. Detaylı bilgi için bkz., Tuna, *Kıymetli Evrak*, 76.

⁶⁵¹ Borç ikrarı bağlamında maddi soyutluk görüşünü savunan yazarlardan olan Sungurbey, mücerret alacağın ödenmesiyle illi nitelikteki temel borcun da sona ereceğini fakat illi alacağın ifasının mücerret borç üzerinde geçerlilik noktasında herhangi bir etkisinin olmadığını belirtmektedir. Ayrıca yazar bu durumdan hareketler iki talep arasında eksik telahuk(yarışma) olduğundan bahsetmektedir., Sungurbey, *Borç İkrarı*, 91; Serozan, temel borcun sona ermesi, baştan itibaren hükümsüz hale gelmesi veya sonradan hükümsüzlük durumunun ortaya çıkması hallerinde soyut borç senetlerinin kendiliğinden hükümden düşmeyeceğini, alacaklının malvarlığında sebepsiz zenginleşme teşkil edeceğini belirtmektedir. Ayrıca bu durumdan hareketle alacak hakları arasındaki durumun eksik bir yarışma hali olarak nitelendirildiğini

sürülebilecektir. Diğer taraftan senedin iyiniyetli üçüncü kişilere devri durumunda bu tartışmalar pratik önemini kaybetmektedir.⁶⁵²

Temel ilişkinin ve kambiyo senedinin aynı taraflar arasında bulunduğu durumlarda, ödemenin hangi borca ilişkin yaptığının tespiti önem arz etmektedir. Sungurbey'in⁶⁵³ de belirttiği üzere makbuz içeriğinden veya mücerret borç senedinin iadesi gibi durumlardan hareketle bir sonuca varılabilecektir.

Temel ilişki bağlamında ele alınması gereken bir diğer husus, temel alacağın üçüncü bir kişiye devri halidir. Zira alacaklı temel borç muaccel olduğunda borçlusundan tahsil talebinde bulunabileceği gibi ilgili temel alacağını üçüncü bir kişiye devredebilecektir. Devir işlemi bakımından alacağın muaccel olup olmadığı önemli değildir.⁶⁵⁴

Kambiyo senedinin temel ilişki tarafları arasında bulunduğu durumlarda temel alacağın devrinden haberdar olan kambiyo senedi borçlusu, senedi ödemekten imtina edebileceği gibi senedin bedelsiz kaldığına yönelik hukuki taleplerde de bulunabilecektir. Gerçekten de bu kişi alacağın devri işlemi kapsamında üçüncü kişinin alacak talebine zaten muhatap olacaktır. Bu noktada temel alacağı kambiyo borçlusuna haber vermek suretiyle devralan kişinin korunması, menfaatler dengesine daha uygun bir çözüm olacaktır. Ancak senet borçlusu her halükârda temel ilişki kapsamında yöneltilen taleplere karşı kambiyo senedinin iade edilmediği def'ini ileri sürebilecektir. Aksi durumda, temel borcun devrinden haberdar edilmiş olması onun senedi devralmış

aktarmaktadır., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 36, 94-95; Soyut borç ikrarının kurucu ve sebepten soyut olduğunun kabulü çerçevesinde borçlunun asıl alacağı ifa etmesi soyut borç ikrarından doğan borcu kendiliğinden ortadan kaldırmaz., Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 857; Kayar, kambiyo senetlerinin düzenlenmelerine sebep olan hukuki ilişkiden bağımsız olduğunu belirtmekle birlikte her iki ilişki için de yapılan ifanın diğerini sona erdireceğini ileri sürmektedir. Kanaatimizce bağımsızlığın olduğu bir durumda temel borcun ifası kambiyo taahhüdünü sona erdirmeyecektir. İlgili açıklamalar için bkz., Kayar, *Ticaret Hukuku*, 607-608.

⁶⁵² Kambiyo rejimi mücerretliği olarak adlandırdığımız görüşü temsil eden ve kambiyo rejiminin temel borç ile sıhhat ilişkisi içerisinde olduğunu savunan Domaniç dahi, temel borcun ödenmesi bakımından kambiyo senedinin tarafların arasında olup olmamasına göre bir ayırım yapmaktadır. Yazara göre, senedin iyiniyetli kişilere devri hukuki sebebiyle olan sıhhat bağıını koparmaktadır. Bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 131.

⁶⁵³ Sungurbey, *Borç İkrarı*, 91.

⁶⁵⁴ Alacaklı illi ve mücerret şekilde olan bu iki alacak üzerinde ayrı ayrı tasarruflarda bulunabilecektir. Alacaklı illi alacağı devredebileceği gibi illi alacağı kendi uhdesinde bırakıp mücerret alacağı da devredebilecektir. Her iki alacak farklı kişiler üzerinde bulunsu da telahuk(yarış) ilişkisi devam edecektir. Her iki alacak birbirinden müstakil olmakla birlikte aralarında bir ilgi bulunmaktadır. Açıklamalar için bkz., Sungurbey, *Borç İkrarı*, 90; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 290-291; İmregün, *Kıymetli Evrak*, 35; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 671.

üçüncü kişilere karşı kambyo senedinden sorumlu olmasına engel olmayacaktır. Bir diğer ihtimal ise senet borçlusunun temel alacağın devrinden haberdar edilmediği durumlarda kambyo senedi kapsamında lehtara (veya temel borç ilişkisi tarafı kambyo alacaklısına) yapılacak iyiniyetli ödemelerin, kambyo senedinin yanı sıra temel borcu da sona erdireceği rahatlıkla söylenebilecektir.

Senet borçlusunun haberdar edilip edilmemesinden bağımsız olan bir diğer ihtimal ise, lehtarın veya hamilin kambyo senedini temel alacaktan bağımsız bir şekilde üçüncü bir kişiye devretmesidir. Bu halde kambyo senedi borçlusunun çift ödeme durumu yaşamaması için doğrudan senet alacaklısına ödeme yapması önemlidir. Dolayısıyla borçlu temel alacak kapsamında yöneltilecek taleplere karşı, adi alacak için kambyo senedi düzenlendiği definde⁶⁵⁵ bulunabilecektir.

3. Kambyo Senedinin Düzenlenmesi Sonrası Temel Borç İlişkisinden Doğan Alacağın Vadesi ile Temerrüt ve Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı

a. Kambyo Senedi Sonrası Temel Borç İlişkisinde Vade ve Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı

Kambyo senedinin düzenlenmesi kural olarak temel ilişkiyi sona erdirmez⁶⁵⁶. Bu durum temel ilişkinin kambyo senedinden hiçbir surette etkilenmediği anlamına da gelmemektedir. Bir borcun sona erdirilmesine vasıta olmak üzere bir kambyo senedi keşide edildiğinde, temel ilişkinin talep edilebilirliğinde önemli değişimler yaşanacaktır. Örneğin 1 Ocak 2023 vadeli bir bedel borcu için 15 Ocak 2023 tarihli bir kambyo senedi düzenlendiği fakat alacaklının temel ilişki kapsamında 1 Ocak günü talepte bulunduğu bir durumda, borçlu ilgili talebe karşılık kambyo senedi düzenlendiği savunmasında bulunabilecektir. Zira temel borcun alacaklısı, temel ilişkiden doğan talep hakkının yanı sıra kambyo senedinden doğan ek bir talep yetkisine kavuşmuştur. Bu yetkinin kazanılması, öncelikli olarak kambyo senedine başvurulması sonucunu da beraberinde getirmektedir. Bir başka ifadeyle alacaklının sahip olduğu talepler arasında

⁶⁵⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 704'den Bülow, Art. 42, Anm. 3, 300; Arslan Kaya, “Yargıtay Kararları Işığında Bono ve Poliçe Borçlusunun Tevdi Hakkı, Tevdi Etmeyen Borçlunun Temerrüdü ve Temerrüd Faizi Ödemesi Sorunu Üzerine Bir İnceleme”, *Prof. Dr. Hüseyin Ülgen'e Armağan*, Cilt 1, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2007), 716.

⁶⁵⁶ Mücerret bir kambyo taahhüdü adi hakkı düşürmez. Öyle ki alacaklı adi hakka ilişkin şahsi ve aynı teminatları da muhafaza eder. Tecdit gayesi güdülüyor ise bu iradenin ayrıca ortaya konulması gerekir., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 129.

öncelik sırasını takip etmesi gerekmektedir.⁶⁵⁷ Aksi yönde diğer bir görüş ise alacaklının kambiyo alacağı ve temel alacak arasında serbestçe tercihte bulunabileceğini belirtmektedir.⁶⁵⁸

Kambiyo senedinin temel ilişkinin talep edilebilirliği üzerindeki bu zamansal etkisi oldukça tartışmalıdır.

Doktrinde Domaniç tarafından belirtilen bir görüşe göre kambiyo senetleri ihdası senetler olmayıp, kambiyo senedinin düzenlenmesiyle birlikte yalnızca mevcut bir adi hakkın kambiyo rejimine tabi tutulması söz konusudur.⁶⁵⁹ Bu nedenle ilgili haklar arasında gerçek bir yarış hali de yoktur. Alacaklı kambiyo senedi geçerliliğini koruduğu sürece, hakkını kambiyo senedi vasıtasıyla talep etmek durumundadır.⁶⁶⁰ Bu görüş kapsamında temel ilişkinin talep edilebilirliği (muacceliyet) bakımından kambiyo senedinin zamanaşımına uğrama anına işaret edilmiştir. Dolayısıyla bu tarihten önce temel alacağa başvuran alacaklı, mehil veya erteleme def'iyle karşılaşabilecektir.⁶⁶¹

⁶⁵⁷ Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 246; Domaniç, tek edim için iki ayrı imkânın elde edildiğini, dolayısıyla bunları aynı anda sıra gözetilmeksizin kullanılmasının mümkün olmadığına ilişkin bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 129; Temel ilişki borçlusuna “önce kambiyo senedine dayanılması def'i” tanınması gerektiğine ve bu def'inin senedin iade edilmesi suretiyle bertaraf edilebileceğine ilişkin bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 30.

⁶⁵⁸ Tabii ki temel borcun talep edilmesi durumunda kambiyo senedinin iade edilmesi şartı aranacaktır. Bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143.

⁶⁵⁹ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 15.

⁶⁶⁰ Yargıtay 11. HD. bir kararında Domaniç'in görüşlerine paralellik arz eden bir şekilde, TTK ile benimsenen kambiyo hukuku sisteminde bononun temelinde esas borç ilişkisi bulunduğu kabul edildiğini ve bono düzenlenmesiyle birlikte keşideci ile lehtar arasında temeldeki ilişkinin kambiyo senedine dönüştürülmesine, bir başka ifadeyle temeldeki borcun biçimsel açıdan yeni bir görünüme kavuşturulmasına ilişkin bir ek bağit yaptıklarına yönelik tespitlerde bulunmuştur. Ayrıca mahkeme aynı kararında, senette yerleşen hakkın kıymetli evraktan ayrı olarak dermeyan edilemeyeceğine ilişkin eTTK m. 557 hükmünden hareketle, senede dayanma imkânı bulunduğu müddetçe temel borç ilişkisinin dava konusu yapılamayacağına hükmetmiştir. Kararda bu gibi taleplerin bulunması durumunda davalının senedin iadesini talep edebileceği belirtilmiştir. Ayrıca 11 HD. eTTK m. 557'nin uygulama bulmadığı, bir başka ifadeyle senede dayanma olanağı bulunmayan durumlarda alacaklının temel borç ilişkisine veya hem temel borca hem de kambiyo senedine başvurma imkanının bulunduğunu eklemiştir. Kararda açıkça belirtilmemiş olsa da özet kısmından hareketle; henüz geçerliliğini koruyan bir bono bulunmasına rağmen temel ilişkiye başvurmak isteyen kişinin ilk olarak senedi iade etmek suretiyle kambiyo ilişkisini sona erdirmesi gerektiği; temel borç ilişkisinin talep edilebilirliğine ve dolayısıyla zamanaşımı süresinin başlangıcına ilişkin bononun zamanaşımına uğrama anına atıfta bulunulduğu tespitlerinde bulunulabilecektir., İlgili karar için bkz., Yargıtay 11. HD., 25.04.1978, E. 1978/2055, K. 1978/2164, YKD., 5/1 (1979), 81-82.

⁶⁶¹ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 130; Bu görüş, Domaniç'in kanaatleri esas alınarak belirtilmiştir. Fakat yazarın farklı bir sayfada belirttiği, “Alacaklı kambiyo senedindeki şartlara riayetle takipte bulunmasına rağmen vadede hakkını istihsal edememişse kanaatimizce muhayerdir: dilerse kambiyo kambiyo hukukuna göre hareketle, kıymetli senede müsteniden takipte ısrar ve devam eder; dilerse bu yolu bırakarak umumi hükümler dairesinde talepte bulunur.” kanaatleriyle, bu görüşün çeliştiği ifade edilebilecektir. Bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 130.

Bununla birlikte farklı sebeplerle kambiyo senedinin sona ermesi veya senedin iade edilmesi durumlarında hamil beklemeksizin adi borç rejimine başvuru edilebilir.⁶⁶²

Diğer bir görüşe göre ise, kambiyo senedi düzenleyen taraflar temel ilişki bağlamında vadeye ilişkin yan bir anlaşma⁶⁶³ gerçekleştirmektedir. Bu anlaşmaya göre temel ilişkinin vadesi kambiyo senedinin vadesine kadar ertelenmiş bulunmaktadır.⁶⁶⁴ Bir diğer ifadeyle temel ilişkinin muacceliyeti ile kambiyo senedinin muacceliyeti arasında paralellik kurulmuş durumdadır.⁶⁶⁵ Kambiyo senedinin vadesi gelmeden temel ilişki kapsamında bir talepte bulunulması durumunda, diğer görüşte olduğu gibi alacaklı erteleme veya kambiyo senedine başvurulmasına yönelik defiiyle karşılaşabilecektir.⁶⁶⁶

Bu görüş çerçevesinde kambiyo senedi vadesinin gelmesiyle birlikte temel alacak ve kambiyo alacağı arasında tam bir yarışma hali söz konusu olacaktır. Bir başka deyişle alacaklı bu iki ilişki arasında serbestçe bir tercihte bulunacaktır.⁶⁶⁷ Temel borç ilişkisine başvuru bakımından öncelikle kambiyo senedine başvuru şartı getirilmemiştir. Bu görüş temel borç kapsamında yapılacak ödemelerde “kambiyo senedinin iade edilmesi” şartının aranmasına engel değildir.⁶⁶⁸

Doktrinde ifade edilen bir diğer görüş ise tarafların vadeye ilişkin bir anlaşma yapıp yapmadığının irade beyanlarının yorumlanması suretiyle tespit edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Zira vadenin uzatılmasına yönelik kabuller borçlunun arzusuna uygun düşmekle birlikte alacaklı bakımından sakıncalı bazı sonuçlar

⁶⁶² Domanıç, *Kıymetli Evrak*, 14.

⁶⁶³ Bozer/Göle, temel ilişki vadesinin senet vadesinden önce geldiği durumlarda, tarafların arasında vadenin kambiyo senedinin vadesine kadar uzatılması hususunda *zımnen* bir anlaşma bulunduğunu belirtmektedirler. Aynı şekilde senet vadesinin temel ilişki vadesinden önce olduğu durumlarda da kambiyo senedi vadesinin dikkate alınması gerektiğini eklemektedirler., Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 70; Ayşe Albayrak Doğan, “İçtihadı Birleştirme Kararı”, 208; Asıl alacağın talebi üzerinde gerçekleşen olguların doktrinde genellikle ifa uğruna edime bağlı bir tecil anlaşmasına dayandırıldığına ilişkin bilgi için bkz., Baki İlkey Engin, “İfa Uğruna Edim”, 852.

⁶⁶⁴ İnan da temel borç ilişkisi vadesinin senedin vadesine kadar uzatıldığını belirtmektedir. Bkz., İnan, *Hatır Senetleri*, 42; İfa amacıyla edimi kabul eden alacaklı, borç ilişkisinden doğan asıl edimi talep hakkından vazgeçmemekte, borçluya yalnız yeni bir süre tanımaktadır. Bkz., Köksal Kocaağa, “İfa Amacıyla Edim”, 146; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 672; Yargıtay’ın da benzer bir görüşte olduğuna ilişkin bkz., Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023; Susuz, *Zamanaşımı*, 164.

⁶⁶⁵ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 100.

⁶⁶⁶ Adi alacağın senet vadesine kadar donduğu ve o ana kadar takip edilemeyeceğine ilişkin bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 100; Ezgi Başak Demirayak Ünal, “Zamanaşımına Uğrayan Kambiyo Senedinin Temel Borç İlişkisine Dayalı Dava ve Takiplerdeki Rolü”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/199-200 (Mart-Nisan 2021): 558.

⁶⁶⁷ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143; Köksal Kocaağa, “İfa Amacıyla Edim”, 146; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 671; Can, *Kıymetli Evrak*, 15.

⁶⁶⁸ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143; Susuz, *Zamanaşımı*, 29-30.

İçerebilmektedir.⁶⁶⁹ Bu sakıncalar, asıl borç ilişkisindeki temerrüdün gerçekleşmesinin engellenmesi ve temerrüdün sona erdirilmesi olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla ilgili görüş, ifa uğruna edimden alacağını elde edemeyip tekrar temel ilişkiye yönelen alacaklı bakımından vade anlaşmasının bulunduğuna yönelik kabulün yerinde bir çözüm olmadığını aktarmaktadır. Ayrıca ifa uğruna edim kapsamında alacağın ileri sürülebilmesinin veya dava edilebilirliğinin geçici bir süre için engellendiğinin kabul edilmesi suretiyle her iki tarafın menfaatlerini koruyan bir çözüm üretilebileceği belirtilmektedir.⁶⁷⁰

Bu noktada doktrindeki bu görüşlerden farklı düşündüğümüzü belirtmek isteriz. Tabii ki taraflar diğer görüşlerde belirtilen durumlara yönelik anlaşmalar yapabilecektir. Kanaatimizce konunun vade anlaşması ve ifa uğruna edim sözleşmesi çerçevesinde bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Bu çerçevede henüz vadesi gelmemiş temel alacaklarda veya muaccel alacaklarda talep yetkisi ifa uğruna edimin doğası gereği kambiyo senedinin değerlendirilmeye çalışılmasına kadar ertelenmektedir.⁶⁷¹ Bu durum vade üzerinde değişiklik yapan tecil anlaşması⁶⁷² niteliği taşıyacaktır. Dolayısıyla temerrüdün söz konusu olduğu bir alacak için kambiyo senedi verilmesi temerrüt olgusuna ve ondan doğmuş temerrüt faizi hakkına da son verecektir.⁶⁷³ Temel ilişkinin talep edilebilirliği (vade) üzerinde meydana gelen etkiler ifa uğruna edim sözleşmesi çerçevesinde, kambiyo senedi hamilinin tavrına göre şekillenecektir. Yeri geldikçe belirtildiği üzere ifa uğruna edim sözleşmesi, doktrinde tartışmalı olmakla birlikte

⁶⁶⁹ Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 852-853.

⁶⁷⁰ Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 853.

⁶⁷¹ Öztan ve Bozkurt da alacaklının ilk olarak kambiyo senedine başvurması ve ondan doğan talep haklarını tüketmesi gerektiğini işin mahiyetinin bir sonucu olarak belirtmişlerdir. Yazarların bu görüşü gerekçe olarak görüşümüze benzerlik taşısa da varılan sonuç itibarıyla farklılaştığı söylenebilecektir. Zira Öztan temel alacak vadesinin kambiyo senedi vadesine kadar uzatıldığını belirtmektedir. Bizim görüşümüze göre temel alacak senet vadesinde muaccel hale gelebileceği gibi kambiyo alacaklısının pasif davranması durumunda zamanaşımı anında da muaccel hale gelebilecektir. Bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 71; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 138.

⁶⁷² Bir borcun vadeye bağlanmasına veya vadenin uzatılmasına tecil anlaşması denileceği, bu işlemin her iki tarafın örtülü veya açık irade beyanlarına dayanması gerektiği, kural olarak şekle bağlı bir işlem olmadığı fakat vadesine ilişkin değişiklik yapılacak sözleşmenin kanuni olarak şekle tabi bir işlem olması durumunda ilgili şekle uyulması gerektiği, tecilin muacceliyet sonrası yapılması halinde işleyen zamanaşımını durduracağı, ayrıca temerrüt gerçekleşmiş ise aksi kararlaştırılmadığı sürece temerrüdün mevcut sonuçları (işlemiş temerrüt faizi gibi) saklı kalmak suretiyle temerrüdü sona erdireceğine ilişkin açıklamalar için bkz., Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel I*, kn. 1006-1007, 314-315.

⁶⁷³ Asıl borcun vadesinin uzadığının kabul edilmesi durumunda yaşanabilecek olumsuzluklar için bkz., Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 853.

*kendine özgü bir vekalet*⁶⁷⁴ ilişkisi teşkil etmektedir. Bir başka ifadeyle vekalet sözleşmesinden ayrılan noktalar da söz konusudur. Bu çerçevede alacaklı, ifa uğruna edim olarak kendisine tahsis edilen değerden alacağını tahsil etmeye çalışma ve gerekli özeni gösterme yükümlülükleri altına girmektedir.⁶⁷⁵ Vekalet sözleşmesinden farklı bir şekilde alacaklı ifa uğruna edim sözleşmesinden keyfi bir şekilde cayamaz.⁶⁷⁶ Hatta senedi iade etmek istese de borçlu bu talebi kabul etmek zorunda değildir.⁶⁷⁷ Diğer taraftan hamil, kambiyo senedine dönük hiçbir gayret göstermeksizin temel ilişkiye başvuramaz.⁶⁷⁸ Böyle bir durumda hakkın muaccel olmadığının dönük geciktirici bir def'i⁶⁷⁹ ileri sürülebilecektir. Dolayısıyla ifa uğruna edimin verilmesiyle birlikte kural olarak temel borcun talep edilebilirliği, alacaklının kambiyo senedini tahsil etmeye yönelik göstermiş olduğu özen çerçevesinde şekillenecektir.

Alacaklı kambiyo senedini asli borçluya veya müracaat borçlularına ibraz ettiğinde “kambiyo bedelinin tahsilini” gerçekleştirir ise temel borç ve ondan doğan haklar sona erecektir. Bununla birlikte hamil, kambiyo senedinin tahsiline ilişkin asli borçludan talepte bulunmasına veya çekte muhatap bankaya başvurmuş olmasına

⁶⁷⁴ Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 152; Vekalet sözleşmesinden farklılıkları ve benzerliklerine ilişkin detaylı bilgi için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 246; Taraflar arasında vekalet benzeri inançlı bir ilişkinin kurulduğuna ilişkin bkz., Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 855.

⁶⁷⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 381; İfa uğruna edim anlaşması gereğince alacaklı, kendisine sağlanan vasıttan hakkını elde etme yolunda çaba göstermeden asıl edime başvuramaz., Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 244-245; İfa uğruna edim olarak verilen değer paraya çevrilmesi, alacaklı bakımından hak olmasının yanı sıra önemli bir yükümlülüktür., Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim”, 854.

⁶⁷⁶ Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 247; İfa uğruna edim bulunması durumunda taraflar arasında kendine özgü bir vekalet olduğunu belirten Serozan, bu ilişkinin olağan vekaletten geri alma bakımından ayrıldığını belirtmektedir., Serozan Vd., *Borçlar Hukuku*, § 7, kn. 35, 94; Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 151.

⁶⁷⁷ Cemal, Von Tuhr’un ifa uğruna verilen vasıtanın iade edilmesi suretiyle borçlunun ileri sürebileceği definin önlenilebileceği görüşü eleştirmektedir. Böyle bir davranışın taraflar arasında yer alan sözleşme bakımından borca aykırılık teşkil edeceğini belirtmektedir., Detaylı bilgi için bkz., Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 247.

⁶⁷⁸ Tuna da benzer bir şekilde alacaklının ilk olarak kambiyo senedi çerçevesinde talepte bulunması gerektiğini, ancak bu yolla alacağını elde edememesi durumunda adi hükümler çerçevesinde de talep ve takipte bulunabileceğini belirtmiştir. Bir başka ifadeyle temel alacağın muacceliyetini, kambiyo senedi kapsamında talepte bulunma ön şartına tabii tutmuştur. Bu görüşün, temel alacağın muacceliyetini doğrudan kambiyo senedinin vadesine tabi tutan anlayıştan farklı olduğu açıktır. Kanaatimizce Tuna’nın bu görüşü, bizim de tarafı olduğumuz ifa uğruna edimin doğasına dayandırılan muacceliyet anlayışına benzerlik taşımaktadır. Detaylı bilgi için bkz., Tuna, *Kıymetli Evrak*, 75; Kınacıoğlu ve Bahtiyar da temel ilişki vadesinin senet vadesine kadar uzatıldığını belirtmekle birlikte temel ilişkiden doğan alacağın ancak senetten doğan alacak tahsil edilemiyorsa talep edilebileceğini aktarmaktadır. Yazarlara göre alacaklı kambiyo senedini teslim alarak öncelikle senede başvurmayı kabul etmiş durumdadır. Bu görüşlerin açık olmamakla birlikte gerekçe bakımından kanaatimize benzerlik taşıdığı fakat muacceliyet noktasında varılan sonuç itibarıyla farklılık taşıdığı söylenebilecektir. Bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 287; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, 57.

⁶⁷⁹ Ahmet Cemal, “İfa Uğruna Edim”, 247; Köksal Kocağa, “İfa Amacıyla Edim”, 152.

rağmen alacağına ulaşamamış ise temel borç muaccel hale gelecektir. Bu noktada muacceliyet için alacaklıya dava açma veya başvuru haklarını kullanma sorumluluğunun yüklenmemesi gerektiği kanaatindeyiz.⁶⁸⁰ Asli borçludan veya çekte muhatap bankadan talepte bulunulması yeterli olacaktır. Fakat senedin iadesi durumunda borçlunun kambiyo senedinde rücu edebileceği birileri var ise bu noktada alacaklının özenli bir vekil gibi davranma durumu karşısında hakkı koruyucu işlemleri yapmasının gerektiği vurgulanmalıdır.⁶⁸¹ Aksi durumda borçlunun yaşayacağı hak kayıpları, alacaklının temel alacak kapsamında yapacağı talep hakkına etki edebilecektir.⁶⁸²

Görüşümüz kapsamında cevaplanması gereken önemli bir soru ise alacaklının herhangi bir davranışta bulunmadığı ve senedin zamanaşımına uğradığı durumlarda muacceliyet anının nasıl şekilleneceğidir. İlgili bölümde belirtildiği üzere⁶⁸³ zamanaşımı hakkı zayıflatsa dahi sona erdiren bir olgu değildir. Zamanaşımına uğramış alacağın tahsili borçlunun tasarrufuna bırakılmış haldedir. Borçlu öder ise geçerli bir ifa yapılmış olacaktır. Dolayısıyla teorik olarak alacaklının borçludan talepte bulunması mümkündür. Fakat borçlunun def'i ileri sürmeme ve borcu ödeme ihtimali düşüktür. Alacaklının ifa uğruna edim üzerinden tatmin olma beklentisi yok denecek kadar azalacaktır. Bu nedenle zamanaşımı sonrası kambiyo alacaklısından, kambiyo senedi çerçevesinde girişimde bulunması beklenmemelidir. Bu bağlamda poliçe ve bonoda lehtar veya hamilin temel borç ilişkisinden doğan alacağı herhalde zamanaşımı süresinin sona ermesiyle muaccel hale gelmelidir.

Çekte ise durum farklılaşmaktadır. Zira asli borçlu yoktur. Müracaat borçlusu konumundaki kişilere kambiyo senedinin ileri sürülebilmesi için hakkı koruyucu işlemlerin zamanında yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla çekte zamanaşımının söz konusu olabilmesi için hamilin ibraz süresi içerisinde muhatap bankadan talepte bulunması ve karşılıksız kalan bir kısım varsa hakkı koruyucu işlemlerin yapılması

⁶⁸⁰ Benzer bir kanaat için bkz. Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 287.

⁶⁸¹ Poroy ve Tekinalp, temel ilişki çerçevesinde yapılacak talepler bakımından senet iadesinin gerektiği, kambiyo senedinden doğan hakların tam olarak kullanılabilmesi için gerekli işlemlerin yapılmış olması gerektiğini belirtmektedir. Senet zedelenmişse, borçlunun durumuna ilişkin herhangi bir değişikliğin olmadığı ispat edilmelidir. Örneğin borçlu bonoda düzenleyen ise rücu edeceği kimsenin bulunmadığı ispat edilebilecektir. Bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 172, 143; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 287.

⁶⁸² Alacağın temlikine ilişkin TBK m. 192'nin kıyasen uygulanabileceğine ilişkin açıklamalarımız için, Üçüncü Bölüm-D-1-e başlığına bkz.

⁶⁸³ İkinci Bölüm-B-3 başlığına bkz.

gerekmektedir (TTK m. 809/1). Çek alacaklısının hareketsiz kaldığı bir senaryoda müracaat borçlularının kambiyo senedinden doğan bir sorumluluğu kalmayacak ve zamanaşımı değerlendirmesi söz konusu olmayacaktır. İbraz süresi içerisinde muhatap bankadan talepte bulunulmuş ise ilgili tarihten itibaren temel alacak muacceliyeti gerçekleşecektir. Alacaklının hareketsiz kalması durumunda ise diğer kambiyo senetlerinden farklı bir şekilde çekte ibraz süresinin kaçırılmasıyla birlikte temel borç ilişkisi borçlusundan talepte bulunulabilecektir.

Diğer taraftan vadeye ilişkin yaklaşımlar, temel alacağa dair zamanaşımı süresinin başlangıç noktasını da farklılaştırmaktadır. Zamanaşımı süresi muacceliyet tarihi olarak esas alınan parametreye göre senet vadesinden, kambiyo senedinin zamanaşımına uğradığı andan veya kambiyo alacaklısının asli borçludan yahut çekte muhatap bankadan talepte bulunduğu andan başlayacaktır. Kanaatimizin son parametre doğrultusunda olduğu belirtilmelidir. Dolayısıyla kural olarak temel alacak için zamanaşımı süresi, poliçede kabul etmiş muhataptan, bonoda düzenleyenden ve çekte ise muhatap bankadan talepte bulunmasıyla işlemeye başlayacaktır. Fakat kambiyo alacaklısının hareketsiz kaldığı ve kambiyo alacağına dönük hiçbir işlem yapmadığı durumlarda ise herhalde poliçe ve bonoda asli borçlunun senetten doğan sorumluluğunun zamanaşımına uğradığı, çekte ise ibraz süresinin kaçırıldığı anda temel alacağa ilişkin zamanaşımı süresi başlayacaktır.

b. Kambiyo Senedi Düzenlendikten Sonra Temel Borç İlişkisinde Temerrüt Anı ve YİBHKG'nun 2019/1-8 Sayılı 25.12.2019 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi

Doktrinde vadenin ne zaman olduğu kadar temerrüt anı da oldukça tartışmalıdır. Temerrüt anının tespitinde önem arz eden unsurlardan birisi, yukarıda yer alan görüşler çerçevesinde belirlenecek temel ilişki vadesinin TBK m. 117/2 bağlamında birlikte belirlenmiş vade olarak kabul edilip edilmeyeceğidir.⁶⁸⁴

⁶⁸⁴ Yargıtay, kambiyo senedi çerçevesinde temel ilişkiye sirayet eden vadenin TBK m. 117/2 kapsamında tarafların birlikte belirlediği bir vade olarak kabul edilemeyeceği görüşünü benimsemektedir. Aksi bir kabulün hakkaniyete aykırı olacağı, kanunun kendisine yüklediği yükümlülükleri yerine getirmeyen bir kişinin hiçbir hak kaybı yaşamaması sonucunu doğuracağı belirtilmektedir. Dolayısıyla borçlunun vadeden itibaren faiz talep etmesi mümkün değildir. Borçlunun temerrüde düşürülebilmesi için ihtar şarttır., Yargıtay İBK., 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, 15, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 24.09.2022.

Kanaatimizce kural olarak ifa uğruna edim gereğince alacaklının çabasına göre veya her halde zamanaşımı/ibraz süresinin sonu olarak belirlenecek bir muacceliyet tarihi, birlikte belirlenmiş vade olarak değerlendirilmemelidir. Dolayısıyla temerrüt olgusunun oluşabilmesi için kambiyo senedinin asli borçlusundan veya çekte bankadan tahsilat yapamayan veya zamanaşımı yahut ibraz süresinin kaçıran hamilin temel ilişki borçlusuna başvurması (ihtar/icra takibi/dava açması) gerekir. Aksi taktirde temel ilişki kapsamında temerrüt halinin oluştuğundan söz edilemeyecektir. Bu açıklamaların “kural” olduğu belirtildiği üzere, bono ve poliçe asli borçlusunun veya çekte düzenleyenin aynı zamanda temel alacak borçlusu olduğu senaryolarda, kambiyo senedi kapsamında yapılan çabanın temel alacak temerrüdünü de gerçekleştireceğini düşünmekteyiz. İlgili durumlar, zamanaşımına uğramış kambiyo senedine dayalı talepte bulunulmasında da yaşanabilecektir. Diğer ihtimallerde ve lehtar veya hamilin kambiyo senedi kapsamında herhangi bir girişimde bulunmadığı senaryolarda temerrüt için “kural” olarak belirtilen şartlar aranacaktır (İhtar/takip/dava).

İfa uğruna edim çerçevesindeki kanaatimiz bu olmakla birlikte doktrinde ve Yargıtay⁶⁸⁵ kararlarında muacceliyet bakımından doğrudan kambiyo senedinin vadesine atıf yapan görüşlerin çoğunlukta olduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan ilgili görüşler çerçevesinde ele alınan muacceliyet tarihinin TBK m. 117/2’de belirtilen kuralı sağlayıp sağlamadığına ayrıca bakmakta fayda vardır. İlgili hüküm, TBK m. 117/1’de belirlenmiş olan ihtara dayalı temerrüt kuralının istisnası olarak oldukça önemlidir. Tartışmanın müspet sonuçlanması durumunda, kişilerin ihtara gerek olmaksızın temel ilişki bağlamında temerrüde düşmesi söz konusudur. Dolayısıyla ilgili vadeden itibaren alacaklı lehine temerrüt faizi işlemeye başlayacaktır. Örneğin senet vadesinin üzerinden 4 yıl geçtiği için kambiyo alacağını talep etmeyen alacaklı, temel ilişkiye başvurduğunda kambiyo senedi vadesinden itibaren işlemiş temerrüt faizini de isteyebilecektir. Kambiyo senedi kapsamında belirlenmiş vadeye “birlikte belirlenmiş vade” niteliği atfedilmez ise temerrüt halinin oluşması için alacaklının ihtar çekmesi, takipte bulunması veya dava açması beklenecektir.

⁶⁸⁵ Temel borcun temerrüdüne esas alınacak tarihe ilişkin Yargıtay 13, 15 ve 19. HD.’leri ile 11. HD. arasında görüş ayrılıklarının bulunduğu, daireler arasındaki bu farklı uygulamanın 25.12.2019 tarihli 2019/1 E. 2019/8 K. nolu İBK.’ya konu olduğu unutulmamalıdır. Bkz., Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023.

Katılmamakla birlikte kambyo senedinin düzenlenmesi çerçevesinde yapılmış yan anlaşma ile temel borca ilişkin vadenin de güncellendiği, yeni vadenin tarafların birlikte belirlediği vade niteliği taşıdığı, dolayısıyla temel ilişki vadesinin gelmesiyle birlikte temerrüt halinin de oluşacağı görüşü kendi içerisinde tutarlılık arz etmektedir. Fakat uygulamada Yargıtay 13, 15 ve 19. HD.'si ile 11. HD.'si arasında farklı kanaatler oluşmuş, uyuşmazlık 25.12.2019 tarihli Yargıtay İBK.'na⁶⁸⁶ konu olmuştur. Yargıtay İBK.'da paragraf başında belirttiğimiz aksine zamanaşımına uğrayan bonoda yer alan vade tarihinin temel ilişkiye dayanılarak yapılan takipte veya açılan bir davada temerrüde esas alınamayacağını belirtmiştir. Yargıtay'ın ilgili sonuca ilişkin gerekçeleri şöyle sıralanabilir; “- Temel ilişkiden doğan talep hakkı, bononun vadesine kadar donmuş durumdadır. Dolayısıyla temel ilişkiden doğan borcun muacceliyet tarihi bononun vadesine kadar ertelenmiştir. – Bono üzerinde yer alan vade, temel borç ilişkisinin değil kambyo hukukuna dayalı borç ilişkisinin vadesidir. İlgili tarihin temel ilişki bakımından birlikte belirlenmiş vade olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu sebepten temel ilişki borçlusunun temerrüde düşürülebilmesi için TBK m. 117/1 kapsamında ihtar gereklidir. – Asıl alacağın ispatında bile tek başına delil kabul edilmeyen bir belgede yer alan vadenin temerrüde esas alınması hakkaniyete aykırı olduğu gibi bu tarihten itibaren temel borca faiz işletilmesi kambyo senedinden doğan haklarını korumak için zamanaşımı süresi içinde gerekli yükümlülüklerini yerine getirilmeyen hamilin hiçbir kayba uğramaması sonucunu doğurmaktadır.”

Paylaşılan gerekçelerden de anlaşıldığı üzere Yargıtay ilgili İBK'da bono vadesini temel ilişkinin muacceliyet tarihi olarak değerlendirmiştir. Bu tespit kapsamında ilgili temel borç ilişkisi vadesinin TBK m. 117/2'de “*birlikte belirlenmiş veya sözleşmede saklı tutulan bir hakka dayanarak taraflardan biri usulüne uygun bir bildirimde bulunmak suretiyle belirlemişse*” şeklinde düzenlenen ihbara dayalı temerrüt kuralının istisnalarından birisi olup olmadığı kararın belirleyici hususlarından birisi haline gelmektedir. Kanaatimizce kararda bu hususa ilişkin, bonoda yer alan vadenin temel ilişki bakımından tarafların birlikte belirlediği bir vade olarak dikkate alınamayacağı yönündeki tespitin gerekçesi tatmin edici değildir. Öyle ki sunulan gerekçelerden birisi olan, “Bono üzerinde yer alan vadenin, temel borç ilişkisinin değil kambyo hukukuna dayalı borç ilişkisinin vadesi” olduğu bilgisi gerekçenin bizzat

⁶⁸⁶ Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023.

kendisiyle çelişki oluşturmaktadır. Zira bu paragrafın başında da işaret ettiğimiz gibi Yargıtay aynı kararında temel ilişkinin muacceliyet anının bono vadesi olduğunu tespit etmiştir.

İBK'nın bir diğer gerekçesi olan hakkaniyete aykırılık ve hakkı koruyucu işlemleri yapmayan hamilin korunacağı tespitlerinin Yargıtay'ın diğer uygulamalarıyla çeliştiği kanaatindeyiz. Zira Yargıtay'ın TTK m. 712'de düzenlenen tevdi uygulamasını "haktan" ziyade "yükümlülük" olarak ele alan veya vardığı sonuç bakımından kanaatinin bu yönde olduğu anlaşılan kararları bulunmaktadır.⁶⁸⁷ Diğer

⁶⁸⁷ "...Muayyen bir günde ödenmek üzere düzenlenen bononun T.T.K.'nın 620.maddesi gereği hamil tarafından ödenmek için keşideciye ibrazı zorunludur. **Bononun vadesinde keşideciye ibrazı ile borçlu mütemerrit olur.** Bononun anılan Kanun gereği vadesinde ibraz olunmadığı hallerde keşideci borçlu, T.T.K.'nın 624.maddesi gereği masraf ve hasar hamile ait olmak üzere bono bedelini notere tevdi ederek borçtan kurtulur. **Bu gereği yerine getirmeyen keşideci borçlunun vadesinde senedin ödenmek üzere ibraz olunmadığını, vadenin gerçeğe aykırı olarak doldurulduğunu merci nezdinde ileri sürmesine yasal olanak yoktur...**", Yargıtay HGK., 22.03.2000, E. 2000/12-706, K. 2000/181, [Y HGK E.2000/12-706 K.2000/181 T.22.03.2000 YARGITAY HUKUK GENEL KURULU KARARI \(legalbank.net\)](#), E. T. 13.08.2023; Yargıtay 12. HD., 18.09.2001, E. 2001/12815, K. 2001/14093, [Yargıtay Hukuk Dairesi Kararı - kararara.com](#), E. T. 13.08.2023; Yargıtay 12. HD., 26.01.2009, E. 2008/21597, K. 2009/1390, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 13.08.2023; Doktrinde bir görüş, tevdi yükümlülüğünün esas alındığına dönük paylaştığı bu ve benzeri Yargıtay Kararlarında borçlunun temerrüdü için ibrazın şart olsa da vade tarihinden itibaren temerrüt faizinin işletileceği sonucuna varılmasını, muacceliyet ve temerrüt olgularının karıştırılmasına bağlamaktadır (Şahin Akıncı, "Belirli Vadeli Bononun Süresinde İbraz Edilmemesi Halinde Temerrüt ve Temerrüdün Sonuçları", Prof. Dr. Fikret Eren'e Armağan (Ankara: Yetkin Yayınları, 2006), 48; Arslan Kaya, "Bono ve Poliçe Borçlusunun Tevdi Hakkı", 722-723). Kaya bu yanlışlığın, Yargıtay HGK'nun 17.04.1996 tarihli kararında daha açık bir şekilde ortaya konduğunu belirtmektedir. (Arslan Kaya, "Bono ve Poliçe Borçlusunun Tevdi Hakkı", 722-723) İlgili karar şöyledir: "*Takip dayanağı bonolar yasal süresi içerisinde ödenmek için keşideciye ibraz edilmediğinden borçlu tarafından TTK.624. maddesi gereğince bono bedelleri notere tevdi edilmiş ise de, bononun hamilin adresi bulunamadığından keşideci tarafından tevdi edilen para geri alınmıştır. Bu durumda borçlu bono bedellerinin gecikme faizinden de sorumludur.*", Yargıtay HGK., 17.04.1996, E. 1996/12.177, K. 1996/287, [Y HGK E.1996/12.177 K.1996/287 T.17.04.1996 YARGITAY HUKUK GENEL KURULU KARARI \(legalbank.net\)](#), E. T. 13.08.2023; İlgili kararlarda gerekçe bakımından açıklık olmamakla birlikte varılan sonuç itibarıyla TTK m. 712'de yer alan tevdi düzenlemesinin yükümlülük olarak değerlendirildiği söylenebilecektir. Kanaatimizce, öğretilde haklı olarak belirtildiği üzere kanunda geçen "*tevdi edebilir*", ifadesinden de anlaşıldığı üzere tevdi yükümlülüğünden ziyade bir hak veya yetki olarak hükme bağlanmıştır (Şahin Akıncı, "Belirli Vadeli Bononun Süresinde İbraz Edilmemesi", 47; Arslan Kaya, "Bono ve Poliçe Borçlusunun Tevdi Hakkı", 724). Ayrıca ilgili Yargıtay Kararlarında gerekçe ve sonuç arasında oluşan çelişki, kararlarda 11.12.1957 tarihli İBK'nın esas alınmasından kaynaklanmaktadır (Yargıtay İBK, 11.12.1957, E. 1957/17, K. 1957/29, [Y İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME HUKUK GENEL KURULU E.1957/17 K.1957/29 T.11.12.1957 BORÇLUNUN TEMERRÜDÜ \(legalbank.net\)](#), E. T. 13.08.2023). İlgili İBK'da adi senet üzerinde vade bulunması durumunda, talep halinde ilgili tarihten itibaren faiz talep edilebileceği kararlaştırılmıştır. Örneğin 22.03.2000 tarihli HGK kararında ilgili İBK'ya atf yapılarak "*...adi senette dahi vadenin olması halinde, faizin vade tarihinden itibaren istenebileceği kabul edilmiştir...*" denilmiştir. Burada kurulan evleviyet ilişkisinin yerinde olmadığı açıktır. Zira kambyo senetleri, nitelikli senetler olsa da içermiş oldukları hukuki ilişki adi senede göre farklılık arz etmektedir. Adi senedin yansıttığı birçok hukuki ilişki götürülecek borç içerirken, kambyo ilişkisi "aranılacak" nitelikte bir borç doğurmaktadır. (Aynı yönde kanaat için bkz., Şahin Akıncı, "Belirli Vadeli Bononun Süresinde İbraz Edilmemesi", 49); Borçlunun tevdi mecburiyeti bulunmadığı, bu durumun kendi ihtiyarında olduğu ve dolayısıyla tevdi etmemeden kaynaklı borçluya kusur atfedilemeyeceğine ilişkin görüş için bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 704; Tevdiinin

tarafından ilgili İBK’da temel ilişki vadesinden itibaren temerrüt faizinin işletilmesi gerektiğini savunan Yargıtay 11. HD.’nin “tevdinin bir hak” olduğu yönünde kararları bulunmaktadır.⁶⁸⁸ İBK’da varılan sonuçta 11. HD.’sinin belirleyici olmadığı düşünüldüğünde, diğer kararlar kapsamında Yargıtay’ın “senedi kambiyo senedinin asıl borçlusuna neden ibraz etmedin?” şeklinde bir sorudan ziyade “senet bedelini neden tevdi etmedin?” sorusundan hareket ettiği iddia edilebilecektir. Tevdi yükümlülüğünün bulunduğu kabul ediliyor ise bononun lehtar üzerinde bulunduğu bir senaryoda asli borçlunun temel borç ilişkisi kapsamında uzun yıllar sonra temerrüt faiziyle karşılaşması kadar doğal bir sonuç olmayacaktır. Gerçekten de “tevdi yükümlülüğü” kapsamında kambiyo senedinde vadeyi takip etmesi gereken ve temerrüt faiziyle karşılaşma riskini ortadan kaldırması gereken kişi borçludur. Dolayısıyla benzer bir sonuçla temel borç ilişkisi kapsamında karşılaşması hakkaniyete aykırı bir uygulama oluşturmayacaktır. Yaptığımız bu değerlendirme yalnızca senedin lehtarın elinde bulunduğu bonolara yönelik olduğu vurgulanmalıdır.⁶⁸⁹

Hakkaniyet ve özen yükümlülüğüne ilişkin poliçeye ve lehtarın üzerinden çıkmış bonolara farklı yaklaşılması gerekmektedir. Zira bu gibi durumlarda kambiyo alacaklısı (lehtar/hamil) ile talepte bulunulacak ilk kişi (kabul etmiş muhatap/düzenleyen) arasında temel ilişki bulunmaz. Hamilin temel ilişki borçlusundan kambiyo senedi kapsamında talepte bulunabilmesi için müracaat hakkını kullanması gerekir. Böylesi bir durumun hamilin pasif kaldığı bir senaryoda yaşanması mümkün değildir. Gerçekten de müracaat hakkı için ibraz ve protesto gibi bazı işlemlerin belirli bir süre içinde yapılması şarttır. Örneğin tedavül etmiş bir bonoyu alan hamilin vade geldiğinde senedi

hak değil bir yükümlülük olduğu dolayısıyla 12. HD.’nin bu yöndeki kararlarının isabetli olmadığına ilişkin görüş için bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 154.

⁶⁸⁸ “Bono niteliği itibarıyla aranan borç olup keşideci tedavüle çıkardığı bonoyu kime ödeyeceğini bilebilecek durumda olmadığından bono alacaklısı tarafından ödeme yolunda ikaz edilmesi ve böylece ödeyeceği kimseyi öğrenmesi gerekir. Buna rağmen ödememesi halinde temerrüt faizi borcu doğar. TTK.nun 637/2. maddesi hükmüne göre faiz istemi keşidecinin temerrüde düşürülmüş olmasına bağlı bulunmaktadır. Her ne kadar keşideci TTK.nun 624. maddesine göre kendisine süresinde ibraz edilmeyen bononun bedelini Noter’e tevdi edebilir ise de bu kendisine tanınmış bir yasal imkan olup bir mecburiyet değildir. Binnetice bu imkanı kullanmayan keşidecinin kendiliğinden temerrüde düştüğü kabul edilemez.”, Yargıtay 11. HD., 19.11.1991, E. 1990/4233, K. 1991/6174, [Y 11. HD E.1990/4233 K.1991/6174 T.19.11.1991 YARGITAY 11. HUKUK DAİRESİ KARARI \(legalbank.net\)](https://www.legalbank.net.tr/19.11.1991-YARGITAY-11.-HUKUK-DAIRESI-KARARI), E. T. 13.08.2023

⁶⁸⁹ Tevdi yükümlülüğü bakımından asli borçlunun temel borç ilişkisi tarafı olup olmamasına göre ayırım yapılması gerekmektedir. Zira tevdi yükümlülüğü asli borçlular bakımından edilmektedir. Asli borçlunun temel ilişki tarafı olmadığı bir senaryoda, tevdi uygulaması üzerinden bir hakkaniyet değerlendirmesi yapılması mümkün değildir. Ancak ilgili İBK’da bu konuya ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca değerlendirme noktasında böyle bir ayrıma da gidilmemiştir.

ibraz etmesi ve ödeme talebinde bulunması gereken kişi düzenleyendir. Fakat düzenleyen ile hamil arasında doğrudan bir asıl borç ilişkisi yoktur. Böylesi bir durumda hamilin ibrazı ihmal etmesi durumunda kural olarak temel ilişki borçlusu kişiden kambiyo hukuku kapsamında talepte bulunma hakkı ortadan kalkacaktır.⁶⁹⁰ Peki bononun zamanaşımına uğradığı bir durumda hamil, temel ilişki borçlusundan senet vadesinden itibaren işlemiş temerrüt faizi isteyebilecek midir? Müracaat borçluları bakımından tevdiinin bir yükümlülük olup olmadığını değerlendirmeye gerek yoktur. Müracaat borçlularına başvuru kambiyo alacaklısının bir hakkıdır ve külfet olarak nitelendirilebilecek usuli işlemlerin yapılması doğrudan lehtar veya hamile yüklenmiştir. Bu işlemlerin ihmal edilmesi doğrudan kambiyo alacaklısının hak kaybı yaşamasına neden olur. Dolayısıyla bu gibi durumlarda hamilin ilgili müracaat borçlularından senet vadesinden itibaren temerrüt faizi talep edebilmesi Yargıtay'ın ilgili İBK'da⁶⁹¹ ayırım yapmaksızın belirttiği gibi hakkaniyete ve özen yükümlülüğüne aykırı sonuçlar doğuracaktır.

Diğer taraftan Yargıtay'ın yaklaşımı bakımından konunun lehtarın üzerinde bulunan çek bakımından ayrıca ele alınması gerekmektedir. Zira çekte asli borçlu olmadığı gibi tevdi uygulaması da yoktur. Fakat çeki düzenleyen kişinin senet bedelini ibraz süresi boyunca muhatap banka hesabında hazır bulundurması bir yükümlülüktür. Dolayısıyla ibraz süresi içerisinde gerekli meblağı hesabında tutmayan düzenleyenin temel borç ilişkisi kapsamında ilgili ibraz süresini takiben temerrüde düşeceğinin kabulü hakkaniyete aykırılık teşkil etmeyecektir. Diğer taraftan düzenleyenin senet bedelini ilgili hesapta hazır bulundurduğu, fakat lehtarın ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya başvurmadağı bir varsayımda ise temerrüde ilişkin genel kuralımız uygulanacaktır (İhtar/takip/dava).

Sonuç itibariyle, temerrüt faizine ilişkin bu sorunların kambiyo senetleri bakımından birlikte belirlenmiş vadeye ilişkin TBK m. 117/2'de yorum değişikliğine gitmek suretiyle çözülmesi pek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca hakkaniyet değerlendirmesi için aktarmaya çalıştığımız ayrımların yapılması gerekmektedir. Gerekçelerine katılmamakla birlikte Yargıtay'ın İBK'da vardığı sonucun kambiyo alacaklısının kambiyo senedi kapsamında pasif kaldığı durumlar için yerinde olduğunu

⁶⁹⁰ Müracaat hakkının kaybı, temel borcun sona ermesine neden olmaz.

⁶⁹¹ Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023.

düşünmekteyiz. Fakat İBK'nın kendi içerisinde tutarlılık arz etmesi için muacceliyet noktasında esas alınan bono vadesi görüşünün değiştirilmesi ve tevdiinin bir hak veya yetki/imbân olduğuna dönük içtihat birliğinin sağlanması gerektiğini kanaatindeyiz. Muacceliyet anının tespiti bakımından ifa uğruna edimden hareket edilebilecektir. Böylelikle tamamıyla alacaklının göstermiş olduğu özen çerçevesinde belirlenmiş, tutarlı ve hakkaniyete uygun sonuçlar doğacağı kanaatindeyiz.

E. Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Hamilinin Temel İlişkiye Başvuru İmkânı ve Talep Hakkının Kapsamı

Kambiyo senedi sonrası temel borç ilişkisi üzerinde önemli değişimler olmaktadır. Bu noktada kambiyo senedinin hangi amaçla düzenlendiği çalışmamız bakımından çok önemlidir. Özellikle bir senedin ifa yerine veya yenileme niteliğinde kabul edilmesi durumunda temel borç sona erecek ve hamilin kambiyo hukuku dışında başvurabileceği ikinci bir yol kalmayacaktır. Bu konu ilgili başlık altında ele alınmıştır.⁶⁹² Biz burada kambiyo senedinin ifa uğruna edim niteliğinde olduğu ve temel borç ilişkisinin varlığını sürdürdüğü durumlara ilişkin açıklama yapacağız.

İfa uğruna edim durumunda kambiyo alacağı ve temel alacak arasında yarış hali söz konusu olacaktır. Bu durum, temel borç ilişkisinin muacceliyeti öncesi eksik⁶⁹³ sonrası ise tam olmak üzere gerçekleşmektedir. İlgili kısımda⁶⁹⁴ tespit edildiği üzere zamanaşımı kambiyo senedi niteliğini sona erdiren bir olgu değildir. Dolayısıyla bu yarış hali, kambiyo senedinin zamanaşımına uğraması durumunda da devam edecektir. Hangi kapsamda talepte bulunacağı kambiyo alacaklısının tercihin kalacaktır.

Temel ilişki kapsamında talepte bulunma imkanının mevcudiyeti kadar bu talebin kapsamı da önem arz etmektedir. Bu noktada yukarıda yer alan ve farklı açılardan aktarmaya çalıştığımız tartışmalı hususların çalışmamız bakımından önemi ortaya çıkmaktadır. Örneğin temel ilişkide muacceliyet halinin kambiyo senedinin vadesine tabi olduğu ve tarafların birlikte belirlediği bir vade olduğu kabul edilir ise temel ilişki kapsamında ciddi bir temerrüt faiz alacağı oluşacaktır. Diğer taraftan muacceliyet tarihinin kambiyo senedinin zamanaşımına uğrama anı olduğu ve borçlunun temerrüdü için ihtarın şart olması senaryosunda neredeyse hiç faiz alacağı

⁶⁹² Üçüncü Bölüm-D-1-a ve c başlığına bkz..

⁶⁹³ Domaniç, Kıymetli Evrak, 14-15; Sungurbey, *Borç İkrarı*, 91.

⁶⁹⁴ İkinci Bölüm-B-3 başlığına bkz..

talep edilemeyecektir. Bizim de katıldığımız bir diğer ihtimalde ise temel alacağın muacceliyeti kambiyo alacaklısının asli borçludan veya çekte muhatap bankadan talepte bulunduğu veya herhalde bono ve poliçenin zamanaşımına uğradığı, çekte ise ibraz süresinin kaçırıldığı tarihte gerçekleşmektedir. Temerrüt hali ise poliçe ve bonoda asli borçlunun temel ilişki tarafı olduğu hallerde kambiyo alacağının talep edilmesiyle birlikte, olmadığı durumlarda ise temel ilişki borçlusuna kambiyo alacağının tahsil edilemediğine dönük ihtar çekildiğinde veya temel borç ilişkisine dönük dava veya takip açıldığında gerçekleşecektir. Çekte asli borçlu olmamakla birlikte alacaklının ilk başvurusu gereken yer muhatap bankadır. Fakat muhatap bankanın kanuni olarak mesul olduğu kısım haricinde ödeme yapması düzenleyenin ilgili hesapta para bulundurmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla lehtarın üzerinde bulunan çeklerde temerrüt olgusunun muhatap bankaya başvuru anında, diğer hallerde ise kambiyo alacağının tahsil edilemediği bilgisinin temel ilişki borçlusuna ihtar edildiği anda gerçekleşeceği söylenebilir. Bir diğer ihtimal olarak çekte lehtar veya hamilinin pasif kaldığı durumlar değerlendirilebilir. Böylesi durumlarda herhalde ibraz süresinin bitimiyle temel alacağın muaccel hale geleceği, temerrüt olgusunun ise temel borç ilişkisine yönelik ihtar çekildiği, dava veya takip anında gerçekleşeceği belirtilebilir.

Doktrindeki görüşleri ve kendi kanaatlerimizi belirttikten sonra şu hususun altını çizmemiz gerekmektedir. Kambiyo senedi ile temel borç ilişkisi arasındaki münasebet istisnai düzenlemeler haricinde (TBK m. 133/2) TTK’da veya TBK’da özel olarak düzenlenmemiştir. Bu bakımdan teorik genişlemeye ve gelişmeye açık bir alandır. Bu noktada uygulama bakımından Yargıtay’ın içtihatları belirleyici olmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere zamanaşımına uğramış bir bono vadesinin temel ilişkide temerrüde esas alınıp alınmayacağı konusu 2019 yılında Yargıtay İBK’na konu olmuştur. İlgili kararda zamanaşımına uğramış bono vadesinin temel alacağın temerrüt tarihi olarak esas alınamayacağı, temerrüt faizinin ihtar tarihinden veya icra takibi/dava tarihinden itibaren işletilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. İBK’lar gerekçeleriyle bağlayıcılık arz etmeseler de sonucu bakımından aksi yönde bir kanuni düzenleme veya farklı bir İBK çıkana kadar uygulamayı bağlayıcı olacaktır.⁶⁹⁵

⁶⁹⁵ “İBK...konusuyla sınırlı, gerekçesiyle açıklayıcı ve sonuç kısmıyla bağlayıcıdır...”, Ayşe Albayrak Doğan, “İçtihadı Birleştirme Kararı”, 210.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZAMANAŞIMINA UĞRAMIŞ KAMBIYO SENEDİNİN TEMEL İLİŞKİNİN İSPATI BAKIMINDAN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Genel Olarak

Kambiyo senetleri kural olarak ifa uğruna edim niteliği taşıyan senetlerdir. Dolayısıyla bu senetlerden herhangi birisinin teslim edilmesi ve geçerliliğini sürdürmesi, kişiler arasında ödeme veya teminat amacına yönelmiş bir kambiyo ilişkisinin dışında temel/asıl bir borç ilişkisinin bulunduğu delalet edecektir⁶⁹⁶. Keza doktrinde kabul görmüş kanaatlerden birisi ispat soyutluğudur ve doğrudan bu tespitten hareket etmektedir. Diğer taraftan maddi soyutluk görüşünde dahi lehtara/hamile teslim edilmiş bir kambiyo senedinin varlığı, kambiyo alacağının sebepsiz zenginleşme teşkil etmediğine dair bir kabul içermektedir. Bu hukuki kabulün de kendi içinde geçerli bir asıl borç ilişkisi bulunduğu ilişkin karine oluşturduğu açıktır.⁶⁹⁷ Dolayısıyla soyutluğa ilişkin hangi görüş tercih edilirse edilsin, kambiyo senedi tarafları arasında kural itibarıyla geçerli bir temel borç ilişkisi bulunduğu değil bulunmadığı ispat edilmektedir.⁶⁹⁸

Doktrinde veya uygulamada vücut bulan asıl tartışma ise kambiyo belgesi olarak ifade ettiğimiz maddi unsurun üzerinde yer alan verilerin veya kambiyo senedinin

⁶⁹⁶ Kambiyo senedi münasebetinden önce kural olarak bir asıl borç ilişkisinin bulunduğu ilişkin bkz., Talih Uyar, “Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senedi”, 15; “...Bütün mücerret alacaklarda olduğu gibi kambiyo senedi alacağı da kural olarak uygun bir asıl borç ilişkisine, bir illi ilişkiye dayanır...”, Yargıtay 12. HD., 04.06.2015, E. 2015/4780, K. 2015/15436, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#) E.T. 04.08.2022.

⁶⁹⁷ Maddi soyutluğu savunan Sayhan, mücerretliğe ilişkin önemli neticelerden birisinin de ispat yükünün yer değiştirmesi olduğunu belirtmektedir. Bkz., Sayhan, *Mücerretlik*, Mücerretlik, 118; Maddi soyutluğun yanı sıra bononun ispat soyutluğu da taşıdığına, temel alacağın varlığına yönelik bir karinenin söz konusu olduğuna ilişkin bkz., Karlı, *Borç Tanıması*, 74.

⁶⁹⁸ Keşideci ile lehtar arasında düzenlenen bononun saf bir borç ve alacak hakkına dayandığına dair bir karine mevcuttur. Aksinin ispatı iddia edene aittir., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 341; “...makul bir insanın bir borç münasebeti bulunmaksızın ticarî senet tanzim etmesi normal olmadığı için, her ticarî senedin dayanağı olan bir asıl borç münasebetinin mevcut olduğu farz olunur...”, İnan, *Hatır Senetleri*, 57.

taşıması olduğu kanuni unsurların, temel ilişkiyi şekillendiren vakıaları ispat niteliğinin ne olduğu meselesidir. Bir önceki paragrafta bahsettiğimiz üzere lehtarın veya hamilin elinde şekli olarak hak sahibi olduğunu gösteren bir kambiyo senedinin bulunması, taraflar arasında borçlar hukuku bağlamında bir hukuki münasebetin gerçekleştiği olgusunu “ispat edilmesine gerek bulunmayan bir vakıa” haline getirmektedir. Fakat temel ilişki olarak ifade edilen sözleşmenin niteliğinin ne olduğu, karşılıklı edimler içeren bir sözleşme (sinallagmatik) ise bu edimlerin konusunun ne olduğu gibi hususları ispat gücü tartışmalıdır.⁶⁹⁹

Kambiyo senetlerinin temel ilişkiye dair vakıaları ispat niteliği özellikle zamanaşımına uğramış senetler üzerinden gündeme gelen bir konudur. Zira zamanaşımının gerçekleşmediği evrede temel ilişkiye başvurmak mümkün⁷⁰⁰ olsa da kambiyo senetlerine ilişkin hükümlerin alacaklıya sunduğu kolaylıklar düşünüldüğünde tercih edilebilir değildir. Çalışmamızın da merkezinde zamanaşımına uğramış kambiyo senetlerine ilişkin hukuki değerlendirmeler bulunmaktadır. Fakat kanaatimizce bir olgunun zamanaşımına uğramış halini tartışabilmek için zamanaşımına uğramamış halinin doğru bir şekilde tespiti elzemdir. Ayrıca yol gösterici olması bakımından “kambiyo niteliğini kazanamamış senetler”in incelenmesinde de fayda görmekteyiz. Bu nedenle takip eden başlıklarda zamanaşımına uğramamış kambiyo senetlerine ve kambiyo niteliğini kazanamamış senetlere ilişkin açıklamalarda da bulunacağız.

Konuyu ilgilendiren bir başka husus kambiyo senetlerinin veya bu amaçla düzenlenmiş senetlerin maddi unsuru olarak ifade ettiğimiz kambiyo belgesinde hangi kayıtlara ne şekilde yer verilebileceğidir. Bu husus öğretilerde senet üzerine konulabilecek ihtiyari kayıtlar başlığı altında ele alınmaktadır. Konuyla bağlantı kurmak adına şu örnek verilebilir: Uygulamada kambiyo senetleri üzerine “bedeli malen alınmış.” şeklindeki bir kayıt konulmaktadır. Bu kaydın konulabileceğine ilişkin doktrin ve uygulamada ittifak bulunduğu söylenebilir.⁷⁰¹ Fakat bu kaydın, bedeli tarihli satış sözleşmesine konu marka plakalı aracın devri suretiyle alınmıştır şeklinde

⁶⁹⁹ Ayşe Albayrak Doğan, “İçtihadı Birleştirme Kararı”, 207.

⁷⁰⁰ Bir önceki bölümde paylaştığımız muacceliyet görüşüne göre, kişi kambiyo borçlusuna başvurmasına rağmen senet bedelini elde edememiş ise dava veya takipte bulunmasına gerek olmaksızın temel borç ilişkisine yönelebilecektir. Bu durum kambiyo senedinin zamanaşımına uğradığı veya uğramadığı dönemde gerçekleşebilecektir. İlgili açıklamalar için bkz., Üçüncü Bölüm-D-3-a.

⁷⁰¹ Dördüncü Bölüm-C-2 başlığına bkz..

olması mümkün müdür? Bu soruya verilecek cevap, kambiyo belgesinin temel ilişki bakımından ifade ettiği ispat niteliği üzerinde önemli olabilecektir.

Kambiyo senetlerine yönelik ispat hukuku kapsamında hukuki nitelik tespitinde bulunacağımız ve değerlendireceğimiz bu bölümde ilk olarak konu bakımından önem arz eden “adi senet” ve “delil başlangıcı” kavramlarının açıklanmasıyla başlanacaktır.

B. İspat Hukukunda Delil Başlangıcı ve Adi Senet Kavramları

Türk özel hukukunda HMK m. 198’de hâkimin istisnalar haricinde delilleri serbestçe değerlendireceği belirtilmektedir. Bu düzenleme hukukumuzda serbest delile dayalı bir sistemin kabul edildiği izlenimi verse de esasında hâkimin bu yetkisi birçok bakımdan sınırlandırılmıştır. Özellikle HMK m. 200’de düzenlenen, konusu kanuni nisapların üzerinde bir değere sahip bulunan hukuki işlemlerin senetle ispat edilmesine ilişkin kural önem arz etmektedir. Bir diğer önemli istisna ise değeri ne olursa olsun senetle ispat edilmiş bir hukuki işleme ilişkin menfi iddiaların da yine senetle ispat edilmesi gerektiğidir. Senede karşı senetle ispat kuralı olarak anılan⁷⁰² bu madde özellikle senetle ispat kuralına ilişkin nisabın altında kalan hukuki işlemlerde uygulama bulacaktır.

Senetle ispat kuralının HMK m. 203’de de bazı istisnaları düzenlenmekle birlikte çalışmamız bakımından önem arz eden husus HMK m. 202’de bulunan “delil başlangıcı”dır. Kanun koyucu ilgili maddenin birinci fıkrasında senetle ispat zorunluluğu bulunan hallerde delil başlangıcı bulunursa tanık dinlenebileceğine hükmetmiştir. Dolayısıyla delil başlangıcı niteliğinde unsurların varlığı durumunda kişiler senetle ispat kuralı bulunsa dahi tanık deliline başvurabilecektir.

Kanun koyucu delil başlangıcını tanımlamıştır. HMK m. 202/2’ye göre delil başlangıcı, iddia konusu hukuki işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte⁷⁰³, söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgedir. Görüldüğü üzere kanuni tanım belge üzerine kurulmuştur. Günümüzde mahiyeti oldukça genişlemiş olan belge

⁷⁰² Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt I* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 708.

⁷⁰³ Yargıtay İBK kararı gerekçesinde bu konuda “Delil başlangıcı senetten farklı olarak ispatı istenen hukuki işlemin varlığı hakkında tam bir kanaat edinilmesine elverişli olmasa da iddia edilen işlem hakkında az da olsa yeterli bilgi içermelidir.” şeklinde bir açıklama yapmıştır., Bkz., Yargıtay İBK., 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, 15, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 24.09.2022.

kavramı ise HMK m. 200’de, uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcılar şeklinde tanımlanmıştır.

Senet ise tanım ve şartlar bakımından kanundan ziyade doktrin ve uygulama yorumları çerçevesinde şekillenmekte olan bir kavramdır. Senet, Kuru⁷⁰⁴ tarafından, “bir kişinin vücuda getirdiği (veya getirttiği) ve kendi aleyhine delil teşkil eden yazılı belge” olarak Pulaşlı⁷⁰⁵, “bir düşüncenin bir cisim üzerine yazılarak aleyhine delil teşkil edecek kişinin imzasını veya el yazısı ile yazılmış bir işareti içeren belge” olarak, Yargıtay⁷⁰⁶ tarafından ise “hukuki bir muameleyi veya olayı belgelemek amacıyla resmi makam ya da borç altına giren kişi tarafından düzenlenmiş veya onaylanmış belge” şeklinde tanımlanmıştır. Yargıtay’ın vermiş olduğu tanımdan da anlaşılacağı üzere senetler resmi bir makam tarafından veya bizzat aleyhinde delil teşkil edecek (örneğin borçlu) kişi tarafından düzenlenebilir. Resmi makamlarda düzenlenen veya onaylanan senetlere “resmi senet” denir. Diğer taraftan resmi bir makam veya memurun katkısı olmaksızın ilgili kişiler arasında tanzim edilen ve borçlunun imzasını içeren belgelere “adi senet” denilmektedir.⁷⁰⁷ Çalışmamızı yakından ilgilendiren senetlerin de bunlar olduğu söylenebilir. Senet kavramına ilişkin bir diğer ayrım ise tanzim maksadı çerçevesinde oluşmaktadır. Bu bağlamda senetler “ispat edici”, “ihdas edici” ve “hem ihdas ve hem de ispat edici” senetler olarak üç ayrı başlıkta incelenmektedir.⁷⁰⁸

İlgili tanımlardan ve güvenli elektronik imzalı elektronik verilere ilişkin HMK m. 205/2’den anlaşıldığı üzere senet veya senet hükmünde bir şey için ilk olarak belirli bir açıklamanın yer aldığı ortama ihtiyaç vardır.⁷⁰⁹ Bu ortam fiziki bir cisim veya

⁷⁰⁴ Kuru, *El Kitabı*, 665; Benzer bir tanım için bkz., Seyithan Deliduman, “Medeni Usul Hukukunda Senet ve Senetlerle Yazılı Şekil Arasındaki İlişki”, *EBYÜHFD*, 4/1-2 (2000): 414; Hakan Pekcanıtez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, (İstanbul: 9. Bs., On İki Levha Yayıncılık, 2021), 379.

⁷⁰⁵ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 5, kn. 4, 34.

⁷⁰⁶ Yargıtay HGK., 17.05.2022, E. 2019/758, T. 2022/660, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 13.08.2023.

⁷⁰⁷ Pekcanıtez, Atalay ve Özkes, *Medeni Usul*, 386; Ramazan Arslan Vd., *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: 7. Bs., Yetkin Yayınları, 2021), 429; Senetlerin tanzim şekline göre resmi senet, yarı resmi senet ve hususi senet şeklinde ayrıma tabi tutulmasına ilişkin bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 6.

⁷⁰⁸ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 7.

⁷⁰⁹ Pekcanıtez, Atalay ve Özkes, *Medeni Usul*, 380.

elektronik bir alan⁷¹⁰ üzerinde de oluşturulabilecektir. Fiziki olarak düzenlenmiş senetlerde maddi yapının mutlak surette kâğıt olması şart değildir. Deri, kumaş, tahta gibi maddelerin de bu anlamda senet niteliği taşıma ihtimali bulunmaktadır. Senede ilişkin bir diğer husus, devamlılığını sağlayacağı bir irade beyanının ve düşünce açıklamasının bulunmasıdır. Bu açıklamaların maddi bir cisim veya elektronik alan üzerine yerleştirilmesiyle, bu açıklamaya katılmamış kişilerin de söz konusu irade beyanından şüphe duymaksızın haberdar olması sağlanacaktır.⁷¹¹ Dolayısıyla iki ayrı unsurun iç içe geçmesinden ve birbirine bağlanmasından bahsedilebilir. Önem arz eden bir diğer unsur ise, aleyhinde delil olacak kişi tarafından belge üzerine ilgili düşünce veya irade açıklamalarının kendisinden sadır olduğunu gösteren bir işaretin (imzanın) konulmasıdır.⁷¹² Fiziki senetler bakımından bu durum kural olarak el yazısıyla imza atılmasıyla gerçekleşmektedir.⁷¹³ Elektronik belgelerde ise ilgili metnin kişiden sadır olduğunu gösterecek unsur güvenli elektronik imzadır. TBK m. 15/1 ve 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu m. 5/1'e göre istisnalar haricinde güvenli elektronik imza, el yazısıyla atılmış imzanın bütün hukuki sonuçlarını doğurmaktadır. HMK m. 205/2'ye göre ise usulüne göre güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik veriler, senet hükmündedir.⁷¹⁴

Senet ile HMK'nın 200'de açıklanmış belge kavramının üçüncü unsorda ayrıştığı söylenebilecektir. Zira bir kişinin göndermiş olduğu metin mesajı, fotoğraf veya ses kaydı belge olarak nitelendirilebilirken senet olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Öyle ki imza içermeyen hiçbir belge senet olarak nitelendirilemez.⁷¹⁵ Fakat belge kavramı ise senetleri de içine alan üst başlık niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda

⁷¹⁰ Güvenli elektronik imza ile oluşturulmuş elektronik veriler, senet niteliği taşır. Bkz., Pekcanitez, Atalay ve Özekeş, *Medeni Usul*, 382-383; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 37; Can, *Kıymetli Evrak*, 3.

⁷¹¹ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Medeni Usul*, 380.

⁷¹² Kuru, *El Kitabı*, 665; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Medeni Usul*, 380.

⁷¹³ Bir senedin bono olarak geçerlilik kazanabilmesi için düzenleyenin imzasını içermesi gerektiği, “paraf atma”nın ilgili şartı sağlamayacağına yönelik açıklamalar için bkz., Şafak Narbay ve Şengül Al Kılıç, “Yargıtay 11’inci Hukuk Dairesi’nin 23.01.2017 Tarih ve 2017/38 Esas, 2017/444 Karar Sayılı Kararı Çerçevesinde Şirketin Yetkili Temsilcisi Aracılığıyla Düzenlenen Bonolarda Asıl Borçlu Sıfatının Belirlenmesi Üzerine Düşünceler”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78/1 (2020): 201.

⁷¹⁴ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Medeni Usul*, 382-383; Elektronik imza ile oluşturulmuş belgelerin senet olmadığı fakat kanun koyucu tarafından adi senet hükmünde (kuvvetinde) kabul edildiklerine ilişkin açıklamalar için bkz., Kuru, *El Kitabı*, 665; Arslan Vd., *Medeni Usul*, 428.

⁷¹⁵ Kuru, *El Kitabı*, 668; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Medeni Usul*, 379-380; Arslan Vd., *Medeni Usul*, 427; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 36.

her senedin bir belge olduğu fakat her belgenin bir senet olmadığı rahatlıkla söylenebilir.⁷¹⁶

Senede ilişkin doktrinde ve uygulamada vurgulanan bir diğ er husus, bir cismin ve üzerinde yazılanların senet niteliğ i kazanabilmesi için aleyhine sonuç doğ uran kişinin delil veya senet oluşturma iradesiyle hareket etmesine ihtiya ç bulunmadığıdır.⁷¹⁷ Bu konuda Kuru, bir tarafın kendi aralarındaki hukuki ilişkiyi şekillendiren vakıalara ilişkin bilgiler içeren bir mektup göndermesini örnek göstermektedir.⁷¹⁸

Senet ve delil başlangıcı kavramlarına ilişkin belirtilmesi gereken bir diğ er önemli husus esas itibariyle birbirini dışlayan kavramlar olmadığıdır. Bir diğ er ifadeyle olgunun senet niteliğ i taşıyor olması delil başlangıcı niteliğ i taşımasına engel değildir. Öyle ki delil başlangıcının temel unsurlarından birisi kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgenin bulunmasıdır. Yeri geldikçe belirtildiğ i üzere belge, senetleri de içeren bir kavramdır. Dolayısıyla bir senet iddia konusu hukuki işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukuki işlemi muhtemel göstermesi durumunda delil başlangıcı niteliğ i taşıyabilecektir.

C. Temel İlişkiyle Bağlantı Kuran İhtiyari Kayıtlar

1. Genel Olarak

Kambiyo senetleri sıkı şekil şartlarına tabidir. Dolayısıyla kanun koyucu bu senetlerde yer alması gereken unsurları ve bu unsurların bulunmama halini her bir kambiyo senedi için ayrı ayrı düzenlemiştir. Yer alması gereken unsurlarda büyük oranda benzerlik bulunmakla birlikte, bono/poliçe ve çek arasında ilişkinin niteliğ inden (borç ikrarı/havale) kaynaklı; çek ile poliçe/bono arasında ise hizmet ettikleri amaç (ödeme/kredi) bağlamında farklılıklar bulunmaktadır. Bu aykırılıklara rağmen, kanun koyucunun poliçeye ilişkin TTK m. 671 vd.'da, bonoya dair TTK m. 776 vd.'da ve çeke ilişkin TTK m. 780 vd.'da yer alan düzenlemeleri ihdas amacı ortaktır. İlgili hükümlerin temel amacının, senede bakan herhangi bir kişinin bu alacak hakkının önemli noktalarına ilişkin tereddütsüz bilgi edinmesini sağlamak olduğu ifade edilebilir.

⁷¹⁶ Kuru, *El Kitabı*, 663; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Medeni Usul*, 379; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 36.

⁷¹⁷ Arslan Vd., *Medeni Usul*, 426; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Medeni Usul*, 379; Kayıhan, *Kıymetli Evrak*, 36; Seyithan Deliduman, “Senetlerle Yazılı Şekil Arasındaki İlişki”, 415; “...senedi düzenleyenini onu kendi aleyhine delil teşkil etmek iradesiyle vücuda getirmiş olması şart değildir...”, Yargıtay 14. HD., 14.01.2020, E. 2016/14633, K. 2020/370, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 21.07.2023.

⁷¹⁸ Kuru, *El Kitabı*, 665.

Kanun koyucu kambiyo senetlerinde bulunmasını arzu ettiği unsurlara ilişkin açık düzenlemeler yapmış olsa da kambiyo belgesi olarak ifade ettiğimiz senet unsuru üzerinde yer alabilecek temel borç ilişkisine yönelik ihtiyari kayıtlara ilişkin hüküm ihdas etmemiştir. Dolayısıyla bu kısım doktrin görüşleri ve Yargıtay Kararları kapsamında şekillenmiştir. Bu noktada tutumun istisnalar hariç “senede konulamama” şeklinde olduğu söylenebilir.⁷¹⁹ Bir başka ifadeyle kanunda izin verilmiş veya uygulamada yerleşmiş bazı kayıtlar dışında kambiyo senetleri üzerine ibare eklenmesi mümkün değildir. Bu kabul, poliçede (TTK m. 671/1-b) ve çekte (TTK m. 780/1-b) yer alan “kayıtsız ve şartsız havale” ibaresine bonoda ise TTK m. 776/1-b’de yer alan “kayıtsız ve şartsız ödeme vaadi” düzenlemesine dayandırılmaktadır. Ayrıca Sayhan’ın da ifade ettiği üzere “kayıtsız ve şartsız” olma hali mücerretliğe tekabül etmektedir.⁷²⁰ Dolayısıyla kambiyo senetlerinde mücerretliğin, zorunlu unsurların bir sonucu olarak ortaya çıkan⁷²¹ ve senet üzerine temel ilişki ile bağlantı kuran kayıtların konulmasını engelleyen bir diğer sebep olduğu belirtilmektedir.⁷²²

Kanun koyucu kambiyo senedi üzerine eklenebilecek ihtiyari kayıtların bazılarını doğrudan kendisi belirlemiştir.⁷²³ Bunlara örnek olarak vade, protestodan muafiyet ve faiz şartına ilişkin kayıtlar gösterilebilir. Görüldüğü üzere bu ve benzeri kayıtlar doğrudan kambiyo alacağını ilgilendirmektedir. Dolayısıyla mücerretlik ilkesinin bir istisnası olarak da görülmesine gerek yoktur.

Diğer taraftan kanun koyucunun dışında, uygulamada geliştirilmiş birtakım kayıtlar da bulunmaktadır. Bu kayıtlardan bazıları⁷²⁴ bedel kayıtları (Bedeli nakten/malen alınmıştır.)⁷²⁵ ve teminat kayıtlarıdır (Bedeli teminat içindir.).

⁷¹⁹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 179, 148.

⁷²⁰ Sayhan, *Mücerretlik*, 205.

⁷²¹ Sayhan’ın da vurguladığı üzere kambiyo senetlerinde mücerretlik bir zorunluluktur. Dolayısıyla kişilerin bu olgu üzerinde tasarrufta bulunması mümkün değildir. Sayhan bu çerçevede kambiyo senetleri mücerretliğinin mücerret borç ikrarı ve vaadinin mücerretliğinden ziyade tasarruf işlemlerinin mücerretliğine benzerli gösterdiğini belirtmektedir., Sayhan, *Mücerretlik*, 205.

⁷²² “Bir kambiyo senedi olan bono üzerine bedel, faiz, protestodan muafiyet ve yetki şartı gibi kayıtların konulması kabul edilmekte ise de illetten mücerretlik veya muayyenlik niteliklerini ortadan kaldıran kayıtların bono üzerine konulması onun kambiyo niteliğini ortadan kaldırır.”, Yargıtay HGK., 11.12.2018 T., E. 2017/1155, K. 2018/1892, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 27.03.2023.

⁷²³ TTK’da belirtilen isteğe bağlı kayıtlara ilişkin bkz., Adnan Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydı”, 117.

⁷²⁴ “Tüketici senedi” veya “tüketici işlemi dolayısıyla düzenlendiği” yönündeki kayıtların da kanunda sayılmayan fakat uygulama tarafından kabul edilen “geçerli kayıtlar” arasında görülmesi gerektiğine ilişkin kanaat için bkz., Al Kılıç, “Kambiyo Senetlerinde Görevli Mahkeme Meselesi”, 329; “Tüketici senedi” ibaresinin soyutluk ilkesini zedelediği ve kambiyo senedi niteliğinin kaybına neden olduğuna ilişkin aksi görüş için bkz.,

2. Bedel Kayıtları

Doktrinde⁷²⁶ ve uygulamada⁷²⁷ temel ilişkiye işaret eden bedel kayıtlarının kambiyo senedine halel getirmediğine yönelik genel kabul bulunmaktadır.⁷²⁸ Zira ilgili kayıtlar kambiyo alacağına ilişkin olmayıp⁷²⁹, keşideci ile lehtar arasındaki temel ilişkide (satım veya ödünç), keşidecinin karşı edimi aldığına yönelik bir ispat işlevi görmektedir.⁷³⁰ Özellikle bulundukları senetlerin hatır senedi olmadığına⁷³¹ ilişkin hukuki görüşlerini güçlendirmektedirler. Ayrıca bu kayıtların karşı edimlerin ifası bakımından adi senet hükmünde olduğu ve aksinin ancak senet ile ispat edilebildiği unutulmamalıdır.⁷³² Diğer taraftan bu kayıtlar kambiyo senedinin dayandığı hukuki sebebi de göstermektedir. Bu durumdan hareketle doktrin ve uygulamada lehtarın,

⁷²⁵ Bedel kayıtlarının TTK'da belirtilmeyen isteğe bağlı kayıtlardan olduklarına ilişkin bkz., Adnan Deynekli, "Bonoda Bedel Kaydı", 117.

⁷²⁶ Günümüzde önemli bir rol üstlenmemekle birlikte bu kayıtların varlığı tarihi gelişim içerisinde senet üzerine eklenmeye başladığı ve farazi işleme dayanmadığını gösterdiğine ilişkin bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 217, 166; Kayhan, *Kıymetli Evrak*, 108; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 401, 190; Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 85; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 191; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 154.

⁷²⁷ "...bono düzenlenirken temel ilişkinin kaynağına yönelik "bedelin malen-nakden ya da teminat olarak alındığına" ilişkin ibarelerin senede yazılması zorunlu değildir. Taraflar bu ibareleri ticaret hayatındaki olası bir uyumsuzluk durumunda ispat hukukunda karşılaşılabilecekleri zorlukları daha kolay aşmak amacıyla ihtiyari olarak kayıt altına almaktadırlar...", Yargıtay HGK., 11.02.2020, E. 2017/743, K. 2020/129, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 27.03.2023.

⁷²⁸ Bononun düzenlenmesiyle birlikte taraflar arasında mücerret bir borç ilişkisi doğduğundan, ilgili kaydın bir öneminin bulunmadığına ilişkin bkz., Adnan Deynekli, "Bonoda Bedel Kaydı", 118; Kambiyo senetlerinde bedel kaydı varsa taraflar arasında soyut bir borç ilişkisi bulunmadığı, senedin niçin verildiğinin belli olduğu, dolayısıyla geçerli bir kambiyo senedinden bahsedilemeyeceğine ilişkin aksi yönde görüş için bkz., İbrahim Arslan, "Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/1 (2018): 24, [Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi » Makale » Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri \(dergipark.org.tr\)](#), E. T. 28.03.2023.

⁷²⁹ Bu kayıtların kambiyo hukuku bakımından hiçbir öneminin bulunmadığı, kambiyo senedinin keşidesiyle birlikte ortaya mücerret bir borç ilişkisinin çıktığı, bu kayıtların asıl işlevinin iç münasebet ve ispat konusunda ortaya çıktığına ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 486.

⁷³⁰ Bedel kayıtlarının keşideci ve lehtar arasında kişisel defilerin dermeyeranını bertaraf etme amacı bulunduğu, aksinin yazılı bir şekilde kanıtlanması gerektiği ve bu kaydın üçüncü kişilere ileri sürülemeyeceğine ilişkin bkz., İmregün, *Kıymetli Evrak*, 56; Kınacıoğlu, bedel kayıtlarının keşideci ile lehtar arasındaki münasebeti dile getirdiği, fakat bu tarz kayıtların basılmış kambiyo senetlerinin çoğunda bulunmasından mütevellit hususi bir delil kuvvetlerinin bulunmadığına ilişkin açıklamalar için bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 148; Malen alındı kaydının eklenmesi durumunda, düzenleyenin karşı edimi teslim aldığını ikrar etmiş sayılacağına, dolayısıyla borçlu tarafından ilgili edimin ifa edilmediği hususunun ispat edileceğine ilişkin bkz., Adnan Deynekli, "Bonoda Bedel Kaydı", 120; Malen kaydının, karşı edim olan malın teslim edildiğine karine teşkil edeceğine ilişkin Yargıtay Kararları için bkz., Adnan Deynekli, "Bonoda Bedel Kaydı", 122-123; Aynı yönde kararlar için bkz., Yargıtay 19. HD., 23.05.2011, E. 2010/12014, K. 2011/6773, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 27.03.2023; Yargıtay 19. HD., 12.07.2010, E. 2010/1849, K. 2010/8748, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 27.03.2023.

⁷³¹ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 201, 190; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 202; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 154; Yavuz Süphandağ, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: 2. Bs., Bilge Yayınevi, 2013), 27.

⁷³² Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 155; Aksinin ispatı mümkün olmakla birlikte lehtarın düzenleyene başvurduğu bir senaryoda düzenleyenin malı veya parayı almadığının ispatı zorlaşır., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 217, 166.

senedin soyut bir borç ikrarı içerdği iddiasında bulunamayacağı belirtilmektedir.⁷³³ Fakat Yargıtay'ın da kararında⁷³⁴ üzerinde durduğu üzere kambiyo senetlerinin mücerret bir borç ilişkisi oluşturması hasebiyle temel borç ilişkisindeki karşı edimin ifa edilip edilmemesinin bir önemi yoktur. Dolayısıyla böylesi kayıtların mevcudiyeti kambiyo senetlerindeki ispat külfeti üzerinde değişikliğe neden olmaz.⁷³⁵

Bu kaydın özellikle senedin bedelsiz olduğuna dönük davalarda fonksiyonu olabilecektir. Böyle bir kayıt olsa da olmasa da senedin bedelsizliğine dönük açılan bir davada, davalı sıfatına haiz olan kambiyo alacaklısının geçerli bir hukuki sebebe ve temel alacağın bulunduğunu ispat külfeti yoktur (Mücerretlik). Fakat kambiyo alacaklısı bu dava kapsamında senet üzerinde yer alan kaydın aksine bir durum ileri sürerse (talil ederse) iddiasını ispat yükü altına girecektir.⁷³⁶ Örneğin bedeli malen alınmıştır yazan bir kambiyo senedinin bedelsizliğine ilişkin davada, karşı tarafa ödünç para verdiği için bu senedi aldığını belirtilmesi durumunda, senet üzerinde olup alacaklı lehine olan kaydın talili söz konusu olacaktır.⁷³⁷ Ancak böyle bir kayıt olmasaydı, alacaklının kuracağı benzer bir ifade ispat külfeti bakımından herhangi bir sonuç doğurmayacaktır. Zira bedel kaydının bulunmadığı senetlerde, kambiyo senedinin bedelsizliğini ispat külfeti borçlunun üzerinde yer almaktadır.⁷³⁸ Benzer bir durum, bedel kaydının bulunduğu ve kambiyo alacaklısının ilgili kaydın aksini ileri sürmediği durumlarda da söz konusudur.

3. Teminat Kayıtları

Bedel kayıtlarının aksine kambiyo senedinin teminat olarak düzenlenmesine ilişkin kayıtlar doktrin ve uygulamada oldukça tartışmalıdır. Kambiyo senetleri kural

⁷³³ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 217, 167; Yargıtay HGK., 29.03.2022, E. 2019/122, K. 2022/400, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 30.03.2023; Bedel kayıtlarının düzenleyen ve lehtar arasındaki ilişkiyi belirli bir ölçüye kadar ispatladığı, bu sebepten lehtarın soyutluk kuralına dayanamayacağına ilişkin bkz., Adnan Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydı”, 118.

⁷³⁴ Yargıtay 12. HD., 04.06.2015, E. 2015/4780, K. 2015/15436, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 29.07.2023.

⁷³⁵ Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 154.

⁷³⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 401, 190.

⁷³⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 1007-1008.

⁷³⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 1008-1009; Adnan Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının Ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/1-2 (2005): 156; Gülşah Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, *Ankara Barosu Dergisi*, 78/4 (2020): 14; Hayri Bozgeyik ve Süleyman Burak Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 7/2 (2021): 262.

olarak ifa uğruna edim niteliğinde olup temel borcun ifasına yönelen işlemlerdir. Fakat kişilerin kambiyo senedi düzenlemekteki maksadı bunlarla sınırlı değildir. Bu noktada uygulamada yoğun kullanımları bakımından teminat senetleri dikkat çekmektedir.

Günümüzde kişiler ticari işlemlerle sınırlı olmaksızın tüm hukuki işlemlerde, sahip oldukları alacağın ifasını teminata bağlamak maksadıyla kambiyo senedi düzenlemekte ve alacaklıya teslim edebilmektedir.⁷³⁹ Taraflar bu noktada ilgili teminat maksadının ispatı bakımından iki ayrı yol izlemektedir.⁷⁴⁰ Bunlardan ilki tarafların kendi aralarında kambiyo senedinden bağımsız bir protokol oluşturmasıdır.⁷⁴¹ İlgili protokolde kambiyo senedinin teminat maksatlı düzenlendiği ve hangi temel borcun ifasını temin ettiği gibi detaylara yer verilmektedir. Bu yöntemde kambiyo belgesi üzerine herhangi bir kayıt konulmadığı için çalışmamızı doğrudan ilgilendiren bir husus yoktur. Şu kadarı söylenebilir ki, kanaatimizce oluşturulan protokol kambiyo senedinin geçerliliğine hiçbir surette etki etmez ve yalnızca ileri sürülebilecek şahsi nitelikli definin ispatını kolaylaştırır. Zira teminat gayesi kambiyo senedinin teslimine ilişkin aynı sözleşme çerçevesinde değil tedavül sözleşmesi kapsamında şekillenmektedir. Taraflar bu borçlar hukuku sözleşmesi dahilinde teminatın dışında çok farklı anlaşmalar da yapabilmektedir. Dolayısıyla bu sözleşmeden kaynaklı borçlunun ileri sürebileceği savunmaların/shahsi defilerin bulunmasından hareketle kambiyo senedinin kayıtsız ve şartsız olma durumuna halel geldiği tespitinde bulunmak kanaatimizce doğru değildir.⁷⁴² Fakat Yargıtay'ın bu konuda, aksi yönde kararları bulunmaktadır.⁷⁴³

⁷³⁹ Poliçenin iktisadi fonksiyonlarından birisinin “teminat vasıtası” olarak kullanılması olduğuna ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 79.

⁷⁴⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 373a, 266; Muhammet Can Karıksız, “Teminat Amacıyla Düzenlenen Kambiyo Senetleri ve Soyutluk İlkesi”, *EBYÜHFD*, 26/2 (2022): 698, [Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/), E.T. 28.03.2023.

⁷⁴¹ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, § 23, kn. 30, 279.

⁷⁴² Poroy/Tekinalp, maddi hukuk bakımından kambiyo senetlerinin teminat olarak verilmesinin önünde bir engel bulunmadığını belirtmektedir., Bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 373, 266; Senet üzerinde herhangi bir kayıt bulunmamakla birlikte teminat amacıyla düzenlenen kambiyo senetlerinin geçerli olduğu, teminat ilişkisinin taraflar arasında kişisel bir def'iye imkan vereceği, esasında takip açılmasına engel olmamakla birlikte definin ileri sürülmesi suretiyle takibin durabileceğine ilişkin açıklamalar için bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 166; Senet üzerinde bağlantı kurulmaksızın, kambiyo senetlerinin mevcut veya ileride doğması muhtemel bir borcun teminatı olarak düzenlenmesine engel yoktur. Bkz., Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 402, 191; Benzer bir görüşte olan Odman Boztosun, senette meblağın ödenmesine ilişkin herhangi bir şart bulunmayan ve kanuni diğer zorunlu unsurları içeren bir senedin, başka bir belgede şarta bağlanmasından hareketle kambiyo niteliğini kaybettiğini kabul etmek kesinlikle yanlıştır. İlgili açıklamalar için bkz., Ayşe Odman Boztosun, “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, *Legal Hukuk Dergisi*, 5/53 (Mayıs 2007): 1489, [Legal Hukuk Dergisi Yıl 2007 Sayı 53 - Legal Yayınevi](https://dergipark.org.tr/), E. T. 28.03.2023; Benzer bir görüş için bkz., Sevilay Uzunallı

Teminat senetlerine ilişkin bir diğer yöntem ise kambyo senedi üzerine kayıt konulmasıdır. Bu yöntemin kendi içinde soyut(mücerret) teminat kayıtları, temel ilişkiyle bağlantı kuran teminat kayıtları ve şart içeren teminat kayıtları olarak üçe ayrılması mümkündür.⁷⁴⁴

Soyut teminat kayıtlarında taraflar senet üzerine “teminat senedi” vb. ibare eklemektedir. Bu kayıtlar kambyo senedinin hangi temel borcun teminatı olduğuna yönelik bilgi içermez. Dolayısıyla doktrinde⁷⁴⁵ ve uygulamada⁷⁴⁶, temel ilişkiyle bağlantı kurmaksızın konulan bu tarz ibarelerin kambyo senedinin geçerliliğine herhangi bir etkisinin bulunmadığı ifade edilmektedir.

Eroğlu, “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Etkileri”, 156-157; Muhammet Can Karıksız, “Teminat Amacıyla Düzenlenen Kambyo Senetleri”, 701-702.

⁷⁴³ “...alacaklı ile borçlular arasında imzalanan 01.04.2014 tarihli sözleşmenin teminat başlıklı 24. maddesinde, 500.000,00 TL bedelli teminat olarak tanzim edilen bir senedin alındığının belirtildiği görülmektedir. Alacaklı vekilinin cevap dilekçesinde, “...şirkete olan borcun teminatı olarak takip müstenidi bono verilmiştir...”, “...dava konusu bono bizzat borçlu şirketin borcuna karşılık olarak teminat amaçlı alınmış olup ancak borç ödenmeyince de teminat olarak verilen bono işleme konulmuştur” şeklinde beyanlar vardır. Borçlunun itirazı, alacaklının cevabı ve sözleşmede yer alan açıklama karşısında teminat olgusunun ispat edildiğinin kabulü gerekir. Bono bedelinin tahsilinin gerekip gerekmediği veya ne kadarının tahsil edilebileceği yargılamayı gerektirir. Bu durumda senet kayıtsız ve şartsız bir ödeme vaadini içermediğinden anılan senede dayalı olarak kambyo senetlerine özgü yol ile takip yapılamaz...”, Yargıtay 12. HD., 20.11.2014, E. 2014/20418, K. 2014/27848, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 27.03.2023; “...mahkemece, teminat iddiası ispat edilmiş olmakla, dayanak senet TTK’nun 776/1-b maddesinde yer alan kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödeme vaadi unsurunu içermediğinden, alacağın varlığı ve miktarı yargılamayı gerektirdiğinden...”, Yargıtay 12. HD., 13.01.2015, E. 2014/30334, K. 2015/423, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 27.03.2023; Yargıtay’ın kambyo senetlerine ilişkin verdiği bir HGK Kararı’nın gerekçesinde “...Bir kambyo senedi düzenleyip veren ve bu senedi alan herkes, bütün hukukî işlemlerin yapılmasına temel teşkil eden bir gayeye ulaşmak istemektedir. Kambyo senedinden kaynaklanan talebin geçerliliği, temel ilişkiden kaynaklanan temel talebin ve bununla ilgili olarak taraflar arasında varılmış amaca ilişkin mutabakatın geçerliliğinden tamamen bağımsızdır...” ifadelerini yer almaktadır. Bu açıklamalar kapsamında Yargıtay’ın mücerretlik noktasında, kambyo senedinin hukuki sebebiyle olan bağının koparıldığını görmekteyiz. Dolayısıyla senet dışı protokolle kararlaştırılmış bir teminat gayesinin kambyo senedini geçersiz hale getirdiği yönündeki kararların ilgili mücerretlik anlayışıyla da ters düştüğü kanaatindeyiz., İlgili karar için bkz., Yargıtay HGK., 29.03.2022, E. 2019/122, K. 2022/400, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 30.03.2023.

⁷⁴⁴ İlgili ayırım için bkz., Muhammet Can Karıksız, “Teminat Amacıyla Düzenlenen Kambyo Senetleri”, 704.

⁷⁴⁵ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 373e, 268; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 402, 191; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 193; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 167; Muhammet Can Karıksız, “Teminat Amacıyla Düzenlenen Kambyo Senetleri”, 708; Aksi yönde görüş için bkz., Çeker, *Ticaret Hukuku*, 680.

⁷⁴⁶ Yargıtay HGK., 24.02.2010, E. 2010/67, K. 2010/99, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 29.07.2023; “...bonoda teminat kaydı var ise de neyin teminatı olduğu belirtilmediğinden bu kayıt bononun mücerrettik vasfını ortadan kaldırmaz...”, Yargıtay HGK., 22.06.2021, E. 2017/357, K. 2021/824, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 29.07.2023; “Bonoda teminat kaydı var ise de neyin teminatı olduğu belirtilmediğinden bu kayıt bononun mücerrettik vasfını ortadan kaldırmaz. Sadece teminat olduğuna dair eklenen bu kayda doktrinde mücerret teminat kaydı denilmektedir.”, HGK., 15.09.2020, E. 2017/269, K. 2020/591, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 28.03.2023.

Temel ilişkiyle bağlantı kuran teminat kayıtlarında ise, hangi temel borcun teminatı olduğu senet üzerinde belirtilir. Yargıtay'ın⁷⁴⁷ kararında belirttiği üzere, *"hisse devrinin teminatıdır", "... ile imzalanan sözleşmenin teminatıdır", "eseri ... tarihinde tamamlayamamam hâlinde ödeyeceğim", "inşaat bitiminde ödenecektir"* şeklindeki bu kayıtlar, senet üzerinde yer alması gereken kayıtsız ve şartsız kambyo taahhüdüne zarar vermektedir. Bu konuda doktrinin⁷⁴⁸ de ittifak halinde olduğu söylenebilecektir. Yargıtay'a⁷⁴⁹ göre bu durum herkes tarafından herkese karşı ileri sürülebilecek, senet üzerinden anlaşılabilen bir mutlak def'i teşkil etmektedir.⁷⁵⁰ Kendigelen ise hangi ilişkinin teminatı olduğunu gösteren kayıtların bu kayıtların sonraki kişilere ileri sürülebilecek bir def'idan ziyade doğrudan senedi geçersiz kılan bir durum oluşturduğunu belirtmektedir.⁷⁵¹ Biz de böylesi kayıtların varlığını, baştan eklenmesi durumunda senedin kambyo niteliği kazanmasını engelleyen, sonrasında ise senedi geçersiz kılan bir husus olarak değerlendiriyoruz.

4. Kambyo Senedinin Hangi Temel Borç İlişkisi Kapsamında Düzenlendiğini Gösteren Kayıtlar

Kambyo senetleri üzerine eklenen kayıtlardan birisi de tarafların hangi temel ilişki kapsamında bu senedi düzenlediğini gösteren kayıtlardır. Bu kayıtların ilgili temel borcun ifa edilmemesi şartına tabi tutulan kayıtlar ile karıştırılmaması gerekmektedir.

⁷⁴⁷ *"Senet üzerinde asıl borç ilişkisine atıf yapan veya ödemeyi şarta bağlayan kayıtlar olması durumunda mücerretlik vasfı ortadan kalkacağından böyle bir senede dayanılarak kambyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip yapılamaz. Örneğin "hisse devrinin teminatıdır", "... ile imzalanan sözleşmenin teminatıdır", "eseri ... tarihinde tamamlayamamam hâlinde ödeyeceğim", "inşaat bitiminde ödenecektir" şeklindeki kayıtlar. Bononun teminat senedi olduğu senet metninden anlaşılan bu gibi hâllerde bono kayıtsız (koşulsuz) borç vaadi içermediği için hükümsüzdür..."*, Yargıtay HGK., 15.09.2020, E. 2017/269, K. 2020/591, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 28.03.2023.

⁷⁴⁸ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 373c, 268; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 165; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 402, 191.

⁷⁴⁹ *"...bu hükümsüzlük; düzenleyen tarafından, lehtara veya ciranta konumunda olan hamile karşı da ileri sürülebilir. Bu hâlde TTK'nun 687. maddesinin 1. fıkrası uyarınca senet metninden anlaşılan (hükümsüzlük) def'i vardır. Bu def'i mutlak def'i olup, üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilir..."*, HGK., 15.09.2020 T., E. 2017/269, K. 2020/591, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 28.03.2023.

⁷⁵⁰ Ülgen de benzer bir şekilde bu durumun mutlak bir def'ie vücut vereceğini, dolayısıyla senedin üçüncü kişilere devredilmiş olmasının da değişiklik oluşturmayacağını belirtmektedir. Bkz., Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 165.

⁷⁵¹ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 402, 191.

Zira kambiyo senetlerinin şarta bağlanmasına ilişkin kayıtların senet üzerinde yer almasının mümkün olmadığı herkesin malumudur.⁷⁵²

Bu başlığın konusunu teşkil eden örnek kayıtlardan bazıları ise “.... Tarihli kira sözleşmesinin tarihli kira alacağı için düzenlenmiştir.” veya “(X) firmasından düğünüm için aldığım mobilyaların bedel borcu için düzenlenmiştir.” şeklindedir. Doktrindeki hâkim görüş⁷⁵³ böylesi temel ilişkiye atıfta bulunan ifadelerin de kayıtsız ve şartsız olma ödeme vaadi veya havale unsuruna aykırılık teşkil ettiği kabul etmektedir.

Fakat doktrinde şarta bağlayan kayıtların aksine bu ibarelerin senet üzerine konulabileceği, senedin geçerliliğine veya mücerretliğine herhangi bir zarar vermediğine yönelik aksi yönde görüşler de mevcuttur.⁷⁵⁴ Örneğin Arslanlı, taraflar arasındaki temel ilişki ile kambiyo senetleri arasında hukuki bir bağlılık bulunmadığı gerekçesiyle, şart veya kayıt mahiyeti taşımayan ibarelerin bulunması nedeniyle senedin iptaline gidilmesinin menfaatler vaziyetine uygun düşmeyeceğini belirtmiştir.⁷⁵⁵

Kendigelen de benzer bir şekilde, kambiyo taahhüdünü temel borç ilişkisindeki bir edimin yerine getirilmesine veya şarta bağlayan kayıtları ayrı tutmakla birlikte sadece temel ilişkiye atıf yapan kayıtların senedi geçersiz kılmayacağını belirtmektedir.⁷⁵⁶ Kendigelen bu duruma örnek olarak, tüketici işlemi⁷⁵⁷, satış sözleşmesinden kaynaklanan borcun ifası gibi kayıtları göstermektedir.⁷⁵⁸ Ayrıca yazarın da atıf yaptığı üzere Yargıtay’ın da bu yönde kararları bulunmaktadır. Bu

⁷⁵² Polîçe keşidesinin şart kabul etmeyen işlemlere vücut verdiğine ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 451; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 413, 196; Bilgili ve Demirkapı, *Ticaret Hukuku*, 395; Çeker, *Ticaret Hukuku*, 744; Kayar, *Ticaret Hukuku*, 672.

⁷⁵³ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 179, 148; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 148; Tuna, *Kıymetli Evrak*, 97; Sayhan, *Mücerretlik*, 72; “Tüketici senedi” ifadesinin kambiyo senetlerinde soyutluk ilkesini zedelediğine ilişkin bkz., Sevilay Uzunallı Eroğlu, “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Etkileri”, 157-158.

⁷⁵⁴ Arslanlı, *Ticari Senetler*, 44; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 413, 195; Ayşe Odman Boztosun, “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, 1491-1492.

⁷⁵⁵ Arslanlı, “Zimmetinizdeki alacağımı filancaya ödeyiniz.” şeklindeki bir kaydın ancak şart niteliği taşıyorsa poliçeyi batıl hale getireceğini belirtmektedir. Yazar ayrıca şahsi münasebete işaret niteliği taşıyan, şart ve kayıt mahiyeti içermeyen kayıtlar sebebiyle senedin iptalinin menfaatler durumuna uygun düşmeyeceğini aktarmaktadır. Kanaatimizce yazarın paylaştığı ilgili ifade yalnızca keşideci ile muhatap arasındaki temel ilişkiye işaret etmekte olup senedin ödenmesini bir borcun mevcudiyetine tabi tutmamaktadır., Bkz., Arslanlı, *Ticari Senetler*, 44.

⁷⁵⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 413, 195.

⁷⁵⁷ “Tüketici senedi” ifadesinin, kambiyo senetleri bakımından geçerli kayıtlar arasında olduğuna ilişkin bkz., Al Kılıç, “Kambiyo Senetlerinde Görevli Mahkeme Meselesi”, 329.

⁷⁵⁸ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 413, 195.

kararlardan birisinde⁷⁵⁹, bono üzerinde yer alan “... bedeli mihir karşılığı ahzolunmuştur.” şeklindeki kaydın şart niteliği taşımadığı, senedin hibe olarak verildiğini gösterdiği ve bono niteliği üzerinde etkisinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Diğer bir kararda⁷⁶⁰ ise “03.06.2013 Tarihinde ...’nin ... hesabına gelen sipariş avansının iadesi için düzenlenmiştir.” şeklindeki senedin düzenlenme amacını gösteren ve temel borç ilişkisinin açıklanmasından ibaret olan ifadelerin senedin bono niteliğini etkilemeyeceği belirtilmiştir.

Doktrinde dikkat çekici bir diğer tespit ise Odman Boztosun’a aittir. Yazar, TTK’da yer alan “kayıtsız ve şartsız” ifadelerinin mehz İsviçre ve Alman kanunlarında “şartsız” anlamına gelen “unbedingt” ibaresine karşılık olmasından hareketle, TTK’da yer alan “kayıtsız” kelimesinin yanlış değerlendirmelere neden olduğunu belirtmektedir.⁷⁶¹ Bu tespiti kapsamında, “bedeli teminat senedidir” veya “teminattır” şeklindeki soyut teminat kayıtlarının ve kambiyo senedinin ödenmesini herhangi bir şarta bağlı tutmaksızın yalnızca temel ilişkiyi gösteren “(Y) vadeli kredi borcunun teminatıdır.” şeklindeki kayıtların da kambiyo senedinin geçerliliğini etkilemeyeceğini savunmaktadır. Bunun yanı sıra Odman Boztosun da alacağı şarta bağlayan teminat kayıtlarının kambiyo niteliğini sona erdireceği görüşündedir.⁷⁶²

Kanaatimizce de şarta bağlamamak kaydıyla temel borç ilişkisini yansıtan kayıtların konulmasında herhangi bir mahsur bulunmamaktadır. Kambiyo senetleri mücerretliği, temel borç ilişkisinin senet üzerinden görülememesi veya hiçbir surette kambiyo alacağının talep edilebilirliğine etkide bulunamaması şeklinde bir olgu değildir. Zira kural olarak her kambiyo senedinin altında illi bir temel borç ilişkisi söz konusudur. Örneğin “İş bu senet... tarihli araç satış sözleşmesinden doğan bedel borcunun ifası için düzenlenmiştir.” şeklinde bir kayıt bulunması, mücerretlik kapsamında devreye girecek ispat kolaylığını ortadan kaldırmaz. Kambiyo senedinin halen daha geçerli bir amaca özgülendiği varsayımını içerecektir ve bu tür kayıtların bulunması kambiyo alacağını şarta bağlamış olmayacaktır. Ayrıca ilgili kayıt arabanın

⁷⁵⁹ Yargıtay 12. HD., 27.09.2013, E. 2013/24273, K. 2013/30280, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 29.07.2023.

⁷⁶⁰ Yargıtay 12. HD., 04.06.2015, E. 2015/4780, K. 2015/15436, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 29.07.2023; Benzer bir karar için bkz., HGK., 11.02.1998, K. 12-13/78, Erdoğan Moroğlu ve Abuzer Kendigelen, *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat* (İstanbul: 10. Bs., On İki Levha Yayıncılık, 2014), 648.

⁷⁶¹ Ayşe Odman Boztosun, “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, 1491-1492.

⁷⁶² Ayşe Odman Boztosun, “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, 1492.

ayıplı olması durumunda, bu olguyu herkes tarafından bilinebilir bir hale getirmemektedir. Bir başka ifadeyle emre veya hamiline yazılı bir kambiyo senedini devralacak hamilin bu ilişkideki karşı edimin sözleşmeye uygun bir şekilde teslim edilip edilmediğini araştırma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Dolayısıyla senet üzerinde temel borç ilişkisinin yansıtılması kambiyo senetlerinin tedavüle özgülenmesi felsefesine de ters düşmeyecektir.

5. Genel Değerlendirme

Kanun koyucunun kambiyo senetlerine konulan kayıtlara ilişkin açık hükümleri bir kenara bırakılacak olur ise uygulamada geliştirilmiş bedel kayıtları ve teminat kayıtlarının fonksiyonu, özellikle bu kayıtların temel ilişkiyle bağlantı kurup kurmadığı, dolayısıyla kambiyo senedinin temel ilişkinin ispatına ilişkin hukuki niteliğinde herhangi bir değişikliğe neden olup olmadığı, mücerretlik ilkesi bağlamında kambiyo senedini geçersiz hale getirip getirmediği gibi hususlar çalışmamız bakımından da önem arz etmektedir.

Yargıtay⁷⁶³ ve doktrin⁷⁶⁴ bedel kayıtlarının temel borç ilişkisini açıklayan ifadeler olduğunu belirtmektedir.⁷⁶⁵ Teminat kayıtlarının ise senedin teminat gayesiyle teslim edildiğini gösterdiği ifade edilmektedir. Yargıtay ve doktrin temel ilişkiye dair soyut teminat kayıtlarına geçerlilik atfederken, hangi borç ilişkisinin teminatı olduğunu gösteren ibarelerin senet üzerinde yer almasını ise senedin kayıtsız ve şartsız olma haline ve mücerretliğine zarar verdiği noktasına ulaşmaktadır.⁷⁶⁶ Örneğin “İş bu senet (X) tarihli ödünç sözleşmesinin teminatıdır.” şeklindeki kayıtlara cevap verilmemektedir. Biz de bu görüşe katılmaktayız. Hangi hukuki ilişkinin teminatı olduğunun kambiyo belgesi üzerine eklendiği durumlarda, senet üzerinde bulunması gereken şartsız taahhüt unsurunda eksiklik yaşanmaktadır. Diğer taraftan ek bir protokol

⁷⁶³ “Borçun sebebini ve senedin düzenlenme amacını gösteren ve temel borç ilişkilerinin açıklanmasından ibaret olan bu sözcükler, senedin bono niteliğini etkilemez. Bu durumda, senette asıl borç ilişkisine ait açıklamalara yer verilmiş olması, TTK'nun 776. maddesi uyarınca, bono niteliğini etkilemeyeceğinden takip dayanağı bono yasal unsurları içeren kambiyo senedi vasfındadır.”, Yargıtay HGK., 15.09.2020, E. 2017/269, K. 2020/591, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 28.03.2023.

⁷⁶⁴ Bonoda yer alan malen kaydının düzenleyenin lehtardan mal almış olduğunu, nakden kaydının ise ödünç para alındığını göstermektedir. Ayrıca bu kayıtların bulunması senedin bedelsiz olmadığı özellikle hatır senedi niteliği taşımadığına dönük bir anlam taşımaktadır. Bkz., Hayri Bozgeyik ve Süleyman Burak Gündoğdu, “Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 268-269..

⁷⁶⁵ Detaylı bilgi için Dördüncü Bölüm-C-2 başlığına bkz..

⁷⁶⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 402, 191; Yargıtay HGK., 15.09.2020, E. 2017/269, K. 2020/591, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 28.03.2023.

veya sözleşme hükmüyle teminata dönük anlaşmanın bulunduğu durumlarda kambyo senedi üzerine şartsız bir taahhüt iradesinin yansıtılmış olmasını yeterli görmekteyiz. Zira bu noktada tarafların kambyo senedi marifetiyle ulaşmak istedikleri nihai amaç ile kambyo senedi bağlamında kambyo taahhüdünü ödemeye dönük yaptıkları iradenin ayrılması gerektiğini düşünmekteyiz. Bir başka ifadeyle kanun koyucu kambyo senetleriyle kişilere sanal bir değer oluşturma yetkisi vermiştir. Dolayısıyla “bu yetkinin kullanılması” ile “oluşan değer hangi amaç çerçevesinde değerlendirildiğinin” kural olarak ayrılması gerekmektedir. Örneğin Yargıtay bir kararında⁷⁶⁷ esasen borçludan teminat amacıyla alınmamış bir senedin alacaklı tarafından bankaya olan borcu için teminat verilmesi durumunda alacaklı ve banka arasındaki ilişkinin borçlu bakımından sonuç doğurmayacağına hükmetmiştir.

Uygulamada karşılaşılabilecek bir diğer kayıt ise, “.... Tarihli araç satış sözleşmesinden doğan bedel borcunun ifası için düzenlenmiştir.” şeklinde olabilecektir. Bu ve benzeri ifadelerin bedel kayıtlarına nazaran daha detaylı olduğu kesindir. Fakat gerekçemiz eğer kambyo senedinin şartsız olması ise; her iki kayıt da ödemeyi şarta tabi kılmamaktadır. Diğer taraftan kayıtsız⁷⁶⁸ ibaresinden hareketle senet üzerinde temel borç ilişkisine dair hiçbir ifadenin yer alamayacağı sonucuna varılıyor ise “bedeli malen/nakten alınmıştır.” şeklinde eklemeler de sorun teşkil etmelidir. Kanaatimizce Odman Boztosun’un da belirttiği üzere TTK m. 671/1-b, TTK m. 780/1-b ve TTK m. 776/1-b’de yer alan “kayıtsız” ibaresinin mehzada şart anlamında kullanılan “unbedingt” kelimesiyle örtüşmediği ifade edilebilecektir. Bu durum çeviri hatasından ziyade kanun koyucunun “şarta tabi olmama” anlamını güçlendirmek için “kayıtsız” ifadesini kullanmasından ibarettir. Bu bakımdan, ilgili hükümlerin etkisi kambyo alacağının herhangi bir şarta tabi tutulmasının engellenmesidir. Dolayısıyla doktrindeki diğer görüşler ve bazı Yargıtay kararlarında olduğu gibi detaylı olsa dahi yalnızca temel borç ilişkisine atıf yapan ve bu ilişkiden doğan borçlar ile şart bağlantısı kurmayan kayıtların geçerli olduğu kanaatindeyiz.

⁷⁶⁷ Yargıtay 12. HD., 09.06.2006, E. 2006/9668, K. 2006/12385, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 29.07.2023.

⁷⁶⁸ “Kayıt” sözcüğünün çok farklı anlamlarda kullanımı bulunmaktadır. Bunlardan biri “şart”, bir diğeri ise “bir yazının, bir hesabın tarih, numara vb.nin veya kopyasının bir yerde yazılı bulunması” olarak gösterilebilir., TDK, Güncel Türkçe Sözlük, [iskat ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](#), E. T. 06.06.2023.

Temel ilişkiyi açıklayan kayıtlara ilişkin yapmış olduğumuz diğer bir tespit mücerretliğe aykırı olup olmadıkları noktasındadır. Yargıtay’ın mücerretliği nasıl değerlendirdiğine bakıldığında, temel ilişkinin kambiyo senedinden görülemiyor olmasından hareket ettiği söylenebilecektir.⁷⁶⁹ Eğer mücerretlik bu şekilde anlaşılır ise ilgili kayıtların aykırılık teşkil etmesi doğaldır. Fakat bu aykırılık kabulüne, “bedeli malen/nakden alınmıştır.” şeklindeki kayıtların da dahil edilmesi gerekmektedir.⁷⁷⁰

Kanaatimizce kambiyo senetlerinde mücerretliğin, kambiyo senedi üzerinden temel ilişkiye dair hiçbir bilgiye ulaşılamaması olarak anlaşılması doğru değildir. Zira mücerretliğinin temel amaçlarından birisi alacaklının herhangi bir ispat külfeti altına girmeksizin hızlı bir şekilde talepte bulunmasını sağlamaktır. Bu fonksiyon, alacağın geçerli bir temel ilişkiye ve borca dayandığı karinesiyle tesis edilmektedir. Dolayısıyla kambiyo senetlerinde mücerretlik, bizzat kambiyo senedi olgusundan doğmaktadır. Senet üzerinde temel borç ilişkisi gösterilmiş olsa dahi kambiyo mücerretliği, işlevini sürdürmek suretiyle alacaklının herhangi bir ispat külfeti altına girmeksizin kambiyo alacağını talep edebilmesine imkân sağlayacaktır. Bu nedenle temel ilişkiye dair detaylı bilgi veren kayıtların kambiyo senedinin geçerliliğine herhangi bir etkisinin bulunmadığı düşüncesindeyiz.⁷⁷¹ Bu kaydın uygulamaya dönük oluşturacağı tek sonuç, borçlunun kambiyo senedinin dayandığı temel borç ilişkisini ayrıca ispat yükü altında kalmayacak olmasıdır. Bedelsizliğe dönük dava açan bir borçlunun yapması gereken, ilgili temel borç ilişkisi kapsamında kambiyo senedine ilişkin geçerli bir sebebin

⁷⁶⁹ “Mücerret kıymetli evrak, senedin tanzimine sebep olan asıl borç ilişkisinin (temel borç ilişkisi) senetten anlaşılmasına imkân bulunmayan kıymetli evraktır.”, Yargıtay HGK., 11.12.2018, E. 2017/1155, K. 2018/1892, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 27.03.2023.

⁷⁷⁰ Karıksız, bedel kayıtlarına ilişkin doktrinde mücerretliği ihlal etmediklerine dönük baskın bir görüş olduğunu, ilgili kayıtların kambiyo taahhüdünü ilgilendirmede yalnızca taraflar arasındaki ispat hukuku bakımından sonuç doğuracağını, kambiyo senetlerinde kayıt ve şarta yer vermeme kuralının senet üzerinde temel ilişkiyle ilgili bir kaydın bulunmamasını gerektirdiğini belirtmiştir. Yazar ayrıca “bedeli malen alınmıştır.” şeklindeki kayıtlardan temel ilişkinin ne olduğunun anlaşılamadığını vurgulamıştır. Fakat atıf cümlesinde belirttiğimiz üzere kanaatimizce bedel kayıtları da temel ilişkiye dair bir açıklamalardır ve doktrindeki ağırlıktaki görüşün hareket noktasıyla ters düşmektedir. Yazarın açıklamaları için bkz., Muhammet Can Karıksız, “Teminat Amacıyla Düzenlenen Kambiyo Senetleri”, 708; Yargıtay, protestodan bedel, faiz ve yetki şartlarının geçerli olduğunu fakat illetten mücerretlik veya muayyenlik niteliklerini ortadan kaldıran kayıtların bono üzerine konulması onun kambiyo niteliğini ortadan kaldıracığına, bononun teminat senedi olduğunun senet metninden anlaşıldığı durumlara kayıtsız ve şartsız borç vaadi unsurunun da bulunmadığına ve bu eksikliğin mutlak defi olarak üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebileceğine hükmetmiştir., Yargıtay HGK., 11.12.2018, E. 2017/1155, K. 2018/1892, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 27.03.2023.

⁷⁷¹ Temel ilişkiye dair detaylı bilgi veren kayıtların, kambiyo senedinin ödeme kapsamında iade edildiği durumlarda borçlunun, sona ermiş temel borç ilişkisi kapsamında yapılan taleplere karşı ileri süreceği “itfa” olgusunun ispatını da kolaylaştıracaktır.

kalmadığını ispat etmektir.⁷⁷² Dolayısıyla ilgili kayıtların esasında alacaklının ispat yükü üzerinde herhangi bir sonucu yoktur.

D. Kambiyo Senedi Niteliğini Hiç Kazanmamış Senetlerin Temel İlişkinin İspatı Bakımından Hukuki Niteliği

Kambiyo senetlerine ilişkin TTK’da sayılan unsurlardan birisinin eksikliği kural olarak senedin kambiyo senedi niteliğini kazanmasına engel olmaktadır. Fakat kanun koyucu istisnai olarak alternatif zorunlu unsurlar da belirlemiştir. Örneğin bonoda düzenlendiği yerin yazılmamış olması durumunda bu unsur düzenleyenin adının yanında yazılı olan yer bilgisiyle tamamlanmaktadır (TTK m. 777/4). Bu kayda da yer verilmemiş ise senet kambiyo niteliği kazanamayacaktır. Diğer taraftan bono ve poliçe kelimelerinin yokluğu durumunda ilgili senetlerin, emre yazılı havale veya emre yazılı ödeme vaadi niteliği taşıyacağı düzenlenmiştir. Fakat bu senetlere İcra ve İflas Kanununun çek, poliçe ve bonoların takibine ilişkin hükümleri uygulanmaz (TTK m. 826, 830). Bu konuya ilişkin bir diğer örnek “vade”dir. Kanun koyucu poliçe ve bonoda vadeye ilişkin tamamlayıcı bir hüküm tesis etmiştir.⁷⁷³ İlgili TTK m. 672/2 ve 777/2’ye göre vadesi gösterilmemiş bir poliçe veya bono görüldüğünde ödenecek vadeli kabul edilmiştir. Bu örneklerden hareketle, kanun koyucunun hukuki işlemi ayakta tutma ilkesinin de bir yansıması olarak kambiyo senetlerinde bazı unsurların eksikliği sebebiyle doğrudan geçersizlik yaptırımının uygulanmasını istemediği söylenebilir.

Unsurlara ilişkin üzerinde durulması gereken bir diğer husus, hâkimin eksiklikleri re’sen dikkate alması gerektiğidir. Ayrıca tarafların ileri sürmesi de kural olarak dürüstlük ilkesiyle (TMK m. 2) çelişmeyecektir. Meğerki borçlu bu eksikliği,

⁷⁷² İnan, bedelsiz ticari senetleri şöyle tarif etmiştir: “Bir ticari senedin temel alacağı kendini meydana getiren asıl borç münasebetiyle birlikte veya ondan ayrı olarak ortadan kalkar, muteber olarak doğmaz veya hiç mevcut olmazsa o senet bedelsiz bir ticari senettir.”, İnan, *Hatır Senetleri*, 26; Yargıtay 08.02.2022 tarihli HGK kararında İnan’a yaptığı atıfla birlikte kambiyo senetlerinde bedelsizlik halinin temel borç ilişkisinden ziyade temel alacağın sona ermesi veya geçersizliği sebebiyle mevcut olmamasından kaynaklandığını belirtmektedir. Bizce de bedelsizlik olgusunun temel alacak üzerinden tespit edilmesi yerindedir. Zira bedelsizlik tek başına temel ilişkinin varlığı veya yokluğu üzerinden test edilemez. Temel ilişkinin yokluğu temel alacağın da yokluğunu getirecektir. Fakat ters mantık ile temel ilişkin varlığı üzerinden “senedin bedelsiz olmadığı” yönünde bir tespitte bulunulamayacaktır. İlgili Yargıtay kararı için bkz., Yargıtay HGK., 08.02.2022, E. 2021/659, T. 2022/82, YKA., [Yargıtay Kararı Arama](#) E. T. 13.04.2023.

⁷⁷³ İlgili düzenlemenin aksi ispat edilemez bir kanuni karine olduğuna ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 493.

daha sonra ileri sürmek gayesiyle bilerek bırakmış olsun. Böyle bir durumu hukukun koruması mümkün değildir.⁷⁷⁴

Günümüzde unsur eksikliğinin önemi daha da artmıştır. Bu durum, kambiyo senetlerinin yaygınlaşmasından kaynaklanmaktadır. Gerçekten de kambiyo senetlerinin toplumdaki karşılığına bakıldığında her yerde karşımıza çıkmaktadır. Erman'ın belirttiği üzere, bono adının girmediği ne köy ne da kasaba kalmamış, eskilerin “meyane senedi” dedikleri senetlerin yerini almış, kambiyo senedinin ne olduğunu bilmeyen kişiler dahi bono tanzim etmeye başlamıştır.⁷⁷⁵ Erman'ın 1973'te yapmış olduğu bu tespitin günümüzde artarak ilerlemesine, özellikle matbu bono evraklarının kırtasiyelerde senet olarak satılmasına şahitlik etmekteyiz.

Unsur eksikliği sebebiyle kambiyo senedi niteliğini kazanamamış senetlerin⁷⁷⁶ temel ilişkinin ispatı bakımından hangi hukuki niteliğe sahip olduğu sorusunun cevabı ise bu senetteki işlemlerin tahvil suretiyle borç ikrar ve vaadi veya havale niteliği kazanıp kazanamadığından geçmektedir. Unsur eksikliği olarak değerlendirmeye aldığımız durumların temel varsayımı ilgili kişilerin kambiyo senedi düzenlemeye dönük bir iradesinin bulunduğudur. Dolayısıyla bu iradeye başka bir işlem çerçevesinde sonuç bağlamak hukuki bir değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Böylesi durumlara ilişkin özel hukukun genelinde karşımıza çıkan kavram “tahvil”dir. Hukuki çevirme olarak da ifade edilen tahvil, kanuni bazı şartların eksikliği⁷⁷⁷ sebebiyle geçerli bir şekilde kurulamamış işlemlerde, hakkaniyet ilkesi

⁷⁷⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 494; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 189.

⁷⁷⁵ Erman, *Kambiyo Senetlerine Ait Özel Takip Yolları*, 9.

⁷⁷⁶ Senet olarak dikkate alınabilmesi için içerdiği ifadelerin aleyhinde sonuç doğurduğu kişilerde imzalanması elzemdır. İmza eksikliği durumunda senetten değil ancak bir belge niteliğinden bahsedilebilecektir. Detaylı bilgi için Dördüncü Bölüm-B başlığına bkz..

⁷⁷⁷ Arslanlı eksiklikler bakımından senetler arasında ikili bir ayrıma gitmiştir. Birincisi, senet türüne ilişkin ibarenin bulunmayıp diğer bazı şartların bulunduğu, ikincisi ise poliçe/emre muharrer senet/çek ifadelerini içerip diğer unsurlarında eksiklin bulunan senetlerdir. Arslanlı senet türü ibarelerinin bulunmadığı senetlerin, yalnızca adi senet olarak ele alınmasının tatmin edici olmayacağını, örneğin poliçe ve çekte gerekli diğer unsurlar varsa bu senetlerde havalenin bulunduğu kabul edilmesi gerektiği, buna mukabil emre muharrer senetlerin adi alacak senedi olarak nitelendirilebileceğini savunmuştur., Arslanlı, *Ticari Senetler*, 67-68; Arslanlı'nın belirttiği “senet türü olup diğer unsurlarda eksiklik bulunma” ihtimaline ilişkin devam eden dipnotlarda açıklama yapılmıştır. Yazarın ilk ayrım için yaptığı açıklamaları değerlendirecek olur isek ispat hukukunu ilgilendiren adi senet kavramının yanlış kullanıldığı kanaatindeyiz. Adi senet havale niteliğini dışlayan bir husus değildir. Yazar poliçeye dair havale tespitiyle birlikte maddi hukuku ilgilendiren bir değerlendirme yaptığına işaret etmektedir. Dolayısıyla örneğin unsur eksikliği olan bir bononun maddi hukuk anlamında 6098 sayılı Borçlar Kanunu'ndaki ifadesiyle borç tanınması (borç ikrarı) olarak ve borç ikrarını ispat eden bir adi senet olarak

kapsamında şartları sağlanmış başka bir işlemin geçerlilik kazanmasına dayanmaktadır.⁷⁷⁸ Alman Hukuku'nun⁷⁷⁹ aksine mevzuatımızda bu uygulamayı düzenleyen açık bir kanun hükmü bulunmamaktadır.⁷⁸⁰ Doktrinde bizim de katıldığımız hâkim görüş, unsur eksikliği sebebiyle kambiyo niteliği kazanamamış bu senetlerde yer alan irade beyanlarının soyut borç ikrarı ve vaadine/havaleye⁷⁸¹ vücut vereceğidir.⁷⁸² Kanaatimizce de unsur eksikliği bulunan kambiyo senetlerinin karine olarak borç ikrarı veya havale olarak geçerli kabul edilmesi gerekmektedir.⁷⁸³ Tarafların unsur eksikliği durumunda borç ikrarı/havaleyi istemediklerinin ispat edilmesi gerekmektedir. Fakat bazı durumlarda buna da gerek olmayacaktır. Örneğin hatır senedi olarak düzenlenmeye

değerlendirilmesi gerekmektedir. Havale ve adi senet arasında yapılan benzer bir yanlış değerlendirmeye ilişkin bkz., İmregün, *Kıymetli Evrak*, 54.

⁷⁷⁸ Turhan Esener, "Hukuki Muamelelerde Tahvil", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/1 (1959): 234-235, [Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi » Makale » HUKUKİ MUAMELELERDE TAHVİL \(dergipark.org.tr\)](http://dergipark.org.tr), E. T. 13.08.2023; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 484, 155.

⁷⁷⁹ Öztan'ın belirttiği üzere Alman Medeni Kanunu m. 140 şöyledir: "Batıl olan bir işlem, başka bir hukuki işlemin şartlarını ihtiva ediyorsa ve butlan hali bilindiği takdirde, ilgililerin o muameleyi istemiş olabilecekleri kabul edilebiliyorsa, batıl işlem o şekilde geçerli bir hukuki işlem sayılır.", Öztan, *Kıymetli Evrak*, 496; Arslanlı, Alman Medeni Kanunu'ndaki fikrin Türk Borçlar ve Ticaret hukuku için de savunulabileceği, poliçe, emre muharrer senet veya çekte senet türü dışındaki unsurlarda yaşanan bir noksanlık durumunda ilgili senetleri havale veya borç senedi olarak muhafaza etmenin hakkaniyete ve taraf menfaatlerine daha uygun olduğunu belirtmektedir., Arslanlı, *Ticari Senetler*, 68.

⁷⁸⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 548, 176.

⁷⁸¹ Borç tanınması başlıklı TBK m. 18, "*Borcun sebebini içermemiş olsa bile borç tanınması geçerlidir.*", havaleye ilişkin tanım başlıklı TBK m. 555 ise "*Havale, havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlemdir.*" şeklindedir.; Domaniç adi havale teşkili için asgari unsurları, "-kabili tayin bir meblağ veya misli şeyler yahut bir miktar kıymetli evrak, -havalenin tarafları, -şartsız veya şartlı havale emri" şeklinde sıralamıştır. Ayrıca yazar ödeyecek kişinin belirtilmediği senetlerin diğer şartların tamamı bulunsa da havale olarak nitelendirilemeyeceğini, ancak yazı ciddiyetinden şüphe olmaması durumunda bu tarz belgelerin müstefidin(yararlanma) keşidecide bir alacağı olduğuna delil teşkil olabileceğini eklemiştir., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 151.

⁷⁸² Öztan, *Kıymetli Evrak*, 496-497; Kınacıoğlu da tahvil suretiyle geçerlilik kazandırmanın mümkün olduğunu belirtmekle birlikte batıl olan poliçelerin adi havale olarak kabul edilebilmesi için dikkat edilmesi gereken birkaç hususu aktarmaktadır. Yazara göre adi havale sayılabilmesi için, keşideci, muhatap ve lehtar kısımlarının bulunması, keşidecinin imzasının ve müstefit ile havale emrinin bulunması, ayrıca senette kabili tayin bir mevzu bulunması gerekmektedir., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 145; Açık poliçenin tahvili de mümkündür., Öztan, *Kıymetli Evrak*, 497; Açık poliçenin tahvilinin mümkün olmadığına ilişkin bkz., Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak*, 145; Poliçe ve emre kaydını ihtiva etmeyen senetlerin adi havale niteliği taşıyacağına ilişkin bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 150; Vade veya keşide tarihini içermeyen bonoların adi bir taahhüt senedi teşkil edeceği, diğer eksikliklerde ise unsura göre ilgili belge -emre yazılı ödeme vaadi, - adi senet, - yazılı beyine başlangıcı, -hükümsüz, - görüldüğünde ödenecek bir bono niteliklerine sahip olabilecektir. Kanunda sayılanlar dışında bir vade içeren bono ise adi senet hükmünde olacaktır., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 356-357; Kanunu unsurlarında eksiklik bulunan bir bononun, borç tanınması olarak ayakta tutulmasında hem borçlunun hem de alacaklının menfaatinin olduğuna, tarafların isteklerini aşan ve ağır sorumluluklar yükleyen bir durumun söz konusu olmayacağına ilişkin açıklamalar için bkz., Karlı, *Borç Tanınması*, 52-53.

⁷⁸³ Geçerli bir poliçenin de nitelikli havale, bononun ise nitelikli borç ikrarı olduğuna ilişkin bkz., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 343.

çalışılan bir kambiyo senedinde unsur eksikliği bulunması durumunda, taraf iradelerinin soyut borç ikrarı veya havale olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Öyle ki böyle bir durumda tarafların kambiyo senedinin hükümsüz olduğunu bilmiş olsalardı soyut borç ikrarı veya havale yapacağı kabul edilemeyecektir. Bu noktada hâkime de büyük iş düştüğü hatırlatılmalıdır.⁷⁸⁴ Zira tahvil, temellerini hakkaniyet ilkesinde ve tarafların varsayılan iradelerinde⁷⁸⁵ bulmaktadır.

Bu görüş çerçevesinde unsur eksikliği bulunan bonolarda geçerli kabul edilen işlem, temel ilişkiye dair bir borç ikrarıdır. Poliçe ve çekte ise havaledir. Dolayısıyla ilgili borç ikrarının ispatı bakımından belge, borçlunun imzası varsa adi senet hükmünde olacaktır.⁷⁸⁶ Bir başka ifadeyle temel alacak kapsamında takip ve talepte bulunan alacaklının ayrıca başka bir şey ispat etmesine ihtiyaç kalmayacaktır.

Bu noktada yapmış olduğumuz unsur eksikliği değerlendirmelerinin, belirli bir meblağın ödenmesine⁷⁸⁷ veya havalesine ilişkin kabulü, faydalanan kişinin adını ve taahhüt edenin imzasının bulunduğu senetleri kapsadığı vurgulanmalıdır.⁷⁸⁸ Öyle ki imzanın⁷⁸⁹ ve belirli bir irade açıklamasının bulunmadığı belgelerin, ispat hukuku bakımından senet olarak nitelendirilmesi zaten mümkün değildir. Fakat böylesi bir durumda dahi taraflar arasında havale veya borç ikrarı ilişkisi kurulmuş olabilir. Ancak ilgili belge bu maddi hukuk ilişkilerinin ispatında senet niteliği taşımayacaktır. İmza

⁷⁸⁴ Tahvil için, “...tarafların, yaptıkları sözleşmenin kesin hükümsüz olacağını bilmiş olsalardı diğer geçerli işlemi yapacakları kabul edilebiliyor...” olması gerektiğine ilişkin bkz., Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel 1*, kn. 548, 176.

⁷⁸⁵ Turhan Esener, “Hukuki Muamelelerde Tahvil”, 247.

⁷⁸⁶ Tanzim tarihi bulunmayan bononun adi senet hükmünde olacağına ilişkin karar için bkz., Yargıtay 11. HD., 03.07.1975, E. 75/1973, K. 75/4642, Sabih Arkan, “Kararlar”, *Batider*, 8/2 (1975): 157-158; Tekil, *Kıymetli Evrak*, 5; “...Takibe dayanak senetlerde tanzim tarihi belirtilmediğinden, anılan belge kambiyo senedi vasfı taşımayıp adi senet hükmündedir...”, İlgili davada Bölge Adliye Mahkemesi de tanzim tarihi içermediği için borç ikrarı içeren bir adi senet niteliğinde olduğuna karar vermiştir. Detaylı bilgi için bkz., Yargıtay 11. HD., 24.10.2019, E. 2018/1058, K. 2019/6703, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#) E. T. 03.06.2023; Aslan, *Ticaret Hukuku*, 296; İlgili karar ve kaynaklarda unsur eksikliği bulunan kambiyo senedinin adi senet niteliğinde olacağı belirtilmekle birlikte hangi hukuki ilişki veya olgunun ispatı bakımından işlev göreceği aktarılmamıştır. Bu bakımdan açıklamaların eksiklik içerdiği ifade edilebilecektir.

⁷⁸⁷ Bono maksadıyla hazırlanan belgede yararlanacak herhangi bir kişinin ismi yahut muayyen/belirlenebilir bir meblağ veya başka bir kıymet ve hizmet yoksa imza mevcut olsa da herhangi bir hukuki sonuç doğurmaz. Beyaz imzalı bonolar istisnadır., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 356.

⁷⁸⁸ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 355-356.

⁷⁸⁹ İmregün, *Kıymetli Evrak*, 53.

eksikliği olan bu belgenin borç ikrarı/havaleyi ispat bakımından delil başlangıcı görevi üstleneceği ileri sürülebilecektir.⁷⁹⁰

Azınlıktaki görüş ise unsur eksikliği bulunan kambiyo senetlerinin havale/borç ikrarı olarak değerlendirilemeyeceğini savunmaktadır. Bu görüşe ilişkin İmregün⁷⁹¹, batıl bir sözleşmenin bulunması durumunda taraflara düşenin gerekli işlemleri tekraren yapmak olduğu, tarafların havale veya adi senet düzenlemeye dönük bir iradesinin bulunmadığı ve Alman Medeni Kanunu m. 140'a benzer bir hükmün bizim mevzuatımızda yer almadığı gerekçelerini belirtmektedir. Ayrıca yazar, unsur eksikliği sebebiyle batıl olan kambiyo senetlerinin geçerli bir havale/adi senet olarak kabul edilmesi durumunda, Yargıtay'ın zamanaşımına uğramış kambiyo senetlerine dönük "delil başlangıcı" uygulamasıyla çelişen haksız bir nitelendirme olacağını savunmuştur.⁷⁹²

Katılmamakla birlikte, geçerlilik kazanamamış kambiyo senetlerinin tahvil suretiyle borç ikrarı olarak değerlendirilemeyeceğine dair azınlıktaki bu görüş esas alınırsa ilgili senedin temel ilişkiyi yansıtıp yansıtmadığı noktasında değerlendirme yapılarak bir sonuca varılmalıdır. Dolayısıyla böyle bir durumda senet üzerinde yer alan zorunlu veya ihtiyari tüm kayıtlar önem arz edecektir. Bu değerlendirme kapsamında temel ilişkiye dair herhangi bir ihtiyari kayıt içermediği ve aynı zamanda azınlıktaki görüş kapsamında veya taraf iradeleri çerçevesinde borç ikrarı niteliği taşımasının mümkün olmadığı tespit edilen senetler, delil başlangıcı niteliği taşıyacaktır.⁷⁹³ Diğer taraftan unsur eksikliğinin yanı sıra temel borç ilişkisini yansıtan veya unsurları tam olsa dahi temel edim ile şart ilişkisi kuran kayıtların bulunması durumunda ilgili kambiyo belgesinin temel borç ilişkisini ispat bakımından adi senet niteliği bulunacaktır.

⁷⁹⁰ Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 152; Domaniç bono kapsamında yaptığı açıklamalarda, bonoda imzanın bulunmaması durumunda kural olarak tarafların arasındaki muamelenin hiçbir şey ifade etmeyeceğini, istisnai olarak ise şartları bulunmak ve taahhüdün borçludan sadır olduğunu gösterir başka delillerin bulunması şartıyla yazılı beyyine başlangıcı niteliği taşıyabileceğini belirtmiştir., Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 356.

⁷⁹¹ İmregün, *Kıymetli Evrak*, 54.

⁷⁹² İmregün, *Kıymetli Evrak*, 54, dipnot 52.

⁷⁹³ Benzer bir görüş için bkz., İmregün, *Kıymetli Evrak* 54.

E. Zamanaşımına Uğramış veya Uğramamış Kambiyo Senetlerinin Temel İlişkiyi İspat Bakımından Hukuki Niteliği

1. Genel Olarak

Zamanaşımı, hakkın takip ve dava edilebilirliği üzerinde sonuçları olan bir hukuki kurumdur. Daha önce de belirtildiği üzere⁷⁹⁴ zamanaşımının deliller üzerinde herhangi bir sonucu yoktur. Bu tespit kambiyo senetleri bakımından da geçerlilik arz etmektedir. Bir kambiyo senedinin temel borç ilişkisini ispat niteliği zamanaşımıyla birlikte değişiklik göstermez. Dolayısıyla bu kısımda, zamanaşımına uğramış veya zamanaşımına uğramamış kambiyo senetleri için yapılan tespitler bir diğeri için de geçerlilik taşımaktadır.

2. İhtiyari Bir Kayıt İçermeyen Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Senetlerinin Temel Borç İlişkisini İspat Niteliği

Hukukta kişilerin hak sahibi olması kadar bu hakkı nasıl ispat edeceği de önemlidir. Gerçekten de bir hak hukuk aleminde var olabilir. Fakat bu hakkın kişiler arasında etki doğurması, maddi hukukun o hakkın doğumunu kendisine bağladığı vakıaların tespitiyle mümkündür. Dolayısıyla ispat hukukunun önemi, yerine göre hakkın mevcudiyetinin önüne geçebilmektedir. İspat, hakkın dayandığı vakıalara ilişkin hâkime kanaat oluşturma faaliyeti olarak tanımlanabilir.⁷⁹⁵ Bu süreç, kanun ve uygulama kapsamında tesis edilmiş kurallar çerçevesinde işletilmektedir. Bu kurallar çerçevesinde her somut olay kendine özgü ispat şartları taşıyabilecektir. Örneğin bir kişinin alacaklı olduğunu iddia ettiği bir yargılamayı esas alalım. Kural olarak ispat külfeti, Türk Medeni Kanunu m. 6 gereğince alacaklıya aittir. Zira ispat külfetine ilişkin en temel kural, bir vakıadan lehine hak çıkaran tarafın o vakıayı ispat etmesidir. Fakat alacaklının ispat şartları üzerinde borçlunun vermiş olduğu cevabın da büyük önemi vardır. Bir diğer ihtimal olarak borçlunun açtığı menfî tespit davasında davalıya karşı borcunun bulunduğunu fakat ödediğini belirtmesi durumunda, ispat hukuku bakımından alacağın varlığı tartışmalı olmaktan çıkacaktır ve ispat yükü borcunu ödediğini iddia

⁷⁹⁴ İkinci Bölüm-B-3 başlığına bkz..

⁷⁹⁵ Kuru, *El Kitabı*, 612.

eden borçluya geçecektir. Dolayısıyla ispat, her somut olayın kendi şartları kapsamında değerlendirilmesi gereken bir faaliyettir.⁷⁹⁶

Kambiyo senetlerinin bulunduğu her somut olayda ispata ilişkin ele alınması gereken ilk kural, HMK m. 202’de düzenlenmiş olan “senede karşı tanıkla ispat yasağı”dır. Kambiyo senetleri, adından da anlaşılacağı üzere ispat hukuku bakımından senet niteliği taşımaktadır. Bundan ötürü lehtarın/hamilin kambiyo alacağına haiz olduğuna yönelik iddiasını kesin bir şekilde ispat etmektedir. Yeri geldikçe belirtildiği üzere yalnızca kanuni unsurlardan ibaret olan bir kambiyo senedi, kambiyo alacağına ilişkin soyut bir borç ikrar ve vaadi içermektedir. Dolayısıyla kambiyo belgesi olarak adlandırdığımız bu maddi şey, esas itibarıyla kambiyo alacağına ilişkin borç ikrarını ispat etmekte ve hâkimde bu alacağın geçerli bir şekilde varlığına dair kanaat oluşturmaktadır. Kesin delil⁷⁹⁷ olmasından hareketle hâkimin bu olgu üzerinde takdir yetkisine sahip olmadığı vurgulanmalıdır. Ancak kambiyo senedi borçlusunun aksini ispat etmesi mümkündür.

Daha önce de belirttiğimiz üzere kambiyo senedinin henüz zamanaşımına uğramadığı bir dönemde hem kambiyo alacağının hem de temel alacağın muaccel olduğu bir zaman aralığı yaşanabilecektir. İlgili dönem kambiyo senedi ve temel ilişkinin muacceliyet ilişkisine dair görüşler çerçevesinde zamansal olarak farklılaşabilecektir. Öğretide hâkim olup, Yargıtay tarafından da uzun yıllardır benimsenen görüş, kambiyo vadesinde her iki alacağın birden muaccel hale geleceğidir.⁷⁹⁸ Şahsi kanaatimizi⁷⁹⁹ bir kenara bırakacak olur isek lehtar/hamil, kambiyo senedinin vadesiyle birlikte yarış içerisinde olan iki ayrı alacak hakkına sahip olacaktır. Dolayısıyla alacaklı kambiyo senedini iade etmek suretiyle temel alacak kapsamında borçludan talepte bulunabilecektir.⁸⁰⁰ Her ne kadar bu tarz bir durum, ekseriyetle

⁷⁹⁶ Yargıtay önüne gelen bir olayda, alacaklı vekilinin cevap dilekçesinde “bono kredi borcunun geri ödenmesinde kullanılmak üzere verilmiştir” şeklindeki beyanını takip konusu senedin kredi sözleşmesinin teminatı olarak verildiği ispat bakımından yeterli görmemiştir. Fakat bu kararda yapılan değerlendirmeden de anlaşıldığı üzere esasında senede karşı senetle ispat kuralına tabi olan “teminat senedi” iddiası somut olayda yapılan bir ikrar çerçevesinde tartışmalı olmaktan çıkabilecektir. İlgili karar için bkz., HGK., 22.06.2021, E. 2017/357, K. 2021/824, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E.T. 29.07.2023.

⁷⁹⁷ Detaylı bilgi için bkz., Kuru, *El Kitabı*, 643 vd..

⁷⁹⁸ Detaylı bilgi için Üçüncü Bölüm-D-3-a başlığına bkz..

⁷⁹⁹ Üçüncü Bölüm-D-3-a başlığına bkz..

⁸⁰⁰ Kambiyo senedine dayalı bir talep hakkının bulunduğu durumlarda, maddi ve talep hukuku bakımından daha avantajlı olması sebebiyle hamil başka bir hukuki yola ihtiyaç duymaz. Bkz., *Öztaş, Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 193.

kambiyo senedinin zamanaşımına uğradığı senaryolarda gündeme gelse de teorik olarak mümkündür. Hatta somut olaya göre tahsil edilebilirlik bakımından temel ilişkinin tercihi daha yerinde bile olabilecektir.⁸⁰¹ Bu bakımdan alacaklının temel borç ilişkisine dönük bir talepte bulunduğu durumlarda, kambiyo belgesinin temel alacağı şekillendiren vakıaları ispat niteliğinin ne olduğu pratik sonuçları bakımından oldukça önemlidir.

Bu başlık altında ihtiyari herhangi bir kayıt içermeyen bir kambiyo senedini ele almaktayız. Dolayısıyla yalnızca kambiyo alacağına ilişkin unsurları içeren bir belge söz konusudur. Bu belge üzerindeki irade açıklamalarına bakıldığında tarafların söz konusu kayıtları kural olarak kambiyo alacağı oluşturma veya devretme gayesiyle derç ettiği söylenebilecektir. Fakat kişilerin senet vasıtasıyla ulaşmak istediği amaç oldukça farklı olabilecektir. Zira tarihsel sürece ve iktisadi fonksiyonlara dair açıklamalarımıza da bakıldığında⁸⁰² kambiyo senetleri hukuki bir olgu olmasının yanı sıra kişiler arasında değer akışının kolaylaştırılması veya henüz mevcut olmayan değerler üzerinden işlem yapılmasının sağlanması gibi iktisadi boyutu ağır basan bir işlemdir. Gerçekten bu düşüncenin bir gereği olarak, kambiyo alacağı sebebi işaret edilmeyen renksiz⁸⁰³ bir hak olup ve kamu itimadıyla kuşatılmış durumdadır.

Uygulamaya bakıldığında, kişilerin karşı edimlerin ifasını temin etmek (teminat senedi) veya herhangi bir kişinin kredibilitesinin arttırılması maksadıyla (hatır senedi) kambiyo senetlerinin hazırlandığına da şahit olunmaktadır. Dolayısıyla tüm bu durumlar olağan hayat tecrübelerinden hareketle kambiyo senedine dair işlem etiketlemesi yapılmasını engellemektedir.

Temel borç ilişkisine dayalı talepte bulunmak isteyen alacaklının bu hukuki ilişkiye dair vakıaları ispatlaması gerekir. Bir başka ifadeyle ispat yükü kural olarak alacaklının üzerinde yer almaktadır.⁸⁰⁴ Bu noktada alacaklının elinde olan kambiyo senetlerinin temel ilişkinin ispatı bakımından hangi niteliği haiz olduğunun tespiti önem

⁸⁰¹ Temel borç lehine üçüncü kişiye ait bir menkul veya gayrimenkul üzerinde rehin hakkı tesis edildiği yahut üçüncü bir kişi tarafından şahsi teminat verildiği durumlar bahsettiğimiz somut olaya örnek olabilecektir.

⁸⁰² Birinci Bölüm-A-3 başlığına bkz..

⁸⁰³ Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 69.

⁸⁰⁴ Türk, temel alacak kapsamında başlatılan takip nedeniyle açılmış bir menfi tespit davasında ispat yükü alacaklının üzerindedir., Ahmet Türk, *Maddi Hukuk ve İcra-İflas Hukuku Yönleriyle Menfi Tespit Davası*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2006), 303.

arz etmektedir. Bir önceki başlıkta da belirtildiği üzere bu nitelik üzerinde zamanaşımının herhangi bir etkisi yoktur.

Kambiyo senetleri mücerretlik ilkesi kapsamında geçerli bir temel ilişkinin bulunduğu dair bir karine teşkil etse dahi tarafların arasındaki hukuki ilişkinin tipikliğine yönelik kati bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Arslanlı'nın belirttiği üzere, taraflar arasında ekseri satış sözleşmesi bulunur. Fakat bunun yanı sıra ödünç sözleşmesi de bulunabilecektir. Hatta temel borç/alacak münasebeti olmasa da senet düzenlenebilmektedir (Hatır senetleri).⁸⁰⁵ Dolayısıyla kanuni unsurları ihtiva eden bir kambiyo belgesinin, içerdiği irade beyanları ve bilgiler bakımından temel ilişkinin dayandığı vakıaları ispat eden kesin bir delil olarak dikkate alınması mümkün değildir. Örneğin alacaklının borçluya mal sattığı ve X miktarda bedel alacağı bulunduğu iddiasının, matbu formlarda bulunduğu şekliyle “ İş bu emre yazılı senedin mukabilinde tarihinde Sayın Veya emruhavale kuruş kayıtsız ve şartsız ödeyeceğim.” gibi kayıtlar üzerinden ispat edilemeyeceği açıktır. Fakat kambiyo senetleri iddia konusu hukuku işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş bir senet olarak değerlendirilebilecektir (HMK m. 202/2). Bu durumun ispat hukukundaki karşılığı delil başlangıcıdır.

Kambiyo senetlerinin temel ilişkinin ispatı bakımından delil başlangıcı niteliğinde olduğuna dönük tespit, doktrin tarafından uzun yıllardır kabul görmektedir.⁸⁰⁶ Yargıtay uygulamasının da bu yönde olduğu açıktır.⁸⁰⁷ Delil başlangıcı

⁸⁰⁵ Arslanlı, *Ticari Senetler*, 42.

⁸⁰⁶ Zamanaşımına uğramış kambiyo senedi gibi ciro şerhinin de delil başlangıcı oluşturduğuna ilişkin bkz., Öztan, *Kıymetli Evrak (Ders Kitabı)*, 189; Tekil, *Kıymetli Evrak*, 24; Poroy/Tekinalp, zamanaşımın uğramış kambiyo senetlerinin delil başlangıcı niteliği arz ettiğini belirttikten sonra Yargıtay'ın bir kararından hareketle, ciro edilmiş kambiyo senetlerinin ilgili işleme ait temel borç ilişkisi bakımından delil başlangıcı niteliği taşımadığı sonucuna ulaşmaktadır. Bkz., Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, kn. 379a, 274; Zamanaşımına uğramış kambiyo senedinin meseleyi çözmekle birlikte, asıl alacağı muhtemel gösteren bir yol gösterici niteliğindeki yazılı delil başlangıcı olduğuna ilişkin bkz., M. Kemal Mutluay, “Zamanaşımına Uğramış Bono”, 565; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak*, kn. 587, 266; Ülgen Vd., *Kıymetli Evrak*, 260; Temel ilişkiyi tek başına ispat edemediği fakat delil başlangıcı niteliği taşıdığına ilişkin bkz., Yasan, *Sebepsiz Zenginleşme*, 87-88; Sökmen, *Çekte Zamanaşımı*, 174 vd; Bozkurt, *Kıymetli Evrak*, 338; Susuz, *Zamanaşımı*, 149.

⁸⁰⁷ Yargıtay 11. HD., 23.02.1989, E. 1988/4300, K. 1989/1051, [Y 11. HD E.1988/4300 K.1989/1051 T.23.02.1989 YARGITAY 11. HUKUK DAİRESİ KARARI \(legalbank.net\)](https://www.legalbank.net.tr/yargitay/11-hd/23-02-1989-yargitay-11-hukuk-dairesi-karari), E. T. 14.08.2023; Yargıtay 11. HD., 06.05.1993, E. 1992/2849, K. 1993/3216, [Y 11. HD E.1992/2849 K.1993/3216 T.06.05.1993 YARGITAY 11. HUKUK DAİRESİ KARARI \(legalbank.net\)](https://www.legalbank.net.tr/yargitay/11-hd/06-05-1993-yargitay-11-hukuk-dairesi-karari), E. T. 14.08.2023; Yargıtay 3. HD., 19.11.1991, E. 1991/4935, K. 1991/15242, [Y 3. HD E.1991/4935 K.1991/15242 T.19.11.1991 BONOLARDA ZAMANAŞIMI SÜRESİ \(legalbank.net\)](https://www.legalbank.net.tr/yargitay/3-hd/19-11-1991-bonolarda-zamanaşımı-suresi), E. T. 14.08.2023; Yargıtay İBK, 25.12.2019,

niteliğindeki bir kambiyo senedinin temel alacağa dönük en önemli fonksiyonu, alacaklının senetle ispat kuralına takılmasını engellemek olacaktır. Zira delil başlangıcının bulunması durumunda senetle ispat zorunluluğuna tabi alacaklar bakımından tanık dinlenebilmesinin önü açılmaktadır (HMK m. 202/1). Bu sayede borç ilişkisinin tipikliği açıklığa kavuşturulabilecek ve kambiyo senediyle bağlantı kurulabilecektir. Alacağın senetle ispat kuralına ilişkin hadlerin⁸⁰⁸ altında bulunması durumunda, böyle bir pratik avantajın da oluşmayacağı ifade edilmelidir.

Doktrin ve uygulamadaki hâkim görüşün, zamanaşımına uğramış (veya uğramamış) kambiyo senetlerinin delil başlangıcı niteliğinde olduğuna yönelik olduğundan bahsettik. Bununla birlikte ilgili senetlerin adi senet niteliğinde olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. Doktrinde Tuna, kıymetli evrak ile adi senetlerin birbiri içine geçen daireler oluşturduklarını, adi senetlerin büyük daireyi temsil ettiklerini dolayısıyla her kıymetli evrakın adi senet gibi işlem görebileceğini belirtmiştir. Ayrıca yazar, unsur eksikliği bulunan bir poliçe nasıl adi senet olarak geçerlilik taşıyorsa benzer bir uygulamanın zamanaşımına uğramış kambiyo senetleri için de geçerli olması gerektiğini savunmaktadır.⁸⁰⁹ Fakat yazar belirttiği bu görüşün, 23.02.1944 tarih ve 10/15 sayılı İBK'nın ve TTK m. 732'de zamanaşımına uğrayan kambiyo senetlerine yönelik sebepsiz zenginleşme düzenlemesinin mevcudiyeti kapsamında savunulamayacağını eklemiştir.⁸¹⁰ Benzer bir görüş de 25.12.2019 tarihli İBK⁸¹¹'nin üçüncü karşı oy yazısında yer almaktadır. İlgili görüşte, ispat hukukundaki bir senette bulunması gereken tüm unsurların zamanaşımına uğramış kambiyo senetlerinde de yer aldığı, zamanaşımına uğramış kambiyo senedinin adi senet olarak nitelendirilmesine engel bir kanuni düzenlemenin bulunmadığı, dolayısıyla temel ilişkinin ilgili senet marifetiyle ispat edilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca ilgili görüşte, TTK m. 732'de yer alan sebepsiz zenginleşme düzenlemesi kapsamında bir bono hamilinin düzenleyene başvurabilmesine imkan sağlanması, kambiyo senedi tarafları arasında (düzenleyen-

E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](http://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023; Yargıtay 9. HD., 21.04.2022, E. 2022/3406, K. 2022/5115, YKA., [Yargıtay Karar Arama](http://yargitay.karararama.com), E. T. 14.08.2023; Yargıtay 19. HD., 05.07.2012, E. 2012/7012, K. 2012/11237, YKA., [Yargıtay Karar Arama](http://yargitay.karararama.com), E. T. 14.08.2023; Yargıtay 11. HD., 14.04.2015, E. 2014/9556, K. 2015/5188, YKA., [Yargıtay Karar Arama](http://yargitay.karararama.com), E. T. 14.08.2023; Yargıtay HGK., 25.03.2021, E. 2017/937, K. 2021/357, YKA., [Yargıtay Karar Arama](http://yargitay.karararama.com), E. T. 14.08.2023.

⁸⁰⁸ 2023 yılı için ilgili miktar 14.800 TL olarak belirlenmiştir. Bkz., [HMK ve İİK'da Yer Alan Parasal Sınırlar \(2023 Yılı\) \(legalbank.net\)](http://hmk.ve.ikd.yer.alan.parasal.sınırlar(2023.yılı)(legalbank.net)), E. T. 18.09.2023.

⁸⁰⁹ Tuna, *Kıymetli Evrak*, 226.

⁸¹⁰ Tuna, *Kıymetli Evrak*, 226-227.

⁸¹¹ Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](http://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023.

lehtar, lehtar-hamil,...) temel ilişki silsilesinin bulunduğu dönük bir varsayımı gösterdiği aktarılmıştır.⁸¹²

Kanaatimizce paylaşılan bu görüşlerde, senet kavramı ile onun ispat ettiği hukuki ilişki ayrımında hata yapılmaktadır. Kambiyo senetleri, isminden de anlaşıldığı üzere esasında bir “senet”tir. Fakat bu kambiyo senedi, zamanaşımına uğramış olsa da olmasa da esasında kambiyo ilişkisini/alacağını/taahhüdünü ispat etmektedir. Kambiyo belgesi olarak da ifade ettiğimiz bu maddi olgunun (şey) kambiyo ilişkisine dair kesin delil teşkil etmesi, onun temelindeki hukuki ilişkiye dönük benzer bir ispat gücüne haiz olması anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla kambiyo ilişkisini ispat bakımından senet niteliği taşıyan kambiyo belgesi, zamanaşımına uğramış olsa da olmasa da temel borç ilişkisinin ispatında delil başlangıcı niteliği taşıyacaktır. Zira yeri geldikçe belirtildiği üzere delil başlangıcı ve senet birbirlerini dışlayan kavramlar değildir. Tuna ayrıca kambiyo senedi niteliği kazanamamış senetlerden bahsetmiştir. Bu senetlerin temel borç ilişkisine dönük taleplerde adi senet niteliği taşıyacağı doğrudur. Hâkim görüş bu yöndedir. Fakat bu belgeler ile kambiyo senetleri arasında maddi hukuk farklılığının bulunduğu unutulmamalıdır. İlgili belgelerin unsur eksikliğinden kaynaklı kambiyo senedi niteliği kazanamaması durumunda, hukuki tahvil uygulanmakta ve tarafların arasında soyut borç ikrarının veya havale ilişkisinin bulunduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle ilgili belge, temeldeki borç ilişkisini ispat bakımından değil, ilgili soyut borç ikrarı veya havale işleminin ispatı bakımından adi senet niteliği taşımaktadır. Tuna’nın bu senetler üzerinden mevcutta kambiyo senedi niteliği kazanmış senetlerin temel borç ilişkisi bakımından adi senet niteliği taşıdığının kabul edilmesi gerektiğine ilişkin görüşüne katılmamaktayız.⁸¹³

Diğer taraftan zamanaşımı sonrası kambiyo senedi tarafları arasındaki ilişkinin soyut borç ikrarına evrileceğinin belirtilmesi de mümkün değildir. Bu yorum hukuki tahvil olarak anılan kurumun hukuk tekniğine aykırılık teşkil edecektir. Zira taraf iradelerinin yöneldiği işlem (kambiyo senedi) hukuk aleminde doğmuş ve kendi

⁸¹² Üçüncü karşı oy yazısı için bkz., Yargıtay İBK, 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, [Layout 1 \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr), E.T. 01.06.2023; Aksi yönde kararlar için bkz., “...zamanaşımına uğramış olan bono adi senet sayılamayacağı gibi, aralarında temel ilişki bulunmayan hamil yönünden yazılı delil başlangıcı da teşkil etmez...”, Yargıtay HGK., 28.03.2001, E. 2001/230, K. 2001/310, YKA., [Yargıtay Karar Arama](https://yargitay.karararama.com), E. T. 07.08.2023; Yargıtay 12. HD., 13.10.2009, E. 2009/10341, K. 2009/18896, YKA., [Yargıtay Karar Arama](https://yargitay.karararama.com), E.T. 31.05.2023.

⁸¹³ Tuna, *Kıymetli Evrak*, 226.

kuralları içerisinde zamanaşımına uğramıştır. Bu işleme yeni bir nitelik atfedilmesi mümkün değildir.⁸¹⁴ Benzer bir şekilde süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeklerin kambiyo niteliğini kaybettiği ve artık maddi hukuk bakımından adi havale niteliği taşıyacağının kabulü, ilgili hukuk tekniğine aykırılık teşkil etmektedir.⁸¹⁵ Katılmamakla birlikte ibraz süresi kaçırılmış bir çekin adi havale niteliği kazandığının kabulü durumunda, çekin ilgili havale işlemini ispat eden adi senet niteliği taşıması gerekirken, delil başlangıcı olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.⁸¹⁶

3. İhtiyari Kayıt İçeren Zamanaşımına Uğramış Kambiyo Senetlerinin Hukuki Niteliği

Zamanaşımına uğramış veya uğramamış kambiyo senetlerinin, hâkim görüş kapsamında delil başlangıcı niteliğinde kabul edildiğini belirttik. Bunun yanı sıra uygulamada sıkça kullanılmaları hasebiyle ihtiyari kayıtları içeren kambiyo senetlerinin ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Kambiyo senetlerinde kullanılan ve çalışmamızı ilgilendiren bazı ihtiyari kayıtlardan bahsetmiştik.⁸¹⁷ Ancak bu kayıtların tamamının temel borç ilişkisine dönük ispata hizmet ettiği söylenemeyecektir. Bu noktada hareket noktası, kaydın temel ilişkiye dair bir bilgi içerip içermemesidir. Temel ilişkiye dair eklemelerin ise kendi içinde ayrıma tabi tutulmasında fayda bulunmaktadır. Zira bedel kaydı olarak anılan bir kısım kayıtlar yalnızca karşı edimin alınıp alınmadığına dair bilgi içermektedir.⁸¹⁸ Bu

⁸¹⁴ Zamanaşımı def'inin ileri sürülmesiyle birlikte kambiyo senedinin sona ereceğinden hareket eden Susuz, kambiyo senedi kazanamadığı için tahvil suretiyle havale ya da soyut borç ikrarı olarak geçerlilik atfedilen ve adi senet niteliğinin kazanıldığı haller ile zamanaşımı def'inin kaybettirici etkisi kapsamında hükümden düşen senetlerin karıştırılmaması gerektiğini belirtmektedir. Bkz., Susuz, *Zamanaşımı*, 147.

⁸¹⁵ Süresinde ibraz edilmeyen çekin adi havale niteliğine dönüşeceğine dair bkz., Erhan Günay, *Yargıtay Kararları ve Öğreti Görüşleri Eşliğinde Kambiyo Takip Hakkı ve Ceza Hukuku Yönüyle Uygulamalı Çek Rehberi*, (Ankara: 5. Bs., Seçkin Yayıncılık, 2015), 117; Yargıtay'ın da bu yönde kararları için bkz., "...takip dayanağı çekin muhatap bankaya ibraz edilmemesi nedeniyle kambiyo senedi vasfını taşımadığından (adi havale), icra mahkemesince İİK'nun 170/a maddesi uyarınca takibin iptaline karar verilmesi gerekirken...", Yargıtay 12. HD., 19.01.2016, E. 2015/31415, K. 2016/1213, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 07.08.2023; "...Somut olayda, takip dayanağı çekin, muhatap bankaya ibraz edilmediği anlaşılmıştır. Bu durumda, alacaklı çeke dayalı olarak müracaat hakkını kaybetmiş olup, takip dayanağı belge adi havale niteliğindedir. Kambiyo senedi vasfını taşımayan adi havale hükmündeki belge ile başlatılıp kesinleşen takipte, İİK'nun 71/2. maddesi gereğince işleyecek zamanaşımı süresi, TTK'nun 726. maddesine göre hesaplanamaz....", Yargıtay 12. HD., 03.04.2017, E. 2017/1690, K. 2017/5157, YKA., [Yargıtay Karar Arama](#), E. T. 07.08.2023.

⁸¹⁶ Süresi içerisinde ibraz edilmeyen çekin, maddi hukuk bakımından adi havale, ispat hukuku bakımından ise delil başlangıcı niteliği taşıdığına ilişkin bkz., Şafak Narbay ve Ferhat Çelik, "İbraz Edilmeyen Çek", 6069.

⁸¹⁷ Dördüncü Bölüm-C başlığına bkz..

⁸¹⁸ Kayar, *Ticaret Hukuku*, 626.

kayıtların senet üzerinde bulunması ve kambiyo senedine etkisi bakımından müspet bir kabul bulunmaktadır. Diğer taraftan temel ilişkiye dair detaylı bilgi içeren kayıtların eklenip eklenemeyeceği hususunda tartışmalar bulunmaktadır.

Temel borç ilişkisini yansıtan kayıtlara yönelik en temel eleştiriler, kambiyo senetlerinin kayıtsız ve şartsız borç ikrarı olma unsuruna zarar verdiği veya mücerretlik ilkesine aykırılık teşkil ettiğine yöneliktir.⁸¹⁹ Aksi yöndeki görüş ise kambiyo taahhüdü ile temel borç arasında şart ilişkisi kurmayan kayıtların kambiyo senetleri üzerine konulabileceğini savunmaktadır.⁸²⁰ İlgili kısımda aktarıldığı üzere⁸²¹ kanaatimizce de temel borç ilişkisinin yansıtılmasından ibaret olan kayıtların konulmasında herhangi bir sakınca yoktur. Fakat doktrinde hâkim görüşün aksi yönde olduğu unutulmamalıdır.

Dolayısıyla bizim de katıldığımız azınlık görüş kapsamında temel borç ilişkisini yansıtan kayıtların senet üzerinde yer alabileceğine dair bir uygulama gelişir ise bu senetler ilgili kaydı koyan borçlunun taraf olduğu temel ilişki bakımından adi senet hükmünde olacaktır. Zira temel borç ilişkisini ispat noktasında kesinlik arz edecektir. Aksi durumda ise ilgili kayıt kambiyo senedi niteliğinin kazanılmasına engel olsa da temel borç ilişkisinin ispatı bakımından adi senet niteliğinde değişim olmayacaktır. Bunun sebebi ilgili senedin doğrudan temel borç ilişkisine dair veri içeriyor olmasıdır.

“Bedeli nakten/malen alışmıştır.” şeklindeki bedel kayıtlarının kambiyo ilişkisi kapsamında yapılan takiplerde alacaklı bakımından herhangi bir farklılık oluşturmadığı belirtilmelidir.⁸²² Ancak senedin alacaklı tarafından talil edilmesi durumlarında menfi sonuçları olabilecektir. Ayrıca bu kayıtlar uygulamada sıkça kullanılmakta olup, her matbu senet üzerinde ilgili kayıtlara dair boşluklar bulunmaktadır. Bu boşluklar bilinçli veya bilinçsiz doldurulabilmektedir. Bu sebeple ilgili kayıtların kambiyo senedinin temel borç ilişkisini ispat niteliği üzerinde değişikliğe neden olacağından bahsedilemeyecektir.

⁸¹⁹ Sayhan, *Mücerretlik*, 72.

⁸²⁰ Detaylı bilgi için, Dördüncü Bölüm-C-4 başlığına bkz..

⁸²¹ Dördüncü Bölüm-C-4 başlığına bkz..

⁸²² Bedel kayıtlarının özellikle senedin karşılıksız kaldığına veya hatır senedi olduğuna dönük iddialar içeren menfi tespit davalarında önemli olduğuna ilişkin bkz., Talih Uyar, “İcra Hukukunda Bono’nun (Emre Muharrer Senet’in) Geçerlilik Koşulları, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 20/74 (2008): 320, [74.pdf \(barobirlik.org.tr\)](http://74.pdf(barobirlik.org.tr)), E. T. 10.04.2023.

Son olarak soyut teminat kayıtlarının temel ilişkiye dair bir olgu olmadığı düşüncesindeyiz. Zira bu kayıtlar, kişilerin tedavül sözleşmesi kapsamında temel borç ilişkisine dönük belirledikleri amacın belirtilmesinden ibarettir. Bu kayıt kambyo senedi niteliği üzerinde tek başına sonuç doğurmamaktadır. Borçlunun ayrıca senedin hangi temel ilişkiye istinaden düzenlendiğini ispat etmesi gerekecektir. Dolayısıyla bu kaydın da kambyo senetlerinin temel borç ilişkisini ispat gücü üzerinde etkisinin bulunmadığı söylenebilecektir.

SONUÇ

Kambiyo senetleri, 6102 sayılı TTK'nın Üçüncü Kitabın'da yer alan bir kavramdan ibaret değildir. Türk Hukuku'nda poliçe, bono ve çekten oluşan kambiyo senetleri, uzun bir tarihsel geçmişe dayanmaktadır. Kambiyo senetleri, kıymetli evrak hukukunun en popüler senetleri olmasının ötesinde, insanoğlunun iktisadi gelişimine dair önemli bir hikâyeyi temsil etmektedir. Bugünkü kâğıt paraların oluşmasında, bankacılık sisteminin gelişmesinde, uluslararası ticaretin yaygınlaşmasında, herhangi bir hakkı/statüyü temsil eden bir objede veya kripto paraların icadında kambiyo senetlerinin etkisi görülebilecektir. Hatta bizzat kıymetli evrak hukukunun oluşması dahi kambiyo senetlerine dayanmaktadır.

Bu senetler iktisadi olarak esas itibariyle kişiler arasındaki ödeme niteliğindeki değer geçişlerine veya kişilerin kredi ihtiyaçlarının karşılanmasına hizmet etmektedir. Hukuki bakımdan ise kişilerin birçok bakımdan güçlendirilmiş bir alacak hakkı oluşturabilmesine, ilgili hakkın hukuki işlemlere konu edilmesine ve alacaklının sahip olduğu hakkı kolay ve hızlı bir şekilde devir veya tahsil edebilmesine hizmet etmektedir. Bu sayılanlar kambiyo senetleri bakımından yalnızca buz dağının görünen kısmıdır. Kambiyo senetleri bunların dışında, teminat, hatır senedi gibi insanoğlunun iktisadi yeteneklerine paralel bir şekilde çok farklı fonksiyonlar üstlenebilmektedir. Bundan dolayı kambiyo senetlerine ilişkin mevzuatı bilmenin ötesinde onu anlayabilmek için çalışmamızda tarihsel ve iktisadi değerlendirmelere yer verilmiştir.

Çalışmamızda esas konulara geçmeden önce kambiyo senetlerinin hukuki yapısına ilişkin genel açıklamalar da yapılmıştır. Bu noktada kambiyo senetlerinin ihdasi senetlerden olması, sıkı şekil şartlarına tabi olmaları ve kanun gereği emre yazılı kabul edilmeleri önem arz eden ve öne çıkan özellikleridir.

Bahsedildiği üzere kambiyo senetleri esas itibariyle kişiler arasındaki iktisadi ilişkilere hizmet eden araçlardır. Dolayısıyla bir kambiyo senedinin düzenlenmesi, kural olarak o kişiler arasında genel hükümler kapsamında olan bir hukuki ilişkinin bulunduğu delalet etmektedir. Bu ilişki çalışmamızda temel borç ilişkisi olarak anılmaktadır. Fakat kambiyo senetlerinin hatır senedi olarak düzenlendiği senaryolarda bildiğimiz anlamda bir temel borç ilişkisinin bulunduğu söylenemez.

Kişiler arasındaki temel borç ilişkileri çok farklı tiplerde olabilecektir. Bir arabanın satışına ilişkin satış sözleşmesi niteliği taşıyabileceği gibi belirli bir meblağın ödenmesine ilişkin bir ödünç sözleşmesi de olabilecektir. Kambiyo senetlerinin düzenlenmesiyle birlikte ise temel borç ilişkisinden bağımsız bir kambiyo alacağı/taahhüdü ve kambiyo ilişkisi ortaya çıkacaktır. Temel borç ilişkisi ve kambiyo ilişkisi, birbirinden hem bağımsız hem de bağımlı bir münasebeti haizdir. Bu iki ilişkinin birbiriyle olan etkileşimini açıklamaya çaba gösterdiğimiz bu çalışmanın zorluğu da çelişki gibi görünen bu durumdan kaynaklanmaktadır. Gerçekten de kambiyo senetleri, özü itibarıyla işlemlerin hukuki sebeplerinden bağımsızlığını belirten mücerretlik ilkesinin mutlak bir şekilde uygulandığı bir işlemdir. Diğer taraftan ise çalışmamıza da konu ettiğimiz üzere temel borç ilişkisiyle etkileşim halinde olduğu açıktır. Dolayısıyla kambiyo senedi mücerretliğinin doğru tespiti, çalışmamız bakımından önem arz etmektedir. Bu amaçla, kambiyo senetlerindeki mücerretliğe ilişkin öğretilerdeki görüşler kapsamlı bir şekilde tasnif edilmiş ve çalışmamızda değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler neticesinde maddi soyutluk olarak ifade edilen mücerretlik görüşünün yerinde olduğu kanaatine ulaşılmıştır. İlgili görüşe göre kambiyo senedinin hukuki sebebiyle olan geçerlilik bağı kesilmiştir. Bu durumun en önemli gerekçelerinden birisi TBK m. 77 vd.’da sebepsiz zenginleşme kurumunun bulunmasıdır. Sebepsiz zenginleşme hükümleri aynı zamanda ilgili bağımsızlığın sınırını oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle “bağımsızlık” sebepsiz zenginleşmeye rağmen değildir. Dolayısıyla temel borç ilişkisinden doğan şahsi def’iler senedin taraflar arasında bulunması veya senedin nama yazılı olması halinde ileri sürülebilmektedir. İlgili temel borç ilişkisi tamamıyla ortadan kalkmış ise bu kişilere karşı uygulamada bedelsizlik davası olarak anılan ve hukuki gerekçeleri sebepsiz zenginleşmeye ilişkin TBK m. 77 vd. maddelerinden oluşan davalar açılabilir.

Kambiyo senetlerinin düzenlenme aşamalarına bakıldığında, temel borç ilişkisinin üzerine bir tedavül sözleşmesi akdedilmektedir. Bu sözleşme tarafların temel borç ilişkisine dönük nihai amaçlarını da belirlemektedir. Aynı zamanda bu amaç, sözleşmeden doğan “kambiyo senedi düzenleme ve teslim etme” borcunun hukuki sebebini teşkil etmektedir. Bu noktada karşımıza esas itibarıyla “ifa uğruna edim”, “ifa yerine edim”, “yenileme” ve “teminat” gayeleri çıkmaktadır. Aksi kararlaştırılmamış ise kambiyo senetlerinin ifa uğruna edim olarak düzenlendiği kabul edilmektedir. Bu

duruma gerekçe olarak TBK m. 133/2’de düzenlenen yenileme yasağı gösterilmektedir. Fakat doktrinde belirtildiği üzere yenileme ile ifa yerine edim kavramları farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla aksi kararlaştırılmamış ise bir kambyo senedinin yenileme niteliği taşımayacağı sonucuna TBK m. 133/2’den ulaşılabilecektir. Fakat kambyo senetlerinin kural olarak neden ifa yerine edim niteliği taşımadığını bu gerekçe açıklamamaktadır. Bu noktada ifa yerine edim halinde temel borcun sona eriyor olması yol gösterici olmaktadır. Gerçekten de ifa uğruna edimin aksine ifa yerine edim halinin sonuçları alacaklı bakımından ciddi riskler içermektedir. Öyle ki kambyo senedinden alacağını elde edemeyen bir kişinin temel borç ilişkisi kapsamında başvurabileceği hak kalmamaktadır. Bu nedenle yenilemede olduğu gibi kural itibariyle ifa yerine edimin de ikincil bir seçenek olduğunun kabulü gerekmektedir. Benzer bir şekilde kanun koyucu alacağın temlikinde (TBK m. 192) ve havalede (TBK m. 556) ifa uğruna edimin kural olduğuna yönelik açık düzenleme yapmıştır. İfa uğruna edim niteliğine dönük yapılan bu tespitler, kambyo senetlerinin genel olarak temel alacağın teminini kolaylaştıran ve tahsili konusunda güvence sağlayan bir araç olmasına da uygunluk arz etmektedir.

Çalışmamızda bu noktada şu soru sorulmuştur: “Taraflar açıkça kararlaştırmamış olsa dahi somut olayı özellikleri kapsamında ifa uğruna edim haricinde bir nitelik tespitinde bulunulabilir mi?” Bu konu özellikle borçlar hukuku kitaplarında ifa uğruna edim kapsamında gündeme gelmiştir. Örneğin Oğuzman/Öz, (X) marka araba teslim borcuna karşılık (Y) marka bir arabanın teslimi konusunda anlaşılması durumunda, tarafların arasında ifa yerine edime ilişkin bir anlaşmanın olduğunu savunmuştur. Kıymetli evrak hukuku kapsamında ise Yargıtay taraflar arasında mevcut kambyo senedine karşılık yeni bir kambyo senedi düzenlenmesine ve önceki kambyo senedinin iadesine ilişkin yazılı bir anlaşmanın bulunduğu olayda, örtülü bir yenileme anlaşması olduğuna yönelik ilke bir karar vermiştir. Çalışmamızda bu örnekler üzerinden, kambyo senetleri bakımından da somut olaya göre ifa uğruna edim dışında tespitlerde bulunulabileceği sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızda kambyo senedine “ifa yerine edim” niteliği atfedilebilecek bazı istisnai somut olay örnekleri paylaşılmıştır. İlgili durumlar özellikle temel borç ilişki tarafları dışında üçüncü kişilerin kambyo ilişkisine dahil olduğu, senedin para niteliğine yaklaştığı senaryolarda yaşanabilecektir. Örneğin bir bankanın kabul beyanı koyduğu bir poliçenin lehtara teslim edilmesi halinde kambyo senedinin ifa yerine edim niteliği

taşınması ihtimal dahilindedir. Zira ilgili senedin tahsil edilebilirliğine dönük herhangi bir şüphe yoktur. Ayrıca böyle bir senedin veya onlarca cirantanın bulunduğu bir başka kambiyo senedinin zamanaşımına uğratılması halinde, ilgili lehtar veya hamile temel borç ilişkisine başvuru imkanının verilmesi hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilecektir. Kambiyo senedi devrinin söz konusu olduğu fakat “ifa yerine edim” niteliği taşıdığına yönelik tespitin yapılamadığı durumlarda ise alacağın devrine ilişkin TBK m. 192’nin kıyasen uygulanması suretiyle adil bir sonuca varılabileceği kanaatindeyiz. İfaya yönelik devir başlıklı TBK m. 192’ye göre alacaklı, borçludan aldığı veya gereken özeni gösterseydi alabilecek olduğu miktarı alacağından mahsup etmek zorundadır.

Bu noktada temel borç ilişkisi tarafları arasında kambiyo senedinin düzenlenmesi veya devri kapsamında oluşan ve vekalet benzeri bir hukuki nitelik taşıyan tedavül sözleşmesi kapsamında da çözüm üretilebileceği düşünülebilir. Zira ilgili sözleşme kapsamında vekil niteliği kazanan hamil TBK m. 506/2’ye göre üstlendiği iş ve hizmetleri, vekalet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, sadakat ve özenle yürütmekle yükümlüdür. Fakat bu uygulamanın karşılaşılabileceği en temel sorun ise kambiyo senedinden doğan müracaat haklarının kaybedilmesi veya senedin zamanaşımına uğratılması durumunda cirantanın borçlar hukuku anlamında zarara uğradığının tespitidir. Öyle ki zamanaşımına uğramış bir senet hamilinin temel borç ilişkisine başvuru imkanının devam ediyor olması, zararın oluşmasına engel olacaktır.

Çekin süresinde ibraz edilmemesi veya kambiyo senetlerinin zamanaşımına uğratılması sonucu temel borç ilişkisi kapsamında yaşanan mağduriyetlere dönük doktrinde ileri sürülen en dikkat çekici çözüm ise borçlunun “senedin zedelenmeksizin iade edilmediği def’i” ileri sürebileceğidir. Doktrinde bir diğer görüş ise hamilin haksız fiil hükümlerine göre sorumlu olacağına ilişkindir.

Yapılan bu açıklamaların özellikle kambiyo senedinin devri veya temel borçlu dışından üçüncü kişinin sorumluluk taşıdığı kambiyo senetlerinin keşide edilmesi durumunda (kabul edilmiş polişe) gündeme geleceği vurgulanmalıdır.

Kambiyo senedinin ihdası sebebiyle gündeme gelen diğer hususlar, temel borç ilişkisinin vadesinde ve temerrüt şartlarında ne gibi değişiklikler olduğudur. Vadeye ilişkin hâkim görüş, tarafların kambiyo senedinde vadeye dönük bir yan anlaşma yaptığı

ve kambiyo senedi vadesinin gelmesiyle birlikte temel alacağın da muaccel hale geleceğine dönüktür. Kanaatimizce konunun vade anlaşması ve ifa uğruna edim sözleşmesi çerçevesinde bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Zira vekalet benzeri bir nitelik taşıyan bu sözleşme gereğince alacaklı, ifa uğruna edim olarak kendisine tahsis edilen değerden alacağını tahsil etmeye çalışma ve gerekli özeni gösterme yükümlülükleri altına girmektedir. Vekalet sözleşmesinden farklı bir şekilde alacaklı ifa uğruna sözleşmeden keyfi bir şekilde cayamaz. Bu çerçevede henüz vadesi gelmemiş temel alacaklarda veya muaccel alacaklarda talep yetkisi ifa uğruna edimin doğası gereği kambiyo senedinin değerlendirilmeye çalışılmasına kadar ertelenmektedir. Bu durum vade üzerinde değişiklik yapan tecil anlaşması niteliği taşıyacaktır. Dolayısıyla temerrüdün söz konusu olduğu bir alacak için kambiyo senedi verilmesi temerrüt olgusuna ve ondan doğmuş temerrüt faizi hakkına da son verecektir. Bununla birlikte hamil, kambiyo senedinin tahsiline ilişkin asli borçludan talepte bulunmasına veya çekte muhatap bankaya başvurmuş olmasına rağmen alacağına ulaşamamış ise temel borç muaccel hale gelecektir. Bu noktada muacceliyet için alacaklıya dava açma veya başvuru haklarını kullanma sorumluluğunun yüklenmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

Çalışmamız ve görüşümüz kapsamında cevaplanması gereken önemli bir soru ise alacaklının herhangi bir davranışta bulunmadığı ve senedin zamanaşımına uğradığı durumlarda muacceliyet anının nasıl şekilleneceğidir. Kanaatimizce poliçe ve bonoda lehtar veya hamilin temel borç ilişkisinden doğan alacağı herhalde zamanaşımı süresinin dolmasıyla muaccel hale gelmelidir. Zira zamanaşımıyla hak zayıflamakta ve alacaklının ifa uğruna edim üzerinden tatmin olma beklentisi yok denecek kadar azalmaktadır. Çek alacaklısının hareketsiz kaldığı bir senaryoda ise zamanaşımı değerlendirmesine gerek kalmayacaktır. Zira çekte muhatap banka kambiyo ilişkisine dahil olmamakta ve hamil yalnızca müracaat borçlusu sıfatını haiz cirantalara ve düzenleyene başvurabilmektedir. İlgili kişilerden kambiyo hukuku kapsamında talepte bulunulabilmesi için ise hakkı koruyucu işlemlerin ibraz süresi içerisinde yapılması gerekmektedir (TTK m. 809). Bu paragrafta ele aldığımız ihtimalde çek hamili ibraz süresi boyunca pasif kalmaktadır ve müracaat hakları düşmektedir. Dolayısıyla çekte ibraz süresi içerisinde muhatap bankadan talepte bulunulmamış ise ilgili sürenin tamamlanmasıyla birlikte temel alacak muacceliyetinin gerçekleşeceği kanaatindeyiz.

Vadeye ilişkin bu görüşlerin, temel alacağa dair zamanaşımı süresinin başlangıç noktasını da farklılaştıracağı unutulmamalıdır. Zira zamanaşımı süresi hakkın muaccel hale gelmesiyle işlemeye başlamaktadır. Dolayısıyla yukarıda işaret ettiğimiz muacceliyet anlarında, ilgili temel alacağa dair zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacaktır.

Muacceliyete ilişkin bu değerlendirmelerimizin doktrindeki hâkim görüş ile aynı yönde olmadığı vurgulanmalıdır. İlgili görüşe göre temel alacak kambyo senedinin vadesinde muaccel olacaktır. Temerrüt olgusuna gelindiğinde ise doktrindeki hâkim görüş doğrultusunda belirlenen temel borç ilişkisi vadesinin (kambyo senedi vadesi) TBK m. 117/2’de düzenlenen “birlikte belirlenmiş vade” niteliği taşıyıp taşımayacağı önem arz etmektedir. Bu konu 25.12.2019 tarihli Yargıtay İBK.’ya konu olmuştur. Yargıtay, zamanaşımına uğrayan bonoya ilişkin verdiği bu kararında, senet üzerinde yer alan vade tarihinin birlikte belirlenmiş bir vade olarak değerlendirilemeyeceği ve temel ilişkiye dayanılarak yapılan takipte veya açılan bir davada temerrüde esas alınamayacağı sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla temel alacak bakımından temerrüt halinin oluşması için alacaklının ihtar çekmesi, takipte bulunması veya dava açması gerekmektedir. Kanaatimizce bu karar gerekçeleri bakımından tutarlı değildir. Fakat İBK’lar konusuyla sınırlı, gerekçesiyle açıklayıcı ve sonuç kısmıyla bağlayıcıdır. Dolayısıyla sonucu bakımından aksi yönde bir kanuni düzenleme veya farklı bir İBK çıkana kadar uygulamayı bağlayıcı olacaktır.

Kanaatimizce ifa uğruna edim gereğince alacaklının çabasına göre veya her halde poliçe/bonoda zamanaşımının ve çekte ise ibraz süresinin sonu olarak belirlenecek bir muacceliyet tarihi, birlikte belirlenmiş vade olarak değerlendirilmemelidir. Dolayısıyla temerrüt olgusunun oluşabilmesi için kambyo senedinin asli borçlusundan veya çekte bankadan tahsilat yapamayan veya zamanaşımı yahut ibraz süresinin kaçırın hamilin temel ilişki borçlusuna başvurması (ihtar/icra takibi/dava açması) gerekir. Aksi takdirde temel ilişki kapsamında temerrüt halinin oluştuğundan söz edilemeyecektir. Bu açıklamaların kural olduğu belirtildiği üzere, bono ve poliçe asli borçlusunun veya çekte düzenleyenin aynı zamanda temel alacak borçlusu olduğu senaryolarda, kambyo senedi kapsamında yapılan çabanın temel alacak temerrüdünü de gerçekleştireceğini düşünmekteyiz. Benzer bir durum zamanaşımı sonrası kambyo senedine dayalı talepte bulunulmasında da yaşanabilecektir. Diğer ihtimallerde ve lehtar veya hamilin kambyo

senedi kapsamında herhangi bir girişimde bulunmadığı senaryolarda temerrüt için kural olarak belirtilen şartlar aranacaktır (İhtar/takip/dava).

Temel borç ilişkisi ve kambiyo senedi münasebetine ilişkin yapılacak son tespit, bu ilişkinin herhangi bir kanunda açıkça düzenlenmediği ve bu sebepten kanaatimizce teorik genişlemeye veya gelişmeye açık bir alan olduğudur.

Çalışmamızda ele alınan bir diğer husus zamanaşımı olgusudur. Zamanaşımı, özel hukukta hakkı sona erdiren bir olgu değildir. Bu durumun kambiyo hukukunda farklı olup olmayacağı değerlendirilmiştir. Kanaatimizce kambiyo hukukunda yer alan zamanaşımı düzenlemelerini farklı bir şekilde yorumlamak mümkün değildir. Dolayısıyla zamanaşımı kambiyo alacağını zayıflatan, takip ve dava edilebilirliğini borçlunun takdirine bırakan bir olgudur. Diğer taraftan kambiyo alacağının eksik borç haline gelmesi, zamanaşımı süresinin sona ermesiyle değil borçlu tarafından zamanaşımı def'inin ileri sürülmesiyle oluşmaktadır. Ayrıca zamanaşımının kambiyo ilişkisi, kambiyo senedi niteliği üzerinde veya senedin temel borç ilişkisine dönük ispat hukuku niteliği üzerinde herhangi bir olumsuz etkisi yoktur. Zira zamanaşımı doğrudan hak üzerinde sonuç doğuran bir kurumdur. Dolayısıyla herhangi bir delilin zamanaşımı nedeniyle nitelik değiştirmesi veya zayıflaması söz konusu değildir.

Zamanaşımına uğramış kambiyo senetleri bakımından gündeme gelen bir diğer husus temel borç ilişkisi bakımından ispat niteliklerinin ne olduğudur. Doktrindeki hâkim görüş ve Yargıtay'ın müstakar kararları bu senetlerin temel borç ilişkisi bakımından delil başlangıcı niteliği taşıdığı yönündedir. Çalışmamızda bu konunun açıklığa kavuşturulabilmesi için ilk olarak kambiyo senedi niteliği kazanamamış kambiyo belgelerinin ispat hukuku bakımından niteliklerinin ne olduğu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ilgili kambiyo belgelerinin, hukuki tahvil kapsamında adi havale veya borç ikrarı işlemlerine vücut vereceği, ilgili işlemleri ispat bakımından adi senet niteliği taşıyacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada vurgulanması gereken husus, “delil başlangıcı” ve “senet”in birbirini dışlayan kavramlar olmadığıdır. Bir senet, bir maddi hukuk işlemi için senet niteliği taşıırken başka bir maddi hukuk işlemi bakımından ilgili işlemi muhtemel gösteren “delil başlangıcı” niteliği taşıyabilecektir. Geçerlilik kazanmış veya zamanaşımına uğramış kambiyo senetleri bakımından da bu durum geçerlidir. İlgili kambiyo belgeleri, kambiyo ilişkisi ve kambiyo alacağının

varlığı bakımından kesin delil niteliği (senet) taşıırken, temel borç ilişkisi bakımından ilgili işlemi muhtemel gösteren bir delil başlangıcı niteliği teşkil edecektir. Tabi ki kambiyo alacağı ve kambiyo belgesi arasındaki ilişkinin kıymetli evrak niteliğinden gelen boyutları da söz konusudur.

Kambiyo senetlerinin ispat niteliği bakımından vardığımız son sonuç, temel borç ilişkisini yansıtmakla birlikte kambiyo alacağını şarta bağlamayan ihtiyari kayıtların geçerli olduğu kanaatimiz kapsamında değişiklik gösterebilecektir. Zira ilgili kayıtlar temel borç ilişkisini ispat bakımından kambiyo belgesinin adi senet niteliği taşımasına neden olabilecektir. Bu durum “bedeli malen/nakten alınmıştır.” şeklindeki soyut kayıtlar için geçerli değildir. Örneğin, “.... Tarihli kira sözleşmesinin tarihli kira alacağı için düzenlenmiştir.” veya “(X) firmasından düğünüm için aldığım mobilyaların bedel borcu için düzenlenmiştir.” şeklindeki ihtiyari kayıtların, temel alacak ile şart ilişkisi kurmaması sebebiyle geçerlilik arz edeceğini düşünmekteyiz. Dolayısıyla kambiyo senedinin kanuni metni olmasa dahi ilgili ihtiyari kaydın varlığı zamanaşımına uğramış kambiyo senedinin temel borç ilişkisini ispat bakımından adi senet niteliği taşıyacağı sonucuna varmaktayız.

Öğretindeki hâkim görüşe göre, kambiyo senedi niteliği kazanamamış senetlerdeki işlemler hukuki tahvil kapsamında adi havale veya borç ikrarı olarak ayakta tutulabilecektir. İlgili tespitten hareketle zamanaşımına uğramış kambiyo senetlerinin adi havaleye veya borç ikrarına tahvili ve bu işlemlerin ispatı bakımından kambiyo belgesinin adi senet niteliği taşıdığı sonucuna varılması doğru olmayacaktır. Bu durum, tahvil kurumunun hukuki tekniğine aykırıdır. Zira tarafların iradelerinin yöneldiği kambiyo senedi işlemi geçerli bir şekilde meydana gelmiştir. Ayrıca kanaatimizce zamanaşımına böyle bir etkinin atfedilmesi de mümkün değildir. Öyle ki zamanaşımının hakkın maddi varlığına doğrudan etki eden bir sonucu yoktur.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Burak. “Yargıtay Kararları Işığında Kambyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*. 4/2 (2018): 129-148.
- Akıncı, Şahin. “Belirli Vadeli Bononun Süresinde İbraz Edilmemesi Halinde Temerrüt ve Temerrüdün Sonuçları”. *Prof. Dr. Fikret Eren’e Armağan*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2006. 35-62.
- Al Kılıç, Şengül. “Tüketici İşlemleri Dolayısıyla Düzenlenen/Düzenlendiği İddia Edilen Kambyo Senetlerinde Görevli Mahkeme Meselesi”. içinde 7. *Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu*, 310-349. Eskişehir: 2021.
- Altıparmak, Ayşe Kübra. “Bills Of Exchange Act Sistemi’nde Kambyo Senetlerine Uygulanacak Hukuk ve Cenevre Konvansiyonları Sistemiyle Karşılaştırılması”. *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 60. Yıl Armağanı*. (2015): 711-748.
- Arslan, İbrahim. “Kambyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16/1 (2018): 11-28.
- Arslanlı, Halil. *Ticari Senetler*. Ankara: Üniversite Kitabevi, 1954.
- Arslan, Ramazan Vd.. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: 7. Bs., Yetkin Yayınları, 2021.
- Aslan, İ. Yılmaz. *Ticaret Hukuku Dersleri*. İstanbul: 13. Bs., Ekin Yayınevi, 2019.
- Aslan, Kemale Leyla ve Ahmet Alper Güler. “Vekilin Özen Yükümlülüğü ve Basiretli Vekil Kavramı”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi*. 6/1 (2020): 1-51.
- Atakan, Murat Can. “Kıymetli Evrak Hukuku’nda Yeni Bir Öneri: Elektronik Çek. Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu Tasarısı (EWPG-E) Işığında Bir İnceleme”. *Yargıtay Dergisi*. 47/2 (2021): 541-580.
- Aygün, Mesut. “Milletlerarası Özel Hukukta Kambyo Senetleri”. Yayımlanmış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2008, [Microsoft Word - mesut.aygun.tez.doc \(anadolu.edu.tr\)](https://mesut.aygun.tez.doc.anadolu.edu.tr), E. T. 04.09.2023.
- Bahtiyar, Mehmet. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Beta Basım, 2022.
- Başpınar, Veysel ve Mehmet Altunkaya. “Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57/1 (2008): 95-131.
- Baygın, Cem ve Ahmet Nar. *Medeni Hukuk Dersleri-I Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku*. Ankara: 4. Bs., Yetkin Yayınları, 2023.
- Berki, Şakir. “Hukukda Müddet Çeşitleri”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1/25 (1968): 99-116.
- Berki, Şakir. “Müruruzaman”. *Adalet Dergisi*. 46/10(1955): 948-966.
- Bozer, Ali, Celal Göle. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021.
- Bilgili, Fatih ve Ertan Demirkapı. *Ticaret Hukuku Bilgisi*. Bursa: 12. Bs., Dora Yayıncılık, 2017.
- Bozgeyik, Hayri, Süleyman Burak Gündoğdu. “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*. 7/2 (2021): 257-269.

- Bozgeyik, Hayri. “Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme”. *EBYÜHFD*. 7/1-2 (2003): 589-628.
- Bozkurt, Tamer. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Legem Yayıncılık, 2020.
- Bozkurt, Tamer. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Boztosun, Ayşe Odman. “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”. *Legal Hukuk Dergisi*. 53(2007): 1487-1499.
- Can, Mertol. *Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı)*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2012.
- Cemal, Ahmet. “Edime Uygun İfa Kuralının Bir İstisnası Olarak İfa Uğruna Edim”. *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 3/5 (1969): 239-256.
- Çeker, Mustafa. *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku*. Adana: 3. Bs., Karahan Kitapevi, 2012.
- Çınar, Tuğçe Soydaş. “Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.
- Çöl, Hüseyin Cem “İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 53/1(2004): 198-221.
- Decugis,” Henri. “Zamanaşımı”. çev. Ferzan Arif Aras, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3/2 (1946): 668-676.
- Deliduman, Seyithan. “Medeni Usul Hukukunda Senet ve Senetlerle Yazılı Şekil Arasındaki İlişki”. *EBYÜHFD*. 4/1-2 (2000): 413-435
- Demiray, Mustafa. *Hak Zail Olmaz Roma, Türk ve İslam Hukuklarında Eksik Borç*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2009.
- Demirayak Ünal, Ezgi Başak. “Zamanaşımına Uğrayan Kambiyo Senedinin Temel Borç İlişkisine Dayalı Dava ve Takiplerdeki Rolü”. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16/199-200 (2021): 553-573.
- Demirci, Serdar. “Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru Dünü ve Bugünüyle “Çek”. *Ankara Barosu Dergisi*. 78/3 (2020), 3-47, 1349812 (dergipark.org.tr), E. T. 07.08.2023.
- Deynekli, Adnan. “Bonoda Bedel Kaydının Ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 9/1-2 (2005): 153-183.
- Deynekli, Adnan. “Bonoda Bedel Kaydının Bedelsizlik İddiası Yönünden Önemi”. *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu*. (2006): 117-143.
- Doğan, Ayşe Albayrak. “Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu’nun 2019/1-8 Sayılı 25.12.2019 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi”. *Yürürlüğünün 8. Yılında ve Yargıtay Kararları Işığında Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu -IV- (Tebliğler-Tartışmalar)*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık (2021): 201-210.
- Domaniç, Hayri. *Kıymetli Evrak Hukuku*, İstanbul: Eğitim Yayınları, Fakülteler Matbaası, 1975.
- Durgut, Ramazan. “Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme”. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı).
- Dündar, Hamit. “Kambiyo Senetlerinde Soyutluk (Mücerretlik) İlkesinin Yargıtay İçtihatlarıyla Birlikte İncelenmesi”. *Terazi Hukuk Dergisi*. 3/26 (2008): 37-43.

- Eminoğlu, Cafer vd. *Kıymetli Evrak Hukuku Pratik Çalışmaları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Engin, Baki İlkay. *Alacağı Temlik Edenin Garanti Sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002.
- Engin, Baki İlkay. "İfa Uğruna Edim" Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı. Beta Yayınevi, 2001. 839-862.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Erdem, Mehmet. *Özel Hukukta Zamanaşımı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010.
- Erdoğan, Mehmet Şirin. "Kambiyo Senetlerinde İyiniyetli Hamilin Korunması". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 2 (1999): 364-394.
- Ergin, Feridun. *Para ve Faiz Teorileri*. İstanbul: Beta Basım/Yayın/Dağıtım, 1983.
- Ergün, Mevci. *Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1989.
- Eriş, M. Hakan. "Borçlu Tarafından Açılan Menfi Tespit ve/veya Çek İptali Davasının Zamanaşımına Etkisi". *İzmir Barosu Dergisi*. 76/1 (2011): 108-119.
- Erman, Eyüp Sabri. *Police-Bono-Çek ve Kambiyo Senetlerine Ait Özel Takip Yolları*. Ankara: Güneş Matbaacılık, 1973.
- Eroğlu, Sevilay Uzunallı. "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Kıymetli Evrak Hukukuna Etkileri". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 6/1 (2004): 113-176.
- Ertek, Ertek. *Temel Ekonomi*. İstanbul: 3. Bs., Beta Yayınları, Ocak 2009.
- Esener, Turhan. "Hukuki Muamelelerde Tahvil". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16/1 (1959): 234-259, [Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi » Makale » HUKUKİ MUAMELELERDE TAHVİL \(dergipark.org.tr\)](http://dergipark.org.tr), E. T. 13.08.2023.
- Fidan, Murat, Serkan Dilek ve Ayşegül Esev. "Dünden Bugüne Paranın Tarihi ve Türkiye'de Kağıt Para Kullanımı". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9/18 (2019): 141-162, [902847 \(dergipark.org.tr\)](http://dergipark.org.tr), E. T. 04.09.2023.
- Gürbüz, A. Hulusi. *Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*. İstanbul: Cem Ofset, 1985.
- Hatemi, Hüseyin, Abdulkadir Arpacı, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2009.
- Hirsch, Ernst E. *Ticaret Hukuku Dersleri*. İstanbul: Hak Kitabevi, 1948.
- İmregün, Oğuz. *Kıymetli Evrak Hukuku (Genel Hükümler- Kambiyo Senetleri- Makbuz Senedi- Varant)*. İstanbul: Filiz Kitapevi, 1995.
- İnan, Nurkut. "Kıymetli Evrak Hukukuna İlişkin Bazı Yargıtay Kararları". *Batider*. 4/4 (1968): 687-757.
- İnan, Nurkut. *Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1969.
- İpek, Eyüp. "Edime Uygun İfa Kuralı ve Bu Kuralın İhlâline Bağlanan Hukuki Sonuçlar". Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.
- Kalkan, Burcu. "Kıymetli Evrakta Hakkın Doğumu ve Kıymetli Evrak Teorileri". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2004. 87-104.

- Kamalak, Mustafa. "Para ve Para Sistemleri". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 4/3-4 (1980): 71-97. [29787 \(dergipark.org.tr\)](http://dergipark.org.tr), E. T. 04.09.2023.
- Karahacıoğlu, Ali Haydar. *Kanunlarımızda Müddetler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1995.
- Karayalçın, Yaşar. *Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.
- Kaya, Arslan. "Yargıtay Kararları Işığında Bono ve Poliçe Borçlusunun Tevdi Hakkı, Tevdi Etmeyen Borçlunun Temerrüdü ve Temerrüd Faizi Ödemesi Sorunu Üzerine Bir İnceleme". *Prof. Dr. Hüseyin Ülgen'e Armağan*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2007. 705-725.
- Kaya, Sedat. "Zamanaşımına Uğramış Bonodaki Temerrüdün YİBHKG Kararı Işığında Değerlendirilmesi". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 52 (2022): 407-436.
- Kayar, İsmail. *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Hukuku*. İstanbul: 4. Bs., Seçkin Yayıncılık, 2017.
- Kaşıkcı, Osman. "Zaman Aşımı", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. ZAMANAŞIMI- TDV İslâm Ansiklopedisi (islamansiklopedisi.org.tr). E. T. 26.04.2023.
- Karıksız, Muhammet Can. "Teminat Amacıyla Düzenlenen Kambiyo Senetleri ve Soyutluk İlkesi". *EBYÜHFD*. 26/2(2022): 675-722.
- Karlı, Özlem. *Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2008.
- Kayıhan, Şaban. *Kıymetli Evrak Hukuku (Negotiable Instruments Law)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Kendigelen, Abuzer. *Çek Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Kendigelen, Abuzer, İsmail Kırca. *Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Kılıçoğlu, Ahmet M.. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Turhan Kitapevi, 2015.
- Kılınç, Ahmet. "Mecelle'ye Göre Zamanaşımı: Uygulamada Görülen Aksaklıklar ve Çözüm Önerileri", içinde *Uluslararası Mecelle Sempozyumu*, editör Fethullah Soyubelli, 185-225. Bursa: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2021.
- Kınacıoğlu, Naci. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi, 1993.
- Kocaağa, Köksal. "Borçlanılan Edimin İfası Kuralının Bir İstisnası Olarak İfa Amacıyla Edim". *Batider*. 24/1 (2007): 139-159.
- Kocayusufoğlu, Necip Vd.. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme*. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2010.
- Korkut, Makbule Serra. "Türk Borçlar Kanunu'nun 158. Maddesinin Medenî Usûl Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi". *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3/1 (2021): 111-133.
- Koyuncuoğlu, Tennur. *Türk ve İsviçre Hukukunda Borcun Yenilenmesi (Novatio)*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1972.
- Kuru, Baki. *Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt I*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Küçükaydın, Halil Doğan. "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümleri Kapsamında Tahsil Cirosu Hamilinin Yetkileri". *EBYÜHFD*. 23/1-2 (2019): 139-179.
- Meriç, Nedim. "Zamanaşımı Def'ine İlişkin Bazı Medeni Yargılama Hukuku Problemleri". *Prof. Dr. Haluk Konuralp Anısına Armağan*. 1(2009): 679-704.

- Mutluay, M. Kemal. “Zamanaşımına Uğramış Bononun Takip ve Maddi Hukuktaki Yeri”. *Yargıtay Dergisi*. 6/4 (1980): 560-566.
- Narbay, Şafak. “Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler ve Değişiklik Önerilerimiz”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. İrfan BAŞTUĞ Anısına Armağan*. 7/Özel Sayı (2005): 173-222.
- Narbay, Şafak ve Ferhat Çelik. “Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği”. *Legal Hukuk Dergisi*. 14/167 (2016): 6039-6073.
- Narbay, Şafak ve Şengül Al Kılıç. “Yargıtay 11’inci Hukuk Dairesi’nin 23.01.2017 Tarih ve 2017/38 Esas, 2017/444 Karar Sayılı Kararı Çerçevesinde Şirketin Yetkili Temsilcisi Aracılığıyla Düzenlenen Bonolarda Asıl Borçlu Sifatının Belirlenmesi Üzerine Düşünceler”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*. 78/1 (2020): 193-223.
- Okan, Ali Arman. “Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı ve Sonuçları”. *İstanbul Barosu Dergisi*. 50/9-10 (1976): 56-64.
- Oğuzman, M. Kemal, Nami Barlas. *Medeni Hukuk*. İstanbul: 21. Bs., Vedat Kitapçılık, 2015.
- Oğuzman, M. Kemal, M. Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015.
- Önay, Işık. “Türk Borçlar Hukukunda Yenileme (Tecdit- novatio)”. Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014.
- Öztan, Bilge. *Medeni Hukuk’un Temel Kavramları*. Ankara: Turhan Kitapevi, 2014.
- Öztan, Fırat. *Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı)*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Öztan, Fırat. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi, 1997.
- Özkan, Ömer. “Poliçede Sebepsiz Zenginleşme Davası”. *Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı*. İstanbul: Beta Basım, 1999. 507-535.
- Pekcanıtez, Hakan, Hülya Taş Korkmaz, Nedim Meriç. *Gerekçeli Hukuk Muhakemeleri Kanunu*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2015.
- Pekcanıtez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özeke. *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Arslan, Ramazan Vd.. *İcra ve İflas Hukuku*. Ankara: 3. Bs., Yetkin Yayınları, 2017.
- Poroy, Reha. *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. İstanbul: Beta Yayım, 1989.
- Poroy, Reha, Ünal Tekinalp. *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Pulaşlı, Hasan. *Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2010.
- Pulaşlı, Hasan. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Pulaşlı, Hasan. *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Reisoğlu, Seza. *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek*. Ankara: Evrim Yayım, 1998.
- Reisoğlu, Safa. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta, 2011.
- Sağıroğlu, Mehmet Şerif. “Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik(Soyutluk) İlkesi ve Uygulaması”. *Legal Hukuk Dergisi*. 2/24(2004): 3472-3490.

- Sayhan, İsmet. *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2006.
- Serozan, Rona Vd.. *Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Üçüncü Cilt*. İstanbul: 5. Bs., Filiz Kitapevi, 2016.
- Serozan, Rona. *Medeni Hukuk Genel Hükümler/Kişiler Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014.
- Seven, Vuran. “Kambiyo Senetlerinde (Poliçe, Bono ve Çek) ‘Alonj’ ”. *İzmir Barosu Dergisi*. 1(2017): 55-77.
- Seyidoğlu, Halil. *İktisat Biliminin Temelleri*. İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2006.
- Sökmen, Reşit. *Çekte Zamanaşımı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Sönmez, Melih. “Kambiyo Senetlerinin Zıyayı Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet İle İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 34/159 (2022): 439-474.
- Sönmez, Numan Sabit. *Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Sungurbey, İsmet. *Borç İkrarı ve Borç Vaadi*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1957.
- Susuz, Kağan. *Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2008.
- Süphandağ, Yavuz. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: 2. Bs., Bilge Yayınevi, 2013. 27.
- Şen, Mustafa Serhat, Mustafa Kamil Şen. “Türk Borçlar Kanunu’nda Faiz Hükümleri ve Sınırları, Adi İşlerde Faiz(Ticari ve Tüketici İşlemi Olmayan İşlerde Faiz)”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 9/35 (2018): 469-516.
- Şener, Esat. *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2000.
- Şimşek, Edip. “Kambiyo Senetleri ve Hukuki İlişki Sorunu”. *Yargıtay Dergisi*. 4/3 (1975): 281-296.
- Tekinalp, Ünal. “Yeni Çek Kanunu” içinde *5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli (26 Mart 2010)*, 8-12. Ankara: 2010.
- Tekil, Fahiman. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Tekil Yayıncılık, 1994.
- Tekil’den, Ripert, G., *Traite elementaire de droit commercial*. Paris 1954.
- Tuna, Ergun. *Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak Cilt 3*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayâr Eğitim Vakfı Yayınları, 1995.
- Tunçomağ, Kenan. *Borçlar Hukuku Dersleri I*. İstanbul: Menteş Kitapevi, 1961.
- Tutumlu, Mehmet Akif. *Zamanaşımı Def’i*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Türk, Ahmet. “Takip Konusu Alacağın Zamanaşımına Uğraması Nedeniyle Menfi Tespit Davası Açılması”. *Batider*. 20/1 (1999): 57-69.
- Türk, Ahmet. *Maddi Hukuk ve İcra-İflas Hukuku Yönleriyle Menfi Tespit Davası*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2006.
- Uyar, Talih. “İcra Hukukunda Bono’nun (Emre Muharrer Senet’in) Geçerlilik Koşulları”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 20/74 (2008): 290-325.
- Uyar, Talih. “Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senetlerinin Akibeti”. *İstanbul Barosu Dergisi*. 45(XLV)/1-2 (1971): 12-30.
- Ülgen, Hüseyin Vd. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Von Tuhr, Andreas. *Borçlar Hukuku*. çev. Cevat Edege. Ankara: Olgaç Matbaası, 1983.

- Yalman, Süleyman. “Edime Uygun İfa Kuralının İstisnaları”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. (1995): 495-512.
- Yasan, Mustafa. *Yeni Ticaret Kanunu Tasarısı Hükümleri ile de Karşılaştırmalı Olarak Kambyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2008.
- Yayla, Hatice Tolunay Ozanemre. *Alacağın Devri İşleminin Geçerliliği ve Sebeple Olan İlişkisi (İlliliği)*. Ankara: Turhan Kitapevi, 2019.
- Yeşilbağ, Aybüke Demir. “Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 27/1 (2023): 173-216.
- Yıldırım, Ali Haydar “Türk Hukuku’nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 21/4 (2017): 91-119.
- Yıldız, Şükrü. “Teminat Çeki- Ticari Defterlerin Delil Niteliği”. *Hukuki Mütalaalar-2*. İstanbul: 12 Levha Yayıncılık, 2015, 143-154.
- Yıldız, Şükrü. “Kambyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri”. *Prof. Dr. Fahiman TEKİL’in Anısına ARMAĞAN*. İstanbul: Beta Basım, 2003: 335-351.
- Yılmaz, Ejder. “Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler”. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*. 8/Özel (2013): 3167-3190.
- Yılmaz, Gülşah. “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”. *Ankara Barosu Dergisi*. 78/4 (2020): 3-36.
- Yılmaz, Lerzan. “Cirosu Yasaklanmış Çek”. *Facultatis Decima Anniversaria 10. Yıl Armağanı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1993. 131-144.
- Yılmaz, Lerzan. *Kambyo Senetlerinde Defiler Einreden im Wertpapierrecht*. İstanbul: Aristo Yayınevi, 2017.
- Yusufoğlu, Fülürya. “Poliçede Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Talep Hakkı”. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1(2015):123-160.
- Yücer, İpek. “Yenileme(Tecdit)”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 9/1 (2007): 233-260.
- Zeki, Namık. *Senedatı Ticariye*. İstanbul: Türkiye Matbaası, 1934.

İnternet Kaynakları

- TDK, <https://sozluk.gov.tr/>
- https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/en
- https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/en
- <https://www.muglabarosu.org.tr/Upload/files/pdf/TTK%20Madde%20Gerek%C3%A7leri.pdf>
- <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0710.pdf>
- <https://bozbel.files.wordpress.com/2013/01/tc3bcrk-hukuk-lc3bcgac4b1.pdf>
- [Legalbank - ELEKTRONİK HUKUK BANKASI - Mahkeme Kararları, Mevzuat, Dilekçe ve Belgeler, Açıklamalar, Makaleler](#)

KARARLAR

- AYM, 10.04.2019, E. 2018/136, K. 2019/21, resmigazete.gov.tr. E.T. 03.06.2023.
- Yargıtay İBK., 25.12.2019, E. 2019/1, K. 2019/8, resmigazete.gov.tr. E.T. 01.06.2023.

Yargıtay İBK., 12.4.1933, E. 30, K. 1933/6, Şener, İçtihadı Birleştirme Kararları.

Yargıtay İBK., 5.11.1969, E. 1969/6, K. 1969/7, Şener, Y. *İçtihadı Birleştirme Kararları*.

Yargıtay İBK., 11.12.1957, E. 1957/17 K. 1957/29, (legalbank.net), E. T. 13.08.2023.

Yargıtay HGK., 28.03.2001, E. 2001/230, K. 2001/310, YKA. E. T. 07.08.2023.

Yargıtay HGK., 11.04.2019, E. 2017/662, K. 2019/449, YKA. E.T. 06.05.2021.

Yargıtay HGK., 13.05.2015, E. 2013/2244, K. 2015/1342, YKA. E.T. 21.05.2021.

Yargıtay HGK., 14.03.2018, E. 2017/897, K. 2018/464, YKA. E. T. 13.04.2023.

Yargıtay HGK., 08.02.2022, E. 2021/659, T. 2022/82, YKA. E. T. 13.04.2023.

Yargıtay HGK., 04.03.2015, E. 2013/1409, K. 2015/885, YKA. E. T. 13.04.2023.

Yargıtay HGK., 29.04.2021, E. 2017/40, K. 2021/542, YKA. E. T. 31.07.2023.

Yargıtay HGK., 05.03.20220, E. 2017/612, K. 2020/258, YKA. E. T. 13.04.2023.

Yargıtay HGK., 11.12.2018, E. 2017/1155, K. 2018/1892, YKA. E.T. 27.03.2023.

Yargıtay HGK., 23.03.2005, E. 2005/188, K. 2005/204, YKA. E.T. 26.07.2023.

Yargıtay HGK., 11.02.2020, E. 2017/743, K. 2020/129, YKA. E.T. 27.03.2023.

Yargıtay HGK., 29.03.2022, E. 2019/122, K. 2022/400, YKA. E.T. 30.03.2023.

Yargıtay HGK., 15.09.2020, E. 2017/269, K. 2020/591, YKA. E.T. 28.03.2023.

Yargıtay HGK., 24.02.2010, E. 2010/67, K. 2010/99, YKA. E.T. 29.07.2023.

Yargıtay HGK., 22.06.2021, E. 2017/357, K. 2021/824, YKA. E.T. 29.07.2029.

Yargıtay HGK., 11.02.1998, K. 12-13/78. Moroğlu, Erdoğan, Abuzer Kendigelen, *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.*

Yargıtay HGK., 22.03.2000, E. 2000/12-706, K. 2000/181, [\(legalbank.net\)](#). E. T. 13.08.2023.

Yargıtay HGK., 17.04.1996, E. 1996/12.177, K. 1996/287, (legalbank.net). E. T. 13.08.2023.

Yargıtay HGK., 17.05.2022, E. 2019/758, T. 2022/660, YKA. E. T. 13.08.2023.

Yargıtay HGK., 25.03.2021, E. 2017/937, K. 2021/357, YKA., E. T. 14.08.2023.

Yargıtay 11. HD., 23.02.1989, E. 1988/4300, K. 1989/1051, [Y 11. HD E.1988/4300 K.1989/1051 T.23.02.1989 YARGITAY 11. HUKUK DAİRESİ KARARI \(legalbank.net\)](#), E. T. 14.08.2023.

Yargıtay 11. HD., 06.05.1993, E. 1992/2849, K. 1993/3216, [Y 11. HD E.1992/2849 K.1993/3216 T.06.05.1993 YARGITAY 11. HUKUK DAİRESİ KARARI \(legalbank.net\)](#), E. T. 14.08.2023.

Yargıtay 11. HD., 13.12.2004, E. 2004/2938, K. 2004/12295, [Y 11. HD E.2004/2938 K.2004/12295 T.13.12.2004 SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMEALACAK DAVASI \(legalbank.net\)](#), E. T. 13.09.2023.

Yargıtay 11. HD., 16.03.1982, E. 1981/5485, K. 1982/1092, YKD. 8/5, (1982).

Yargıtay 11. HD., 24.06.2015, E. 2015/2759, K. 2015/8666, YKA. E.T. 06.05.2021.

Yargıtay 11 HD., 25.10.1977, E. 77/3904, K. 77/4559.

Yargıtay 11. HD., 25.04.1978, E. 1978/2055, K. 1978/2164, YKD. 5/1.

Yargıtay 11. HD., 03.07.1975, E. 75/1973, K. 75/4642. Arkan, Sabih. “Kararlar”, *Batider*. 8/2 (1975).

Yargıtay 11. HD., 24.10.2019, E. 2018/1058, K. 2019/6703, YKA. E. T. 03.06.2023.

Yargıtay 11. HD., 14.04.2015, E. 2014/9556, K. 2015/5188, YKA., E. T. 14.08.2023.

Yargıtay 11. HD., 04.04.2016, E. 2015/8595, K. 2016/3612, YKA., E.T. 17.09.2023.

Yargıtay 11. HD., 14.11.2013, E. 2013/1848, K. 2013/20530, YKA., E.T. 17.09.2023.

Yargıtay 12. HD., E. 1999/11073, K. 1999/14219, <https://www.hukukihaber.net/altin-senedi-altin-ceki-makale,5994.html>, E.T. 04.08.2022.

Yargıtay 12. HD., 18.09.2001, E. 2001/12815, K. 2001/14093, [Yargıtay Hukuk Dairesi Kararı - kararara.com](https://www.yargitay.hukuk.dairesi.karari-kararara.com). E. T. 13.08.2023.

Yargıtay 12. HD., 09.06.2006, E. 2006/9668, K. 2006/12385, YKA. E.T. 29.07.2023.

Yargıtay 12. HD., 05.11.2012, E. 2012/14650, K. 2012/31480, YKA. E.T. 04.08.2022.

Yargıtay 12. HD., 04.06.2015, E. 2015/4780, K. 2015/15436, YKA. E.T. 04.08.2022.

Yargıtay 12. HD., 27.03.2015, E. 2014/31671, K. 2015/7518, YKA. E. T. 22.07.2023.

Yargıtay 12. HD., 10.03.2011, E. 2011/939, K. 2011/3149, YKA. E. T. 04.08.2023.

Yargıtay 12. HD., 26.10.2015, E. 2015/20843, K. 2015/25781, YKA. E. T. 04.08.2023.

Yargıtay 12. HD., 09.02.2010, E. 2009/21237, K. 2010/2515, YKA. E. T. 04.08.2023.

Yargıtay 12. HD., 28.10.2009, E. 2009/12070, K. 2009/20819, YKA. E.T. 31.05.2023.

Yargıtay 12. HD., 13.10.2009, E. 2009/10341, K. 2009/18896, YKA. E.T. 31.05.2023.

Yargıtay 12. HD., 26.01.2009, E. 2008/21597, K. 2009/1390, YKA., E. T. 13.08.2023.

Yargıtay 12. HD., 04.12.2014, E. 2014/22126, K. 2014/29410, YKD. 41/2(2015).

Yargıtay 12. HD., 20.02.2007, E. 2007/553, K. 2007/2856, YKA. E.T. 26.07.2023.

Yargıtay 12. HD., 30.03.2010, E. 2009/26162, K. 2010/7538, YKA. E.T. 26.07.2023.

Yargıtay 12. HD., 24.01.2012, E. 2011/25315, K. 2012/1625, YKA. E.T. 26.07.2023.

Yargıtay 12. HD., 26.01.2012, E. 2011/18186, K. 2012/1857, YKA. E.T. 26.07.2023.

Yargıtay 12. HD., 02.11.2011, E. 2011/4432, K. 2011/21167, YKA. E.T. 26.07.2023.

Yargıtay 12. HD., 20.11.2014, E. 2014/20418, K. 2014/27848, YKA. E.T. 27.03.2023.

Yargıtay 12. HD., 27.09.2013, E. 2013/24273, K. 2013/30280, YKA. E.T. 29.07.2023.

Yargıtay 14. HD., 14.01.2020, E. 2016/14633, K. 2020/370, YKA. E.T. 21.07.2023.

Yargıtay 19. HD., 23.05.2011, E. 2010/12014, K. 2011/6773, YKA. E.T. 27.03.2023.

Yargıtay 19. HD., 12.07.2010, E. 2010/1849, K. 2010/8748, YKA. E.T. 27.03.2023.

Yargıtay 19. HD., 05.07.2012, E. 2012/7012, K. 2012/11237, YKA., E. T. 14.08.2023

Yargıtay Ticaret Dairesi, 21.9.1972, E. 72/2594, K. 72/3783.

Yargıtay 3. HD., 19.11.1991, E. 1991/4935, K. 1991/15242, [Y 3. HD E.1991/4935 K.1991/15242 T.19.11.1991 BONOLARDA ZAMANAŞIMI SÜRESİ \(legalbank.net\)](https://www.yargitay.hukuk.dairesi.karari-kararara.com), E. T. 14.08.2023.

Yargıtay 9. HD., 21.04.2022, E. 2022/3406, K. 2022/5115, YKA., E. T. 14.08.2023.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Ensar ERCAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Hukuk Fakültesi
Bölümü	Hukuk
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	